

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Наукове товариство студентів, магістрантів, аспірантів,
докторантів і молодих учених

*Збірник
матеріалів всеукраїнської студентської
науково-практичної конференції*

«Студентська молодь у науці»

12 травня 2025 року

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

УДК 37.013-057.876 (063)

ББК 74.489.278,215.1

С 88

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(протокол № 5 від 21 травня 2025 р.)*

С 88 Студентська молодь у науці: матеріали всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 12 трав. 2025 р.). Хмельницький: ХГПА, 2025. 373 с.

Редакційна колегія: **Шоробура Інна Михайлівна**, в.о.ректора Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (голова); **Галус Олександр Мар'янович**, проректор з наукової роботи ХГПА, доктор педагогічних наук, професор (співголова); **Поліщук Олександр Сергійович**, проректор з науково-педагогічної роботи ХГПА, доктор філософських наук, професор; **Ворник Марія Миколаївна**, проректор з міжнародної діяльності ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; **Біницька Олена Петрівна**, проректор з економічних питань ХГПА, кандидат економічних наук, доцент; **Дарманська Ірина Миколаївна**, декан факультету початкової освіти та філології ХГПА, доктор педагогічних наук, професор; **Пісоцька Леоніда Станіславівна**, декан факультету дошкільної освіти та психології ХГПА, кандидат педагогічних наук, доцент; **Бучківська Галина Вікентіївна**, декан гуманітарного факультету ХГПА, доктор педагогічних наук, професор; **Крищук Богдан Степанович**, начальник наукового відділу ХГПА, кандидат педагогічних наук, професор; **Крищук Валентина Леонідівна**, методист наукового відділу ХГПА, кандидат філологічних наук, доцент; **Бочуля Максим**, голова Наукового товариства студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХГПА.

Матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції включають статті з актуальних проблем педагогіки, психології, соціальної роботи, філології, історії, культурології, мистецтва, дизайну, туризму, фізичної культури, менеджменту, права.

Цей матеріал адресований науковцям, аспірантам, студентам, педагогам-практикам.

Рецензенти:

Галус О.М. – проректор з наукової роботи ХГПА, доктор педагогічних наук, професор;

Поліщук О.С. – проректор з науково-педагогічної роботи ХГПА, доктор філософських наук, професор.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Григолінська Тетяна</i> Роль емоційного інтелекту у формуванні відповідальної поведінки молодших школярів.....	10
<i>Домріна Юлія</i> Семантика і засоби реалізації образу Революції гідності в поезіях Ігоря Павлюка (на матеріалі збірки «Гра і битва»).....	12
<i>Карчмарчук Владислава</i> Використання мультимедійних технологій у формуванні громадянської компетентності учнів початкової школи.....	16
<i>Широкоступ Ольга</i> Географія «загублених» екосистем України та їх висвітлення на уроках географії.....	19
<i>Ключко Ілля</i> Соціальна ізоляція: причини та наслідки.....	22
<i>Кочерган Людмила</i> Використання технологій штучного інтелекту в туристичній індустрії.....	25
<i>Українець Катерина</i> Українсько-польські мовні лабіринти: міжмовні омоніми як джерело непорозумінь.....	27
<i>Ткаченко Руслана</i> Creating a Safe Space in the Classroom.....	31
<i>Задорожна Юлія</i> Лего-технології в роботі з дітьми з порушеннями мовлення.....	34
<i>Куделько Леся</i> Інноваційні підходи до розвитку освітнього туризму в Україні: виклики та можливості.....	38
<i>Маріненко Аліна</i> Формування пунктуаційної грамотності здобувачів і здобувачок освіти.....	42
<i>Грбарчук Артем</i> Специфіка творення мовного образу Львова в ретродетективі Ю.Винничука «Вілла Деккера».....	45
<i>Присяжнюк Анастасія</i> Соціальні мережі як чинник трансформації мовної поведінки молоді.....	48
<i>Сенишина Марта</i> Барре-фітнес – синергія краси, сили та гармонії для сучасної молоді.....	51
<i>Слівінська Марія</i> Фразеологічна робота на уроках української мови як засіб збагачення словника старшокласників.....	53
<i>Унгурян Маргарита</i> Використання екзергеймів як сучасних інновацій підвищення фізичної активності дітей та молоді.....	57
<i>Шпортун Іванна</i> Формування національної самосвідомості здобувачів освіти в сучасному освітньому середовищі.....	61
<i>Боцуля Максим</i> Формування ціннісних орієнтацій учнів 7 класу на уроках історії через ігрові технології.....	64

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ПЕДАГОГІКА

<i>Бабинець Крістіна</i> Диференційований підхід у навчанні молодших школярів: можливості компенсації освітніх втрат.....	63
<i>Батищев Микола</i> Засоби візуалізації та їх значення в освітньому процесі.....	72
<i>Білінська Юля</i> Труднощі в учнів початкових класів під час вивчення розділу «Текст».....	75
<i>Бондарчук Ірина</i> Теоретичні та методичні засади науково-пошукової діяльності учнів старшої школи під час вивчення історії.....	78
<i>Вавульський-Запасник Руслан</i> Ігрові методи у викладанні англійської мови студентам немовних спеціальностей.....	82
<i>Гаврилюк Дарина</i> VR та VAR у вивченні англійської мови: ефективність та перспективи.....	85
<i>Глушенкова Анна</i> Проблема дисциплінованості дітей дошкільного віку у векторі нормативно-законодавчих вимог.....	88
<i>Голдис Лілія</i> Сучасний педагог як фасилітатор навчального процесу.....	92
<i>Диусь Каріна</i> Особливості мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.....	95
<i>Дрізд Матвій</i> Modern Approaches and Methods to the Formation of Leadership Competencies in Foreign Language Classes with Students of the First Level of Higher Education in Military Educational Institutions.....	98
<i>Дудник Віталій</i> Значення фізичної культури в контексті збереження та зміцнення нації.....	101
<i>Забояк Олеся</i> Зміст логопедичної роботи з корекції загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку.....	104
<i>Іванішко Крістіна</i> Безпечне освітнє середовище як чинник розвитку культури безпеки життєдіяльності у дітей.....	108
<i>Істоміна Анастасія</i> Дидактична гра як засіб розвитку зв'язного мовлення дошкільників із мовленнєвими порушеннями.....	111
<i>Камінська Вікторія</i> Сучасні підходи до організації інклюзивного навчання в початковій школі.....	115
<i>Кочмарська Анастасія</i> Цифрова культура як нова форма самовираження студентської молоді.....	119
<i>Кошмак Поліна</i> Як географія допомагає зрозуміти світ новин: інтеграція актуальних подій у шкільні уроки.....	123
<i>Криворучко Ілля</i> Про монографію Тараса Франка «Історія й теорія руханки».....	126

<i>Кузнєцова Анастасія</i> Формування національної та культурної ідентичності школярів засобами історичної освіти.....	130
<i>Куйдан Тетяна</i> Поняття аксіологічної компетентності в методиці викладання історії.....	133
<i>Купельська Вікторія</i> Використання проєктної технології навчання у початковій школі.....	136
<i>Литвиненко Ірина</i> Потенціал аніматорства як виду дозвілєвої діяльності.....	139
<i>Лішко Владислава</i> Теоретичні засади формування екологічної ідентичності в дітей дошкільного віку.....	142
<i>Ліщук Лілія</i> Організація індивідуальної позакласної роботи з хімії.....	145
<i>Матвійчук Юлія</i> Розвиток мовлення здобувачів початкової освіти засобом складання історій.....	148
<i>Мішкова Вікторія</i> Виховання екологічної свідомості школярів через географічні дослідження довкілля за програмою для учнів 8 класу.....	151
<i>Мостова Дарина</i> Інтеграція елементів пауерліфтингу на уроках фізичної культури для учнів старшого шкільного віку.....	154
<i>Оніщук Аліна</i> Метод проєктів як інструмент розвитку критичного мислення учнів на уроках хімії.....	159
<i>Поплавська Наталія</i> Партнерська взаємодія між вчителями та батьками молодших школярів.....	162
<i>Потюк Світлана</i> Емоційний світ дошкільника: роль батьків у формуванні та підтримці емоційного благополуччя дитини.....	165
<i>Рейіна Вікторія</i> Роль логопедичного масажу в корекційній роботі з дітьми з дизартрією.....	167
<i>Руснак Іслана</i> Географія сталого розвитку та виховання екологічної культури: міждисциплінарний аспект.....	171
<i>Старенко Валерія</i> Моральна чутливість і взаємодія користувачів у соціальних мережах.....	174
<i>Степанюк Аліна</i> Ефективність і особливості застосування новітніх педагогічних технологій мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	178
<i>Талімончук Вікторія</i> Формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку: пошуково-дослідницький аспект.....	182
<i>Шароварська Наталія</i> Поняття про творчі здібності особистості та їх види.....	186
<i>Шишка Таїсія</i> Використання цифрових ресурсів у вивченні іноземної мови.....	189
<i>Шпорт Ірина</i> Integrating Social and Emotional Learning in the EFL Classroom: A Reflective Activity for Student Growth.....	192

Юзвак Дмитро How AI is transforming language learning.....195
Ющук Артур Можливості використання хмарних технологій в освітньому процесі.....198

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ ПСИХОЛОГІЯ, СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Варениця Дмитро The permissive procedure for changing the place of residence by citizens registered for military service during mobilisation: international standards and ways of improvement.....201
Вознюк Лілія Терапевтичні методи психологічної підтримки в контексті збереження психічного здоров'я підлітка.....205
Войналович Оксана Міжвідомча взаємодія в запобіганні та протидії булінгу в освітньому середовищі: роль соціальних служб та органів у справах дітей.....210
Гайдей Ірина Мовна специфіка кримінального соціолекту в прозі І. Багряного (на матеріалі роману «Сад Гетсиманський»).....213
Дроздовська Софія Волонтерська діяльність студентів ХГПА (особистий досвід).....217
Козир Влада Реінтеграція ветеранів у мирне життя.....220
Кривіч Анастасія Психологічна підтримка батьків дітей з ООП як чинник успішної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини.....223
Павлюк Ліза Роль недержавних організацій у підтримці осіб похилого віку.....226
Рекрутняк Валентина The Psychological Implications of Artificial Intelligence on Human Behavior and Well-Being.....230
Сагайдак Христина Фразеологічне багатство української мови та його роль у формуванні національної ідентичності.....233
Смусь Максим Miranda Rule in Ukraine and the United States: equivalents and meanings.....237
Тисленко Анна Вплив психічного здоров'я на особистість в умовах війни.....239
Шах Соломія Закордонний досвід соціальної профілактики суїцидів серед дітей і молоді.....242
Юрчук Роман Digital exhaustion among university students: challenges and strategies for academic and personal growth.....245
Янковська Іванна FOMO як психологічне явище цифрової епохи: виклики для сучасної молоді.....248

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ФІЛОЛОГІЯ

<i>Бончік Анастасія</i> Internet Slang as a New Language of Youth: the Role of Abbreviations and Acronyms in Digital Communication.....	250
<i>Вихованець Роман</i> Medical Phraseology in the English Language and Its Role in Professional Communication.....	253
<i>Індиченко Дмитро</i> Формування ключових компетентностей здобувачів освіти на заняттях, присвячених творчості Івана Котляревського.....	256
<i>Кісь Вікторія</i> Використання інформаційних технологій у вивченні іноземної мови.....	260
<i>Копитчак Дмитро</i> Linguistic Risks and Clinical Implications of the Interlingual Homonymy in Medical Communication.....	263
<i>Кушнір Олександр</i> Translation of Professional Jargon: Challenges and Ways of Presenting.....	266
<i>Михайловська Олена</i> Проблема моральної відповідальності вчених за свої наукові винаходи у діалогії М.Кідрука «Бот».....	269
<i>Рудич Анастасія</i> Molecular Basis of Biolinguistics.....	274
<i>Скриповська Валентина</i> Translation Strategies for Humour in Different Genres.....	277

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ, МИСТЕЦТВО, ДИЗАЙН

<i>Глушок Вікторія</i> Дизайн інтер'єру рекреаційних центрів: ретроспективний аналіз.....	280
<i>Грицик Владислав</i> Коротка історія «Слобожанського контрнаступу».....	287
<i>Доленко Катерина</i> Паперове мереживо долі: витинанка в українській культурі.....	289
<i>Іванов Іван</i> З історії зовнішньої політики Японії в Східній Азії в 1860-1890-х рр.....	294
<i>Кімеєв Іван</i> Образно-морфологічні інспірації язичницьких символів у сучасному декоративно-прикладному мистецтві Прикарпаття.....	297
<i>Красівський Костянтин</i> Інтеграції AR в сучасній культурі.....	300
<i>Мориконь Тарас</i> English in the life of a modern military man.....	303
<i>Нич Станіслав</i> Соціокультурні аспекти популярності мілітарі тренду.....	305
<i>Нікіфорова Альона</i> Тілесність у постмодерній культурі: гендерні аспекти.....	308

<i>Останчук Аліна</i> Музей у сучасному культурному просторі.....	312
<i>Стасів Микола</i> Код стилю Made in USA: історична й сучасна інтерпретація автодизайну 1960–1970-х років.....	315
<i>Туранська Крістіна</i> Роль ідеологій у формуванні міжнародних альянсів та конфліктів в кінці XIX – на початку XX століття.....	318

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ ТУРИЗМ, ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

<i>Джурюк Юрій</i> Роль музейного туризму у формуванні географічної грамотності: інноваційні підходи до інтеграції музейних ресурсів у навчальний процес.....	325
<i>Ковтун Олександр</i> Основи методології дослідження політичного впливу та військових конфліктів на розвиток олімпійського руху сучасності.....	329
<i>Костін Іван</i> Альтернативні спортивні ігри: новий підхід.....	333
<i>Перцевий Назар</i> Перспективи розвитку спортивного туризму в Україні під час війни.....	336
<i>Стратійчук Олександр</i> Роль великих футбольних подій у розвитку світового футболу: перспективи наступних чемпіонатів.....	340
<i>Цвітлук Вікторія</i> Альтернативні спортивні ігри: нові горизонти фізичної активності.....	344

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ МЕНЕДЖМЕНТ, ПРАВО

<i>Беспяток Марія</i> Державна політика України в сфері інформаційної безпеки.....	347
<i>Заєць Дмитро</i> Перспективи розвитку електронного урядування в Україні.....	351
<i>Старенький Юрій</i> Кібербезпека в умовах сучасного бізнесу: виклики та стратегії захисту.....	354
<i>Стець Ангеліна</i> Способи забезпечення інформаційної безпеки економічних систем.....	357
<i>Сурник Марія</i> Team leadership and management in live case studies from students' perspective.....	361
<i>Умерова Катерина</i> Медіація в корпоративному управлінні: переваги та ефективність використання.....	365

*Григолінська Тетяна,
студентка 410 групи факультету педагогіки,
психології та соціальної роботи
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Бигар Г.П*

Роль емоційного інтелекту у формуванні відповідальної поведінки молодших школярів

У правовій державі від громадян очікується відповідальність за їхні рішення та дії, активну взаємодію з іншими, досягнення цілей без порушення чужих прав. Даний тип поведінки безпосередньо залежить від розвинутого емоційного інтелекту, що включає здатність розуміти власні та чужі емоції а також ефективно використовувати цю інформацію в різних ситуаціях.

Емоційний інтелект відіграє важливу роль в житті людини. Станом на зараз, відбулася інтеграція знань в питанні розвитку та становлення емоційного інтелекту з проникненням в педагогіку психологічних та терапевтичних методів. У результаті в педагогіці почали застосовувати психологічні та терапевтичні методи, такі як арттерапія, казкотерапія, кольоротерапія, психогімнастика та дихальні вправи, які зараз активно випробовуються.

Впровадження нестандартних навчальних підходів в освіті та увага науковців і практиків різних сфер до цієї теми підкреслюють значущість і своєчасність питання розвитку емоційного інтелекту у дітей, а також нагальну необхідність його вирішення для сучасного суспільства.

На сьогоднішній день емоційний інтелект є актуальною, проте ще недостатньо вивченою проблемою, що потребує поглибленого теоретичного та практичного дослідження всіх її аспектів.

Емоції розглядаються не тільки як основна мотиваційна система організму, а й як фундаментальні особистісні процеси. Їм відводиться важлива роль як у поведінці людини, так і в внутрішньому світі.

Емоційний інтелект – це інтегративна особистісна властивість, що містить афективні та інтелектуальні складники, сприяє розумінню власних емоцій та емоцій інших людей, забезпечує адаптацію до соціуму, рефлексію (самопізнання) та регуляцію власної поведінки та діяльності [1, с. 53].

Термін «емоційний інтелект» почали використовувати на початку 90х років. Психологи Джон Мейер та Пітер Саловей почали використовувати його для сукупності позначень ступеня розвитку таких людських якостей, як: самоконтроль, самосвідомість, мотивація, вміння ставити себе на місце

інших людей а також вміння налагоджувати взаєморозуміння. Цей термін об'єднав уміння людей розбиратися у власних думках, почуттях та контролювати власні емоції [2, с. 12].

Розвиток емоційного інтелекту у дітей є прямим наслідком педагогічного впливу. Свідоме формування їхньої соціальної та емоційної компетентності є ключовим для успішного розвитку складніших соціальних зв'язків та глибших емоційних переживань. Важливо, що цей період також відзначається появою суспільних мотивів у поведінці дитини, закладаються основи її самосвідомості та здатності до вольового контролю, а також починають формуватися естетичні, моральні та інтелектуальні почуття. [3, с. 20].

Розвиток емоційного інтелекту потребує цілісного та системного підходу, що охоплює всіх учасників освітнього процесу. Емоційний розвиток і високий рівень емоційного благополуччя є визначальними факторами успіху в навчанні, соціальній взаємодії, особистісному зростанні та здатності адаптуватися в колективі й суспільстві загалом.

Педагоги та батьки відіграють ключову роль у формуванні емоційного інтелекту дітей. Вчителі здатні створити сприятливу атмосферу в класі, навчати учнів керувати емоціями та конструктивно розв'язувати конфлікти. Водночас батьки мають бути взірцем емоційної відкритості, підтримувати емоційний стан своїх дітей та допомагати їм долати стресові ситуації.

Емоційний інтелект є фундаментом для формування відповідальної поведінки в молодшому шкільному віці. Здатність розуміти власні та чужі емоції, керувати ними, проявляти емпатію та усвідомлювати наслідки своїх дій безпосередньо впливає на готовність дитини брати на себе відповідальність за свої вчинки. Розвинений емоційний інтелект сприяє кращому розумінню соціальних правил та норм, формує здатність до врахування інтересів інших до співпереживання, а це є ключовими аспектами відповідальної поведінки. Таким чином, цілеспрямована робота над розвитком емоційного інтелекту молодших школярів є важливим чинником їхнього становлення як свідомих та відповідальних членів суспільства.

Список використаних джерел і літератури:

1. Мельник О. Підготовка вчителів початкових класів до формування емоційного інтелекту учнів. *Початкова школа*. 2019. № 11. С. 51-55.
2. Савченко Ю.Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12. С. 12-16.
3. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. *Психологічні студії Львівського ун-ту*. 2002. С. 20-23.

*Домріна Юлія,
студентка групи ЛУР-31
філологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Літвінова І.М.*

Семантика і засоби реалізації образу Революції гідності в поезіях Ігоря Павлюка (на матеріалі збірки «Гра і битва»)

У сучасному мовознавстві актуальним напрямком є дослідження поетичних текстів щодо аналізу семантичних інтерпретацій художніх образів, засобів їхнього вираження, виражальних можливостей мови тощо. Аналізуючи мовні засоби, маємо змогу зробити висновки про авторський світогляд, ставлення до описуваних подій, подекуди зробити узагальнення щодо настроїв певного покоління, що особливо важливо принагідно текстів переломних історичних періодів.

Україна протягом багатьох століть потерпає від війн, перебуває у стані боротьби за своє існування. Кожне протистояння лишало відбиток у свідомості народу, впливало на емоційний і моральний стан нації. Рефлексії на події знаходимо у доробках письменників, що жили в різні історичні часи та передавали досвід побаченого у власній творчості, зокрема у творах Т. Шевченка, І. Франка, О. Довженка, Олександра Олеся, В. Симоненка та багатьох інших.

Події останніх тридцяти років української історії теж видалися бурхливими в суспільно-політичному плані, що знайшло відбиток у великій кількості творів сучасників. Це зумовило потребу філологічних досліджень цього шару літератури. Зокрема, тему суспільно-політичних подій 2013–2014 рр. досліджували М. Рябченко (2019) у праці «За спиною – 5 книг про АТО і довкола» й І. Бондар-Терещенко (2019) у працях «Новий герой сучасної воєнної прози (на матеріалі книжок про Майдан та війну на Донбасі)», «Особливий погляд (огляд романів українських письменниць про події Революції гідності та війну на Сході України)» [1, с. 168]. Попри це творчість великої кількості авторів залишилася поза увагою науковців, особливо це стосується поетичних текстів, що й зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Революція гідності, або Євромайдан, стала однією з переломних політичних подій часів незалежної України. Наслідки масштабного протесту українства сьогодні помітні в політичному й культурному просторі. Чимало митців, зокрема акторів, музикантів, режисерів та письменників, доклали зусиль, щоб задокументувати історію нашої держави в різних видах творчості – фільмах, піснях, п'єсах, повістях тощо.

Одним із таких митців є Ігор Зіновійович Павлюк – сучасний автор багатьох творів, професор кафедри української преси Львівського національного університету імені Івана Франка. За п'єсою І. Павлюка «Вертеп» у Львівському драматичному театрі імені Лесі Українки поставлено виставу, його книга «Політ над Чорним морем» у листопаді 2015 р. була визнана книгою року у Великобританії. Автор відомий також як поет: має збірку «Гра і битва», до якої входять вірші, присвячені сучасній боротьбі українського народу за національну ідею та незалежність країни. За нашими спостереженнями, творчий доробок І. Павлюка ще не перебував у полі філологічних досліджень, що й зумовлює актуальність нашої розвідки.

Об'єктом роботи визначаємо вірші І. Павлюка, вміщені у поетичній збірці «Гра і битва» (2014). **Предметом** дослідження – семантику образів, через які автор подає рефлексію на події Революції гідності 2013–2014 рр., а також художні засоби, через які реалізовано ці образи. **Мета** дослідження – визначити семантику та засоби вираження поетичних образів на позначення політичних подій 2013–2014 рр. у поезії І. Павлюка.

Революція гідності є одним із ключових образів збірки «Гра і битва», переважна більшість поезій якої належить до патріотичної лірики. Образ найчастіше представлений лексемами *Майдан, бій, вогонь, труна, куля, дим, пістолі, сльози, крик* тощо, що є елементами різних художніх засобів.

Передусім автор вдається до зображення настроїв українського суспільства під час акцій протестів, як, наприклад, у поезії «Торішні гнізда снігом замело»: «Багато буде яблук і спокус, / Багато меду на устах і вище. / Хтось у вогонь впаде, хтось у ріку, / У чесний бій, а хтось на торговище...» [2, с. 6]. Фраза «Багато меду на вустах і вище» являє собою трансформований фразеологізм *мазати медом по губах*, що фактично означає 'говорити кому-небудь щось приємне з корисливою метою' [5, с. 384]. Через його уживання автор передає ідею брехливості та підступності пропаганди як засобу розколу соціуму, а також надає тексту урочистості й піднесеного пафосу. В образі яблука («Багато буде яблук і спокус») вбачаємо алюзію до біблійного сюжету про гріхопадіння Адама і Єви, які з'їли яблуко із дерева спокус. Неоднорідність українського суспільства описуваного періоду передано метафорами «Хтось у вогонь впаде, хтось у ріку, У чесний бій, а хтось на торговище»: контекстуальні антоніми *вогонь і ріка* символізують протилежні політичні напрями, обидва ризиковані, що реалізовано лексемою *впаде*. Контекстуальні антоніми *чесний бій – торговище* передають, з одного боку, готовність українців виборювати незалежність для своєї держави, а з другого, – корупційність нашого суспільства. Варто відзначити функцію суфікса *-ищ(е)*, що посилює згрубілу семантику лексеми.

У поезії «Царство Боже» тему протистояння активістів проросійській владі України 2014–2015 рр. розкрито за допомогою символіки білого кольору: «Бродять душі героїв, як білі ворони, в заметах. / І сльозина – мов куля, а куля – сльоза кулемета» [2, с. 10]. Фразеологізм *білі ворони* зазвичай вживають на позначення 'особи, що виділяється серед інших чимось незвичайним' [5, с. 125]. Зміст фразеологізму в поетичному тексті репрезентує героїзм українських громадян-активістів, які повстали без зброї проти правоохоронців на Майдані незалежності, оскільки не хотіли, щоб російський уряд впливав на політичне керівництво України. Фраза «*І сльозина – мов куля, а куля – сльоза кулемета*» містить порівняння «*сльозина – мов куля*» та метафору «*куля – сльоза кулемета*», у такий спосіб автор, зіставляючи маленькі розміри сльозини й кулі, описує моральний біль, який людина відчуває під час плачу і під час побиття й розстрілу своїх співгромадян, що вийшли демонструвати власну політичну позицію. Наприкінці поезії «*Над Майданом весна... / А на шинах важких мостяць гнізда лелеки...*» [2, с. 11] абсурд ситуації передано через протиставлення весни та шин, що використовували для боротьби з озброєними правоохоронцями.

Образ полеглих активістів-добровольців, що вийшли відстоювати інтереси України на Майдані незалежності, зображено в поезії «Муза спить...»: «*Поміж зір десь ходять душі пішки, / Позабувши похоронний шок...*» [2, с. 20]. Через метафору *поміж зір десь ходять душі пішки* водночас передано трагізм ситуації та вдячність громадян, які пам'ятають і цінують внесок добровольців. Окрему увагу в цьому вірші слід звернути на цитату «*Муза спить. / Майдан. / Кричать пістолі. / Сніг – як дим, / А дим – як чорний сніг*» [2, с. 20]. Слово *дим* являє собою образ інтенсивності протесту, показуючи його серйозність і тривалість, оскільки активісти робили все, щоб захиститися від натовпу озброєної міліції. В основі метафори *кричать пістолі* зіставлення звуку зброї (пострілу) до людського крику, що передає трагізм ситуації.

У поезіях І. Павлюк зображує також студентів, які одними з перших висловилися проти згортання розвитку проєвропейського політичного курсу. Найяскравіше це представлено у поезії «Мезозойний політичний лютий...»: «*Йдуть брати-слов'яни, як монголи, / «Рятувати»... / Хай рятує Бог / Від таких ведмежих обхапунків, / Лицемірства, злоби і брехні, / Від отруйних юдиних цілунків, / Юних рук у цинковій труні*» [2, с. 42]. Через *синекдоху юних рук у цинковій труні* автор передає біль від загибелі студентів, небайдужих до долі своєї держави, що вийшли без жодної зброї висловити чинній владі незгоду.

Отже, аналіз семантики образу Революції гідності в поезіях збірки «Гра і битва» І. Павлюка дозволив виявити цікаві авторські інтерпретації, для реалізації яких автор використовує цілу палітру мовних засобів –

трансформовані фразеологізми, метафори, порівняння, синекдохи, контекстуальні антоніми тощо. Лексеми *бій*, *вогонь*, *Майдан*, *дим*, *пістолі*, *куля*, *сльози*, *труна* є репрезентантами образу й допомагають передати стани, настрої, цілі й переконання представників українського суспільства й дозволити читачеві відрефлексувати описувані події.

Список використаних джерел і літератури:

1. Сидоренко О. Сучасна мілітарна проза як літературний феномен. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. № 48. С. 167–173.
2. Павлюк І. З. Гра і битва. Лірика, ліро-епос : Збірка. Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2014. 208 с.
3. Словник української мови в 11 томах : Словник / ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1970–1980.
4. Ставицька Л. Естетика слова в українській поезії 10–30 рр. ХХ ст. Київ : Правда Ярославичів, 2000. 154 с.
5. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови / ред. В. О. Винник. Київ : Наук. думка, 2003. 786 с.

Карчмарчук Владислава,
студентка групи 2-БПМ спеціальності 013 Початкова освіта
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Олійник Н.А.

Використання мультимедійних технологій у формуванні громадянської компетентності учнів початкової школи

На початку XXI століття система глобальної освіти зазнала суттєвих змін, що зумовило переосмислення підходів до громадянського виховання дітей молодшого шкільного віку. В умовах динамічних соціокультурних процесів в Україні особливої актуальності набуває формування всебічно розвиненої особистості – здатної до автономного прийняття рішень, креативного мислення, критичного аналізу та відповідального ставлення до історичного минулого й сучасних суспільних реалій.

Сучасний освітній процес потребує глибокої змістової та організаційної модернізації, спрямованої на утвердження громадянських цінностей не через зовнішній примус, а як результат особистого усвідомлення та внутрішньої мотивації учнів.

У нових освітніх умовах особливого значення набуває завдання розширення практичного досвіду громадянської активності молодших школярів, цілеспрямованого формування їхньої громадянської компетентності, а також розвитку сталого інтересу до набуття необхідних знань, умінь і навичок упродовж усього життя. Це, у свою чергу, зумовлює потребу не лише в оновленні змісту освіти, а й у впровадженні інноваційних педагогічних підходів, методів і засобів навчання, здатних стимулювати пізнавальну активність учнів, сприяти їхній особистісній та соціальній самореалізації й становленню активної громадянської позиції.

Серед ефективних засобів формування громадянської компетентності молодших школярів особливе місце посідають мультимедійні технології. Їхнє впровадження в освітній процес є надзвичайно актуальним, адже мультимедіа поєднують високу наочність, емоційне залучення та інтерактивність, що суттєво підвищує якість сприйняття й осмислення навчального матеріалу. Завдяки інтеграції візуальних, аудіальних і кінестетичних каналів сприйняття, мультимедійні ресурси сприяють глибшому засвоєнню ключових демократичних цінностей – таких як права людини, толерантність, соціальна відповідальність і громадянська активність [4, с. 100].

Крім того, дидактичний потенціал мультимедійних засобів дозволяє моделювати навчальні ситуації, максимально наближені до реальних

життєвих обставин, що є важливим чинником у формуванні практичних громадянських умінь та ефективних моделей соціальної поведінки.

Мультимедійні технології можуть виступати не лише як засіб супроводу навчального процесу, а й як ефективний інструмент соціально-педагогічної підтримки молодших школярів. Як зазначає В. Коваленко, їх застосування є результативним за умов систематичної та цілеспрямованої педагогічної діяльності, яка враховує соціокультурні чинники, забезпечує активну взаємодію між школою та родиною, а також сприяє залученню учнів до соціально значущої діяльності [1, с. 137].

Не менш важливою умовою ефективного використання мультимедійних технологій є створення комфортного, психологічно безпечного й стимулюючого освітнього середовища, у якому кожна дитина має змогу вільно висловлювати свої думки, взаємодіяти з однолітками та активно формувати власну громадянську позицію.

На думку Т. Філімонової, серед основних переваг застосування мультимедійних технологій у навчанні молодших школярів можна виокремити: створення сприятливої навчальної атмосфери; підвищення наочності та доступності навчального матеріалу; стимулювання творчого мислення; формування цілісного уявлення про навчальний об'єкт; поглиблення знань; інтеграцію різноманітних методів і форм навчання; посилення мотивації до пізнавальної діяльності; пришвидшення сприйняття інформації та поглиблення її засвоєння.

Водночас, поряд із численними позитивними аспектами, слід враховувати і певні недоліки застосування мультимедійних засобів: ймовірність розсіювання уваги учнів; трудомісткість процесу їх впровадження; відсутність уніфікованої методики використання; можливий негативний вплив на зір учнів; а також технічні труднощі, пов'язані з експлуатацією обладнання [5].

Попри наявні виклики, у сучасній початковій школі спостерігається зростання інтересу до використання різноманітних мультимедійних технологій, що сприяє підвищенню ефективності та привабливості навчального процесу. Серед найбільш поширених засобів варто відзначити діалогові мультимедіа, гіпермедіа, інтерактивні форми навчання, а також спеціалізоване програмне забезпечення, зокрема Linkway Live та Story Board Live.

Застосування мультимедійних додатків, освітньо-розважальних програм і технологічних комплексів, таких як інтерактивна «розумна дошка» (Smart Board), істотно збагачує освітній процес, роблячи його не лише динамічним, а й доступним для учнів молодшого шкільного віку [2, с. 41].

Отже, ефективна інтеграція мультимедійних технологій у навчальний

процес початкової школи потребує цілісного, системного підходу, який передбачає ретельне планування, обґрунтований добір технічних засобів, критичний аналіз змістового наповнення та раціональне управління часом. Однією з ключових умов успішного впровадження мультимедіа у формування громадянської компетентності молодших школярів є забезпечення навчального процесу якісним, педагогічно обґрунтованим мультимедійним контентом. В умовах постійного оновлення освітніх стандартів і посилення компетентнісного підходу особливого значення набуває створення авторських ресурсів, адаптованих до вікових та пізнавальних потреб учнів початкової школи.

Список використаних джерел і літератури:

1. Коноваленко В. О. Використання мультимедійних технологій в організації співробітництва вчителя та учнів у початковій школі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 13 (3). С. 270-274.
2. Лютенко М. Г. Практичне використання мультимедійних технологій у початковій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*, 2018. Вип. 4. С. 41-46.
3. Олійник Н. А. Латуша Н. В. Виховання національно-патріотичних цінностей у молодших школярів – пріоритетне завдання освітнього процесу. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*, 2024. Вип 2. С. 16-27.
4. Олійник Н. А., Франчук Н. Л. Педагогічні умови формування громадянської компетентності учнів. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективність*, 2025. №7. С. 100-104.
5. Філімонова Т. В. Використання мультимедійних засобів у навчальному процесі для молодших школярів. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 2024. Вип. 3. URL: <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.02.29.01>

*Широкоступ Ольга,
студентка 2 курсу освітньо-професійної програми
Середня освіта (Географія) геолого-географічного факультету
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова
Науковий керівник: к.пед.н. Адобовська М.В.*

Географія «загублених» екосистем України та їх висвітлення на уроках географії

Упродовж останніх століть ландшафтна структура України зазнала істотних змін. Під впливом індустріалізації, аграрного освоєння територій, меліорації та урбанізації значна частина природних екосистем була трансформована або повністю знищена. Ці процеси залишили по собі численні «білі плями» у природній карті України – так звані загублені екосистеми. Вивчення цих явищ є надзвичайно важливим не лише з точки зору екології, а й у контексті географічної освіти, адже дозволяє поєднати природничі, історичні та соціальні знання в межах шкільного курсу. Ці знання мають особливу цінність для формування екологічної свідомості учнів і можуть успішно інтегруватися у шкільний курс географії.

Термін «загублені екосистеми» не має офіційного статусу в науковій літературі, проте активно використовується в екологічній публіцистиці, урбаністиці та освітніх проєктах. «Загублені» екосистеми – це природні території, які значно постраждали або зникли внаслідок людської діяльності, таких як:

- масова вирубка лісів,
- осушення боліт,
- інтенсивне сільське господарство,
- забудова територій,
- промислове забруднення [1].

Приклади таких «загублених» екосистем України [4, 5]:

- **стеги** – один із найдавніших природних ландшафтів на території країни. За останні 200 років було знищено понад 95% первісних степів. Причина – масове розорювання в ХІХ–ХХ ст., що зробило стеги основним джерелом зернового виробництва. Сьогодні ділянки цілинного степу збереглися лише у заповідниках, таких як Асканія-Нова, Луганський природний заповідник, Михайлівська цілина.

- **поліські болота** – до середини ХХ століття Полісся характеризувалося великою кількістю заболочених територій. У 1960–1970-х роках реалізовано масштабну програму меліорації – осушення боліт задля сільськогосподарського використання. Це спричинило зниження рівня ґрунтових вод, зникнення характерної флори та фауни, зменшення

водності малих річок.

- **заплави Дніпра** – будівництво каскаду Дніпровських ГЕС повністю змінило гідрологію річки. Заплавні луки, які щороку заливались водою й були середовищем існування безлічі видів, були затоплені або втратили водний режим. Екосистеми заплав збереглися лише на окремих незатоплених ділянках у нижній течії Дніпра.

- **природні ліси Поділля** – перші широколистяні ліси Поділля були одними з найпродуктивніших екосистем України. Унаслідок вирубок та інтенсивного землеробства їх площа скоротилася в десятки разів. На їх місці зараз – сільськогосподарські угіддя, залишилися лише окремі фрагменти в заповідниках (наприклад, в Медоборах).

Процес втрати природних екосистем в Україні має комплексний характер, однак головним рушієм змін беззаперечно є антропогенний вплив. Протягом останніх двох століть людина активно трансформувала природне середовище, що призвело до зникнення або суттєвого скорочення площ багатьох унікальних природних ландшафтів. Серед основних чинників: сільське господарство, промисловість, урбанізація, зміна клімату [2].

Уроки географії відіграють ключову роль у впровадженні знань про «загублені» екосистеми. Вони сприяють формуванню екологічної свідомості, розумінню цінності природних комплексів і важливості їх збереження. Вчителі можуть використовувати інтерактивні методи: відео, тематичні карти, польові дослідження, інтернет-ресурси. Особливу увагу варто приділяти історії трансформацій, сучасному стану і практичним прикладам відновлення. Також необхідно інтегрувати у схеми уроків питання сталого розвитку, зміни клімату та ролі людини у збереженні екосистем [3]. Гарним інструментом є міжпредметні зв'язки з біологією, екологією, історією та інформатикою.

Вивчення «загублених» екосистем має кілька важливих функцій у шкільному навчанні:

- формування усвідомленого ставлення до природи – учні розуміють, як змінювалось довкілля під впливом людини, і які наслідки це мало.

- зв'язок із краєзнавством – багато зниклих екосистем мають регіональний характер. Вивчення їх допомагає краще зрозуміти природу свого краю.

- інтеграція з історією – зміна природного середовища тісно пов'язана з історичними подіями: індустріалізацією, колективізацією, будівництвом радянських ГЕС тощо.

Отже, вивчення «загублених» екосистем має не лише теоретичне, а й значне прикладне значення для освітнього процесу. Розглянемо, як це можна використати на практиці під час уроків географії.

- проектна діяльність: учні досліджують, які природні ландшафти існували раніше в їхній місцевості, порівнюють карти, збирають усні свідчення.

- мультимедійні інструменти: вчителі можуть використовувати віртуальні тури по заповідниках, інтерактивні мапи або екологічні блоги.

- екскурсії та польові дослідження – це допомагає виявляти залишки природних ландшафтів, аналізувати фауну і флору.

Висновки. «Загублені» екосистеми України – це не лише свідчення змін у природі, але й нагадування про ціну людського втручання в навколишнє середовище. Їх вивчення дозволяє зробити уроки географії більш змістовними, сучасними і дотичними до реального життя. Залучення учнів до дослідження цих питань сприяє формуванню відповідального ставлення до природи та усвідомлення необхідності її збереження для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел і літератури:

1. Василюк О., Борисенко К., Куземко А., Марущак О., Тестов П., Гриник Є. Проектування і збереження територій мережі Емеральд (Смарагдової мережі). Методичні матеріали / Кол. авт., під ред. Куземко А. А., Борисенко К. А. Київ: «LAT & K», 2019. 78 с.

2. Національні доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoring/natsionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyshha-v-ukrayini/> (дата звернення 18.04.2025).

3. Новицька С.Р. Необхідність урахування еколого-етичних аспектів при організації навчального процесу. *Проблеми екології та еволюції екосистем в умовах трансформованого середовища: збірник матеріалів наукових праць II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернігів, 11-12 жовтня 2018 р.* Чернігів: Десна Поліграф, 2018. С. 343-346.

4. Реєстр територій Смарагдової мережі України (Emerald Network). URL: <http://emerald.net.ua/>. (дата звернення 22.04.2025).

5. Українська природоохоронна група (UNCG). URL: <https://uncg.org.ua/>. (дата звернення 25.04.2025).

*Ключко Ілля,
студент групи СР-41
факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумського державного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Купенко О.В.*

Соціальна ізоляція: причини та наслідки

Соціальна ізоляція – це явище повної або майже повної відсутності контактів з суспільством, самотність, соціальний біль від відсутності відчуття зв'язку з іншими людьми [2].

Соціальна ізоляція і самотність є дуже поширеними явищами в сучасному світі. Проблема соціальної ізоляції стосується всіх вікових груп, але більшою мірою виділяють людей похилого віку, також – підлітків. Деякі країни надають певні статистичні дані: кожна четверта людина похилого віку відчуває соціальну ізоляцію, а від 5 до 15 відсотків підлітків – самотність [2].

Негативний вплив соціальної ізоляції спостерігається на фізичне і психологічне здоров'я, розвиток людини і навіть тривалість життя. Так ВООЗ порівнює смертність від соціальної ізоляції з іншими поширеними факторами: курінням, ожирінням та фізичною неактивністю. На жаль ця проблема часто залишається ігнорованою, попри її важливість, але, все частіше ВООЗ визначає соціальну ізоляцію та самотність, як доміную в сфері здоров'я [2].

Щоб якісно розглянути причини і наслідки соціальної ізоляції та шляхи їх вирішення почнімо з поняття соціалізації, десоціалізації та ресоціалізації особистості.

Людина є соціальною істотою, тобто такою, яка має знаходитися в суспільстві для становлення особистості. В свою чергу особистість, набута і динамічна якість людини, яка може бути сформована лише за умови перебування в соціумі, розглядається, як свідомий індивід, типовий представник суспільства, в якому він був сформований і є унікальним, несхожим на інших [5, с. 158].

Соціалізація – це явище становлення особистості, процес інтеграції індивіда в суспільство, суспільну групу, усвідомлення ним соціальних норм і цінностей цієї групи, на основі яких індивід засвоює структурні елементи особистості. Соціалізація є важливим процесом, як для окремої людини, так і для суспільства загалом [5, с. 186].

Соціалізація обернено пов'язана із десоціалізацією особистості: соціалізація є процесом входження в суспільство й отримання нових контактів, а десоціалізація навпаки позбавлення наявних контактів,

відкидання соціальних навичок. Десоціалізація може бути причиною соціальної ізоляції, але не завжди призводить до неї [6]. Наприклад, десоціалізація через вимушений переїзд і отримання статусу ВПО, може призвести до соціальної ізоляції, проте спостерігаємо, що ці особи часто ефективно інтегруються у свої нові громади, ресоціалізуються [4].

Ресоціалізація – процес вторинного входження індивіда в соціальне середовище, в наслідок зміни соціокультурного оточення [5 с. 200].

Проте не завжди після десоціалізації одразу іде ресоціалізація. Наприклад, депресія, тривожність і ПТСР можуть сприяти розвитку десоціалізації та в подальшому соціальної ізоляції. Окрім того причини соціальної ізоляції не виключно психологічні, також це може бути інвалідність або хронічні захворювання такі, як ожиріння, наприклад. Детальніше – на прикладі соціальної ізоляції у підлітковому віці, що спричинена соціальним булінгом. Підлітковий період (10-15 р.) є важливим етапом розвитку людини, адже в цей час відбувається активна соціалізація. Людина переходить з дитинства в більш доросле середовище, формуються нові соціальні зв'язки.

Соціальний булінг у школах зазвичай і проявляється в соціальній ізоляції учня та виключенням його з групи. Такий вид булінгу може бути спричинений, як через внутрішні конфлікти серед учнів, так і помилки з боку дорослих. Приклади: розповсюдження чуток про окремого учня; під час парних завдань, систематична відсутність пари в окремого учня. Подібні випадки слід помічати, викорінювати та запобігати їх появі якомога швидше. Основним засобом є навчання для педагогів способам виявлення та реагування на булінг [1].

Соціально ізольовані підлітки можуть мати низьку самооцінку, схильні до тривожних розладів та депресії. Відсутність підтримки дорослих, та однолітків, булінг погіршують ситуацію, що також може призвести до погіршення продуктивності та навчальних результатів, знизити задоволення від навчання. Соціально ізольовані учні старших класів частіше залишають університет у подальшому житті, якщо не вирішити проблему [2].

У порівнянні з соціальним булінгом, інвалідність та хронічні захворювання певною мірою неочевидно сприяють соціальній ізоляції. Кажучи про інвалідність, вона далеко не завжди буде фактором соціальної ізоляції, все залежатиме від групи інвалідності, бар'єрності середовища, чи є опікуни та родичі. Так, людина з інвалідністю в наслідок втрати обох нижніх кінцівок, яка проживає на п'ятому поверсі будинку, в якому нема ліфту вірогідніше буде соціально ізольованою, ніж людина в будинку з ліфтом. Звісно, кожен кейс є унікальним, і виходячи із визначення соціальної ізоляції, не можна стверджувати, що обидві уявні людини

точно будуть або не будуть ізольовані. Так само, як люди з інвалідністю стикаються із фізичними бар'єрами середовища, подібні проблеми можуть відчувати люди з хронічними захворюваннями. У людей похилого віку причини соціальної ізоляції часто поєднуються з втратою близьких, погіршенням здоров'я або депресією похилого віку. ВООЗ вказує, що у таких людей вищий ризик розвитку деменції та серцево-судинних захворювань, смертність серед ізольованих людей похилого віку, вища, ніж у тих, хто веде активне соціальне життя [2].

Соціальна ізоляція є серйозною проблемою сучасного світу. Її причини і наслідки це і психологічні, і фізичні проблеми, що можна порівняти з шкодою від куріння, вживання наркотичних засобів та інших поганих звичок, та хвороб. Соціальна ізоляція є негативним явищем як для окремої людини, так і для всього суспільства загалом.

Міжнародна федерація соціальних працівників до Всесвітнього дня соціальної роботи висунула на огляд тему - «Зміцнення міжпоколінньої солідарності заради тривалого благополуччя» [3]. У ній зазначається про важливість соціальних зв'язків для передачі знань між поколіннями. Визнається вклад старших людей, та роль молодих поколінь, які повному осмислять його для майбутнього.

Враховуючи все вище наведене, маємо не тільки впроваджувати нові ідеї, а й дослухатися до наявних. Для зменшення негативного впливу соціальної ізоляції необхідно розвивати та застосовувати комплексність та ефективність. Впроваджувати якісні стратегії ресоціалізації та підтримки соціальних зв'язків між суспільними групами, надавати підтримку вразливим групам через освітні реформи, громадці ініціативи та залучення влади.

Список використаних джерел і літератури:

1. American International school and university. Bulling. URL: <https://aisu.school/bulling/> (дата звернення: 04.05.2025).
2. World Health Organization. WHO launches commission to foster social connection. 2023. URL: <https://www.who.int/news/item/15-11-2023-who-launches-commission-to-foster-social-connection> (дата звернення: 04.05.2025).
3. World social work day 2025. International federation of social workers. URL: <https://www.ifsw.org/social-work-action/world-social-work-day/world-social-work-day-2025/> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб до життя в нових громадах. Міжнародний фонд «Відродження». URL: <https://www.irf.ua/contest/integracziya-vnutrishno-peremishhenyh-osib-do-zhyttya-v-novyh-gromadah/> (дата звернення: 04.05.2025).
5. Підручник Соціальна психологія. Москаленко В.В. Центр учбової літератури, 2008 р. 688 с., 2008 р. (дата звернення: 04.05.2025).
6. Простір психологів. Десоціалізація. URL: <https://psychology.space/psypedia-post/desoczializacziya/> (дата звернення: 04.05.2025).

*Кочерган Людмила,
студентка 203 групи географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., професор Чубрей О.С.*

Використання технологій штучного інтелекту в туристичній індустрії

Цифровізація докорінно змінила туристичну галузь, спростивши процес бронювання та відкривши доступ до персоналізованих послуг завдяки штучному інтелекту, великим даним та AR/VR. Якщо раніше складні маршрути вимагали участі агентів та численних транзакцій, то сьогодні достатньо кількох кліків для отримання оптимальної пропозиції з транспортування, проживання чи дозвілля. Високий рівень персоналізації стає визначальним фактором конкурентоспроможності, адже більшість клієнтів віддають перевагу сервісам, що враховують їхні індивідуальні потреби. Це стимулює туристичні компанії активно впроваджувати інноваційні технології, включаючи ШІ, адаптуючись до сучасних ринкових вимог.

За даними звіту консалтингової компанії McKinsey & Company, рівень впровадження штучного інтелекту в різні галузі бізнесу зріс на 56% у порівнянні з 2019 роком. Це підтверджує, що штучний інтелект уже став невід'ємним інструментом сучасного світу з широким спектром можливостей [2].

У туристичній сфері широко застосовуються такі цифрові технології, як аналіз великих даних, блокчейн, штучний інтелект, мобільні додатки, віртуалізація, роботизовані системи тощо. При їх упровадженні важливо дотримуватися принципів ефективності, доцільності, обґрунтованості, системності, адаптивності та стабільності. Водночас існують певні перешкоди для цифровізації, зокрема висока вартість технологій, слабе або відсутнє інтернет-покриття, недосконале законодавче регулювання, нестача необхідних технологічних рішень та недостатня державна підтримка. Серед недоліків цифровізації також варто зазначити ризик скорочення робочих місць через автоматизацію, а також проблеми з кібербезпекою.

Штучний інтелект активно впроваджується у туристичній сфері, покращуючи обслуговування клієнтів та оптимізуючи процеси. Наприклад, готельна мережа «Henn na Hotel» у Японії першою у світі почала використовувати роботів-персонал для автоматизації реєстрації гостей, перенесення багажу та надання інформації кількома мовами. Подібні технології впроваджуються в аеропортах та туристичних агенціях.

Технології ШІ є потужним інструментом для просування

туристичного потенціалу міст. У цьому контексті особливого значення набувають концепції «розумних» туристичних дестинацій, які активно використовують сучасні технології. Такі моделі вже частково впроваджені в низці українських міст, зокрема у Львові, Києві та Одесі.

Цифрові додатки стали невід'ємною частиною туристичної сфери, виконуючи різноманітні функції, зокрема пошук і бронювання авіаквитків, резервування готелів та оренду автомобілів. Наприклад, для купівлі авіаквитків можна скористатися сервісом Aviasales, для вибору та бронювання номерів у готелях – платформами Booking.com, Agoda і Online Travel Agencies, а для оренди транспорту – сервісами Uber та Gett [1].

Готелі також активно впроваджують сучасні технології. Наприклад, міжнародна мережа Hilton використовує штучний інтелект для покращення сервісу. Їхній чат-бот Connie допомагає гостям швидко заселитися в готель, уникаючи черг на рецепції, а також рекомендує найкращі місця для відвідування в регіоні.

Хоча штучний інтелект іноді викликає ажіотаж, у сфері транспортних перевезень він справді виконує корисну роль. Наприклад, віртуальний асистент може автоматично забронювати квиток на наступний рейс у разі форс-мажорної ситуації з поточним. Така система аналізує доступні варіанти та пропонує найбільш відповідний, враховуючи вподобання користувача. Платформа Kayak, використовуючи алгоритми штучного інтелекту, прогнозує зміну цін на різні напрямки та ділиться цими даними зі своїми користувачами.

Цифровізація кардинально трансформувала туристичну галузь, забезпечуючи швидший, зручніший і більш персоналізований сервіс. Використання штучного інтелекту, великих даних та інших технологій спрощує бронювання, оптимізує логістику та покращує взаємодію з клієнтами. Попри виклики, такі як висока вартість технологій чи питання кібербезпеки, компанії активно впроваджують інновації, щоб залишатися конкурентоспроможними. Цифрові рішення стають не просто додатковими інструментами, а ключовим фактором розвитку туризму в сучасному світі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Ільницька-Гикавчук Г.Я. Роль цифрових платформ в зростанні туристичного бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №6. С. 234-237.
2. Подольський Є. Вплив штучного інтелекту у туризмі. Київ. 2022. с. 230.

Українець Катерина,
студентка групи СОП-22-1
гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: д.філос. (PhD), ст. викл. Мороз Т.О.

Українсько-польські мовні лабіринти: міжмовні омоніми як джерело непорозумінь

Сьогодні міжкультурна комунікація набуває дедалі більшого значення, особливо між сусідніми народами з їхніми історичними, культурними та мовними зв'язками. Україна та Польща є яскравим прикладом міжкультурної взаємодії. Попри спільні риси слов'янських мов, між українською та польською існує багато пасток, що здатні призводити до комунікативних труднощів. Серед найцікавіших і водночас проблемних лінгвістичних явищ є фальшиві (хибні) друзі перекладача (калька з фр. *Faux amis*) або міжмовні омоніми – пари слів або фраз із різних мов або діалектів, які мають однаковий вигляд або одне й те ж звучання, але означають різні речі [2, с.159]. Саме вони часто стають джерелом непорозумінь, жартів або навіть конфліктів у буденному та професійному спілкуванні. У статті йдеться про те, як міжмовні омоніми формуються, виникають, та у який спосіб впливають на міжкультурну взаємодію між українцями та поляками.

Актуальність теми зумовлена зростанням інтенсивності українсько-польських контактів у різних сферах – освіті, трудовій міграції, культурному обміні тощо. Часто навіть звичайне спілкування ускладнюється через мовні непорозуміння, які виникають через міжмовні омоніми. Вивчення цього явища сприяє кращому розумінню особливостей обох мов, підвищенню ефективності комунікації та формуванню міжкультурної компетентності.

Мета роботи полягає в аналізі міжмовних омонімів в українській та польській мовах як джерела комунікативних труднощів.

Для реалізації поставленої мети передбачені такі **завдання**:

- з'ясувати значення поняття *міжмовні омоніми*;
- описати основні фактори, які ускладнюють розуміння міжмовних омонімів у процесі міжкультурної комунікації;
- дослідити приклади українсько-польських міжмовних омонімів;
- проаналізувати популярні випадки комунікативних непорозумінь, спричинених омонімією.

Питанням омонімів у лінгвістиці займалися українські (О. Паламарчук, В. Русанівський, М. Кочерган) та зарубіжні

(О. Станішевська, І. Кононенко, О. Співак) науковці.

Одним із важливих факторів, що ускладнює спілкування між українцями та поляками, є наявність міжмовного бар'єру. Незважаючи на загальне слов'янське походження обох мов, багато слів, які ми чуємо або пишемо однаково, мають абсолютно різні значення. Тому важливо чітко визначити омоніми між мовами, знайти основні типи та розуміти механізми їхнього виникнення. Тоді можна зрозуміти причини непорозуміння та знайти способи їхнього подолання.

Термін *омонімія* походить від грецького слова *омонім*, яке означає 'одноіменний' (від *hotos* – 'однаковий', *опута* – 'ім'я'). Галузь лексикології, яка вивчає омоніми, отримала назву *омоніміка* [6, с. 38].

Омоніми – це різні слова, однакової форми в усіх значеннях, зовні ідентичні відмінні слова, які відрізняються значенням і походженням [5, с. 8].

У мовознавстві на позначення міжмовних омонімів побутує також назва *фальшиві друзі перекладача*. Омоніми можуть спричиняти непорозуміння, комічні ситуації або навіть образи у міжкультурному спілкуванні. Наведемо декілька прикладів міжмовних омонімів у польській й українській мовах:

Українське слово	Польський аналог	Значення в польській мові
Чашка	<i>Czaszka</i>	пол. череп [1, с. 296]
Кім	<i>Kit</i>	пол. замазка [1, с. 131]; укр. тварина
Меч	<i>Mecz</i>	пол. матч; укр. меч [4]
Пенсія	<i>Pensja</i>	пол. заробітна плата; укр. пенсія [1, с. 195]
Академік	<i>Akademik</i>	пол. гуртожиток; укр. член академії наук [1, с. 17]
Овоч	<i>Owoc</i>	пол. фрукт [4]; укр. овоч
Диван	<i>Dywan</i>	пол. килим [4]; укр. диван

Причини виникнення конфліктів, пов'язаних із міжмовними омонімами між українськими та польськими мовцями, мають комплексний характер і містять як лінгвістичні, так і соціокультурні чинники. Цікавим є те, що міжмовна омонімія – це не просто мовне явище, а потенційне джерело семантичної плутанини. Коли слова мають однакову або подібну форму в різних мовах, але відрізняються за змістом,

виникає ризик хибної інтерпретації сказаного. Наприклад, українське слово *чашка* означає посудину для пиття [3], натомість польське *czaszka* – череп [1, с. 296]. У неформальній розмові або під час вивчення мови це може призвести до курйозів, але в офіційній чи чутливій комунікації – до серйозних непорозумінь.

Однією із важливих причин конфліктів є також відсутність контекстуального усвідомлення значення слова співрозмовником. Якщо одна зі сторін автоматично припускає, що знайоме їй слово має те саме значення в іншій мові, вона не враховує відмінності в семантичному навантаженні. Це часто трапляється у випадку слів, які виглядають або звучать ідентично, як-от *урок* (укр. – ‘навчальне заняття’, пол. – ‘чарівність’ [1, с. 283], *пенсія* (укр. – ‘виплата після виходу на пенсію’, пол. – ‘заробітна плата’) [1, с. 195].

Соціокультурні чинники також відіграють важливу роль. Слово, яке є нейтральним або навіть ввічливим в польській чи українській мовах, може мати іронічне або образливе звучання в іншій. Наприклад, звертання *пан* у польській мові є офіційною та поширеною формою ввічливості, але в українській мові це слово може мати відтінок зверхності або історичної іронії, пов’язаної з польською шляхтою. Такі відмінності у сприйнятті можуть викликати емоційну реакцію, навіть якщо вони не мали на меті образити.

Ще однією причиною є недостатній рівень мовної обізнаності, особливо серед тих, хто вивчає мову самостійно або спирається виключно на подібність звучання слів. Часто мовці-початківці роблять помилки через хибних друзів перекладача – слів, які здаються знайомими, але означають інше. Це призводить до неправильного вживання лексем, що в окремих ситуаціях може бути сприйнято як недоречність, непрофесійність або навіть зневага.

Не менш важливим чинником є відсутність мовного та культурного посередництва в комунікації. У багатьох випадках сторони не володіють достатніми знаннями про культуру одне одного, а тому не здатні правильно інтерпретувати не лише окремі слова, а й інтонацію, стиль мовлення, жести.

Отже, міжмовні омоніми у поєднанні з іншими невербальними сигналами можуть сприйматися зовсім не так, як передбачалося. Це помітно у багатьох сферах діяльності, зокрема побуті, роботі тощо.

Список використаних джерел і літератури:

1. Кононенко І., Співак О. Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів / за ред. Кононенко І. Київ : Вища школа, 2008. 343 с.
2. Серебрянська А. О., Серебрянська Т. М. Іспанська мова для початківців.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

Підручник, НОВА КНИГА, Вінниця, 2009, 544с

3. Словник української мови: в 11 томах. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда, Наукова думка, Київ, 1970–1980. URL: <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 04.05.2025)

4. Bączyk-Lesiuk K. O polsko-ukraińskich relacjach homonimicznych słów kilka. Collegium Da Vinci, Poznań, 2020. URL: <https://cdv.pl/blog/rozwoj-osobisty/o-polsko-ukrainskich-relacjach-homonimicznych-slow-kilka/> (дата звернення: 05.05.2025).

5. Buttler D. Odmiany polskiej homonimii. Homonimy rdzenne. *Poradnik Językowy*. Warszawa, 1971, s. 8–13.

6. Ved T. M. «Gender and paradigmatic lexical innovations specificity in english media discourse». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ, 2022. С. 115–120.

Ткаченко Руслана,
студентка групи 311ан факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Панченко В.В.

Creating a Safe Space in the Classroom

In today's educational context, the concept of a 'safe space' has become increasingly central to the work of teachers who aim not only to support students' academic progress but also their emotional well-being. Emotional safety refers to a learning environment in which students feel respected, valued, and accepted. When such an atmosphere is present, learners are more likely to take intellectual risks, express vulnerability, and engage meaningfully with their peers and teachers. This sense of security becomes especially important during adolescence, a developmental stage characterized by heightened sensitivity to social evaluation and increased emotional complexity.

Creating and maintaining emotionally safe classrooms is not an incidental byproduct of good teaching but rather the result of intentional practices. One such practice is the implementation of structured activities that foster empathy, active listening, and self-expression. This paper presents the «Circle of Trust» activity, designed for students aged 12 to 18, which has proven effective in building inclusive and emotionally supportive classroom communities.

The *Circle of Trust* is a group activity that requires minimal resources and can be conducted in 20 to 30 minutes during a regular lesson. It begins with arranging chairs in a circle to symbolize equality, openness, and a shared space. The circular arrangement helps dismantle traditional teacher-centered dynamics and visually reinforces the value of every participant's voice. The teacher opens the session by establishing clear ground rules: active listening, no interruptions, confidentiality, and mutual respect. These agreements lay the foundation for honest and supportive communication.

The first stage of the activity is a brief warm-up lasting approximately five minutes. It may involve a mindfulness or breathing exercise to help students focus and relax. Following this, each student is invited to share a single word that describes how they are feeling in the moment. This initial sharing serves as an emotional check-in and allows both the teacher and students to gain insight into the group's overall emotional state.

The core of the activity consists of a guided discussion that lasts 10 to 15 minutes. The teacher poses a reflective question related to emotional well-being or interpersonal experiences. For instance, students may be asked, «What makes

you feel safe in a learning environment?» or «Can you share a time when someone’s kindness made a difference for you?» Participation is voluntary, and students who feel uncertain may be encouraged through sentence starters such as «I feel comfortable in class when...» or «One thing that helps me learn better is...».

This open dialogue provides students with a rare opportunity to voice their personal experiences and perspectives in a safe, non-judgmental setting. It also allows peers to gain a deeper understanding of one another’s needs, preferences, and emotional landscapes. When students listen to each other attentively and empathetically, a sense of shared humanity begins to emerge, which strengthens social bonds and classroom cohesion.

At the conclusion of the discussion, the teacher summarizes key insights and common themes that emerged. To translate insights into action, each student is invited to write down one thing they can do to contribute to a safer classroom environment. These messages, written on sticky notes, are placed on a shared board as a visible and collective pledge to uphold a positive and inclusive learning space. Finally, the teacher expresses gratitude to the group, reinforcing that students are welcome to share their thoughts privately in the future if they feel more comfortable doing so.

The success of this activity lies in its capacity to foster a classroom climate of psychological safety. According to the Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL), one of the key components of effective SEL is providing opportunities for students to develop self-awareness, social awareness, and responsible decision-making [1]. The «Circle of Trust» aligns closely with these goals by creating a structure through which students practice empathy, reflection, and respectful dialogue. Additionally, it empowers them to co-construct the norms of their learning environment.

From a pedagogical perspective, activities like this support trauma-sensitive teaching by recognizing and validating students’ emotional needs. They also enable teachers to gather valuable insights into the emotional dynamics of the group and respond to individual concerns more effectively. As emphasized in research by Zieher and others [3], teachers who are attuned to students’ emotional experiences are better equipped to promote engagement, resilience, and a sense of belonging.

Moreover, this practice contributes to long-term academic and social outcomes. When students perceive the classroom as a safe space, they are more likely to contribute ideas, ask questions, and support each other – behaviors that are essential to collaborative and meaningful learning. As the OECD highlights in its «Future of Education and Skills 2030» framework [2], social and emotional development must be integrated into everyday learning experiences in order to prepare students for complex, interconnected societies.

In conclusion, the «Circle of Trust» is a practical and impactful activity that requires little preparation yet yields significant benefits for students and teachers alike. It can be used regularly or as a timely intervention in response to specific classroom needs. By promoting emotional openness, mutual respect, and collective responsibility, it lays the groundwork for safe and supportive learning environments in which all students can thrive.

References:

1. Fundamentals of SEL. CASEL: web-site. URL: <https://casel.org> (access date: 01.05.2025).
2. The Future of Education and Skills 2030: Social and Emotional Learning: OECD. Paris: OECD Publishing, 2018. 23 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/06/the-future-of-education-and-skills_5424dd26/54ac7020-en.pdf (access date: 01.05.2025).
3. Zieher A. K., Bailey C. S., Cipriano C., McNaboe T., Smith K., & Strambler M. J. Considering the «how» of SEL: A framework for the pedagogies of social and emotional learning. *Social and Emotional Learning: Research, Practice, and Policy*. 2024. Vol. 3. P. 100030. <https://doi.org/10.1016/j.sel.2024.100030>

*Задорожна Юлія,
студентка групи М314-сп
факультету соціально-педагогічної та мистецької освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Кондратенко В.О.*

Лего-технології в роботі з дітьми з порушеннями мовлення

На сьогодні надзвичайно високою в освітньому контексті лишається проблема порушення мовлення у дітей дошкільного віку. Мовлення – це не лише засіб спілкування, а й ключовий чинник психічного, соціального та пізнавального розвитку дитини. Порушення мовлення на ранньому етапі життя може призвести до труднощів у навчанні, соціальній адаптації та формуванні особистості. У дошкільників саме мовленнєвий розвиток є одним із головних показників готовності дитини до школи. Водночас зростає кількість дітей, які мають різні порушення мовлення, що актуалізує необхідність своєчасної діагностики, корекції та профілактики мовленнєвих розладів.

Проблемою вивчення мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку в різні часи займалися різні науковці, зокрема С.В.Коломієць, С.Ю.Конопляста, В.О.Кондратенко, Є. Ф.Соботович, В. В.Тищенко, О.А.Ткаченко, М.К.Шеремет та багато інших.

Ми вважаємо, що поряд з корекційною роботою, безпосередньо спрямованою на подолання і попередження мовленнєвих порушень, слід обов'язково використовувати й нетрадиційні методи впливу. Одним із дієвих інструментів, що поєднує ігрову, корекційно-розвивальну та комунікативну складову, є LEGO - технології. Внаслідок аналізу наукової та методичної літератури, що стосується теми нашого дослідження, ми дійшли висновку, що проблема вивчення корекції та розвитку мовлення з використанням LEGO технології вивчена недостатньо. Спираючись на наукові дослідження Т.Пеккер, у своїй роботі ми використали конструктор LEGO в комплексній методиці розвитку мовлення, що є ефективним засобом всебічного розвитку дитини [2]. Тому, виходячи з теми нашого дослідження, об'єктом є процес формування мовлення у дітей дошкільного віку з використанням LEGO технології в комплексній методиці, впливаючи на мовленнєвий розвиток дітей.

LEGO – це не просто кольорові цеглинки, а багатофункціональний освітній ресурс, який має виражений потенціал у мовленнєвому розвитку дошкільників. Для досягнення максимальної ефективності застосування LEGO-технологій у корекційно-розвивальному процесі важливо дотримуватися педагогічних принципів. Серед них: принцип наступності

(поступове ускладнення завдань), доступності (урахування індивідуальних можливостей дитини), інтеграції (поєднання мовленнєвої, математичної, художньо-конструктивної діяльності), а також принцип проблемності, що стимулює пізнавальну активність та допитливість дитини [2].

На етапі констатувального експерименту, в якому було залучено 2 групи по 4 дитини 4-го року життя (5 дівчаток та 3 хлопчики), було виявлено значні відхилення в розвитку мовлення відповідно до онтогенезу. Всі діти мають складну поліморфну форму дислалії.

На етапі формувального експерименту проведена робота відповідно методик формування мовлення з дітьми-дислаліками, а також були задіяні цеглинки LEGO. Під час роботи з дітьми проводились ігри та вправи з використанням цеглинок, такі як «Запам'ятай розташування», «Чарівний мішечок», «Відгадай на дотик», «Послухай і повтори», «Ланцюжок», «Склади фігуру», «Повітряні перегони», «Молоточок», «Сходинок» тощо [1].

На кожному заняття працюємо над постановкою звуків та їх автоматизацією в мовленні, використовуючи ігри з конструктором LEGO.

На сьогодні експеримент продовжується, виконуються завдання, відповідно до теми дослідження, але вже можна сказати, що в першій референтній групі показники розвитку мовлення дітей вище, ніж в другій групі, в якій навчання за нашою методикою не проводиться. На цьому етапі роботи можемо відмітити, що в дітей крім активного мовлення, краще розвинута дрібна і загальна моторика, логічне і образне мислення, уява. Діти стали уважніше слухати та розуміти звернення та розповідь педагога, активніше відповідати на запитання, будувати речення з 4-6 слів, вести діалог. Помітно що активніше збагачується словник. Також діти вчаться працювати у колективі, не заважаючи іншим, дружно гратися у спільній сюжетно-рольовій грі.

Висновки. Отже, на нашу думку, LEGO-технології є перспективною інновацією у сфері дошкільної освіти, що може ефективно зарекомендувала себе в роботі з дітьми, які мають порушення мовлення.

Використання LEGO-технології дозволяє реалізовувати принцип навчання через гру, що є провідним видом діяльності в дошкільному віці. У структурі мовленнєвого розвитку гра з LEGO забезпечує емоційне залучення дитини, підтримує її пізнавальний інтерес, формує навички спілкування, слухання, розуміння мовлення дорослого та рівноправну взаємодію з однолітками [5].

Ці технології можуть ефективно забезпечити цілісний розвиток дитини, поєднуючи мовленнєві, когнітивні, соціальні та моторні аспекти в інтегрованому форматі.

Завдяки своїй універсальності, наочності, технічній привабливості й

варіативності завдань, LEGO може відкрити широкі можливості для реалізації корекційно-розвивального потенціалу в умовах сучасної дошкільної освіти. В дітей покращуються:

- мовленнєві вміння, тобто діти вчаться описувати детально свої дії, міркування, надавати чіткі та зрозумілі інструкції, висловлювати свої думки;

- уміння співпрацювати, зокрема в парах чи групах, ділитися матеріалами, вчитися у своїх однолітків, розподіляти ролі та обов'язки;

- сенсорне сприйняття: сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів (форму, величину, колір), положення у просторі;

- показники інтелектуальної готовності до школи - рівень розвитку дрібної моторики. Тренування рухів пальців рук дітей поліпшує не тільки рухові можливості дитини, але і розвиток психічних і мовних навичок [4].

Особливої уваги заслуговує роль LEGO у розвитку фонематичного сприймання. За допомогою маніпуляцій із різнокольоровими елементами конструктора, діти навчаються розрізняти звуки, співвідносити їх із певними образами, що сприяє кращому усвідомленню звукової структури слова. Одночасно із цим розвиваються навички просторової орієнтації, що мають безпосередній вплив на підготовку до оволодіння письмом: поняття «ліворуч», «праворуч», «вище», «нижче», «під», «між» закріплюються під час виконання сюжетних завдань [3].

LEGO-технології також ефективно використовуються для формування зв'язного мовлення. Діти складають власні історії, що базуються не на готовій сюжетній картці, а на побудованій власноруч композиції. Це стимулює розвиток логічного мислення, послідовності мовлення, уміння описувати події та об'єкти, використовувати нову лексику. Наприклад, під час презентації власної конструкції дитина називає її елементи, пояснює їхнє призначення, відповідає на запитання інших дітей чи педагога, що сприяє розвитку активного словника та комунікативної компетентності [4].

Гра з конструктором стимулює дрібну моторику, а отже й активізацію мовних центрів головного мозку. Окрім цього, робота з LEGO сприяє формуванню особистісно важливих якостей: уважності, терпіння, здатності до взаємодії, відповідальності за результат спільної діяльності.

Список використаних джерел і літератури

1. Варяхова Т. Зразкові конспекти з конструювання з використанням LEGO. *Дошкільне виховання*. 2009. № 2. С. 48-50.
2. Ващенко Н. О., Коваль Ю. О. Освітньо-розвивальний потенціал LEGO-технологій у розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

Освітній дискурс: Педагогічні науки: зб. наук. праць. Київ, 2019. № 11.

3. Горбатих В. Будівельно-конструкційні ігри – джерело всебічного розвитку дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. №5. С. 72-74.

4. Патрова Л. М. Думка на кінчиках пальців. Використання інноваційних ЛЕГО-технологій у роботі з дітьми дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2017. №2. С. 2-8.

5. Ульянець Г.П. Інноваційні технології: ЛЕГО-конструювання в дошкільному закладі. Харків, 2016. 62 с.

*Куделько Леся,
студентка групи 104М географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., професор Чубрей О.С.*

Інноваційні підходи до розвитку освітнього туризму в Україні: виклики та можливості

Освітній туризм є важливою складовою сучасного туризму, що поєднує можливість отримання знань і навичок з подорожами та дослідженнями нових культур. В Україні освітній туризм має значний потенціал для розвитку, однак цей процес супроводжується низкою викликів, таких як недостатнє фінансування, відсутність інфраструктури та недостатня інтеграція інноваційних технологій. У цьому контексті інноваційні підходи можуть стати основою для подолання існуючих труднощів та розвитку освітнього туризму як важливої складової національної економіки та культури.

Україна має значний потенціал для розвитку освітнього туризму завдяки своїй багатій історико-культурній спадщині, численним навчальним закладам, а також унікальним природним ресурсам. Проте, на відміну від країн Західної Європи чи Північної Америки, український освітній туризм поки що не отримав широкого розвитку. За даними досліджень, більшість міжнародних студентів, що обирають Україну для навчання, є здебільшого з країн СНД і Південно-Східної Азії.

Освітній туризм в Україні розвивається у кількох основних напрямках: мовні курси, академічні програми для іноземців, професійні тренінги та програми стажувань, а також участь в історико-культурних проектах. Однак на практиці багато з цих програм стикаються з проблемами, такими як недостатня міжнародна конкурентоспроможність і обмежене використання інноваційних технологій у навчальних процесах [2].

Виклики розвитку освітнього туризму в Україні

Розвиток освітнього туризму в Україні зазнає низки перешкод, серед яких можна виділити такі основні:

- *низька міжнародна конкурентоспроможність.* В Україні не завжди створені умови для залучення студентів з інших країн. Багато навчальних закладів мають проблеми з акредитацією міжнародних програм та відсутністю сучасних навчальних матеріалів, що відповідають світовим стандартам;

- *обмежена інфраструктура.* Для розвитку освітнього туризму необхідно створення сучасної інфраструктури, яка включає університетські кампуси, туристичні та готельні послуги, культурні центри тощо. На даний момент

цей аспект в Україні ще не достатньо розвинений, що обмежує привабливість країни для іноземних студентів;

- *невикористання інноваційних технологій*. Незважаючи на стрімкий розвиток цифрових технологій у світі, в Україні освітні заклади часто обмежуються традиційними методами навчання. Відсутність інтеграції сучасних інформаційних технологій, віртуальних платформ для дистанційного навчання, мобільних додатків для студентів обмежує розвиток освітнього туризму ;

- *інноваційні підходи до розвитку освітнього туризму тощо [1]*.

З метою подолання зазначених проблем, Україна може скористатися рядом інноваційних підходів, серед яких:

1. *Цифровізація освітнього процесу*. Використання онлайн-платформ для навчання та взаємодії студентів з викладачами може значно розширити доступ до української освіти для іноземців. Це включає створення онлайн-курсів, віртуальних екскурсій, інтерактивних програм та вебінарів, що можуть привернути увагу міжнародних студентів.

2. *Розвиток міжнародних партнерств*. Для забезпечення високої конкурентоспроможності українських навчальних закладів необхідно активніше розвивати міжнародне співробітництво. Важливо укладати угоди з університетами Європи, Північної Америки та Азії для обміну студентами та спільної організації навчальних програм.

3. *Інтеграція культурних і туристичних аспектів*. Освітній туризм має інтегрувати навчальні програми з культурними та туристичними проектами. Наприклад, організація практичних екскурсій, стажувань, наукових конференцій та культурних подій на базі історичних і природних пам'яток України може залучити іноземних студентів і створити синергію між навчанням і туризмом.

4. *Розвиток стартапів та інноваційних платформ*. Інтеграція стартап-ініціатив у сфері освіти може сприяти залученню нових студентів та забезпеченню гнучкості навчальних програм. Це включає створення інноваційних стартапів, які розробляють нові методи навчання, нові формати курсів і програм стажувань, а також підтримка стартапів в екологічно чистому та інклюзивному туризмі.

Україна має значний потенціал для розвитку освітнього туризму, і сучасні інноваційні підходи можуть стати основою для його реалізації. Зокрема, варто акцентувати увагу на:

1. *Академічному туризмі*. Українські університети можуть бути привабливими для іноземних студентів завдяки низьким витратам на навчання та високій якості освіти в певних галузях. Це створює можливості для розвитку академічного туризму, який включає програми для студентів з інших країн, стажування та обміну досвідом.

2. *Міжнародних наукових конференціях та форумах.* Україна може активно залучати науковців з усього світу, організовуючи міжнародні наукові форуми, конференції та семінари. Це сприятиме розвитку не тільки наукової думки, але й підвищенню популярності країни як освітнього та наукового центру.

3. *Екологічний та культурний туризм.* Враховуючи великий потенціал України в галузі екології та культурної спадщини, можна активно розвивати освітні програми, орієнтовані на вивчення екології, сталого розвитку, збереження культурних цінностей і спадщини [3].

В Україні освітній туризм розвивається як засіб підвищення кваліфікації, академічної мобільності та культурного обміну. До основних напрямів належать:

- Мовні школи та курси (навчальні подорожі до англomовних країн);
- Наукові конференції та симпозиуми (наприклад, міжнародні географічні форуми);
- Участь у програмах академічного обміну (Erasmus+, Fulbright тощо);
- Стажування та професійний розвиток викладачів.

Проте, розвиток освітнього туризму в Україні стикається з викликами, серед яких:

- Фінансова складова (дороговартісні закордонні програми);
- Візові бар'єри (складність отримання дозволів на довготривалі поїздки);
- Обмежена кількість грантових програм для викладачів та студентів (ir.library.knu.ua).

Одним із ефективних видів освітнього туризму є закордонні стажування для викладачів та здобувачів освіти. Вони сприяють розвитку педагогічних компетенцій, обміну досвідом та інтеграції української освіти у світову.

Висновки. Інноваційні підходи до розвитку освітнього туризму в Україні мають потенціал для подолання існуючих викликів і створення нових можливостей. Цифровізація навчання, розширення міжнародних партнерств та розвиток культурних і наукових проєктів можуть суттєво підвищити привабливість України для іноземних студентів. Важливо, щоб українська держава, навчальні заклади та приватний сектор об'єднали зусилля для реалізації цих інноваційних підходів і створили умови для розвитку освітнього туризму як важливої складової національної економіки.

Освітній туризм є важливим напрямом у світовій освіті, що забезпечує взаємодію культур, академічну мобільність і професійний розвиток. В

Україні цей напрямок активно розвивається, особливо у сфері стажувань викладачів та студентів за кордоном. Проте існують певні виклики, зокрема фінансова доступність і бюрократичні бар'єри. Незважаючи на це, міжнародні програми сприяють інтеграції України у світовий освітній простір та підвищенню рівня викладання у вітчизняних закладах освіти.

Список використаних джерел і літератури:

1. Попова, О. Розвиток освітнього туризму в Україні: проблеми та перспективи. *Туризм: економіка, організація, управління*, 7(1) 2020. С. 25–31.
2. Черняк, В. Інноваційні підходи до розвитку туристичної індустрії в Україні. *Економіка та управління*, 19(4). 2021. С. 45–51.
3. Рибак, Т. Міжнародні партнерства в освітньому туризмі: досвід та перспективи. *Туристичний менеджмент*, 11(1). 2022. С. 33–39.

*Маріненко Аліна,
студентка групи УАФ-21 факультету української філології
Криворізького державного педагогічного університету
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Шарманова Н.М.*

Формування пунктуаційної грамотності здобувачів і здобувачок освіти

Пунктуація як розділ мовознавства неодноразово поставала предметом детального вивчення різних її аспектів в наукових доробках та дослідженнях. Попри це й досі існує певна варіативність в визначенні цього лінгвістичного терміна.

У посібникові Глазової О.П. «Українська пунктуація» пунктуацією названо система принципів, які регулюють послуговування розділовими знаками в певному тексті. [2, с. 2].

Схоже визначення містить Енциклопедійне видання «Українська мова» за редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін., проте не обмежується лише ним, а містить ще два визначення до поняття пунктуація: а) процес розставлення розділових знаків; б) ототожнення з системою розділових знаків [7, с. 540].

У підручникові «Синтаксис української мови» авторства Дудика П.С. одним з тлумачень терміна пунктуація є розуміння його як розділу мовознавчої науки, що вивчає закономірності, згідно з якими відбувається послуговування розділовими знаками [3, с. 371].

За підручником «Синтаксис української мови» авторства Шульжук К. Ф., Українська пунктуація містить три основні принципи:

1) структурний: відповідно до цього принципу розділові знаки зумовлюються структурою речення, наприклад, це розділові знаки на межі частин складного речення, вставних та вставлених конструкцій тощо;

2) смисловий: згідно з цим принципом є вагома роль у змістовому аспекті, тож розділові знаки при відокремлених членах речення, а особливо прикладці та означенні ґрунтуються на додатковому смисловому навантаженні (другорядній предикації)

3) інтонаційний: має тісний зв'язок із смисловим принципом, оскільки від семантичного навантаження тих чи тих компонентів в реченні можлива зміна розділових знаків, наприклад, такі частини, як: «Я думаю» тощо в різних реченнях можуть виступати як вставною конструкцією, так й частиною речення, яку не можна прибрати, тобто граматичною основою [8, с.378-380].

Поняття мовна компетентність має тісний зв'язок зі знаннями мови, різних мовних одиниць та закономірностей послуговування тими в текстових одиницях. Зміст лінгвістичної компетентності полягає в тому,

щоб засвоїти категорії мови та основні їхні функції в процесі опанування одиниць різних рівнів: семантичного, граматичного, фонологічного тощо, які постають вагомими в розуміння принципів побудови власного та чужого висловлювань [1, с.61].

Вивчення пунктуаційної системи української мови є достатньо вагомою частиною для формування мовної компетентності учня навіть попри те, що не є окремим розділом для вивчення. У процесі опрацювання в межах синтаксису система розділових знаків української мови спирається на цей розділ лінгвістичної науки водночас, сприяючи прагматичному спрямуванню вивчення [6, с. 145].

Пунктуаційна грамотність школярів ґрунтуватиметься на тому, як опановано та засвоєно такі поняття, як-от: пунктуація, пунктограма, система розділових знаків, пунктуаційне правило. Розвиток умінь в правописі буде вимагати сформованість розуміння основних термінів пунктуації та принципів застосування правил у межах відповідної мовленнєвої системи [4, с.23].

Н.П.Ковальчук у праці «Наукові підходи до класифікації пунктуаційних вправ» за такою характеристикою, як-от: навчальна мета, виділяє такі різновиди вправи: 1)розпізнавальні(цей різновид вправ вчить виявити те чи те явище мови відповідно до основних ознак); 2)конструктивні(цей різновид вправ вчить продукувати різні лінгвістичні одиниці, тобто словосполучення, речення тощо); 3)творчі(цей різновид вправ має на меті сформувані навички самостійного будування висловлювання учнями та ученицями) [5, с.92].

До класифікації Н.П.Ковальчук, щодо конструктивних вправ, пропонуємо таке завдання. *1.Вправа для утворення складного речення*
Завдання: *утворіть з поданих двох простих речень складне речення, поставте відповідні розділові знаки; деякі слова можна змінити або прибрати*
Приклади речень для вправи: 1.Ми пішли в ліс. Погода була чудова. 2.Учитель пояснював нову тему. Учні уважно слухали.

До класифікації Н.П.Ковальчук, щодо творчих вправ, пропонуємо таке завдання. *1.Вправа для розширення та трансформації речення.*
Завдання: *переробіть просте неускладнене речення в просте ускладнене речення, додаючи відокремлені члени речення, уточнювальні члени, вставні слова тощо, поставте відповідні розділові знаки*
Приклади простих речень: 1.Мама читає книгу. 2. Діти грали надворі.

Список використаних джерел і літератури:

- 1.Бондаренко Н. В. Формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови : посібник. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. 112 с.
- 2.Глазова О.П. Українська пунктуація: Навчальний посібник: Правила, тренувальні вправи, контрольні завдання, диктанти. Харків: Веста: Видавництво

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

«Ранок», 2004. 252 с.

3. Дудик П. С. Синтаксис української мови : [підручник]. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 384 с.

4. Калюжка, Н. С. Формування мовної особистості сучасного учня: пошук підходів. *Рідна школа*, 2020, 2-4: 59-64

5. Ковальчук, Н. П. Наукові підходи до класифікації пунктуаційних вправ. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2004, 37: 89-96

6. Палихата Е. Формування пунктуаційних умінь і навичок учнів початкових класів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 27. С. 143-146

7. Українська мова: Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с. : іл.

8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови : Підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с. (Альма-матер).

Грaбарчук Артем,
студент групи ЛУ-31 філологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Губарева Г.А.

Специфіка творення мовного образу Львова в ретродетективі Ю.Винничука «Вілла Деккера»

Твір Юрія Винничука «Вілла Деккера» написаний у 2021 році і є другою частиною детективної трилогії про життя «нічного репортера». Детектив як різновид пригодницької літератури є прозовим твором, у якому зовнішній сюжет «послідовно розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану зі злочином і його розслідуванням, а внутрішній є когнітивною історією розв'язання логічного завдання <...>. Пафосом сюжетної колізії стає захоплення процесом розшуку, з'ясування істини, а також – неминучість перемоги добра над злом» [2: 271]. Своєю чергою, ретродетектив – це синтетичний жанр детективу в ретростилі, він переносить читача в минуле, зберігаючи колізії пошуку і пригод. Ретродетектив «Вілла Деккера» приваблює тонкою «реконструкцією атмосфери і реалій» передвоєнного Львова 1939 року, «панорамністю зображення», а також «акцентом на впізнаваних урбаністичних локаціях, синтезом містичних елементів та іронічної гри, традиційними для цього жанру напруженим та динамічним сюжетом» [3: 179]. Варто наголосити, що в багатьох працях дослідники, зокрема Г. Мала [4], І. Монолатій [5], Л. Підкуймуха [6], підкреслюють, що Львів постає центральним образом творів Юрія Винничука.

Мета нашої роботи – з'ясувати особливості мовного втілення образу Львова в романі «Вілла Деккера».

Жанрова специфіка твору зумовлює детальний опис локацій, де відбуваються події. По-перше, це кнайпи, ресторації. Автор описує саме приміщення та його атмосферу, наприклад: *«Я обминув їх і зайшов до ресторації. «Гранд» була однією з небагатьох кнайп, у якій не лише увечері, а й серед білого дня було гамірно від публіки. Цьому сприяло зручне розташування в приміщенні однойменного готелю»* [1: 32]. Також важливим є опис відвідувачів закладу: *«Хтось полагоджував інтереси, а хтось просто грав у карти в наріжній картярській залі. Вдень тут збиралися сіоністи, єврейська інтелігенція та люди інтересу, або, як їх називали, «чорна телда» – «чорна біржа», бо всі були вдягнені у чорне. Серед них було також чимало посередників, які займалися нелегальною діяльністю. Тут вирувало від чорного тлуму, одні заходили, інші виходили, рідко хто сідав за столики, а сівши, мало хто замовляв собі каву. З'являлися якісь нові типи, зазирали в кутки, шукаючи когось, і*

виходили. Але вечорами люди інтересу зникали і в ресторації починали лунати штраусівські вальси, переплітаючись із джезбендом. *Грошовиті відвідувачі, хляпнувши на вигідну глибоку канапу, відпочивали, попиваючи дороги напої і ведучи неспішні ліниві розмови*» [1: 32]. Цей уривок створює багатогранний портрет ресторації «Гранд» як осередку міського життя, центру зустрічей, ділових угод і розваг, де змінюється атмосфера залежно від часу доби. Письменник передає контраст між денним хаосом і вечірньою розкішшю, відображаючи ритм міста через рух людей, звуки та різноманітні типи відвідувачів. За конотацією діалектне слово «кнайпа» відрізняється від «ресторація»: емоційно-оцінна лексема показує перехід від образу соціально занедбаного закладу до розкішного закладу. У тексті з'являються усталені вислови «люди інтересу» та «чорна гелда», де останнє – запозичення з польської мови й має значення «біржа», називає осіб, які займаються нелегальною діяльністю, часто одягнених у чорне. Фраза «вирувало від чорного тлуму» передає бурхливий рух юрби, одягненої в чорне, тоді як «починали лунати штраусівські вальси» створює атмосферу вишуканості. Неспішність і розміреність вечірнього відпочинку заможних гостей передано оцінним словом «грошовиті», а також розмовними дієслівними формами («хляпнувши», «попиваючи»), оцінними прикметниками («неспішні, ліниві розмови»). У такий спосіб теж показано контраст між денним хаосом та вечірньою спокійною розкішшю.

По-друге, автор звертає увагу на вулиці. Він описує їх як осередок соціального життя, де люди демонструють свій статус, зовнішній вигляд і налагоджують соціальні зв'язки, а атмосфера постає динамічною та сповненою руху, наприклад: «*Вся Академічна від пам'ятника Фредрові аж до Оперного театру називається в народі Корсом, як, зрештою, і в деяких інших містах, що перебували під берлом бабусі Австрії. Корсо – прогулянковий терен, який роїться від перехожих щовечора в будні, а в неділю – по службі Божій аж до пізнього вечора. Корсом не ходять, Корсом гуляють вільним кроком у двох зустрічних керунках, що дозволяє побачити чимало знайомих і вклонитися одне одному – звичай, який прийшов до нас із Венеції. В неділю тут збираються найбільші тлуми, які, зробивши два-три кола, зникають у цукернях та каварнях, а закропивши душу, розбрідаються по хатах на обід. Тут можна побачити безліч людей, починаючи від гімназисток останніх двох років гімназії, яким уже можна дефілювати й показувати свої принади, і завершуючи поважними панями й панями, які показують свої вбрання*» [1: 55]. Опис вулиці Академічної (в народі Корсо) будується на різноманітній лексиці, зокрема образній: конструкція «*терен, який роїться від перехожих*» передає значення постійного потоку людей та їхню активність, а вираз «*тут збираються найбільші тлуми*» підкреслює багатолюдність та підтверджує, що Корсо є осередком соціальної активності мешканців. У

фразі «Корсом не ходять, Корсом гуляють вільним кроком» маємо контекстуальну антитезу, що зображує місце, відпочинку, де люди почуваються розслабленими. Розмовні конструкції «закропили душу», «розбрідаються на обід» надають оповіді легкої іронії.

Водночас автор подає концепт Львова як місто-прихисток для людей, пов'язаних з кримінальним світом: «Львів, як і кожне велике місто, повне таємничих закомарків, загублених від людського ока в мороку кам'яниць, слугує чудовим сховком для всіляких шахраїв та кримінальних злочинців» [1: 62]. У цьому узагальненому описі міста за допомогою емоційно-оцінної лексики передано атмосферу таємничості, властиву цьому жанру.

Отже, у романі Юрія Винничука «Вілла Деккера» мовний образ Львова створюється через детальне відтворення атмосфери міста, його локацій та соціального життя, що відповідає жанровій специфіці ретродетективу. Ці локації виступають не лише тлом подій, а й осередками соціальної взаємодії, де розкриваються характери, статуси та поведінка різних верств суспільства. Образ Львова формується через контрасти: денний хаос і вечірня розкіш у ресторації «Гранд», метушня і неспішні прогулянки на Корсо, а також через різноманітність соціальних типів – від «людей інтересу» та «чорної гелди» до гімназисток і поважних панів. Таким чином, мовний образ Львова у «Віллі Деккера» слугує не лише фоном для детективного розслідування, а й повноцінним персонажем, що відображає соціальні, культурні та історичні особливості міста і робить твір яскравим зразком ретродетективу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Винничук Ю. Вілла Деккера : роман. Харків : Фабула, 2021. 304 с.
2. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. Т. 1. Київ : Академія. 2007. 271 с.
3. Ліпницька І. М., Савенко І. В. Жанрові особливості ретродетективу «Вілла Деккера» Юрія Винничука. *Наукові записки. Сер.: Філологічні науки*. Вип. 1(212) / Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. С. 174-179.
4. Мала Г. Художнє втілення топосу Львова у романах «Танго смерті» та «Аптекарь» Ю. Винничука. *Матеріали Всеукр. студентської наук.-практ. конф. «Українська мова в контексті слов'язознавства та компаративістики»* / за заг. ред. І. В. Гайдаєнко; упор. Т. Г. Окуневич. Херсон, 2019. 310 с.
5. Монолатій І. Від міста-перехрестя до міста-жертви: Львів у романі Юрія Винничука «Танго смерті». *Місто: історія, культура, суспільство*. № 9(2). 2020. С. 141-153.
6. Підкуймуха Л. Мовне життя Львова в художніх текстах Юрія Винничука. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Філологія»*. Вип. 7(75). Острог: Вид-во НаУОА, 2019. С. 125-128.

*Присяжнюк Анастасія,
студентка групи Ца1-В21,
навчально-наукового інституту української філології та журналістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: к.філол.н. Шевчук З.С.*

Соціальні мережі як чинник трансформації мовної поведінки молоді

В епоху розвитку цифрових технологій, активного використання Інтернету та соціальних мереж мовна поведінка молоді зазнає значних змін, зумовлених новими форматами спілкування та переосмисленням ролі мови як засобу самовираження і соціальної ідентифікації. Соціальні мережі стали не тільки засобом спілкування, а й місцем де мова трансформується, набуває нових форм та значень. Молодь, як найбільш активна група користувачів цифрового простору, перебуває в постійному процесі адаптації до мовних викликів, породжених віртуальним середовищем.

Стиль спілкування в соціальних мереж настільки має широкий спектр трансформованих слів, словосполучень, неологізмів, що можна припускати поступове створення нового повноцінного мовного стилю. Доволі багато проведених досліджень свідчать про те, що комунікативні особливості соціальних мереж настільки вирізняються серед інших форм писемного мовлення, що дозволяють розглядати мову соцмереж як окремий тип сучасної писемної комунікації.

Соціальні мережі справляють вплив на мовлення фактично на всіх структурно-функціональних рівнях. Як специфічна форма інтернет-комунікації, вони мають власну тематику, комунікативні цілі та стилістичні риси. Характерною ознакою є передача елементів усного мовлення засобами писемного, що проявляється на фонетичному, граматичному, лексичному, синтаксичному та графічному рівнях мовної організації. Розгляньмо ці рівні детальніше [1].

На фонетичному рівні молодь часто намагається спростити звукові форми слів, що виявляються у писемному відтворенні живого усного мовлення. Наприклад, скорочення або спрощення слів відповідно до їх звучання: «всьо» (все), «бро» (брат), «комп» (комп'ютер), «інфа» (інформація) «мб» (мабуть) та інші. У текстах повідомлень молодь передає емоції або інтонацію за допомогою повтору звуків: «вауууу» (захоплення), «оуууу» (бути чимось захоплений, щось миле), «гуууд» (все добре). Використання таких скорочень і трансформацій зумовлене економією мовних засобів і темпом спілкування молоді. Це свідчить про певні зміни

мовних норм, що згодом переходять до вжитку в повсякденне живе усне мовлення.

Наступний рівень – це лексичний, він характеризується тим, що під впливом соціальних мереж у мові активно з'являються англомовні запозичення, скорочення слів, акроніми, неологізми, а також розширюється значення окремих слів. До прикладу, англомовні запозичення такі як «вайб» (атмосфера), «кринж» (почуття сорому), «ок» (добре), «краш» (людина, яка подобається), «ріл» (насправді), «лайк» (вподобайка), «форсити» (активно використовувати), «фейк» (неправда) та інші. Такі запозичення хоч і збагачують нашу мову, показують інтеграцію в культурний контекст, але водночас це показує, що молодь може забувати або не знає українських відповідників. Ще одним прикладом лексичних видозмін є аббревіатури та акроніми. «ІМХО» (In My Humble Opinion), LOL (Laughing Out Loud), пж (будь ласка), омг (Oh My God) та інші, всі ці аббревіатури та акроніми показує певне прагнення не тільки до лаконічності у спілкуванні, а й демонструє формування нової мовної норми. Вона є характерною для цифрового середовища та активно засвоюється молодіжною аудиторією як засіб ідентифікації та стильової виразності.

Ще один поширений рівень – це граматичний, на якому мовні трансформації в соцмережах виявляються через значне спрощення граматичних структур, що часто є і наслідком прагнення до емоційної та неформальної комунікації [2]. Розповсюджена тенденція використання інфінітивних конструкцій замість особових форм дієслова, що передає ту чи іншу інформацію узагальнено: «Не хочу вставати», «Буду старатись», «Можу не прийти», «Може буду» і т.д. Такі структури типові для внутрішнього й офіційного мовлення, але через те, що їх часто використовуються в соціальних мережах вони дедалі частіше з'являються в публічному дискурсі. Особливою рисою граматичного рівня є ігнорування пунктуації – коми, крапки, знаки запитання, знаки оклику і таке інше молодь майже не використовує в неформальному спілкуванні або навпаки, хаотично і не задумуючись про правильність вживання. «Я не йду а ти», «нууу, може, буду бачити!», «ну це ж топ!!!», «ти дееее???» ці приклади яскраво показують, що пунктуація для молоді в соцмережах стає не стільки нормою, а скільки вираженням емоцій, підсиленням тону розмови. Таке опускання пунктуації призводить до негативних наслідків, адже коли її уникати в повсякденному вжитку, вже школі, університеті при оформленні різного роду завдань, документації це виявляється як погана звичка. Отож, граматичні особливості в соціальних мережах демонструють зміщення так званих пріоритетів. Від нормативності, важливості контролю граматику в свої висловлення до зручності,

швидкості та емоційності мовлення.

Важливо згадати про використання неповних або односкладних речень, то про синтаксичний рівень. Як ось, до прикладу, «Капець класно», «Їду», «Зустрічала», «Топово» і т.п. таке вживання свідчить про прагнення до лаконічного та емоційного спілкування, швидкої реакції, де головне правильність написання, а здатність передати ставлення й значення тієї чи іншої події.

Соціальні мережі стали потужним чинником трансформації мовленнєвої поведінки молоді, змінюючи не лише її лексичний арсенал, а й норми граматики, синтаксису, фонетики та навіть способи невербального спілкування. Цифрове середовище стимулює розвиток нових форм комунікації, що тяжіють до усного, неформального стилю, позначаються спонтанністю, емоційністю, ситуативністю та економією мовленнєвих засобів. Молодь, яка щоденно перебуває в мережевому просторі, не лише засвоює нові мовні елементи, а й активно поширює їх у побутовому, освітньому та навіть професійному говорінні.

Хоча соціальні мережі сприяють розвитку креативного потенціалу мовців, прискорюють інформаційний обмін і відкривають нові можливості для самовираження, водночас вони стають причиною відхилень від мовної норми, що може загрожувати руйнуванням усталених мовних стандартів. Це вимагає посиленої уваги до мовної грамотності, особливо в освітньому процесі, щоб сформувати в молоді критичне ставлення до мовної реальності цифрової епохи та розвивати здатність до свідомого використання мови в різних комунікативних ситуаціях.

Список використаних джерел і літератури:

1. Дідик Л. А. Трансформація комунікативних практик молоді в соціальних мережах. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/_%D0%B4%D0%B8%D0%BA_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80.pdf
2. Синюта О. Роль соціальних мереж у змінні мов. URL: <https://syniutajournals.com/index.php/ISSJ/article/download/17/15/75>
3. Мешкова А. В. Особливості молодіжного комунікаційного контенту мережі tiktok. *Актуальні проблеми мовознавства*. 2024. С. 121.

*Сенишина Марта,
студентка 301 групи факультету фізичної культури,
спорту та реабілітації
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., доцент Цибанюк О.О.*

Барре-фітнес – синергія краси, сили та гармонії для сучасної молоді

Сучасні тенденції в галузі фітнесу дедалі частіше звертаються до естетичних та функціональних практик, які поєднують у собі не лише фізичний розвиток, а й психоемоційну рівновагу. Однією з таких інноваційних форм є barre-fitness – комплекс тренувань, що поєднує елементи класичного балету, пілатесу, йоги та силового тренування. Метою статті є аналіз фізіологічних, психоемоційних та соціальних переваг барре-фітнесу для студентської молоді, а також представлення цікавих фактів і практичних рекомендацій.

Барре-фітнес (англ. barre «балетний станок» – М.С.) виник у 1959 р. Німецька балерина Лотте Берк, яка прагнула створити методику тренувань, що розвиватиме гнучкість і силу без надмірного навантаження на суглоби, використала для тренувань зручний для неї станок [2, с. 651-661]. У ХХІ столітті ця методика набула широкої популярності у США та Європі, активно впроваджується і в Україні.

У 2021 р. понад 3,6 мільйона американців взяли участь у барре тренуванні. І, за даними The Dailey Method, кількість учасників тренувань з барре-фітнесу в усьому світі перевищує 10 мільйонів [5].

До переваг методу можемо зарахувати високу енергозатратність при стандартній тривалості тренування – 45–60 хвилин. За годину заняття барре можна спалити від 300 до 500 ккал [1, с. 192-202].

Основні аксесуари – балетний станок, гантелі (0,5–2 кг), гумові еспандери, м'який м'яч тощо.

Фізіологічні переваги барре-фітнесу полягають у суттєвому впливі на розвиток м'язового корсету, зокрема стабілізуючих м'язів тулуба, що забезпечує якісну поставу та профілактику сколіозу [2, с. 651-661].

Вправи біля станка дозволяють активізувати глибокі м'язи-стабілізатори, що важливо для запобігання травмам [3, с. 139-153]. Крім того, регулярні заняття сприяють підвищенню гнучкості, координації та витривалості (див. Таб. 1).

Порівняльна таблиця впливу барре-фітнесу і традиційного силового тренування

Параметр	Барре-фітнес	Традиційне силове тренування
Основне навантаження	Маленькі амплітуди, ізометричні вправи	Важка вага, велика амплітуда
Розвиток гнучкості	Високий	Середній
Вплив на поставу	Поліпшує поставу	Не завжди враховується
Ризик травм	Низький	Вищий

Дослідження науковців доводять, що естетично орієнтовані фізичні практики позитивно впливають на психоемоційний стан. Зокрема, барре-фітнес сприяє зниженню рівня стресу, поліпшенню настрою та формуванню тілесної усвідомленості (body awareness) [4, с. 149-163]. Виконання рухів під спокійну музику стимулює вироблення серотоніну та дофаміну, що покращує емоційний фон і підвищує самооцінку.

Групові заняття барре створюють середовище підтримки та мотивації. Результати дослідження Ahearn & Lasner з'ясували, що 78% учасників барре-груп повідомили про покращення комунікативних навичок і формування нових соціальних зв'язків [1, с. 192-202]. Для студентської молоді це особливо актуально в контексті інтеграції в нове середовище.

Барре-фітнес може стати ефективною альтернативою традиційним видам фізичного виховання в ЗВО України. Поєднання силових, аеробних і гнучкісних компонентів робить заняття цікавими та корисними для широкої аудиторії студентів, незалежно від рівня фізичної підготовки. Барре-фітнес є гармонійним поєднанням краси, сили та психоемоційної рівноваги. Ця практика сприяє всебічному розвитку студентської молоді, поліпшуючи фізичне здоров'я, психоемоційний стан і соціальні зв'язки.

Список використаних джерел і літератури:

1. Ahearn E. L., Greene A., Lasner A. Some Effects of Supplemental Pilates Training on the Posture, Strength, and Flexibility of Dancers 17 to 22 Years of Age. *Journal of Dance Medicine & Science*. 2018. Vol. 22(4). P. 192-202.

2. Koutedakis, Y., & Jamurtas, A. (2004). The dancer as a performing athlete. *Sports Medicine*. 2004. Vol. 34(10). p. 651-661.

3. Liederbach M., Hagins M., Gamboa J.M., Welsh T.M. Assessing and Reporting Dancer Capacities, Risk Factors, and Injuries: Recommendations from the IADMS Standard Measures Consensus Initiative. *J Dance Med Sci*. 2012. Vol. 16(4). P. . PMID: 26731091.

4. Quiroga Murcia, J. A., Kreutz, G., Clift, S., & Bongard, S. (2010). Shall we dance? An exploration of the perceived benefits of dancing on well-being. *Arts & Health*. Vol. 2(2). P. 149-163.

5. Your barre teacher training solution! <https://thedaileymethod.com/certification-b2b> (дата звернення 01.05.2025).

*Слівінська Марія,
магістрантка групи МФіл-52у
факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Філінюк В.А.*

Фразеологічна робота на уроках української мови як засіб збагачення словника старшокласників

Фразеологізми є важливим складником будь-якої мови, оскільки вони не лише урізноманітнюють мовлення, а й роблять його більш образним, експресивним і виразним. Це носії національного колориту, історичного досвіду народу, його ментальності та світогляду, а їхнє активне використання сприяє збагаченню мовної культури. В умовах сучасного суспільства, коли мовлення молоді стає дедалі більш стандартизованим, спрощеним і засміченим кальками з інших мов, постає важливе завдання – плекати багатство української мови через активне засвоєння її фразеологічного фонду. Саме тому фразеологічна робота на уроках української мови відіграє вагомую роль у розвитку словникового запасу старшокласників, формуванні їхньої комунікативної компетентності, розширенні уявлення про стилістичні можливості мови та розвитку їхнього мовленнєвого самовираження. Оскільки фразеологізми є стійкими мовними одиницями, що мають переносне значення, їхнє опанування вимагає глибшого розуміння мовних явищ, що, своєю чергою, сприяє аналітичному мисленню, здатності знаходити зв'язки між словами та встановлювати контекстуальні відповідності. Таким чином, робота з фразеологізмами на уроках української мови є не лише засобом підвищення мовної культури учнів, а й важливим інструментом їхнього інтелектуального розвитку, що формує мовну особистість, здатну до виразного, грамотного й емоційно забарвленого спілкування.

Формування багатого словникового запасу є одним із ключових завдань навчання української мови, особливо на етапі старшої школи, коли здобувачі освіти активно готуються до дорослого життя, професійної діяльності та усвідомленого використання мови як інструменту комунікації. Фразеологізми як складники національної мовної культури відіграють важливу роль у збагаченні мовлення, оскільки вони не лише розширюють лексичний запас, а й дозволяють висловлювати думки більш точно, образно та виразно. Саме тому фразеологічна робота на уроках української мови має бути системною та спрямованою на розвиток не лише мовленнєвих навичок учнів, а й розуміння традицій, культури та історії рідного народу. В умовах глобалізації та поширення запозичень з

інших мов особливо важливо зберігати та розвивати власне мовне багатство, що неможливо без глибокого знання та активного використання фразеологізмів.

Фразеологізми – це стійкі поєднання слів, які мають узагальнене значення і є неподільними в структурному та семантичному плані.[4] Вони становлять особливу категорію мовних одиниць, які відрізняються від звичайних словосполучень тим, що їхнє значення не виводиться зі значень окремих слів, що їх утворюють. Наприклад, вислів «*ламати голову*» означає не буквальну дію, а складний розумовий процес, що потребує напруженого мислення. Фразеологізми можна поділити на три основні групи: зрощення, значення яких не можна зрозуміти із значень окремих слів («*намотати на вус*»), єдності, які мають певну логічну мотивацію («*тримати язик за зубами*»), та фразеологічні сполучення, повністю зрозумілі за змістом («*брати участь*»). Фразеологія є невід’ємною частиною будь-якої мови, а її засвоєння сприяє підвищенню мовної культури, стилістичної виразності та вмінню влучно передавати думки.

Фразеологічний склад мови є тим мовним інструментом, який значно підвищує якість мовлення. Чим більше фразеологізмів знає та вживає людина, тим багатшим є її словниковий запас і тим вищий рівень її мовленнєвої компетенції. Для старшокласників важливо мати добре розвинену мовну культуру, адже це є основою їхньої майбутньої комунікації в різних сферах: навчанні, професійній діяльності, повсякденному спілкуванні. Фразеологізми допомагають не лише урізноманітнити мовлення, а й роблять його більш образним, емоційним та експресивним. Використання стійких виразів дозволяє передавати складні думки за допомогою коротких і зрозумілих висловів, що особливо важливо в художньому мовленні, публічних виступах, а також у діловій комунікації.

Для ефективного засвоєння фразеологізмів варто використовувати різноманітні методи та прийоми навчання, які допоможуть здобувачам освіти не лише запам’ятати нові вирази, а й зрозуміти їхню природу, походження та особливості вживання. Одним із ключових методів є аналітичний підхід, що передбачає тлумачення значень фразеологізмів («*Бити байдики*» – *ледарювати*; «*Вискочити, як Пилип з конопель*» – *несподівано*; «*Небо прихилити*» – *бути ладним зробити все можливе й неможливе для чийогось щастя.*), виявлення їхніх синонімів та антонімів, що сприяє розширенню словникового запасу учнів. Також ефективними є контекстуальні вправи, де учні використовують фразеологізми в реченнях, знаходять відповідні ситуації для їхнього вживання (Наприклад, щоб продовжити речення «*Якщо хочеш зберегти секрет, ...*», потрібно підібрати правильний фразеологізм із переліку: «*зарубати на носі*», «*ловити гав*»,

«тримати язик за зубами»). Лексико-семантичні вправи, які передбачають пошук відповідників серед інших мов, порівняння українських фразеологізмів з іноземними аналогами, допомагають глибше зрозуміти їхню природу («Грати першу скрипку» - *To call the shots* (англ.)). Для розвитку практичних навичок варто застосовувати ігрові методи: складання кросвордів, мовні ребуси, вікторини, творчі завдання на створення текстів із використанням стійких висловів.

Фразеологізми широко використовуються в різних стилях мовлення – від художнього і розмовного до наукового, публіцистичного та офіційно-ділового – і саме завдяки стійкості дозволяють уникати багатослівності, роблячи висловлення лаконічнішим та водночас більш експресивним. Уміння доречно застосовувати сталі вирази допомагає учням точніше й виразніше висловлювати власні думки, покращує їхню здатність до публічних виступів, створення творчих та аналітичних текстів, що є необхідною навичкою для подальшого навчання, роботи та загальної успішності в суспільстві.

Фразеологізми – це потужний засіб розвитку критичного мислення, оскільки для їхнього розуміння та правильного використання потрібно не просто запам'ятати їхнє значення, а й осмислити семантику, походження, логіку утворення та зв'язок із конкретними контекстами (наприклад, фразеологізм «Вийти сухим із води» – уникнути відповідальності, покарання або наслідків, попри винуватість). Багато стійких висловів мають метафоричний характер, а їхній прихований зміст потребує аналізу, співвіднесення з історичними, культурними чи побутовими реаліями («Сізіфова праця» – це безплідна, важка, нескінченна, а то й зовсім непотрібна праця; «Фількина грамота» - документи, що не мають юридичної сили, і про безграмотно складені документи.). Це сприяє формуванню аналітичних здібностей, розвитку здатності знаходити аналогії між мовними явищами, робити висновки та узагальнення, що є важливим складником інтелектуального розвитку здобувачів освіти.

Практичне значення фразеологічної роботи на уроках української мови надзвичайно важливе, це сприяє підвищенню мовленнєвої компетенції, загальному культурному розвитку особистості. Фразеологізми широко представлені в художній літературі, публіцистиці, афористиці, народній творчості, а також у засобах масової комунікації, що робить їх важливим елементом розуміння текстів різних стилів. Оволодіння фразеологічним багатством української мови дозволяє учням краще орієнтуватися в складних текстах, розуміти підтекст, гумор, сатиру, а також розвивати власний мовний стиль. Багато афоризмів, приказок, крилатих висловів стали частиною загальнолюдської мудрості, що дозволяє за допомогою кількох слів передати глибокі філософські чи

моральні ідеї («Не все те золото, що блищить», «Береженого Бог береже»). Крім того, робота з фразеологізмами сприяє вихованню національної самосвідомості, оскільки більшість українських сталих виразів мають глибоке етнокультурне підґрунтя, відображаючи світогляд, традиції та історичний досвід народу (*Борітеся – поборете* (Т. Шевченко); *Лиш боротись – значить жить* (Іван Франко), «Сім п'ятниць на тиждень»).

Отже, фразеологічна робота на уроках української мови є одним із найбільш ефективних засобів збагачення словникового запасу старшокласників, розвитку їхнього мовлення, формування критичного мислення та підвищення загального рівня мовної грамотності. Завдяки вивченню та активному використанню фразеологізмів здобувачі освіти не лише покращують комунікативні навички, а й отримують глибше розуміння культурних особливостей української мови, що сприяє формуванню мовної свідомості, національної ідентичності та загального освітнього розвитку. Уживання фразеологічних конструкцій робить мовлення більш емоційним, образним і стилістично витонченим, що є ключовим чинником для формування гармонійної мовної особистості. Тому фразеологічна робота має стати невід'ємною частиною освітнього процесу, оскільки вона не лише сприяє засвоєнню мовного багатства, а й розвиває когнітивні здібності, аналітичне мислення та здатність до творчого самовираження, що є надзвичайно важливим для майбутнього успішного життя кожного школяра.

Список використаних джерел і літератури:

1. Українські фраземи й особливості їх творення. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Ukrains-ki-frazemy-y-osoblyvosti-ikh-tvorennia.pdf>.
2. Поняття сучасної української літературної мови. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01005dyh-ecd1.doc.html>.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. В. М. Русанівського. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um108.htm>.
4. Фразеологізм. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B7%D0%BC>.

*Унгурян Маргарита,
студентка 301 групи
факультету фізичної культури, спорту та реабілітації
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., доцент Цибанюк О.О.*

Використання екзергеймів як сучасних інновацій підвищення фізичної активності дітей та молоді

Відеоігри (VGs – Video games), що запропонували нові можливості для взаємодії людини з комп'ютером, вперше стали доступні для громадськості наприкінці 1970-х років [3, с. 69-74].

Оформившись у культуру дозвілля, індустрія VGs «реалізовує» тільки в США 21,53 мільярда доларів (2013 р.) [4].

З іншої сторони, VGs створюють умови для формування малорухливого способу життя дітей та молоді, їх малорухливого дозвілля.

Нажаль, стверджують фахівці – El Ansari, Rosenberg, Sigmundová, Sigmund, & Fromel, бажання проводити весь свій час за відеоіграми, нівелюючи необхідну фізичну активність – це реальність. Тому, на думку фахівців, найкращим рішенням є спроба поєднати використання технологій з підвищеним рівнем фізичної активності [7, с. 65-70; 9 с. 1-12].

Такі спроби були розпочаті у 2006 р., коли Nintendo® (багатонаціональна компанія відеоігор за ринковою капіталізацією зі штаб-квартирою в Кіото, Японія. Заснована 23 вересня 1889 р. Ф. Ямаучі, який започаткував виробництво гральних карт) розробила Wii Sports – відеоігру для власної ігрової приставки Wii, яка дозволила користувачам відчувати реальні рухи включаючи гольф, бокс, теніс, боулінг, бейсбол, йогу, скейтбордінг та сноубордінг. Геймплей передбачав спрощені рухи реальних спортсменів, які не відтворюються в точності, а лише відображаються системою узагальнених для цих видів спорту рухів, вибір яких ґрунтується на положенні тіла просторі. Наприклад, в боксі гравці повинні завдавати удари, мінімально пересуватись та виконувати дії у захисті – прикривати обличчя обома руками [11].

Нове покоління VGs може розширити спектр можливостей безпосередньо для фізичної активності, зокрема дітей та підлітків. Ці типи відеоігор, базовані на використанні сенсорних технологій, поєднали VGs та фізичні вправи, відомі в літературі як «екзер ігри» (Exergames, EXGs) [5, р. 1282-1284].

Сучасні дослідження О. Шинкарука & І. Хрипка визначають «екзергеймінг» (EXGs) як технологію інтеграції рухової активності з відеоіграми, яка дозволяє поєднувати рухову активність із розвагами, що є

природною потребою дітей, підлітків та молоді у сучасному інформаційному середовищі. Необхідно зазначити, що дослідники визначають синонімом до екзергеймінгу термін «інтерактивні спортивні ігри» [1, р. 196-201].

Актуальність рухової активності через екзергеймінг доводиться авторами, зокрема як фактор сприяння

- зниженню негативного впливу «сидячого» способу життя, пов'язаного з постійним використанням гаджетів та екранних технологій;
- розвитку окремих сторін фізичної підготовленості, таких як координаційні здібності, витривалість;
- формуванню мотивації до занять фізичними вправами, що є важливим фактором для фізичного і психічного здоров'я дітей, підлітків та молоді [6, с. 1172; 8, с. 12-19.].

Наразі не існує єдиного загальноприйнятого визначення ексергеймінгу. За словами І. Богоста, ексергеймінг – це «поєднання фізичних вправ і відеоігор» [2].

Узагальнюючи різні інтерпретації, ми можемо охарактеризувати ексергеймінг (ЕГ) як форму фізичної активності, що включає використання цифрових ігор. Для досягнення успіху в таких іграх учасникам необхідно виконувати певні рухи та дії.

З концептуальної точки зору, ексергеймінг-консолі та пристрої вимагають значно більших фізичних зусиль для гри порівняно зі звичайними відеоіграми. Сучасний ринок пропонує широкий асортимент ЕГ-продуктів. Деякі з них використовують спеціальні платформи чи килимки, інші інтегровані з тренажерним обладнанням, наприклад, велотренажерами.

Варіанти вправ в ексергеймінгу можуть охоплювати різноманітні категорії, такі як: танці, бокс та єдиноборства, йога, степ та танцювальна аеробіка, їзда на велосипеді.

Інтенсивність тренування в ЕГ може варіюватися залежно від обраної активності та рівня складності гри. Це дозволяє учасникам вибрати між повільними, ритмічними вправами (наприклад, йога) та більш інтенсивними тренуваннями, що імітують теніс чи футбол. Деякі ігри також розроблені для тренування окремих частин тіла – нижньої або верхньої. Ця гнучкість робить ексергеймінг доступним і вигідним варіантом для людей, які використовують інвалідні візки або інші допоміжні засоби пересування.

Філософія Exergame Fitness полягає у створенні веселих, захоплюючих середовищ, де перетинаються світи технологій і фітнесу.

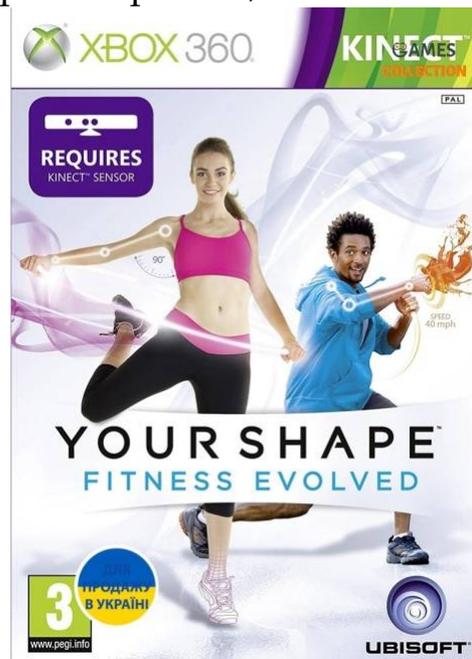

Рис.1.1 Рухова діяльність на танцювальному килимку [1]

Зрозуміло, що такі ігри у жодному разі не замінюють традиційні спортивні ігри, фізичні вправи, вони є своєрідним доповненням, що робить фізичну активність веселою і цікавою для людей з різними рівнями фізичної підготовки та вподобаннями.

Найпростішими є анімовані вправи, танцювальні килимки (рис. 1.1), виконання рухів, що зчитуються датчиками та відтворюються за допомогою екранних символів, в котрі вбудовані системи підрахунку балів за результатами рухової діяльності.

Різні режими дають змогу займатися з особистим «віртуальним» тренером або просто розважатися. Your Shape Fitness (рис.1.2) дає можливість відтворити на екрані аватар користувача і сприяє вивченню танцювальних рухів, вправ з аеробіки, йоги.

1.2 Віртуальні заняття на платформі Your Shape Fitness [10]

Таким чином, в умовах зростання малорухливого способу життя і домінування екранного дозвілля екзергеймінг виступає ефективною альтернативою традиційним формам фізичного виховання, сприяючи розвитку фізичних якостей, мотивації до занять спортом, а також підтримці психоемоційного благополуччя. Попри те, що в Україні ця сфера ще перебуває на етапі становлення, наявні позитивні приклади інтеграції EXG-технологій у фізкультурно-оздоровчу діяльність свідчать про високий потенціал їхнього подальшого впровадження.

Список використаних джерел і літератури:

1. Шинкарук, О. А., Андреев, А. І., Анікеев, Д., & Хрипко, І. В. (2024). Класифікація «екзергеймів» як інноваційного засобу стимулювання рухової активності дітей, підлітків та молоді: основні види та характеристика. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Сер. 15. Вип. 12(185). р. 196-201.
2. Bogost I. Persuasive games: The expressive power of videogames. mit Press. 2010. URL: <https://doi.org/10.1093/llc/fqn029> (дата звернення 01.05.2025).
3. Boyle E., Connolly T.M., & Hailey T. The role of psychology in understanding the impact of computer games. *Entertainment Computing*. 2011. Iss.2. p. 69-74.
4. Cesar Augusto Otero Vaghetti, Renato Sobral Monteiro-Junior, Mateus David Finco, Eliseo Reategui, Silvia Silva da Costa Botelho. Exergames Experience in Physical Education. *A Review. Physical Culture and Sport. Studies and Research*. Vol. 78. Issue 1 (June 2018).
5. Graves L., Stratton G., Ridgers N.D., & Cable N.T. Comparison of energy expenditure in adolescents when playing new generation and sedentary computer games: Cross sectional study. *British Medical Journal*. 2007. Iss. 335, p. 1282-1284.
6. Marsigliante S., Mazzotta G., & Muscella A. The Effects of Exergames on Physical Fitness, Body Composition and Enjoyment in Children: A Six-Month Intervention Study. *Children*. 2024. 11(10), 1172. <https://doi.org/10.3390/children11101172>
7. Rosenberg S. Cell phones and children: Follow the precautionary road. *Pediatric Nursing Journal*. 2013. Iss. 39. p. 65-70.
8. Sheehan D., Katz L. Using interactive fitness and exergames to develop physical literacy. *Physical and Health Education*. 2010. Iss.76(1). p. 12-19.
9. Sigmundová D., El Ansari W., Sigmund E., & Fromel K. Secular trends: A ten-year comparison of the amount and type of physical activity and inactivity of random samples of adolescents in the Czech Republic. *BMC Public Health*. 2011. № 11. P. 1-12.
10. Your Shape Fitness Evolved 2012. <https://www.gamespot.com/games/your-shape-fitness-evolved-2012/>
11. Wii Sports. <http://www.cero.biz/search/search.cgi?name=Wii+Sports&txtCP=> (дата звернення 01.05.2025).

*Шпартун Іванна,
магістрантка групи МФіл-52у
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Крищук В.Л.*

Формування національної самосвідомості здобувачів освіти в сучасному освітньому середовищі

Освітнє середовище відіграє ключову роль у процесі формування національної самосвідомості здобувачів освіти. Воно не лише забезпечує передачу знань, а й створює умови для розвитку національної ідентичності, збереження культурних цінностей і формування соціальної відповідальності. В умовах глобалізації та трансформацій культурного простору освіта стає основним інструментом формування ідентичності молодого покоління, інтегруючи традиційні та інноваційні методи навчання для глибшого усвідомлення національних цінностей.

Національна самосвідомість є складним соціально-культурним феноменом, що визначає усвідомлення індивідом своєї приналежності до нації, її історії, мови, культури і традицій. Вона формується у процесі соціалізації, виховання та освіти, забезпечуючи спадкоємність культурних надбань. Освіта не лише сприяє формуванню ціннісного ставлення до національного спадку, а й зміцнює громадянську свідомість, що є фундаментом розвитку національної ідентичності. Національна ідентичність створює емоційний зв'язок із соціумом, дозволяючи індивіду відчути себе частиною культурної та історичної традиції.

У сучасному українському освітньому середовищі особливу увагу приділяють інтерактивним методам навчання, що сприяють усвідомленню національної ідентичності. Використання дискусійних клубів, проєктних завдань, інтегрованих курсів з історії та літератури дозволяє не лише засвоювати знання, а й осмислювати їх у контексті національного розвитку. Такий підхід сприяє глибшому розумінню власної національної приналежності та формуванню активної громадянської позиції. Освітній процес має гармонійно поєднувати обидва ці виміри, адже міцна національна ідентичність є основою для формування відповідального громадянина, який не лише усвідомлює свою культурну приналежність, а й бере активну участь у суспільно-політичному житті країни.

Крім того, мовна політика в освіті має безпосередній вплив на формування національної самосвідомості. Українська мова як державна є не лише засобом комунікації, а й важливим маркером національної ідентичності. Літературна освіта, зокрема вивчення класичних та сучасних

текстів, відіграє ключову роль у сприянні осмисленню національних цінностей, формуючи у здобувачів освіти стійке почуття гордості за свою країну та її культурну спадщину.

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для формування національної самосвідомості здобувачів освіти, розширюючи доступ до культурної спадщини України та сприяючи інтеграції національних цінностей у сучасний освітній процес. Використання онлайн-курсів, мультимедійних ресурсів, віртуальних екскурсій та інтерактивних платформ дозволяє молоді глибше занурюватися в історію, культуру та традиції своєї країни, формуючи у них стійке почуття національної ідентичності.

Разом з тим, цифровізація освіти не обмежується лише технологічними інноваціями. Дослідниця С. Сисоева наголошує, що «...інновації в цифровому освітньому просторі є не тільки технічними й технологічними, а й спричиняють зміни у змісті та організації освітнього контенту, а також у структурі діяльності закладів освіти.» [2]. Це вимагає перегляду концептуальних положень педагогічної науки, адаптації категорій і понять до цифрового освітнього середовища.

Попри позитивні аспекти, цифровізація освіти має і певні ризики: поширення недостовірної інформації, маніпуляційні технології та комерціалізація знань можуть негативно впливати на формування критичного мислення здобувачів освіти. Тому важливим є розвиток цифрової грамотності та впровадження якісного національного контенту, що сприятиме збереженню національної самосвідомості.

Глобалізація є важливим чинником, що впливає на формування національної самосвідомості. Вона, з одного боку, сприяє інтеграції національних культур у світовий контекст, а з іншого – може загрожувати розмиванню національної ідентичності. Тому освітній процес має бути спрямований на підтримку балансу між відкритістю до світу та збереженням національних цінностей.

Сучасні глобальні процеси характеризуються зростанням кількості вимушено переміщених осіб, які постраждали від збройних конфліктів, включно з великомасштабним переміщенням біженців; катастроф, спричинених кліматом, пандемії COVID-19, а також інших криз. Заклади освіти повинні допомагати через нові пошуки сприяння освіти кожної людини через спеціальні програми підтримки, забезпечуючи гнучкість у процесі зарахування, оцінювання і т.д., що передбачає надання доступу до необхідних послуг та запобігання виникненню додаткових бар'єрів [3]. Важливим аспектом є створення інклюзивних програм, що враховують індивідуальні потреби учнів, а також підтримка педагогів у розвитку нових навичок для ефективної роботи з здобувачами освіти.

Особливо актуальним це питання є в умовах російсько-української війни, коли формування патріотичної свідомості та активної громадянської позиції здобувачів освіти набуває особливої ваги. Освітні ініціативи, спрямовані на розвиток історичної пам'яті та національного духу, допомагають молоді усвідомити свою відповідальність перед державою та суспільством.

Важливим аспектом цього процесу є практична спрямованість виховних заходів, які мають не лише передавати знання про громадянські цінності, а й готувати молодь до активного життя в демократичному суспільстві. Формування національної самосвідомості передбачає засвоєння ключових суспільних принципів, їх прийняття та усвідомлення власної ролі у збереженні державної цілісності [1, с. 116]. Таким чином, варто зважати не лише теоретичне навчання, а й практичні аспекти, які допомагають молоді усвідомити свою роль у суспільстві.

Отже, освітнє середовище є важливим інструментом формування національної самосвідомості здобувачів освіти. Через використання інтерактивних методів навчання, мовну політику та цифрові ресурси, система освіти може сприяти розвитку глибокого почуття національної приналежності, поваги до культурної спадщини та активної громадянської позиції.

Урахування глобалізаційних процесів і сучасних викликів дозволяє зміцнити національну ідентичність, роблячи її стійкою до зовнішніх загроз. У цьому контексті освіта не лише передає знання, а й формує підґрунтя для створення національно свідомого суспільства, здатного захищати свої культурні, історичні та соціальні цінності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Журба К., та ін. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія. Київ: Компрінт, 2024. 232 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741358/1/Монографія%20Ідентичність.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

2. Сисоєва С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. *Освіта і суспільство*. 2021. № 10-11. С. 8-9. URL: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/ (дата звернення: 04.05.2025).

3. Assisting Students Experiencing Education Instability. RCPA. URL: <https://paproviders.org/wp-content/uploads/2022/08/Act-1-Basic-Education-Circular-FINAL.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

*Бочуля Максим,
студент групи І-21б гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філос.н., доцент Гамрецька Г.С.*

Формування ціннісних орієнтацій учнів 7 класу на уроках історії через ігрові технології

У сучасному світі, який динамічно змінюється, формування ціннісних орієнтацій школярів є одним із ключових завдань освітньої системи. Процеси глобалізації, стрімкий розвиток інформаційних технологій та соціокультурні трансформації вимагають від молодого покоління не лише ґрунтовних знань, а й сформованої системи цінностей, яка стане надійним орієнтиром у житті.

Проблема формування цінностей підростаючого покоління належить до найбільш актуальних і з теоретичної, і з практичної точки зору. Її висвітлення знаходимо в дослідженнях таких науковців, як-от: К. Баханов, І. Бех, Т. Мацейків, О. Удод, І. Харитонова та ін.

Історія України, як навчальний предмет, володіє значним потенціалом для формування ціннісних орієнтирів, адже знайомить учнів із багатством культур, різноманіттям ідей та досвідом попередніх поколінь. Однак традиційні методи викладання історії нерідко виявляються недостатньо дієвими для досягнення цієї мети. Тому постає потреба у впровадженні інноваційних освітніх технологій, серед яких особливе місце займають інтерактивні ігрові методи та аналіз історичних джерел. Ці підходи здатні не лише мотивувати учнів до пізнавальної діяльності, а й сприяти розвитку критичного мислення та формуванню їхньої особистої системи цінностей.

Метою статті є представлення практичного досвіду застосування ігрових технологій на уроках історії як засобу формування ціннісних орієнтацій школярів.

На уроках історії України, що проводяться у 7 класі, принциповим завданням є не лише ознайомити школярів із ключовими подіями та фактами українського середньовіччя, але й сприяти формуванню в них ціннісних орієнтирів, що відіграють важливу роль у становленні особистості. Адже саме цінності є тією фундаментальною основою, на якій будується характер людини, формується її світогляд, а також громадянська позиція. Цінність включає все те, що є значущим і вагомим для індивіда, усе, що вона оцінює як важливе та дійсно високо цінує. Це можуть бути як матеріальні блага й досягнення технологічного прогресу, так і духовні ідеї, етичні норми, міжособистісні стосунки, багатство

культурної спадщини чи інші аспекти життя. Проте Т. Мацейків вважає, що лише готовність особистості до свідомого, вільного та відповідального вибору засвідчує сформованість у неї ціннісних орієнтацій [1, с. 22].

Інтерактивна вправа про Галицько-Волинська держава на LearningApps для 7 класу є яскравою ілюстрацією того, як засвоєння ключових фактів, термінів та історичних постатей цього періоду одночасно сприяє формуванню важливих ціннісних орієнтирів учнів. Процес зіставлення імен діячів, таких як Данило Галицький та Ярослав Осмомисл, з їхніми вчинками та здобутками ненав'язливо знайомить учнів з їхніми цінностями. Наприклад, успіхи князя Данила в боротьбі за єдність держави та його дипломатичні вміння демонструють патріотизм, мудрість і наполегливість. Розуміння ролі боярства допомагає усвідомити складність суспільних відносин та важливість компромісу. Крім того, робота з географічними назвами підкреслює значення історичного контексту та зв'язку минулого з певними територіями, а зіставлення дат з подіями допомагає усвідомити плин часу та причинно-наслідкові зв'язки, що є основою для системного мислення та відповідального ставлення до історичної спадщини.

Під час вивчення історії важливо заохочувати школярів не обмежуватися лише механічним запам'ятовуванням хронології подій чи переліку фактів. Навпаки, їх необхідно спонукати до усвідомленого розуміння змісту цих подій, розглядаючи їх крізь призму морально-етичних аспектів та суспільного значення. Лише такий підхід дає можливість уявити, які саме цінності захищали видатні діячі минулого, за що вони боролися та які принципи ставили на перше місце у своєму житті. Підводячи учнів до таких роздумів, ми створюємо простір для діалогу між поколіннями, у якому приклад героїв історії може стати джерелом натхнення й уроком для сьогоденної молоді. Це сприятиме усвідомленню того, яким чином історичний досвід можна використати як дороговказ для особистісного розвитку й формування активної громадянської позиції [4].

Застосування сучасних інформаційних технологій, особливо через ігрову діяльність, дозволяє не лише здобувати знання, а й осмислювати їх крізь призму цінностей, що є важливим для формування особистої позиції учнів. Інноваційний підхід до викладання історії з акцентом на групову й індивідуальну роботу стимулює розвиток творчих здібностей школярів, їхню зацікавленість у навчанні та формування ціннісного світогляду. Нетрадиційні форми навчання, як-от проектна діяльність, дають можливість застосовувати здобуті знання на практиці, що сприяє глибшому розумінню значущості цінностей у житті людини. Історична освіта завдяки різноманітним методам і технологіям допомагає учням

навчитися аналізувати, критично оцінювати та розглядати історичні події крізь ціннісний аспект.

Як зазначає І. Харитонова, професійна майстерність учителя історії полягає в умінні вдало поєднувати інноваційні методи навчання з особистісно-діяльнісним підходом, що підсилює процес формування ціннісних орієнтацій. Сучасні освітні інновації наповнюють уроки історії цікавим змістом, розвиваючи в учнів ціннісне ставлення до минулого. Результативне впровадження ігрової діяльності покращує якість історичної освіти та підвищує інтерес школярів до формування власної системи цінностей [3, с. 199].

Ігрова діяльність на уроках історії сприяє активному залученню учнів до навчального процесу, перетворюючи їх із пасивних споживачів інформації на активних дослідників. Вона дає змогу інтерактивно досліджувати історичні події, забезпечуючи не лише здобуття знань, але й формування особистісних цінностей.

Саме таким інноваційним та ігровим підходом до вивчення історії є використання Quizlet для засвоєння матеріалу про Русь України у 7 класі. Для ефективного вивчення історії княжої доби в 7 класі за допомогою Quizlet можна розробити набір навчальних карток під назвою «Київська держава: Ключові терміни та особистості». На кожній картці з одного боку буде розміщено історичне поняття або опис, а з іншого – його тлумачення чи ім'я відповідного діяча. Наприклад, картка може містити запитання «Хто запровадив християнство на Русі?» з відповіддю «Володимир Великий», або «Який літопис є головним джерелом з історії Русі України?» з відповіддю «Повість временних літ». Також можна включити такі пари, як «Руська Правда» – «Збірник законів Київської держави», «Боярська рада» – «Збори знаті», «Шлях із варягів у греки» – «Торговий шлях», «Княгиня Ольга» – «Перша жінка-правителька», «Династія» – «Спадкова передача влади», «Уроки та погости» – «Система збору данини Ольги», «Поляни» – «Плем'я, що заснувало Київ», «Софійський собор» – «Головний храм Києва за Ярослава Мудрого». Завдяки різноманітним режимам Quizlet, таким як «Картки», «Вивчення», «Підбір», «Тест» та «Гравітація», учні зможуть у цікавий спосіб засвоїти матеріал. Додавання візуальних елементів зробить навчання ще ефективнішим, а створення тематичних наборів карток дозволить глибше дослідити різні аспекти історії Київської держави.

Ігрові практики у викладанні історії – це спосіб інтелектуального залучення учнів з акцентом на аналіз культурного та історичного контексту, що дозволяє краще зрозуміти цінності суспільства й чинники, котрі впливали на його розвиток. Саме такі ігри допомагають школярам осягнути історичні процеси глибше, ніж традиційні методи навчання.

Ігрова діяльність з історичним контекстом розвиває саморефлексію, проте в іншому вимірі – концентруючись на самопізнанні через призму особистої ідентичності та усвідомлення належності до певної культурно-історичної спільноти. Формуючи уявлення про своє місце в історії та світі загалом, ігрові технології пропонують нові перспективи для переосмислення індивідуального досвіду. Практико-когнітивна складова таких ігор слугує ефективним інструментом для здобуття учнями як знань, так і навичок, необхідних для формування осмисленого світогляду. Гра допомагає учасникам визначити власні ціннісні орієнтири в контексті ставлення до історичних подій і суспільних процесів, акцентуючи увагу на власному сприйнятті історії. Окрім цього, історичні ігри сприяють вихованню толерантності до різноманітних позицій та культур. Як дієвий освітній інструмент, вони допомагають учням приймати різноманітні поглядів на минуле, що є надзвичайно важливим у рамках формування демократичного мислення. Через ігрову діяльність стимулюється інтерес до навчання, що дозволяє простежити зв'язок між минулим і сучасністю. Такий підхід мотивує глибше зануритись у історичну тематику, водночас розвиваючи громадянські компетентності та формуючи активну позицію щодо участі в суспільному житті. Колективний аспект історичних ігор дає змогу учням здобути цінний досвід командної взаємодії. Під час таких занять розвиваються навички співпраці, поваги до інших і готовності до взаємодопомоги. Водночас це сприяє опануванню важливих soft skills, які є необхідними для успішного функціонування в умовах багатокультурного суспільства.

Погоджуємося із О. Морін, що ефективність використання історичних ігор значною мірою залежить від ролі вчителя як модератора, який забезпечує цінність навчального процесу та сприяє особистісному розвитку кожного учня [2, с. 111].

Завдяки належно організованим сценаріям, ігри допомагають школярам розвивати критичне мислення й аналітичні здібності щодо історичних фактів. Формати й способи реалізації ігрової діяльності на уроках історії можуть бути різноманітними, однак вони завжди орієнтовані на конкретні освітні цілі. Основне завдання цих практик – навчити учнів проводити критичний аналіз, аргументовано формулювати висновки й закріплювати важливі для особистого розвитку гуманістичні цінності. Ігровий підхід у викладанні значно розширює можливості самореалізації учнів.

Список використаних джерел і літератури:

1. Мацейків Т. І. Етапи формування громадянської компетентності старшокласників на уроках історії України. *Треті гетерівські читання*. 2019. С. 21–23.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

2. Морін О. Л. Профорієнтаційні ігри як елемент технології формування професійно-ціннісних орієнтацій учнів. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах*. 2022. С. 108–113.

3. Харитоновна І. Інноваційні технології на уроках історії України як засіб формування ціннісних орієнтацій студентів. *Інноваційні стратегії розвитку вищої освіти в умовах реалізації концепції навчання впродовж життя*. 2024. С. 199–202.

4. Як розвивати пам'ять в учнів. *Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ*. URL: https://nus.org.ua/2020/07/14/yak-rozvyvaty-pam-yat-v-uchniv/#google_vignette (дата звернення: 18.02.2025).

**ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ПЕДАГОГІКА**

*Бабинець Крістіна,
магістрантка групи ПО-1м педагогічного факультету
Мукачівського державного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Молнар Т.І.*

**Диференційований підхід у навчанні молодших школярів:
можливості компенсації освітніх втрат**

В умовах глибоких соціальних трансформацій та тривалого воєнного стану в Україні система початкової освіти постала перед низкою серйозних викликів, серед яких особливої уваги потребує проблема освітніх втрат молодших школярів. Переривання освітнього процесу, вимушена зміна форм і середовища навчання, порушення емоційного стану дітей внаслідок бойових дій та переміщення є чинниками, що суттєво впливають на якість засвоєння навчального матеріалу учнями. З огляду на це виникає об'єктивна потреба в удосконаленні підходів до організації освітнього процесу, зокрема через застосування диференційованого навчання як ефективного засобу компенсації освітніх втрат.

Актуальність досліджуваної проблеми визначається також положеннями Концепції «Нова українська школа», в якій одним із ключових принципів визначено орієнтацію на потреби та можливості кожної дитини [3]. У документі наголошується на важливості дитиноцентризму, забезпечення доступності й якості освіти, а також формування індивідуальної освітньої траєкторії. Застосування диференційованого підходу в навчанні забезпечує створення умов для реалізації зазначених принципів, сприяє врахуванню рівня готовності учнів, їхніх освітніх потреб і стилів навчання, що особливо важливо в умовах освітніх втрат.

Отже, вивчення та впровадження диференційованих підходів навчання в початковій школі є не лише педагогічно доцільним, а й соціально обумовленим кроком, спрямованим на подолання наслідків освітньої кризи та створення сприятливих умов для розвитку кожної дитини.

Проблема диференційованого підходу в навчанні молодших школярів посідає вагоме місце в українській педагогічній науці. Значний внесок у її теоретичне обґрунтування зробили вітчизняні дослідники, такі як: І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, Т. Поніманська, О. Савченко та ін. Вчені розглядали диференціацію як важливий чинник розвитку особистості

дитини, підвищення ефективності освітнього процесу та забезпечення доступності освіти для всіх учнів.

У сучасних умовах воєнного стану та зростання кількості дітей із освітніми втратами проблема диференціації навчання набуває нових змістових акцентів і потребує подальшого дослідження з огляду на практичну реалізацію компенсаторної функції освіти.

Ефективне впровадження диференційованого підходу в умовах початкової школи передбачає цілеспрямовану організацію освітнього процесу з урахуванням індивідуальних освітніх потреб, інтересів, рівня навчальних досягнень і психофізіологічних особливостей учнів. У практичній площині диференційоване навчання реалізується через варіативність змісту, методів і форм організації навчальної діяльності. Зокрема, важливими є такі стратегії:

- створення навчальних завдань різного рівня складності;
- індивідуальне й групове консультування учнів із труднощами в навчанні;
- використання адаптивних форм подачі навчального матеріалу;
- впровадження гнучкого розподілу часу на засвоєння теми;
- формування мінігруп за рівнем підготовки або навчальними потребами [1].

Одним із ефективних інструментів у контексті диференціації виступає індивідуальний освітній маршрут, що дозволяє учням з освітніми втратами засвоювати матеріал у своєму темпі, поступово відновлюючи втрачені знання та навички. Побудова такого маршруту потребує системного аналізу результатів навчання дитини, виявлення прогалин у знаннях, визначення оптимальних засобів і темпу навчання, а також залучення батьків або законних представників до співпраці. Практика свідчить, що індивідуалізація освітнього процесу через такі маршрути підвищує самооцінку учнів, мотивацію до навчання та сприяє формуванню позитивного досвіду освітньої взаємодії. Такий підхід повністю відповідає вимогам особистісно орієнтованої освіти, проголошеним у Державному стандарті початкової освіти та Концепції «Нова українська школа», яка визначає дитиноцентризм як провідний принцип сучасної освіти [2].

Особливої уваги потребує також створення безпечного, емоційно підтримуючого середовища в закладі освіти, яке є умовою як для реалізації диференційованого навчання, так і для подолання психологічних бар'єрів, що супроводжують навчання дітей із зони бойових дій або внутрішньо переміщених осіб. Наявність психоемоційної напруги, тривожності, нестабільності соціального оточення потребує чутливого,

індивідуалізованого педагогічного супроводу. Саме в цьому контексті диференціація стає не лише дидактичним, а й психолого-педагогічним інструментом, який дозволяє забезпечити доступ до якісної освіти кожній дитині, з урахуванням її життєвого досвіду, рівня готовності до навчання та психологічного стану.

Важливим аспектом є інтеграція диференціації з інклюзивними практиками, що передбачає використання методів кооперативного навчання, проєктної діяльності, тьюторського супроводу, а також активне формування в учнів навичок емоційного інтелекту, емпатії та взаємопідтримки. У класному колективі має панувати атмосфера прийняття, довіри та толерантності, що є передумовою для відновлення порушеної внаслідок зовнішніх криз адаптації учнів до освітнього середовища. Вчитель, у такому випадку, виконує роль фасилітатора, консультанта, наставника, який спрямовує кожну дитину до досягнення особистісного освітнього успіху [4].

Таким чином, диференційований підхід у навчанні молодших школярів є не лише ефективним засобом індивідуалізації освітнього процесу, а й потужним механізмом підтримки здобувачів початкової освіти, які пережили освітні втрати. Його системне впровадження вимагає від педагогів гнучкості, професійної рефлексії та готовності до постійного вдосконалення форм і методів навчання, що відповідають сучасним освітнім викликам.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гутій А. В., Молнар Т. І. Індивідуалізація навчального процесу в умовах початкової школи. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 жовтня 2019 року, м. Мукачево). Мукачево: МДУ, 2019. С. 143–145.

2. Дмитрук В. І., Половенко О. В., Яцейко В. І. Освітні втрати та навчальні розриви: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання: методичні рекомендації. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 56 с.

3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 02.05.2025).

4. Малихін О. В., Арістова Н. О., Алексєєва С. В. Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час: методичні рекомендації. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 59 с.

*Батищев Микола,
студент групи СОТМ-24-1 гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Андрощук І.В.*

Засоби візуалізації та їх значення в освітньому процесі

Сучасна система освіти зазнає суттєвих трансформацій, викликаних швидким розвитком цифрових технологій, широким упровадженням дистанційного навчання, а також постійним оновленням засобів подання та передавання інформації. Ці зміни вимагають від педагогів активного впровадження інноваційних методик, серед яких одне з провідних місць посідає візуалізація навчального матеріалу. Саме візуалізація на сьогодні розглядається як один із найефективніших дидактичних інструментів, що сприяє підвищенню якості навчального процесу.

Під візуалізацією в педагогіці розуміють процес створення і представлення навчального контенту у формі зорових образів, схем, графіків, діаграм, які сприймаються через зір і полегшують засвоєння нової інформації. Використання технічних засобів (комп'ютерів, проєкторів, інтерактивних панелей тощо) дозволяє зробити цей процес ще більш ефективним, адже стимулює не лише зорове сприйняття, а й активізує пізнавальні процеси, такі як увага, пам'ять, мислення [1].

Головною метою використання засобів візуалізації в освітньому середовищі є не просто ілюстрування навчального матеріалу, а створення умов для розвитку логічного, асоціативного, критичного та образного мислення учнів [2]. Застосування візуального контенту на всіх етапах освітнього процесу (від пояснення нового матеріалу до закріплення і контролю знань) сприяє розвитку таких розумових операцій, як аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Дослідження педагогічної літератури свідчать, що візуалізація вже давно вийшла за межі простої наочності. Це цілісна система подання знань, яка дозволяє впливати на процеси осмислення й інтерпретації інформації. Вона підтримує інтеграцію нових знань у вже наявну когнітивну базу здобувача освіти, формуючи глибше і більш системне розуміння явищ, понять чи процесів.

Сучасні візуальні засоби охоплюють широкий спектр інструментів – як традиційних (таблиці, ілюстрації, діаграми), так і цифрових (презентації, інфографіка, відео, анімації, інтерактивні мапи, ментальні карти, хмари слів, таймлайни, скрайбінг тощо). Їх доцільно використовувати як під час очного, так і дистанційного навчання, а також

при виконанні індивідуальних і групових завдань. За допомогою візуалізації вчитель може подати значний обсяг інформації стисло, логічно структуровано і в доступній для сприйняття формі [3; 4].

Надзвичайно важливою є здатність педагога знайти правильне поєднання між візуальними та вербальними елементами. Адже мислення людини поєднує як абстрактно-логічний, так і образно-зоровий компоненти. Вербальні пояснення сприяють формуванню загальних понять і логічних конструкцій, тоді як візуальні образи забезпечують наочне уявлення та допомагають у закріпленні знань.

Серед найбільш ефективних засобів візуалізації навчального матеріалу виділяють:

- Таймлайни – хронологічні лінії, які відображають послідовність подій або етапів. Вони допомагають структурувати інформацію у часі та краще орієнтуватися у змінах, що відбуваються.

- Ментальні (інтелект-карти) – графічні структури, що відображають зв'язки між поняттями, сприяючи систематизації знань і розвитку асоціативного мислення.

- Скрайбінг – техніка, яка поєднує вербальний супровід із створенням графічних образів у реальному часі. Це може бути як ручне малювання на дошці, так і цифрові презентації. Скрайбінг підвищує інтерес учнів, фокусує увагу на ключових поняттях і покращує запам'ятовування завдяки активізації візуального мислення [1; 2; 4].

Крім того, педагог може використовувати інфографіку, анімаційні відео, інтерактивні симуляції, карти понять та інші сучасні інструменти, які не лише допомагають засвоювати знання, а й формують у школярів здатність до самостійного пошуку інформації, аналітичного мислення та роботи з візуальним контентом.

Варто підкреслити, що ефективність використання засобів візуалізації значно зростає за умови активної взаємодії учнів із візуальним матеріалом. Візуалізація не повинна бути пасивною «картинкою» – вона має бути засобом інтерактивного залучення до навчального процесу. Наприклад, учні можуть самостійно створювати ментальні карти, генерувати хмари слів, оформлювати власні скрайб-презентації, створювати таймлайни чи інфографіку за темою уроку.

Підсумовуючи, слід зазначити, що засоби візуалізації є потужними засобами активізації пізнавальної діяльності, розвитку когнітивних і творчих здібностей учнів. Вона сприяє ефективному засвоєнню знань, формуванню ключових компетентностей, удосконаленню міжпівкульної взаємодії мозку та збагаченню навчального середовища. Саме тому використання візуальних технологій у сучасній школі є не лише бажаним, а й необхідним компонентом якісної педагогічної діяльності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Грітченко А. Г., Мартинюк М. Т., Шут М. І. Сучасні технології візуалізації навчальної інформації у професійній підготовці майбутніх учителів. *Збірник наукових праць Кам'янець-подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. 2020. № 26. С. 92–101.

2. Житеньова Н. В. Візуальні дидактичні засоби: створення та використання в освітній практиці : Навч.-метод. посіб. Харків : Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2019. 89 с.

3. Карташова І., Степанюк А. Візуалізація як освітній тренд. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С.181-183 (дата звернення: 29.04.2025). URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25762/1/52_Kartashova_Stepanyuk.pdf (дата звернення: 02.05.2025).

4. Онофрійчук Л. О. Скрайбінг як сучасна форма візуалізації навчального матеріалу в закладі вищої освіти. *Народна освіта*. 2020. С. 61-66. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/NarOsv_2020_1_11.pdf

Білінська Юля,

*студентка групи ФПШ-33с факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Науковий керівник: к.пед.н., доцент Ростикус Н.П.

Труднощі в учнів початкових класів під час вивчення розділу «Текст»

Робота з текстом як одиницею мовлення є однією з ключових у діяльності здобувачів початкової освіти. Підготовчому ознайомленню учнів з текстом сприяє використання сюжетних картинок, на основі яких вони складають короткі розповіді. Важливим етапом цього процесу є також слухання казок та оповідань у виконанні вчителя. Учні початкових класів починають ознайомлюватись із текстом, як результатом мовленнєвої діяльності, ще в добуковений період. Це пов'язано з потребою висловлювати власну думку не одним коротким реченням, а зв'язним та завершеним висловленням [2, с. 105].

Звернемось до тлумачення поняття «текст» українськими науковцями. Ф. Бацевич наводить таке роз'яснення: «Текст – це результат спілкування (комунікації), його структурно-мовна складова і одночасно реалізація...» [1, с. 147]. На думку А. Загнітка, текст є результатом комунікативно-пізнавальної діяльності, а також системою певних комунікативних елементів, об'єднаних в єдину цілісну структуру з певним задумом [4, с. 30-31]. Отже, можна зробити висновок, що текст – це мовна структура, яка є сукупністю результатів когнітивної взаємодії індивідів.

Н. Васильківська та О. Мельничайко у навчально-методичному посібнику з української мови (за редакцією М. Вашуленка) визначають текст як найвищий рівень мовної системи. Вони також виділяють основні ознаки тексту, до яких входить цілісність змісту, зв'язність викладу, структурна організація та завершеність [2, с. 104]. Важливо звернути увагу на переосмислення стереотипних думок учнів стосовно того, що текст складається виключно з 2 і більше речень, оскільки це хибне твердження. Тобто, немає обмежень щодо розміру тексту – головне аби він відповідав основним ознакам, за якими визначають текст.

Робота з текстом учнів 1-4 класів здійснюється за принципом систематичності та послідовності, але незважаючи на це, здобувачі освіти стикаються з певними проблемами під час опрацювання розділу «Текст», зокрема:

1) Помилкове сприйняття тексту виключно як сукупності кількох речень. Н. Васильківська та О. Мельничайко зазначають, що текст може мати як великий обсяг та складний зміст, так і може складатись з одного речення, якщо становить окремий елемент мовної комунікації. Тому

важливо наголошувати учням, що короткі влучні вислови, прислів'я чи заклики також складають таку мовну структуру, як текст [2, с. 104]

2) Н. Васильківська та О. Мельничайко визначають 4 основні ознаки тексту, серед яких: цілісність змісту, зв'язність викладу, структурна організація, завершеність. На жаль, учні інколи не знають або не розуміють їх, що спричиняє під час роботи з текстом неправильне визначення його частин, їхнє злиття в єдине ціле, формування незв'язного висловлювання (порушення послідовності розміщення речень), невміння визначати тем тексту та добирати заголовок до нього тощо [2, с. 104]

3) Визначення типу тексту. Складність виникає тоді, коли учні не знають, чим характеризується кожен із типів тексту і як їх розрізнити між собою. С. Дубовик та Ю. Веселова зазначають, що здобувачі початкової освіти повинні вміти не лише відрізнити типи текстів, але й створювати власні. Тому важливою є систематична та цілеспрямована робота вчителя над формуванням в учнів вмінь аналізу та синтезу текстів [3, с. 59]

4) Складання плану тексту. Знову звертаємось до уміння визначати логічно-завершені частини тексту, які відповідають на взаємопов'язані питання теми. На їхній основі і створюється план тексту. Хибними думками учнів є те, що кожному абзацу тексту відповідає один пункт плану. Н. Янко, І. Коновець, І. Максак зазначають, що : « Абзац – це частина тексту, об'єднана мікротемою; він не має чітко вираженої форми і може становити собою складне синтаксичне ціле або його частину, охоплювати декілька ССЦ, рідше – це одне просте чи складне речення» [5, с. 59]. Тому одному абзацу може відповідати як один, так і два та більше пунктів плану. Варто акцентувати увагу учнів на цьому, добираючи тексти, які показують, що абзац не обов'язково співвідноситься з одним пунктом плану.

Отже, під час вивчення розділу «Текст» здобувачі початкової освіти можуть стикатись із труднощами різного виду. Важливим завданням вчителя є заохочення учнів до активного аналізу ознак, структури та лексичного багатства тексту. Окрім цього, невід'ємною частиною роботи педагога є навчання створювати тексти з урахуванням теми й типу висловлювання, складати пункти плану до вже готової мовної структури.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Літера ЛТД, 2011. 362 с.
3. Дубовик, С. Г., Веселова, Ю. В. Організаційно-методичні основи вивчення розділу «Текст» на уроках мови в початковій школі. *Молодий вчений*. 2(114), 2023. С. 57-

61.

4. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294с.

5. Янко Н. О., Коновець І. О., Максак І. В. Лінгвістичні засади формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів у процесі ознайомлення з ознаками тексту. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49. Т. 2. С. 55-60.

*Бондарчук Ірина,
студентка групи МІ-51 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.і.н., доцент Гринчишин О.М.*

Теоретичні та методичні засади науково-пошукової діяльності учнів старшої школи під час вивчення історії

У сучасних умовах неможливо надати учневі вичерпний обсяг знань, що залишатиметься актуальним протягом усього життя, а також сформувати універсальні навички для професійного та особистісного самовизначення. У цьому контексті роль учителя виходить за межі традиційного наставництва та передбачає функції консультанта і супровідника в науково-пошуковій діяльності учнів.

Внаслідок зазначеного, сучасна освіта спрямована на формування в учнів не лише теоретичних знань, а й здатності до критичного мислення, самостійного аналізу інформації та проведення наукових досліджень. Особливо актуальним є питання розвитку науково-пошукової діяльності учнів старшої школи, оскільки саме цей рівень освіти закладає основу для майбутньої академічної та професійної діяльності молоді.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних методичних підходів до організації науково-пошукової діяльності в процесі навчання історії. Особливу увагу слід приділити інтеграції традиційних та інноваційних методів викладання, зокрема використанню проєктної діяльності, аналізу історичних джерел, методів проблемного навчання та цифрових технологій.

Аналіз останніх наукових досліджень підтверджує зростаюче значення науково-пошукової діяльності учнів у системі сучасної освіти. Питання даного характеру наразі вивчено українськими методистами в різних контекстах, передусім: навчання про розв'язання проблемних ситуацій (К.Баханов), розвиток творчих здібностей і креативності (І.Бондар, М.Роговенко), формування критичного мислення (О.Пометун, С.Терно), застосування засобів візуалізації (Д.Десятов, О.Желіба), організація дослідницької діяльності учнів (К.Баханов, В. Власов, З. Возна, Л.Задорожна, В. Комаров, П. Мороз), робота з інформаційними ресурсами та мультимедіа (Л.Богдановська, А. Гриценко, Д. Десятов, О. Мокрогуз), організація проєктного навчання (К. Баханов, П. Вербицька, Н.Венцева, В.Мирошніченко, В.Нищета, О.Пометун) тощо [1].

Важливу роль у розробці й удосконаленні підходів до дослідницької діяльності відіграє Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, зокрема лабораторія суспільствознавчої освіти

під керівництвом Т. Ремех, яка займається узагальненням науково-теоретичних напрацювань та визначенням перспектив їхнього розвитку [7].

Протягом останніх років вивчення історії стало, окрім засобу ознайомлення з минулим, важливим інструментом розвитку аналітичних і дослідницьких навичок. З огляду на назначене, науково-пошукова діяльність дозволить учням старшої школи удосконалити даний інструмент через глибше розуміння історичних процесів, критичного оцінювання джерел та продукуванню власних висновків на основі отриманих даних. Це створить умови для формування компетентностей, необхідних для життя в інформаційному суспільстві, а саме:

- уміння працювати з великими масивами інформації;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- аргументовано доводити власну позицію [5].

Відтак, науково-пошукова діяльність здобувачів освіти старшої школи у процесі вивчення історії розглядається як цілісна система пізнавальної роботи, що ґрунтується на використанні відповідної джерельної бази.

Упровадження науково-пошукової діяльності під час навчання історії передбачає реалізацію п'яти органічно пов'язаних видів навчання: фронтального; колективного; групового; індивідуального; індивідуально-групового. Основною формою фронтального та колективного навчання є урок. Групове та індивідуальне навчання здійснюється як в урочній діяльності, так і в позаурочний час, що дозволяє також визначити взаємопов'язані напрямки науково-пошукової діяльності старшокласників у процесі навчання історії:

- урочна навчально-пошукова;
- позаурочна науково-дослідницька;
- позаурочне самостійне навчання.

Створення оптимальних умов діяльності учнів старшої коли в означених напрямках забезпечує сприятливі умови для організації науково-пошукової діяльності загалом [2].

Однією з поширених форм організації науково-пошукової діяльності учнів на уроках історії останнім часом стали лабораторно-практичні роботи, суть яких криється в самостійному опрацюванні історичних джерел, яке передбачає формулювання й аргументацію особистих оцінних суджень на основі дослідження документів. Можливе як колективне, так і їх індивідуальне виконання. Структура таких робіт включає актуалізацію знань, мотивацію, усвідомлення завдання, аналіз інформації та презентацію результатів. Цей метод сприяє розвитку самостійності, формуванню універсальних здатностей та побудові нових образів на основі досвіду учнів [2].

Однак не можна обмежуватись лише одним видом діяльності, навіть з огляду на дієвість та популярність. Більшість сучасних українських методистів та вчителів історії, маючи певний простір при складанні тематичних та річних планів, застосовуючи креативний підхід та колективне обговорення з учнями, мають можливість удосконалювати вже наявні методи та форми організації науково-пошукової діяльності; в іншому випадку, навіть винаходити щось зовсім нове.

До прикладу, аналіз практичних кейсів науково-пошукової діяльності підтверджує необхідність розробки спеціалізованих завдань, що базуються на проблемних ситуаціях, адаптованих до змісту курсу історії, дидактичних цілей та педагогічних умов. Для формування компетентностей, необхідних для подальшої діяльності учнів рекомендується застосування комплексу завдань, що стимулюють самостійну пошукову діяльність, включаючи структурування проєктів, використання дослідницьких методів (висунення гіпотез, аналіз інформації тощо).

Поміж таких завдань чільне місце займають проєкти. Метод проєктів забезпечує розвиток інтересу до теоретично та практично значущих проблем, прагматичну спрямованість на результат, оволодіння аналітичними та синтетичними навичками, а також активізацію творчого потенціалу учнів у процесі вивчення історії [1].

Крім цього, ефективним засобом формування критичного мислення та дослідницьких навичок учнів є організація науково-пошукової діяльності на уроках історії з використанням методів проблемного навчання та цифрових технологій. Застосування проблемних ситуацій стимулює учнів до самостійного пошуку інформації, аналізу історичних джерел та формулюванню власних висновків. Інтеграція цифрових технологій, таких як віртуальні екскурсії, інтерактивні карти та онлайн-архіви, розширює доступ до історичних даних та сприяє візуалізації навчального матеріалу [8].

Поєднання використання методу проєктів з цифровими інструментами дозволить учням створювати власні історичні дослідження, презентації та мультимедійні продукти. Це сприятиме розвитку творчих здібностей, комунікативних навичок та вмінню працювати в команді. Крім того, цифрові технології забезпечують можливість дистанційного навчання та співпраці, що є особливо актуальним в умовах сучасних викликів [4].

У підсумку варто зазначити, що організація науково-пошукової діяльності учнів старшої школи у процесі вивчення історії є багатоаспектним завданням, що потребує комплексного підходу. Аналіз теоретичних та методичних засад досліджуваної проблеми свідчить про

необхідність поєднання традиційних форм навчання з інноваційними методами з метою ефективної організація науково-пошукової діяльності, що дозволить здобувачам освіти не лише засвоїти історичні знання, але й розвинути критичне мислення, дослідницькі навички, а також сформує компетентності, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бондар І. Проблемно-пошукова діяльність на уроках історії як засіб формування креативності учнів. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/627/535>
2. Бондар І. Проектна діяльність учнів на уроках історії відповідно концепції Нової української школи. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал* / заг. ред. доц. Моцак С.І. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка. Вип. 11. С.24–27.
3. Вербицький В. Методичні рекомендації щодо організації дослідницької діяльності учнів. URL: <http://surl.li/gjchx>
4. Копичко Л. Використання методу проектів як засобу активізації пізнавальної та дослідницької діяльності учнів на уроках історії. URL: https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/41269/#google_vignette
5. Малієнко Ю. Дослідницька діяльність старшокласників на уроках історії. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_1_21.pdf
6. Мороз П. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 128 с.
7. Раєвська І. М. Теоретичні засади формування дослідницької діяльності особистості. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pedalm/texts/2008&1/012.pdf
8. Трачук В. Творчо-пошукова та науково-дослідницька діяльність учня як одна з умов формування його особистості та професійної компетентності (коло ідей). URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01006mpy-60d4.docx.html>

Вавульський-Запасник Руслан,
студент групи ІІЗ-22-1
факультету інформаційних технологій
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Рудніцька К.В.

Ігрові методи у викладанні англійської мови студентам немовних спеціальностей

Англійська мова є невіддільною частиною сучасного професійного та особистісного розвитку. Незалежно від спеціальності, володіння англійською відкриває доступ до наукових джерел, міжнародних проєктів, професійного спілкування та кар'єрного зростання. Проте студенти немовних спеціальностей часто не сприймають вивчення мови як щось необхідне для їх майбутньої професії. Метою даної роботи є дослідження ефективності використання ігрових методів у викладанні англійської мови студентам немовних спеціальностей.

Ігрові методи – це частина сучасної освітньої парадигми, орієнтованої на навчання через діяльність. Поняття gamification (гейміфікація) передбачає включення ігрових елементів у неігровий процес для досягнення певної мети – у нашому випадку, кращого засвоєння англійської мови.

Ігрові методи мають низку переваг:

- підвищення мотивації;
- створення невимушеної атмосфери;
- активне залучення студентів до процесу;
- зниження мовного бар'єру та тривожності.

Розглянемо найефективніші приклади таких методів.

1. Role-play (рольові ігри). З методичної точки зору, гра постає навчальним завданням, що охоплює мовні, комунікативні та діяльнісні складові і в якому створюються реальні умови для прояву мисленнєвої діяльності студентів. Ігри, розроблені на конкретних ситуаціях вводять студентів в сферу професійної діяльності, розвивають у них здатність критично оцінювати конкретну ситуацію, знаходити рішення з метою її вдосконалення та є потужним стимулом активізації самостійної роботи спрямованої на отримання професійних знань та навичок. Особливо ефективним є формування мовленнєвих навичок у такий спосіб у навчанні студентів немовних спеціальностей, оскільки важливим є засвоєння інформації технічного спрямування, зокрема лексичного матеріалу та граматичних конструкцій. Отримані в процесі гри практичні навички дозволяють майбутньому спеціалісту уникнути помилок, які

виникають у процесі самостійної трудової діяльності. Наприклад, студенти розігрують сценки: співбесіду на роботу, замовлення їжі, розмову з іноземним колегою. Це допомагає застосувати вивчене в практичному контексті [1, с. 125-127].

2. Дискусійні ігри. У процесі навчання студентів немовних спеціальностей іноземній мові великою є роль колективних дискусій, або так званих дискусійних ігор. Перед студентами ставлять проблему, щодо якої кожен із них повинен висловити свою думку. Викладач розкриває тему все більше й більше, ділиться власними міркуваннями, ставить запитання. Така форма спілкування знімає психологічний страх, напругу й сором'язливість. Завдання поступово ускладнюються, теми для обговорення вимагають вдумливості, ігри – уваги до деталей [2].

3. Лексичні ігри. Ігровий метод «Professional Bingo» рекомендується використовувати для кращого розуміння і запам'ятовування професійних термінів різних галузей. За цим методом викладач називає перелік слів за професійною тематикою, а студент має поставити відповідно номер, за яким його назвав викладач. Таким чином, це стимулює студента вивчати професійні слова. Для активізації використання професійної лексики під час комунікації вдалим також є застосування дебатів, де студенти обговорюють актуальні питання професійного спрямування, використовуючи при цьому свій наявний лексичний запас. Таким чином, це стимулює студента до активної участі в обговоренні певних тем та допомагає засвоювати професійну лексику [3].

4. Квести та квізи. Ігра, як Escape Room, перетворюють процес навчання на захопливу подорож. Гравці мають вирішувати головоломки, читати підказки та описи англійською. Командні квізи також є чудовою практикою для вдосконалення словникового запасу та загальних знань мови.

Використання ігрових методів є ефективним інструментом мотивації студентів немовних спеціальностей до вивчення англійської мови. Вони не тільки пожвавлюють процес навчання, а й роблять його більш орієнтованим на практику, формуючи мовленнєву впевненість та зацікавлення. Викладачам варто частіше звертатися до таких форматів, щоб підвищити ефективність занять і відповідати сучасним освітнім потребам.

Список використаних джерел і літератури:

- 1.Пасічник О. О. Особливості використання ділових ігор на заняттях з іноземної мови у ВНЗ. *Педагогіка. Соціальна робота.* № 30. С. 125 -127
- 2.Сазонова В. С., Анатайчук І. М. Застосування нетрадиційних форм проведення уроку з англійської мови для розвитку комунікативних навичок у студентів немовних

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

спеціальностей. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні 178 комунікації.* Том 31 (70) № 2 Ч. 2 2020. С. 225-231.

З.Кондратьєва О. М., Дуброва О. В., Пономаренко О. В.. Застосування ігрових методів навчання на заняттях з англійської мови в умовах соціально-емоційного середовища. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя).* Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2025. № 1. 253 с.

*Гаврилюк Дарина,
студентка групи ІПЗ-22-1
факультету інформаційних технологій
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Рудніцька К.В.*

VR та VAR у вивченні англійської мови: ефективність та перспективи

У світі, де цифрові технології швидко розвиваються, освітній процес також зазнає трансформацій. Нове покоління навчається в умовах технологічних проривів, що насамперед впливає на світосприйняття та спосіб засвоєння інформації. Тому гнучкість навчальних підходів є критично важливою в теперішній ситуації.

Щоб підвищувати якість навчання, необхідно інтегрувати інноваційні технології у процес викладання. Це допоможе утримувати мотивацію та інтерес до навчання. Успішне застосування новітніх технологій у процесі вивчення англійської мови стимулює розвиток логічного мислення, активізує творчий потенціал і сприяє налагодженню співпраці та взаємодії між усіма учасниками навчального процесу [1, с. 80].

Особливої уваги серед новітніх технологій заслуговує віртуальна реальність, яка відкриває нові можливості для занурення у мовне середовище без фізичної присутності в англійській країні.

Віртуальна реальність (VR) – це штучно створене середовище, яке сприймається людиною через органи чуття, зокрема зір, слух, дотик та інші сенсорні канали [2].

Ця технологія дозволяє самостійно створювати середовище для навчання, яке буде стимулювати розвиток комунікативних навичок шляхом імітування реальних життєвих ситуацій.

Технологія віртуальної реальності може виступати як інструмент створення мовного простору, у якому здобувачі освіти закріплюють знання лексики через практичні завдання та знижують рівень психологічної напруги під час навчального процесу [3, с. 104].

Віртуальна реальність допомагає подолати психологічний мовний бар'єр і дати впевненість в своїх силах. Адже багато таких симуляцій базуються на досвіді спілкування з носієм, де на практиці можливо закріпити отримані знання з англійської мови. Таке безпечне середовище, де помилки не призводять до негативних наслідків, сприяє кращому засвоєнню та подоланню страхів перед реальною комунікацією. Такий підхід дозволяє студентам формувати комунікативну компетентність – здатність ефективно та чітко використовувати мову в реальних ситуаціях.

Окрім цього, слід підкреслити, що віртуальна реальність здатна

повністю занурювати користувача в навчальне середовище, що позитивно впливає на ефективність сприйняття інформації. Завдяки поєднанню візуального, аудіального та практичного досвіду VR-технології максимально використовують здатність людини засвоювати знання: адже близько 80% інформації ми отримуємо через зір, при цьому запам'ятовуємо приблизно 20% побаченого, 40% – побаченого й почутого, та до 70% – коли бачимо, чуємо й виконуємо дію одночасно [4, с. 238].

Також, для використання у навчальних цілях можливо використовувати доповнену реальність, що схожа на віртуальну реальність, але допомагає комбінувати реальний світ та віртуальний.

Доповнена реальність (AR) – це технологія, що накладає цифрові елементи на об'єкти реального світу за допомогою комп'ютерних пристроїв, таких як смартфони, планшети або AR-окуляри, і функціонує в реальному часі [5].

За допомогою цієї технології можливо, наприклад, показувати англійські назви предметів навколо учнів або накладати об'ємні моделі з підписами, що допомагають краще запам'ятовувати лексику.

Однією з ключових переваг застосування доповненої реальності у формуванні мовленнєвих навичок є здатність моделювати занурені ситуації, у яких учні взаємодіють в англійськомовному середовищі, використовуючи мову як інструмент реального спілкування [6, с. 39].

Ключовим недоліком віртуальної реальності є те, що для реалізації цього підходу у навчанні необхідно інвестувати в обладнання створене для роботи з цією технологією. З цього погляду, доповнена реальність є більш оптимальним рішенням при обмеженому бюджеті, адже вона підтримується більшістю сучасних смартфонів.

Загалом, використання VR у мовній освіті не лише збагачує традиційні методики, а й дає змогу створити нову педагогічну реальність, де навчання набуває ознак гри, експерименту та особистісно орієнтованого підходу. Це сприяє зростанню мотивації до навчання, підвищенню залученості та розвитку впевненості у володінні англійською мовою.

Список використаних джерел і літератури:

1. Брода М. Методичні шляхи впровадження інноваційних технологій вивчення англійської мови. *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). С. 77–81. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-39> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Virtual Reality, VR. *IT enterprise*. 2025. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/virtualnaja-realnost-vr> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Kurbanova O. Application of innovative virtual reality technology as a means of psychological motivation of students' communication skills during training. *Filologični traktati*. 2024. Т. 16, № 1. С. 103–109. URL: [https://doi.org/10.21272/ftrk.2024.16\(1\)-10](https://doi.org/10.21272/ftrk.2024.16(1)-10) (дата

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

звернення: 29.04.2025).

4. Korobova. I. Virtual reality in learning foreign languages: theoretical aspect. *Humanities science current issues*. 2023. Т. 2, № 62. С. 235–241. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-38> (дата звернення: 29.04.2025).

5. Що таке доповнена реальність? *Teachhub*. 2024. URL: <https://teach-hub.com/scho-take-dorovnena-realnist/> (дата звернення: 29.04.2025).

6. Школа І. Доповнена реальність як ефективний інструмент вдосконалення вмінь говоріння на уроках англійської мови. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2024. № 72. С. 38–44. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-72-38-44> (дата звернення: 29.04.2025).

*Глушенкова Анна,
студентка групи ДО-21
факультету дошкільної освіти та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Фроленкова Н.О.*

Проблема дисциплінованості дітей дошкільного віку у векторі нормативно-законодавчих вимог

Питання дисципліни відіграє достатньо важливу роль у цілісному розвитку дітей дошкільного віку. Формування у них здатності до саморегуляції, відповідальної поведінки та поваги до оточуючих є ключовим аспектом їхнього соціально-емоційного розвитку та підготовки до майбутнього навчання і загалом життя в суспільстві. Сучасне розуміння дисципліни еволюціонувало від традиційних методів покарання до підходів, що заохочують внутрішню мотивацію, розуміння правил та розвиток відповідальності. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз того, як проблема дисципліни дітей дошкільного віку відображена в чинних нормативно-правових актах України.

Нормативно-правове регулювання дошкільної освіти в Україні є багаторівневим та включає як конституційні норми, так і спеціальні закони та підзаконні акти. Основоположним документом є Конституція України, яка закріплює права дитини, однак, не містить положень із дисциплінованості дітей. Проте, простежуємо їх через конституційний принцип забезпечення прав та інтересів дітей, який є визначальним при трактуванні проблем, пов'язаних з їхнім розвитком та вихованням (зокрема, статтею 53 Конституції України гарантується право на освіту, у тому числі і дошкільну) [1].

Сучасна система дошкільної освіти України функціонує на основі чітко визначених законодавчих принципів, які регулюють не лише організаційні та економічні аспекти, але й педагогічні підходи до формування соціально-моральних якостей дітей, зокрема дисциплінованості. Основу цієї системи становлять два ключові документи: Закон України «Про освіту» (2017) та Закон України «Про дошкільну освіту» (2024). Разом із Державним стандартом дошкільної освіти (2021) вони формують комплексний підхід до виховання, де дисциплінованість розглядається як інтегральна складова соціалізації дитини.

Закон України «Про освіту». Закон визначає принципи забезпечення права кожної дитини на освіту та виховання, які базуються на повазі до особистості, її індивідуальних потреб і прав. Незважаючи на відсутність

прямих вказівок щодо дисципліни у дошкільних закладах, його положення закладають фундамент для гуманістичної педагогіки. Одним із завдань закону є виховання у дітей загальнолюдських цінностей, серед яких дисциплінованість займає важливе місце. У статті 6, зазначено, що виховання має базуватися на принципах демократії, гуманізму, поваги до прав людини та верховенства права, також підкреслюється роль індивідуального підходу до виховання кожної дитини для забезпечення її повноцінного розвитку. Закон акцентує увагу на необхідності інтеграції дисциплінованості з іншими ключовими компетентностями, такими як самоконтроль, відповідальність та емоційна стійкість. Це відповідає сучасним вимогам щодо гармонійного розвитку дітей дошкільного віку [2].

Більш конкретні механізми реалізації цих принципів містяться у Законі України «Про дошкільну освіту» (2024). Даним законом визначено нормативні вимоги до освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, зокрема до виховання основних особистісних якостей, у тому числі, дисциплінованості. В документі чітко зазначено, що дошкільна освіта має сприяти розвитку морально-етичних якостей у дітей та підкреслюється роль вихователя як ключової фігури [3].

Особливої уваги заслуговує пункт, що стосується взаємодії закладів дошкільної освіти з родинами. Закон рекомендує забезпечувати єдність виховних підходів у дитячому садку і вдома [3].

Важливим нормативним документом у галузі дошкільної освіти розглядаємо Державний стандарт дошкільної освіти (2021), оскільки визначає цілі, завдання та зміст освітнього процесу для дітей у дошкільний період. Він акцентує увагу на формуванні ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації дитини в суспільстві [4].

У інваріантному складнику, освітньому напрямі «Дитина в соціумі» серед соціально-громадянських компетентностей окремо виділено організованість, відповідальність та дотримання правил поведінки, які становлять основу дисциплінованості. Згідно зі стандартом, організованість розуміється, як здатність дитини планувати свої дії, дотримуватися послідовності виконання завдань та підтримувати порядок у власному просторі. Відповідальність передбачає усвідомлення наслідків своїх вчинків, готовність виконувати взяті на себе обов'язки (наприклад, догляд за рослинами у групі), оскільки дотримання правил поведінки сприяє адаптації до колективу та суспільних норм.

На нашу думку, важливо відзначити такий аспект у стандарті як «емоційна саморегуляція», яка розглядається як фундамент для розвитку самоконтролю. У старшому дошкільному віці (5–6 років) цей навик стає особливо актуальним, оскільки дитина готується до школи, де потрібно

керувати емоціями під час навчання, спілкування з однокласниками та виконання різноманітних завдань [4].

Інтеграція виховних завдань у повсякденне життя також розглядається як один із ключових принципів стандарту. Режимні моменти, такі як прибирання іграшок, харчування чи підготовка до сну, перетворюються на педагогічні інструменти.

Розглянемо на прикладі:

- графік прийому їжі вчить дітей плануванню (вони вже знають, коли настає час обіду, і готуються до нього, прибираючи столи, чергуючи – формує розуміння часових меж та відповідальність);

- колективне прибирання групи розвиває відповідальність за спільний простір. Діти розподіляють обов'язки («Я прибираю конструктор, а ти – ляльки»), що підкреслює важливість командного внеску;

- підготовка до сну включає послідовні дії (складання одягу, підготовка спального місця), які тренують організованість.

Таким чином, Державний стандарт дошкільної освіти, не лише визначає дисциплінованість як соціальну компетентність, але й пропонує конкретні механізми її формування через щоденні ритуали, емоційний розвиток та інтерактивні методи, що готують дитину до наступного етапу життя – початкової школи.

Міжнародний вплив на українську систему дошкільної освіти проявляється через інтеграцію положень Конвенції ООН про права дитини (1989). Конвенція ООН про права дитини (1989) є міжнародним документом, який встановлює стандарти для захисту прав дітей та впливає на формування дисциплінованості через гуманістичні підходи. Далі спробуємо більш конкретно проаналізувати положення та їх вплив на освітні практики дошкілля.

У статті 28 закріплено право дитини на освіту, акцентуючи, що дисципліна в навчальних закладах має дотримуватися гідності дитини та бути недискримінаційною. Вона вимагає, щоб держави вживали заходів для: забезпечення доступності освіти для всіх дітей; держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів, щоб дисципліна була забезпечена методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини та відповідно до цієї Конвенції [5].

Згідно статті 29, визначено цілі освіти, зокрема, розвиток поваги до прав людини, культурних цінностей та соціальних норм; формування відчуття відповідальності перед суспільством; підготовку дитини до життя у вільному суспільстві, вихованому в дусі миру, толерантності та рівності [5].

Розглянемо принципи Конвенції у формуванні дисциплінованості. Конвенція вимагає створення безпечного середовища, де дитина може

навчатися через підтримку та довіру. Це включає: виховання в умовах, вільних від страху та насильства; акцент на соціально-емоційний розвиток, що сприяє самоконтролю; використання методів, які розвивають критичне мислення та відповідальність.

Вплив Конвенції на українську дошкільну освіту простежуємо через ратифікацію Україною Конвенції 21 лютого 1991 року, що спричинило зміни в освітній політиці: державний стандарт дошкільної освіти інтегрував положення Конвенції, зокрема акцент на соціально-громадянські компетентності; методичні рекомендації МОН наголошують на інтерактивних методах, таких як групові обговорення та рольові ігри, для формування дисципліни; програми навчання та підвищення професійної кваліфікації вихователів включають модулі з прав дитини та безпечного середовища.

Отож, ці положення, визначені Конвенцією ООН про права дитини підкреслюють, що дисципліна має ґрунтуватися на діалозі та усвідомленні правил, а не на покараннях чи примусі [5]. Зазначимо, що Конвенція ООН про права дитини та інші вищезначені нормативно-правові документи закладають основи для формування дисциплінованості через діалог, повагу та соціальну інтеграцію. Їх принципи реалізуються в Україні через інноваційні педагогічні практики, що сприяють гармонійному розвитку дітей. Тому, проблема дисциплінованості дітей дошкільного віку у векторі нормативно-законодавчих джерел не втрачає своєї актуальності, значимості та перспективності у наукових пошуках здобувачів освіти, науково-педагогічних працівників та практиків.

Список використаних джерел і літератури:

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 5.05.2025)
2. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 5.05.2025)
3. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення 5.05.2025)
4. Державний стандарт дошкільної освіти України «Базових компонент дошкільної освіти» URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 7.05.2025)
5. Конвенція ООН про права дитини URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/48421/file/Convention_childrens_rights.pdf.pdf (дата звернення 7.05.2025)

*Голдис Лілія,
студентка групи ЗПО-63
факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: викл. Кондратюк І.П.*

Сучасний педагог як фасилітатор навчального процесу

Сучасна освіта переживає глибокі трансформації, зумовлені глобалізаційними процесами, розвитком інформаційних технологій та зміною соціокультурних запитів. У цьому контексті змінюється не лише зміст навчання, але й роль педагога в освітньому процесі. Від традиційної ролі носія знань учитель переходить до функції фасилітатора – особи, яка сприяє активному залученню учнів до навчального процесу, стимулює їхню самостійність, критичне мислення та креативність.

Термін «фасилітація» (від англ. facilitation – полегшення, сприяння) у педагогічному контексті означає створення умов, за яких учні максимально залучаються до навчального процесу, проявляють ініціативу, вчаться працювати в команді та самостійно приймати рішення. За словами Л. В. Новосельцевої, фасилітатор – це людина, яка «знімає бар'єри між учасниками освітнього процесу та допомагає знайти ефективні шляхи досягнення мети» [1, с. 113].

Фасилітація передбачає зміну традиційної моделі навчання, де вчитель є головним джерелом знань, на модель, у якій учні стають активними учасниками освітнього процесу. Такий підхід сприяє розвитку навичок самостійного мислення, відповідальності та здатності до співпраці.

У контексті реформи Нової української школи (НУШ) роль педагога як фасилітатора набуває особливої актуальності. Одним із ключових орієнтирів реформи є розвиток особистості дитини, її самореалізація та формування життєвих компетентностей [2, с. 5]. Педагог, який працює за фасилітаційною моделлю, не дає готових відповідей, а ставить запитання, спрямовує, заохочує до рефлексії та обговорення.

Такий підхід відповідає сучасним викликам, оскільки дозволяє формувати в учнів навички, необхідні для успішної адаптації в швидкозмінному світі. Зокрема, це критичне мислення, комунікабельність, здатність до самонавчання та командної роботи.

До основних компетентностей сучасного фасилітатора належать:

1. Навички активного слухання та ведення діалогу. Це дозволяє створити атмосферу довіри та взаєморозуміння в класі.

2. Здатність до нейтрального модераторства дискусій. Педагог

повинен вміти спрямовувати обговорення, не нав'язуючи власної думки.

3. Уміння створити довірливу атмосферу в класі. Це сприяє відкритості учнів та їхній готовності до співпраці.

4. Володіння інтерактивними методиками навчання. Зокрема, робота в малих групах, метод «акваріум», «мозковий штурм», метод кейсів тощо [3, с. 52].

Ці компетентності є ключовими для ефективного фасилітатора, оскільки дозволяють створити навчальне середовище, в якому учні відчують себе активними учасниками процесу та мають можливість розвивати свої здібності.

Згідно з аналізом Т. М. Бакко, фасилітатор в освітньому середовищі має бути готовим до постійного професійного самовдосконалення та гнучко реагувати на зміни в соціальному запиті до освіти [3, с. 108]. Це передбачає не лише оновлення знань та навичок, але й розвиток особистісних якостей, таких як емпатія, толерантність та відкритість до нового.

Крім того, фасилітаційна роль педагога вимагає від нього високого рівня емоційного інтелекту та здатності підтримувати учнів навіть у ситуаціях невдач. Як зазначає Н. В. Корж, емоційний інтелект педагога є важливим чинником ефективного навчання, оскільки дозволяє вчителю краще розуміти емоційні потреби учнів та відповідно адаптувати свої педагогічні стратегії [5, с. 89].

Успішне впровадження фасилітації в освітній процес залежить не лише від професійних якостей педагога, але й від готовності учнів до активної участі у навчанні. Важливим є формування партнерських стосунків між учителем та учнями, де авторитет ґрунтується не на примусі, а на взаємоповазі.

Такий підхід сприяє розвитку в учнів почуття відповідальності за власне навчання, підвищує їхню мотивацію та залученість у навчальний процес. Педагог, у свою чергу, виступає як наставник, який підтримує та спрямовує учнів на шляху досягнення їхніх освітніх цілей.

Педагог як фасилітатор – це не просто нова модель професійної діяльності, а світоглядна позиція, яка орієнтована на розкриття потенціалу кожної дитини, розвиток її автономності, креативності та здатності діяти в умовах невизначеності. Такий педагог допомагає учням не тільки опанувати навчальний матеріал, але й вчитися вчитися – здобувати знання самостійно, критично їх оцінювати та застосовувати в реальному житті.

Варто звернути увагу на те, що фасилітація змінює не лише формат взаємодії між учителем і учнями, а й підходи до оцінювання результатів навчання. Традиційне оцінювання, яке ґрунтується на правильності

виконання завдань, поступово поступається місцем формувальному оцінюванню, де увага зосереджена на процесі навчання, прогресі учня, його зусиллях та участі. У цьому контексті роль педагога-фасилітатора полягає у наданні зворотного зв'язку, що мотивує, підтримує й допомагає учневі самостійно усвідомити власні досягнення й зони росту [1, с. 53].

У контексті цифровізації та поширення дистанційного навчання потреба в нових формах педагогічної взаємодії стає ще актуальнішою. Вчителі мають не лише володіти цифровими інструментами, а й уміти організовувати продуктивне навчальне середовище, де учні можуть спілкуватися, обмінюватися ідеями та працювати над спільними проєктами. Важливо, щоб онлайн-уроки були не лише технічно організовані, а й емоційно та змістовно наповнені, що потребує від педагога особливих навичок управління взаємодією в цифровому просторі.

Фасилітація також позитивно впливає на психоемоційний клімат у класі. Коли вчитель створює простір без страху помилитися, де думка кожного важлива, учні відчують себе захищеними та вмотивованими до навчання. Такий підхід сприяє зниженню рівня тривожності, розвитку впевненості у власних силах і формуванню внутрішньої мотивації до пізнання. Як результат – зростає не лише академічна успішність, а й загальний добробут учнів [5, с. 90].

В основі сучасної педагогіки лежить ідея суб'єктності кожної дитини – як активного учасника освітнього процесу, а не лише пасивного споживача знань. Такий підхід сприяє вихованню особистості, яка не просто засвоює інформацію, а розвиває критичне мислення, ініціативність і здатність діяти автономно. Освіта майбутнього – це спільне відкриття, де педагог і учень взаємодіють як партнери, а не як передавач знань і слухач.

Список використаних джерел і літератури:

1. Новосельцева Л. В. Педагог-фасилітатор у сучасній школі: виклики та перспективи. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 30. С. 112–117.
2. Бакко Т. М. Сучасні підходи до професійного розвитку вчителя в умовах освітніх змін. *Педагогічна майстерність: теорія і практика*. 2022. № 4. С. 105–110.
3. Ващенко Л. С. Фасилітація як інноваційна педагогічна технологія. *Освітній простір України*. 2020. № 2. С. 50–54.
4. Савченко О. Я. Нова українська школа: концептуальні засади реформування. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 2–6.
5. Корж Н. В. Емоційний інтелект педагога як чинник ефективного навчання.

*Диусь Каріна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Мукачівського державного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Кас'яненко О.М.*

Особливості мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями

Мовленнєвий розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями має свої специфічні особливості, які проявляються на різних етапах онтогенезу і суттєво відрізняються від мовленнєвого розвитку їхніх ровесників без порушень. Однією з основних характеристик мовленнєвого розвитку таких дітей є затримка або уповільнене формування мовленнєвих навичок, що зумовлено загальним уповільненням когнітивних процесів. У дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігається зниження активності мислення, що впливає на здатність засвоювати нові мовні конструкції, розуміти складні мовленнєві структури та застосовувати їх у комунікації.

Одна з найпомітніших особливостей мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями полягає у значно нижчій мовленнєвій активності порівняно з їхніми ровесниками без порушень. Такі діти рідко ініціюють комунікацію, що свідчить про недостатню мотивацію до спілкування або про наявність труднощів у самій комунікативній діяльності. Вони не тільки уникають вербальних контактів, але й часто виявляють пасивність навіть у відповідь на стимуляцію з боку дорослих чи однолітків.

Мовленнєва активність цих дітей обмежується використанням простих мовних конструкцій, зокрема коротких речень, елементарних граматичних структур та обмеженого словникового запасу. Їм важко будувати складні речення, висловлювати думки зв'язно та послідовно. Часто діти з інтелектуальними порушеннями використовують повтори або прості шаблонні фрази, що відображає їхню нездатність створювати нові висловлювання чи адаптувати мовлення до нових ситуацій [2].

Однією з ключових причин такої низької мовленнєвої активності є затримка у розвитку фонематичного слуху та інших мовних процесів. Діти з інтелектуальними порушеннями часто не сприймають або не розрізняють окремі звуки, що призводить до труднощів у розумінні та продукуванні мовлення [2]. Вони можуть не помічати дрібних фонетичних деталей, що ускладнює не лише формування правильної вимови, але й загальне розуміння слів і висловлювань.

У дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігаються серйозні труднощі з розумінням і засвоєнням нової інформації, що має безпосередній вплив на їхній мовленнєвий розвиток. Через загальну затримку в когнітивному розвитку вони не здатні сприймати і обробляти складні мовленнєві сигнали з тією ж швидкістю та ефективністю, як це роблять їхні ровесники без порушень.

Ще однією проблемою є те, що складні синтаксичні конструкції і багат шарова мовна інформація майже завжди викликають у дітей з інтелектуальними порушеннями суттєві труднощі в розумінні. Вони часто не можуть правильно інтерпретувати складнопідрядні речення, багатоскладові фрази чи вирази, що містять кілька логічних рівнів.

Внаслідок цих труднощів діти з інтелектуальними порушеннями часто демонструють знижений рівень мовленнєвої активності та обмежені можливості в спілкуванні. Нездатність повноцінно сприймати, обробляти та засвоювати мовленнєву інформацію обмежує їхню здатність до ефективної комунікації.

Однією з особливостей мовленнєвого розвитку у таких дітей є обмежений словниковий запас. Вони часто використовують прості слова і вирази, які належать до повсякденної лексики, але їм важко опанувати нові терміни або складні поняття [3].

Крім того, у таких дітей часто порушено фонетико-фонематичне сприйняття, що зумовлює труднощі з правильною вимовою звуків та їх розрізненням.

У процесі діагностики мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями важливо враховувати індивідуальний рівень інтелектуального зниження, адже діти з легкою розумовою відсталістю мають більший потенціал для засвоєння мовлення, ніж діти з помірними чи глибокими порушеннями.

Значну роль у мовленнєвому розвитку відіграє також соціальне середовище, у якому перебуває дитина. Діти, які отримують належну підтримку з боку дорослих, демонструють кращі результати в оволодінні мовленням.

У корекційно-розвитковому процесі важливо не лише навчити дитину правильно вимовляти звуки або вживати слова, але й розвивати мотивацію до мовленнєвої взаємодії.

Успішність мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями значною мірою залежить від раннього виявлення проблем і своєчасного залучення спеціалістів до корекційної роботи [3].

Список використаних джерел і літератури:

1. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспекти в непланування

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

корекційно-розвиткової роботи: навчальний посібник / уклад. Н. М. Могильова. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна. 123 с. URL: <http://dspace.ddpu.edu.ua/ddpu/bitstream/123456789/131/1/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

2. Капітула М. Формування зв'язного мовлення в дітей з інтелектуальними порушеннями як наукова проблема. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 2024. С.86-90. <https://doi.org/10.32782/apv/2024.1.13>

3. Рібцун, Ю. Учні початкових класів з тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток. Львів: Світ. 2020. 264с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpratsivnykiv-ospotreby/Ribtsun-Uchni-poch-kl-iz-tyazh-porush-movl-navch-ta-rozv.pdf>

Дрізд Матвій,
курсант групи МПС 322 32 навчального курсу
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного
Науковий керівник: д.філос. (PhD) Жукова А.Р.

Modern Approaches and Methods to the Formation of Leadership Competencies in Foreign Language Classes with Students of the First Level of Higher Education in Military Educational Institutions

The twenty-first century is a time of reforms aimed at changing the education system to meet the current and future needs of society, so it is not surprising that foreign language learning and leadership competencies have become one of the important components of any higher education institution. Our country's movement towards NATO and European integration, international exercises, and reforms in the Armed Forces of Ukraine place a number of requirements on future military personnel in terms of foreign language skills and leadership qualities (Ryb'yak, 2020). Cadets of military educational institutions have special needs in developing leadership competencies, as they will be involved in a complex system of relationships with subordinates, in organizing their safety and life. In view of this, a modern military educational institution should provide students with not only perfect skills, abilities, and deep knowledge of a foreign language, but also educate true leaders who will be ready for professional activities and have highly developed leadership competencies. Thus, modern requirements of cultural, political and socio-economic conditions of Ukrainian society determine the urgent need to develop leadership competencies of students in military higher education institutions, including in the process of teaching a foreign language.

At the present stage, foreign language classes in higher education institutions are a significant stage for self-development and self-expression of higher education students, the formation of leadership competencies and the realization of their potential.

The analysis of modern approaches and methods to the formation of leadership competencies in foreign language classes with first-level students in military educational institutions has shown that today it is advisable to use personality-oriented teaching technology, active methods of teaching foreign languages and various innovative forms of work.

In our opinion, one of the most important teaching technologies in foreign language classes in military educational institutions is the personality-oriented teaching technology. In addition, personality-oriented learning aims to: develop the individual cognitive abilities of each student, help them to know and find

themselves and their purpose, form a culture of life that allows them to build their lives productively, and develop leadership competencies that are extremely important in today's environment.

As for active teaching methods in foreign language classes in military educational institutions with students of the first level of higher education, these teaching methods involve communicative and activity approaches, game elements, creative nature of the educational material and teaching methods, interactivity, dialogicity, group work, reflection. These methods include the project method, case method, presentations, discussions, scenarios, role-playing games, brainstorming, station-based learning, creating a decision tree, developing a portfolio, etc.

We focus on the project method, which allows for the development of creative thought and communication, helps to solve communication problems, projects cadets into a situation of success, which in the future can become a starting point for conscious professional growth, self-education and self-realization, and promotes the development of organizational skills, initiative, and independence, which are components of leadership competencies.

In foreign language classes in military educational institutions, it is necessary to actively introduce information and communication technologies, create a positive emotional atmosphere, allowing each cadet to express himself and his abilities, expand his leadership potential, etc. This is what interactive learning technologies actively contribute to, as the essence of which is that the educational process takes place under conditions of constant, active interaction of all students. Classes with the active use of such technologies allow each student to feel their intellectual capacity, success, learn to demonstrate leadership skills, be democratic, purposeful, think critically and communicate with people

Modern society puts forward a number of new requirements for them, which are associated not only with a high professional level, but also with a high level of intellectual, personal, leadership and cultural potential. In such circumstances, the development of leadership competencies in foreign language classes is of great importance. That is why in the process of teaching a foreign language to cadets of military educational institutions it is necessary to use modern methods, approaches and forms of work that help to form the leadership competencies of students and achieve high results in their future professional activities. Prospects for further research are to reveal the specifics of the formation of leadership competencies in foreign language classes with students of the second level of higher education in military educational institutions and to identify the principles of training military leaders in a rapidly changing external environment.

References:

1. Ryb'yak V. V. Application of the contextual approach to teaching ESP in military higher education institutions. *Teaching languages in higher education institutions*. 2020. №37. С. 89-99.
2. Actualization of the leadership potential of student youth in the process of studying foreign languages for professional purposes. <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i8/23.pdf> (accessed 10.10.2023).
3. Tepko T. Application of interactive technologies in teaching English. *Youth and the Market*. 2018. №12(167). С. 116-120.
4. Shtelmakh O. V. Project method in teaching foreign language to students of non-philological specialties during extracurricular activities. URL: http://library.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/04/PN_6_32_2013.pdf#page=289 (accessed 10.10.2023).
5. Modern forms of work in foreign language classes in military higher education institutions. *Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University*. 2018. №6. С. 229-232.
6. Yankovets A.V., Betz I.O., Yankovets O.V. Use of audio and video materials from Internet resources for teaching professionally oriented listening in military educational institutions. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogy*. 2019. №1. С. 1-12.

*Дудник Віталій,
студент групи ЕКН-13 економічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: д.пед.н., професор Шукатка О.В.*

Значення фізичної культури в контексті збереження та зміцнення нації

У первісному суспільстві роль фізичної сили та здоров'я була найбільш значною. Для виживання необхідні були навички для полювання та захисту від тварин та людей інших племен. Хто міг захистити і нагодувати себе – виживали і давали нащадків. Завдяки цьому через покоління передавались основи фізичного виховання, формуючи фізичну культуру народів.

Пізніше, коли почали формуватись перші держави та етноси, культура фізичного виховання передалась далі та набула ширшого значення. Греки мали культ атлетизму на тому ж рівні, що й культ інтелекту. Для греків було важливим і гарний вигляд тіла за рахунок фізичних особливостей. Окремо варто виділити спартанців, які були завойовниками і вважали фізичне виховання надважливим для формування сильної армії. Фізичне виховання було обов'язкове ще з раннього віку, в тому числі і для дівчат. Культура спартанців давала їм змогу міцно стояти в битвах та війнах, за що їх і запам'ятали в історії.

В наймогутнішій імперії стародавнього світу Римі не було культу атлетизму, або обов'язкового фізичного виховання для хлопчиків. Проте завдяки великому населенню Рим зміг створити потужну армію, вдосконаливши військово-фізичну підготовку. Завдяки централізованій владі і більш професійній армії Рим зміг захопити греків. У римлян існувала культура гладіаторів – воїнів, що бились розважаючи натовп на арені. Здебільшого це були раби, іноді відправити когось на гладіаторські бої було як покарання. Багато римлян зневажали гладіаторів, або й самі бої як явище. Проте, гладіатори мали якість, яка вважалась римською – «virtus», тобто мужність, відвага. Гладіаторські бої захоплювали людей, в тому числі і знать. Існували випадки коли аристократи добровільно брали участь у боях, що дратувало інших. Були неодноразові спроби заборонити це, проте невдалі. Це явище показувало бажання римлян бути мужніми за рахунок фізичної сили [2, с. 145-173].

На теренах України першими були степові кочеві племена. Це киммерійці, скіфи та сармати. Усіх їх об'єднувало майстерність їзди на конях та стрільби з лука. Характеристики фізичної культури які допомагали оволодіти цими навичками зробили ці народи визначними в

регіоні. На північне Причорномор'я поширилась грецька фізична культура, так як греки колонізували ці землі.

В умовах постійних війн різних племен виживають лише найсильніші. Наявність гарної фізичної підготовки – запорука успіху в постійній боротьбі. Такі умови сформували наших предків слов'ян. Їх описували як сильних фізично та великих на зріст, відважних та войовничих, неймовірно витривалих. В добу Русі, коли сформувався український народ, продовжувались і покращувались практики фізичного виховання. Ще з дитячого віку русинів вчили їздити на конях, опановувати різні види зброї, плавати. В русинській культурі були популярні різні дужання (боротьба). Також частиною фізичного виховання були ігри, танки, пісні. На культуру фізичного виховання впливали релігійно-обрядові практики, які проповідували здоровий спосіб життя. Такі умови дали змогу нашому народові протистояти в битвах та війнах.

Внаслідок міграції людей на «дике поле» сформувалось козацтво. В суворих географічних умовах та в постійній боротьбі козацтво наслідувало і покращувало вже існуючі фізично-виховні практики. Для адаптації до цих умов та для перемоги в постійній боротьбі з татарами козацький народ мав бути ще сильнішим та мужнішим. Внаслідок цих обставин сформувалась висока фізична культура місцевого населення. Козаки так само як і воїни доби Русі були міцної статури та мали високу витривалість. Враховуючи мілітарну особливість козацького суспільства всі хлопчики проходили фізичні тренування під проводом Чури, і навіть коли вони підростали і ставали справжніми козаками, вони не полишали постійних тренувань. Як наслідок на Запоріжжі сформувався культ фізичної досконалості як у Греків. Високий рівень фізичної підготовки допоміг козакам стати провідним військом в Європі.

В сучасності вплив фізичної культури дещо зменшився, враховуючи більш мирні та спокійні часи. Проте повномасштабне вторгнення росії в Україну стало суворим нагадуванням про те, що фізичне виховання має важливе стратегічне значення не лише для індивідуального здоров'я, а й для національної безпеки.

У воєнних умовах фізична підготовка виявилася надзвичайно важливою. Солдатам потрібні не лише знання та моральна стійкість, а й висока фізична витривалість, сила, швидкість реакції, витримка та здатність діяти в екстремальних умовах. Фізичне виховання стає фундаментом, на якому формується здатність до опору, виживання й ефективного виконання бойових завдань. Більше того, регулярні фізичні тренування зміцнюють не лише тіло, а й дух, допомагаючи боротися зі стресом і втримувати психологічну рівновагу в складних ситуаціях. У цьому контексті фізична культура набуває нового змісту – вона стає не

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

.....
просто способом підтримки здоров'я, а елементом обороноздатності країни. Тому питання фізичного виховання повинне зайняти ключове місце в системі освіти, військової підготовки та в повсякденному житті кожної людини. Адже сильна нація – це не лише про розум, культуру та технології, але й про здатність захищати себе, свої родини та свою державу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Степанюк С.І., Гречанюк О.О., Маляренко І.В. Методичний посібник для вивчення дисципліни «Історія фізичної культури» за блочно-модульною системою: Для студентів денної та заочної форми навчання факультету фізичного виховання та спорту. Херсон: ХДУ, 2006. 236 с.

2. Siobhán Mcelduff. UnRoman Romans. 722 p. URL: <https://pressbooks.bccampus.ca/unromantest/> (дата звернення – 1.05.2025 р.).

Забояк Олеся,
студентка групи Лсп-34
факультету педагогіки та психології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: д.філос. (PhD), доцент Цегельник Т.М.

Зміст логопедичної роботи з корекції загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку

Мовлення – це не лише засіб комунікації, а й один із головних чинників пізнавального, емоційного й соціального розвитку дитини. Особливої актуальності набуває питання своєчасної та ефективної корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ), адже саме в цей період закладаються фундаментальні передумови майбутньої мовленнєвої та навчальної діяльності. В умовах закладу дошкільної освіти реалізується комплексна система корекційно-розвивального навчання, спрямована на подолання різних сторін мовленнєвих порушень: від звуковимови до формування зв'язного мовлення та елементів грамоти. Раціональне поєднання сучасних методів, дидактичних засобів та індивідуалізований підхід до кожної дитини дозволяє забезпечити поступове засвоєння мовленнєвої системи в усіх її аспектах. Тому системне вивчення та впровадження ефективних логопедичних методик є важливим напрямом корекційної практики та наукового пошуку.

Ефективне планування корекційно-розвивального процесу у закладі дошкільної освіти для дітей із ЗНМ, створення сприятливих умов для реалізації як загальноосвітніх, так і спеціальних корекційних завдань, а також впровадження комплексного підходу до подолання мовленнєвих порушень сприятиме прискоренню темпів мовленнєвого й загального розвитку дітей, активізує їхні компенсаторні ресурси та допоможе розкрити наявний внутрішній потенціал [3].

Метою логопедичної роботи з ЗНМ у дітей дошкільного віку є: формування правильної звуковимови, засвоєння структури слова, оволодіння лексичними та граматичними засобами мовлення, розвиток зв'язного мовлення, покращення фонологічної сторони мовлення та навчання грамоти. Для досягнення цих цілей важливим є правильний вибір змісту навчання та методів його реалізації.

Зміст корекційно-попереджувального та розвивального навчання, яке спрямоване на корекцію мовленнєвих порушень у дошкільників із ЗНМ, реалізується в різних напрямках: *корекція фонетико-фонематичної сторони*

мовлення, корекція лексичної сторони мовлення, корекція граматичної сторони мовлення, корекція зв'язного мовлення [1, с. 149].

Корекція фонетико-фонематичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ передбачає формування правильної артикуляції, автоматизацію та диференціацію звуків у різних умовах. Особлива увага приділяється розвитку слухової та слуховимовної диференціації, фонематичних уявлень, а також навичок фонематичного аналізу й синтезу (визначення місця звуку, його кількості, послідовності).

У логопедичній роботі використовуються принципи поетапного формування розумових дій, а також вправи для розвитку вимови слів із різною звуко-складовою структурою. Одне з основних завдань – формування правильної звуковимови, зокрема диференціації звуків за способом та місцем утворення, що запобігає їх змішуванню.

Робота над просодичними характеристиками мовлення (наголос, інтонація, дикція) допомагає подолати труднощі у вимові складних слів. Також розвивається слухова увага та вміння розпізнавати граматичні зміни в словах. Завдання включають вибір форм, порівняння слів, роботу з паронімами, утворення похідних слів, розвиток навичок звукового аналізу та синтезу.

Увага також приділяється розвитку слухової пам'яті (запам'ятовування рядів, віршів, повторення послідовностей) і слухового контролю (імітація помилок, самоперевірка). Такий підхід формує правильні фонематичні уявлення, необхідні для засвоєння письма і профілактики дисграфії.

Серед основних напрямів логопедичної роботи з розвитку мовлення важливе місце займає корекція лексичної сторони мовлення, адже лексика має важливе значення для формування синтаксичної структури мовлення та розвитку здатності складати зв'язні, самостійні висловлювання.

У закладах дошкільної освіти логопед повинен активно працювати над поліпшенням словникового запасу дітей, зокрема експресивного мовлення, уточненням значень слів та їх семантизацією. Це передбачає розкриття смислу слова не лише через наочні матеріали, але й через вже відомі дітям слова. Дітей навчають використовувати терміни, які позначають матеріали, а також слова з протилежними чи схожими значеннями, працювати з багатозначними і переносними словами.

Корекція порушень у граматичній сфері мовлення здійснюється на основі вже сформованих лексичних і фонетичних знань. Діти навчаються уважно сприймати закінчення іменників та дієслів у формах однини й множини, а також визначати відмінкові зміни слів. Для цього застосовуються вправи на розрізнення і порівняння словоформ, що сприяє кращому розумінню граматичних категорій та навичкам оперування

ними.

Корекційна робота, спрямована на формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ, проводиться за двома основними напрямками: розвиток імпресивного мовлення та експресивного мовлення.

На початковому етапі логопедична робота з формування зв'язного мовлення зосереджується на побудові окремих речень, після чого поступово вводиться складання висловлювань із кількох речень (два-три). Аналогічно вибудовується й розвиток контекстного мовлення. Для цього фахівець використовує сюжетні зображення або серії картинок, за якими проводить бесіду з дітьми, допомагаючи встановити логічні зв'язки між подіями. Спочатку педагог починає речення, яке дитина завершує, доповнюючи його власними словами (наприклад: «Взимку діти ліплять...» – «снігову бабу»; «Вони радіють зимі, катаються...» – «на санках»). Згодом діти самостійно складають невеликі розповіді, орієнтуючись на поставлені запитання [2].

Розвиток монологічного й діалогічного мовлення відбувається під час різних видів діяльності: через предметно-практичну взаємодію, рольові ігри, діалоги та спеціальні логопедичні заняття з використанням запитань, підказок або без них.

У межах формування зв'язного мовлення значна увага приділяється розвитку вміння переказувати художні твори, зокрема з української літератури й фольклору, а також створювати різноманітні тексти з дотриманням їх змістової цілісності та логічної послідовності. Крім того, діти вчаться будувати розповіді на основі особистих вражень і фантазій, що сприяє розвитку їх мовленнєвої креативності.

Одже, проведення цілеспрямованої логопедичної роботи з подолання ЗНМ у дітей дошкільного віку в умовах ЗДО забезпечує комплексне формування мовленнєвої компетентності, що охоплює фонетико-фонематичну, лексичну, граматичну та зв'язну сторони мовлення. Використання поетапної методики, опори на наочність і врахування вікових та індивідуальних особливостей сприяє формуванню правильних мовленнєвих навичок, розвитку когнітивних процесів та підготовці дитини до шкільного навчання. Застосування системного підходу дозволяє логопеду своєчасно виявити труднощі мовленнєвого розвитку та ефективно їх долати через інтеграцію практичних, словесних та ігрових методів. Таким чином, корекційна діяльність не лише усуває мовленнєві порушення, але й сприяє повноцінній соціалізації дитини, розширюючи її комунікативні можливості та формуючи успішний старт для подальшого навчання.

Список використаних джерел і літератури:

1. Кас'яненко О. М., Чендеш А. Р. Особливості корекційно-логопедичного впливу та корекції загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 травня 2019 р., м. Мукачево) / ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачево : МДУ, 2019. С. 148-150.
2. Кляп М.І., Лук'яник Л.В., Кравець Н.П. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного, молодшого шкільного віку та у дітей з аутизмом. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 62. Том 1, 2023. С.71-74.
3. Рібцун Ю. В. Р 49 Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. Київ: Освіта України, 2011. 294 с.

*Іванішко Крістіна,
студентка педагогічного факультету
Мукачівського державного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Іванова В.В.*

Безпечне освітнє середовище як чинник розвитку культури безпеки життєдіяльності у дітей

Сучасні соціальні, економічні та політичні умови, зокрема військові дії на території України, висувають нові вимоги до безпеки дітей у закладах дошкільної освіти. Зростання ризиків, пов'язаних із фізичною, психологічною та соціальною небезпекою, актуалізує необхідність цілеспрямованого створення безпечного освітнього середовища, яке виступає не лише простором для навчання, а й середовищем для формування основ культури безпеки життєдіяльності у дітей.

Формування такої культури на етапі дошкільного дитинства є надзвичайно важливим, адже саме в цьому віці закладаються фундаментальні засади ставлення до себе, до інших та до навколишнього світу. Водночас аналіз освітньої практики свідчить про недостатню методичну забезпеченість педагогів, відсутність системного підходу до організації освітнього середовища з позиції безпеки та недооцінку ролі психологічної безпеки в освітньо-виховному процесі.

В умовах Нової української школи, орієнтованої на розвиток компетентностей та дитиноцентризм, особливої актуальності набуває проблема визначення педагогічних умов, за яких безпечне освітнє середовище сприятиме всебічному розвитку особистості дитини, зокрема формуванню її безпечної поведінки, навичок самозахисту, адекватного реагування на небезпеку та відповідальності за власне життя.

Питання формування безпечного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти розглядаються в працях багатьох українських науковців. Зокрема, Фасолько Т., Олійник Г. та Горшкова Г. підкреслюють необхідність створення здоров'язбережувального освітнього середовища, що включає фізкультурно-оздоровчі заходи та методи релаксації для зниження тривожності у дітей [5]. Маланчук О. пропонує модель організації безпечного освітнього середовища, яка враховує сучасні виклики та потреби учасників освітнього процесу [4].

Юлія Гопкало досліджує аспекти забезпечення психологічної безпеки в освітньому середовищі, наголошуючи на важливості емоційного комфорту та підтримки для дітей [2].

М. В. Бутиріна та В. О. Бабенко аналізують соціально-педагогічні аспекти формування культури безпеки життєдіяльності, акцентуючи на

необхідності системного підходу в освітньому процесі [1].

Таким чином, сучасні дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до створення безпечного освітнього середовища, що включає фізичні, психологічні та соціальні аспекти, а також враховує сучасні виклики та потреби дітей дошкільного віку.

У науковій літературі поняття «безпечне освітнє середовище» розглядається як педагогічно організований простір, у якому забезпечено фізичний, психологічний та соціальний захист дитини, а також можливості для розвитку її компетентностей у сфері безпеки (Маланчук О., Вікторчук Н., Горшкова Г.). Таким чином, безпечне середовище не обмежується лише технічними чи санітарними вимогами – воно є частиною освітнього процесу, що формує цілісну систему безпечної поведінки.

Культура безпеки життєдіяльності, згідно з тлумаченнями українських науковців (Бутиріна М., Бабенко В.), охоплює сформованість у дітей знань, умінь, навичок і ціннісного ставлення до безпечної поведінки. Вона включає відповідальність за збереження життя та здоров'я, як власного, так і оточуючих.

Переходячи до практичної площини реалізації ідей безпечного середовища, слід виокремити його ключові компоненти. До *фізичного компоненту* належать облаштування приміщень відповідно до нормативів безпеки, наявність евакуаційних маршрутів, меблів без гострих кутів, аптечок та інших засобів першої допомоги. *Психологічний компонент* передбачає створення емоційно сприятливої атмосфери, в якій дитина почувається прийнятою, захищеною, вільно висловлює думки й почуття. У свою чергу, *інформаційний компонент* забезпечує доступ дітей до знань про небезпеки у доступній формі – через інтерактивні ігри, мультфільми, казки. *Соціальний компонент* орієнтований на партнерську взаємодію педагогів, батьків і громади у процесі виховання безпечної поведінки.

Успішність формування культури безпеки значною мірою залежить від дотримання певних педагогічних умов. По-перше, важливо дотримуватися системного та інтегрованого підходу, коли питання безпеки охоплюють усі напрями освітньої діяльності – від мовленнєвого до художньо-естетичного. По-друге, ігрова діяльність має бути провідним методом – адже саме в грі дитина активно засвоює поведінкові моделі, моделює ризиковані ситуації й відпрацьовує алгоритми дій. По-третє, компетентність педагога є ключовим чинником, що визначає рівень ефективності виховання культури безпеки. І, нарешті, важливо враховувати сучасні виклики, зокрема умови воєнного стану, які вимагають спеціальних заходів: укриття, тренінги з евакуації, робота з тривожністю дітей.

Практичний етап дослідження, що охоплював анкетування та спостереження за педагогами, засвідчив ряд проблем: зокрема, недостатню поінформованість вихователів щодо сутності культури безпеки, обмежену співпрацю з батьками, а також переважання формального підходу до питань безпеки. Разом із тим, були зафіксовані й позитивні приклади: наприклад, успішне впровадження програм «Безпечна прогулянка», «Світлофор», «Азбука безпеки», які демонструють інтеграцію гри, мистецтва та навчання у процесі формування життєвих компетентностей.

На завершення зазначимо, що створення безпечного освітнього середовища – це не лише відповідь на зовнішні ризики, а й інструмент формування цілісної, активної, соціально компетентної особистості. З огляду на це, необхідно продовжити дослідження у напрямі удосконалення педагогічних стратегій і методів, орієнтованих на сталий розвиток культури безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бутиріна М. В., Бабенко В. О. Формування культури безпеки життєдіяльності як соціально-педагогічна проблема сучасної системи освіти України. *Педагогічні науки*. Випуск 119'2014. С. 33-40. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8671> (дата звернення 07.05.2025)
2. Гопкало, Ю.. Деякі аспекти забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. *Матеріали конференції МЦНД*, (15.12.2023; Київ, Україна), 462–463. вилучено із <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/926> (дата звернення 07.05.2025)
3. Косенчук О., Стягунова О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Т. 1, № 1 (105). URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-90-101> (дата звернення 07.05.2025)
4. Маланчук О. Організація безпечного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти в умовах сьогодення. *Теорія, методика і практика навчання*. № 4 (103) 2024. С. 53-65. <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.05> (дата звернення 07.05.2025)
5. Фасолько, Т. С., Олійник, Г. І., & Горшкова, Г. В. (2024). Створення безпечного та здорового освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*, (8). <https://doi.org/10.5281/zenodo.12652622> (дата звернення 07.05.2025)

Істоміна Анастасія,
студентка групи 31д
факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: д.філос. (PhD), доцент **Єфименко Л.М.**

Дидактична гра як засіб розвитку зв'язного мовлення дошкільників із мовленнєвими порушеннями

Розвиток зв'язного мовлення у старшому дошкільному віці є важливим етапом у формуванні мовленнєвих та комунікативних навичок дитини. У цей період дитина активно опановує мову, вчиться будувати логічні висловлювання, висловлювати свої думки, емоції та враження. Однак значна частина дітей дошкільного віку стикається з різними мовленнєвими порушеннями, що ускладнює процес розвитку зв'язного мовлення. Такі порушення можуть мати негативний вплив не лише на успішність дитини у школі, але й на її загальний психоемоційний стан та соціалізацію. Тому питання корекції мовленнєвих порушень у дошкільників є особливо актуальним у сучасній педагогічній практиці.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку ефективних підходів і методик, які сприяли б розвитку зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями. Недостатній розвиток мовленнєвих навичок у дошкільному віці може призвести до труднощів у навчанні та соціалізації, а також до емоційних та поведінкових проблем. Тому важливо виявити особливості цих порушень та визначити методи корекційної роботи, які допоможуть дітям успішно засвоювати мовленнєві навички.

Зауважимо, що в умовах закладів дошкільної освіти важливо застосовувати спеціально розроблені методи і прийоми, спрямовані на розвиток зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями. Одним із найбільш ефективних інструментів корекційної роботи є дидактична гра, яка сприяє залученню дитини до активної мовленнєвої діяльності, розвитку її уваги, пам'яті та творчого мислення. За допомогою дидактичних ігор можна м'яко та ненав'язливо стимулювати дитину до мовленнєвої активності, допомагати їй долати труднощі у спілкуванні та формувати навички зв'язного мовлення.

У сучасній лінгводидактиці проблема розвитку зв'язного мовлення вивчається в багатьох напрямках. Зокрема, досліджуються методи навчання дітей складати сюжетні розповіді (О. Білан, Н. Водолага, Н. Гавриш, В. Захарченко, Т. Постоян, Л. Шадріна), розвиток їхньої творчої розповіді (Л. Ворошніна, Н. Орланова, О. Ушакова, А. Шибницька), формування

описового мовлення (А. Зрожевська, С. Ласунова), розвиток зв'язного мовлення в контексті ознайомлення з природою (Н. Виноградова), формування пояснювального мовлення (Н. Кузіна, Н. Луцан), а також використання художньої літератури для розвитку монологічного мовлення (А. Богущ, Н. Маліновська, О. Монке, О. Ушакова, Л. Фесенко).

Мовленнєві порушення у дітей дошкільного віку поділяються на кілька типів залежно від того, які саме аспекти мовлення порушено. Ці порушення можуть проявлятися в порушенні вимови, труднощах у розпізнаванні та розумінні звуків, обмеженому лексичному запасі або проблемах з граматикою.

1. Фонетико-фонематичні порушення

Фонетико-фонематичні порушення проявляються в труднощах розпізнавання, розуміння та відтворення звуків рідної мови. Діти з такими порушеннями можуть:

- заміщувати звуки (наприклад, звук р замінюють на л);
- спотворювати вимову окремих звуків або цілих звуків у словах;
- пропускати окремі звуки у словах (наприклад, замість слон казати сон).

Такі проблеми виникають, коли дитина не розрізняє на слух схожі за звучанням звуки (наприклад, с і ш, б і п). Через це їй важко правильно сприймати та відтворювати слова, а мовлення стає малозрозумілим для інших.

2. Лексико-граматичні порушення

Лексико-граматичні порушення охоплюють проблеми з використанням слів і граматичних форм. Основні ознаки цього типу порушення включають:

- обмежений словниковий запас, що заважає дитині вільно висловлювати думки;
- труднощі з вибором слів та їх правильним використанням;
- проблеми з побудовою граматично правильних речень (наприклад, неправильно використовують відмінки, не узгоджують прикметники з іменниками);
- труднощі у розумінні метафор, образних виразів або абстрактних понять.

Ці труднощі можуть обмежувати можливість дитини висловлювати свої думки і розуміти складніші форми мовлення. Такі порушення зазвичай впливають на процес навчання, а також можуть спричиняти труднощі в соціальній взаємодії [1].

3. Порушення звуковимови

Порушення звуковимови проявляються у неправильній вимові окремих звуків, що робить мовлення менш зрозумілим. Типовими

ознаками є:

- проблеми з вимовою шиплячих (ш, щ) або свистячих (с, з, ц) звуків;
- невміння чітко вимовляти сонорні звуки (р і л);
- труднощі з артикуляцією складних звуків або поєднань звуків.

Цей тип порушення часто викликаний недостатньою сформованістю артикуляційного апарату або фонематичного слуху, який дозволяє дитині чітко чути та відрізняти звуки. Звуковимова також може страждати через проблеми з диханням або м'язовим тонусом мовленнєвих органів [2].

Варто підкреслити, що дидактична гра є одним із найважливіших методів розвитку мовлення у дітей дошкільного віку, зокрема при корекції мовленнєвих порушень. Це не лише засіб навчання, але й форма активної діяльності, яка допомагає дитині розвивати зв'язне мовлення, формувати уявлення про світ, розширювати словниковий запас і вчитися виражати свої думки.

Основна мета дидактичної гри – стимулювати мовленнєву активність дитини у природному, цікавому для неї середовищі. Дидактичні ігри допомагають дітям навчитися правильно структурувати свої висловлювання, а також сприяють розвитку лексико-граматичної будови мовлення та навичок звуковимови. Граючи, діти вчаться будувати речення, знаходити потрібні слова та вирази, а також правильно використовувати їх у різних мовленнєвих ситуаціях [3].

Дидактична гра є ефективним засобом корекції мовлення, оскільки вона поєднує навчання з розвагою, а це робить процес засвоєння матеріалу легшим і приємнішим для дитини [4].

Переваги дидактичної гри полягають у тому, що:

- діти залучаються до активного процесу навчання, що збільшує їхню мотивацію та інтерес до занять;
- граючись, діти отримують можливість експериментувати з мовленням, виражати свої думки та почуття;
- завдяки ігровій формі діти легше долають мовленнєві труднощі, позбуваються страху перед помилками, вчаться самостійно виправляти себе.

Відтак дидактична гра є універсальним інструментом, що забезпечує розвиток мовлення дітей дошкільного віку та сприяє подоланню мовленнєвих порушень. Вона допомагає не лише розширювати словниковий запас і покращувати граматичні навички, а й сприяє формуванню позитивного ставлення до мовлення, що є важливим кроком на шляху до успішного соціального і комунікативного розвитку дитини.

Список використаних джерел і літератури:

1. Васильєва М. В. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Київ : Школа, 2014.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

180 с.

2. Нікітіна Т. О. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Київ: Либідь, 2017. 156 с.

3. Синиця А. Роль ігрових технологій у розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Modern aspects of modernization of science: status, problems, development trends. Materials of the 36th International Scientific and Practical Conference (September 7, 2023). Sofia (Bulgaria). С.173-178.*

4. Лотарева І. В. Ігрові методики для розвитку мовлення. Київ: Педагогічна думка, 2018. 135 с.

*Камінська Вікторія,
студентка групи ФПШ(А)-31с
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: д.філос. (PhD), доцент Турко Б.Б.*

Сучасні підходи до організації інклюзивного навчання в початковій школі

Інклюзивне навчання в початковій школі є не просто впровадженням дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір, а системною трансформацією освітнього процесу, націленою на забезпечення рівних можливостей для розвитку та навчання кожної дитини. Актуальність теми зумовлена не лише законодавчими вимогами та міжнародними стандартами в галузі освіти, але й зростаючим розумінням цінності різноманітності в учнівському колективі як важливого фактору соціального розвитку. Початкова школа, як перший і надзвичайно важливий етап формальної освіти, закладає фундамент для подальшого навчання та соціальної адаптації дитини, тому ефективна організація інклюзивного навчання на цьому етапі є критично важливою.

Л. Черевична наголошує, що інклюзивна освіта полягає у забезпеченні умов, що дозволяють дітям з різними освітніми потребами брати активну участь у навчальному процесі загальноосвітніх класів, сприяючи їхньому гармонійному розвитку та соціалізації. Реалізація таких ідей у контексті Нової української школи вимагає ретельного планування, належної підготовки педагогів, зміни освітніх стратегій і створення комфортного та підтримувального середовища для кожного учня [4, с. 685].

Успішна реалізація інклюзивного навчання в початковій школі нерозривно пов'язана із застосуванням сучасних підходів, що охоплюють різні аспекти освітнього процесу. До таких підходів належать: диференційоване навчання, командна робота педагогічних працівників, розробка та впровадження індивідуальних навчальних планів (ІНП), а також активне використання інтерактивних та ігрових методів навчання. Кожен з цих підходів має свою специфіку та спрямований на створення максимально сприятливих умов для навчання та розвитку кожної дитини в інклюзивному класі.

Диференційоване навчання полягає в такій організації освітнього середовища й навчального процесу, яка дозволяє дітям з різними потребами, зокрема з особливостями психофізичного розвитку, високою обдарованістю чи представникам різних культур ефективно засвоювати навчальний матеріал. Завдяки цьому підходу традиційна модель шкільної

освіти стає доступнішою для всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби, що дає змогу їм не лише опанувати зміст предметів, а й активно включатися в навчання та досягати індивідуально високих результатів [2, с. 19].

Інклюзивне навчання вимагає злагодженої роботи учителя початкових класів, асистента вчителя, логопеда, психолога, дефектолога, соціального педагога тощо. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексну підтримку дитини. Така командна взаємодія передбачає спільне планування, обговорення успіхів і труднощів учнів, формування стратегії підтримки, а також постійний зворотний зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу, що дає змогу ефективно реагувати на освітні запити дитини та її родини.

Індивідуальний навчальний план здобувача освіти з особливими освітніми потребами розробляється за його участю, з урахуванням рекомендацій індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності) або висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (за наявності), підписується таким здобувачем освіти та затверджується керівником закладу вищої освіти. Спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ або група психолого-педагогічного супроводу розробляє індивідуальний навчальний план здобувача освіти з особливими освітніми потребами, проводить моніторинг його виконання, вносить до нього зміни [1].

Використання інтерактивних та ігрових методів навчання сприяє активній участі учнів у процесі навчання, через стимулювання їх пізнавальної активності, розвитку критичного мислення та комунікативних навичок. До них належать робота в парах і групах, проєктна діяльність, рольові ігри, методи «мозкового штурму», «мікрофону», створення ментальних карт тощо. Ігрові методи, зокрема дидактичні ігри, настільні й рухливі ігри, розвивальні вправи з використанням інтерактивного обладнання, сприяють природному навчанню, що особливо важливо для молодших школярів.

Крім того, важливо використовувати сучасні методи навчання, які сприяють розвитку дітей з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Одним із таких напрямів є словесні евристичні методи навчання грамоти, серед яких варто виділити відкритий мікрофон, кубик Блума, хмари слів, що спрямовані на розвиток мовлення, формування вміння висловлювати власну думку, будувати логічне й чітке висловлювання, дотримуватися правил поведінки, поважати особистий простір інших. Вони також сприяють активному збагаченню словникового запасу учнів, що є надзвичайно важливим у контексті інклюзивної освіти [3, с. 263].

Поряд із цим, у практиці інклюзивного навчання все частіше використовуються інноваційні методики загальнорозвиткового спрямування, які мають інтегрований характер і застосовуються під час вивчення різних предметів. До таких методик належать геоборд, електронний комплекс Gcompris та терапія су-джок.

Геоборд являє собою багатофункціональну ігрову дошку для моделювання геометричних фігур та малюнків. Його використання сприяє розвитку просторового та асоціативного мислення, уваги, пам'яті, дрібної моторики. Крім того, геоборд має потужний виховний потенціал, адже створює умови для зняття фізичного та емоційного напруження у дітей, що особливо важливо для учнів з особливими освітніми потребами.

Сучасний цифровий освітній інструмент Gcompris для дітей віком від 2 до 7 років містить понад 140 інтерактивних вправ, що спрямовані на розвиток пізнавальних психічних процесів, зорово-моторної координації, уваги, мислення, уяви, а також дрібної моторики рук. Завдання комплексу розвивають навички вирішення проблем і логічного мислення у формі гри.

Су-джок терапія ґрунтується на стимулюванні біологічно активних точок на долонях і стопах, які є проєкцією внутрішніх органів. Вона має корекційний, розвивальний і профілактичний вплив. Особливо важливою є її здатність активізувати мовленнєві зони кори головного мозку, розумову діяльність та моторику рук, що робить її ефективною в інклюзивному освітньому процесі [3, с. 263].

Таким чином, ефективна організація інклюзивного навчання в початковій школі потребує комплексного підходу, який враховує індивідуальні освітні потреби кожної дитини, створює умови для її повноцінного розвитку та соціалізації. Диференційоване навчання, командна робота фахівців, індивідуальні навчальні плани, інтерактивні та ігрові методи, а також інноваційні технології є невід'ємними складовими інклюзивного освітнього середовища. Реалізація таких підходів сприяє не лише академічному успіху дітей з особливими освітніми потребами, а й формуванню толерантного, відкритого суспільства, в якому кожна дитина має право на якісну освіту, підтримку та реалізацію власного потенціалу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 635 «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-u-zakladah-vishchoyi-osviti-i100719> (дата звернення: 01.05.2025).
2. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі»: навчальний курс та методичний посібник / за загальною

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

редакцією Колупаєвої А.А. Київ: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.

3. Чабан О.В. «Сучасні підходи до організації уроків української мови в початкових класах з інклюзивним навчанням. *Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України*: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 березня 2023 року / за заг. ред. С.Д. Яковлевої, Н.В. Кабельнікової. Івано-Франківськ, 2023. С. 261-264.

4. Черевична Л. О. Впровадження інклюзії в освітній простір НУШ. *Modern problems of science, education and society*. SPC «Sciconf.com.ua», Kyiv, Ukraine, 2024. С. 685-688.

*Кочмарська Анастасія,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ЗПО-63 спеціальності 013 Початкова освіта
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: викл. Олійник А.В.*

Цифрова культура як нова форма самовираження студентської молоді

Сьогоднішній світ неможливо уявити без цифрових технологій, які стали невід'ємною частиною повсякденного життя, особливо для представників молодого покоління. Сучасні підлітки та молоді люди з поколінь Z та Альфа ростуть і розвиваються в оточенні, де мережа Інтернет, соціальні платформи та різноманітні цифрові сервіси виступають природними засобами комунікації, творчого самовираження та особистісного зростання. Цифрове середовище породжує власні соціальні норми, формує ціннісні орієнтири та створює унікальні моделі взаємодії між людьми [1, с. 21].

Розмірковуючи над цими трансформаціями, постає логічне питання: яким чином цифровізація впливає на навчальний процес, соціальну інтеграцію та індивідуальний розвиток молодих осіб? Серед цифрових платформ особливу роль відіграють соціальні мережі – Instagram, TikTok, YouTube, Twitter та інші. Вони надають молоді можливість не тільки підтримувати зв'язок із друзями та ділитися своїми переживаннями, але й створювати власні медіапродукти, розбудовувати персональний імідж та закладати фундамент для майбутньої професійної діяльності [1, с. 22].

Характерною ознакою сучасної цифрової культури виступає її потужна візуальна складова та високий рівень інтерактивності. Молоді користувачі віддають перевагу спілкуванню через різноманітні мультимедійні формати – короткі відеоролики, тимчасові історії, гумористичні зображення та графічні повідомлення. Такий підхід дозволяє миттєво транслювати свої думки та емоції, формувати бажаний образ у свідомості аудиторії та знаходити людей зі спільними інтересами [2, с. 45].

Аналізуючи феномен цифрової культури, необхідно відзначити її неоднозначний характер. Із позитивного боку, вона сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, розширює горизонти для громадської активності, міжкультурного діалогу та соціальної інклюзії. Водночас надмірне занурення у віртуальну реальність несе ризики відриву від об'єктивної дійсності, спотворення автентичного «я» та розвитку фрагментарного сприйняття інформації [3, с. 5].

Не можна оминати увагою трансформації, які цифрові технології

привносять у сферу освіти. Впровадження дистанційних форматів навчання та освітніх платформ (Google Classroom, Zoom, Moodle) не просто модифікує традиційні комунікаційні канали, але й змушує переглянути саму концепцію навчально-виховного процесу в контексті глобальної діджиталізації [4, с. 30].

Цифрова культура здійснює значний вплив на процеси самопізнання, формування ідентичності та соціальної адаптації молодих людей. В умовах глобального інформаційного простору та безперервного доступу до мережі молодь отримує безпрецедентні можливості для творчого самовираження та розбудови комунікативних зв'язків за допомогою численних онлайн-платформ. Використовуючи цифрові інструменти, студенти мають змогу обмінюватися своїми думками, цінностями та творчими здобутками, що сприяє розвитку їхнього креативного мислення та посиленню самоусвідомлення [2, с. 46].

Проте віртуальні середовища можуть створювати нездоровий психологічний тиск на молодь, спонукаючи їх дотримуватися певних стереотипів та шаблонів поведінки, які домінують в онлайн-спільнотах. Результатом цього можуть стати серйозні проблеми з психоемоційним здоров'ям, пов'язані з надмірною фіксацією на своєму віртуальному образі та постійним прагненням отримати схвалення від інтернет-аудиторії [3, с. 8]. За спостереженнями дослідниці Дьякової І.В., подібні тенденції можуть призводити до деформації реалістичного світосприйняття та переоцінки ціннісних орієнтирів у молодіжному середовищі [1, с. 23]. Саме тому здатність критично осмислювати інформацію та впевнено орієнтуватися в цифровому просторі стає ключовою умовою для конструктивного використання сучасних технологій.

Цифрові технології докорінно змінюють освітню парадигму. Інтеграція дистанційних освітніх платформ, інструментів для віртуальної співпраці з викладачами й однолітками, а також електронних навчальних матеріалів забезпечує безпрецедентну гнучкість та доступність навчання. Однак для ефективного впровадження технологічних інновацій у педагогічний процес необхідно не лише забезпечити технічний доступ до відповідних ресурсів, але й розвивати в студентів навички автономного навчання, аналітичного мислення та пристосування до постійно еволюціонуючого інформаційного ландшафту [4, с. 31].

Науковець Овчарук О.В. наголошує на тому, що цифрова культура формує нові можливості для розвитку соціальної інклюзії, громадянської активності та міжкультурного діалогу [3, с. 10]. Студенти з найвіддаленіших куточків світу отримують можливість встановлювати професійні контакти, обмінюватися унікальним досвідом та будувати міжкультурні мости. Одночасно з цим виникає необхідність пошуку

оптимального співвідношення між приватним життям та публічною самопрезентацією, що підтверджується результатами комплексних досліджень різноманітних цифрових середовищ [2, с. 47].

Варто підкреслити, що формування цифрової культури відбувається під впливом широкого спектру соціальних, культурних та політичних чинників, які визначають способи самовираження та самореалізації молодих людей. В епоху повсюдної доступності технологій стає очевидним, що молодому поколінню необхідно розвивати розвинуту цифрову грамотність для критичної оцінки інформаційного контенту, ефективної взаємодії з різноманітними цифровими платформами та одночасного збереження психологічного благополуччя й емоційної рівноваги [3, с. 12].

У своїх дослідженнях Юрченко В.М. акцентує увагу на важливості впровадження комплексних освітніх програм, спрямованих на розвиток цифрових компетенцій та емоційного інтелекту, які дозволять молодим людям впевнено орієнтуватися в багатовимірному та поліфонічному цифровому просторі [4, с. 32].

Таким чином, цифрова культура розширює потенційні можливості для самореалізації та особистісного зростання молодого покоління, але водночас породжує комплекс викликів, які вимагають продуманого підходу та цілеспрямованого розвитку цифрових компетенцій для забезпечення здорової та продуктивної участі в інформаційному суспільстві. Дослідник Карп'юк С.О. звертає увагу на те, що цифрові платформи трансформують не лише комунікативні практики, але й створюють підґрунтя для формування принципово нових моделей соціальної взаємодії та самоідентифікації молодих людей [2, с. 48].

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна стверджувати, що цифрова культура на сучасному етапі розвитку суспільства стала фундаментальним елементом життєдіяльності молодого покоління, який суттєво видозмінює освітній простір, трансформує комунікативні практики та механізми соціалізації. Аналіз наукових джерел свідчить про амбівалентність впливу цифрових технологій на становлення особистості молодої людини. З одного боку, цифрове середовище виступає каталізатором розвитку творчих здібностей, пропонує інноваційні інструменти для самовираження, розширює комунікативний потенціал та полегшує доступ до різноманітних інформаційних ресурсів, що створює сприятливі умови для всебічного розвитку молоді [1, с. 24].

З іншого боку, надмірне заглиблення у віртуальний вимір людського буття містить ризики розмивання граней між реальним та віртуальним світами, формування мозаїчного сприйняття дійсності, розвитку

різноманітних цифрових залежностей та посилення соціально-психологічного напруження через невідповідність реального життя ідеалізованим онлайн-образам [3, с. 13]. Особливу увагу сучасних дослідників привертає проблематика досягнення балансу між споживанням та продукуванням цифрового контенту, що знайшло відображення в наукових розвідках Карп'юка С.О. [2, с. 47].

Сучасні освітні системи повинні своєчасно реагувати на виклики цифрової епохи, інтегруючи технологічні новації в педагогічний процес не лише як функціональний інструмент для організації дистанційного навчання, але й як стратегічну платформу для формування критичного мислення та цифрової компетентності. За висновками В.Юрченка, цей масштабний процес вимагає кардинального переосмислення традиційних педагогічних підходів, розробки інноваційних освітніх моделей та системного розширення професійних компетенцій педагогічних працівників у галузі цифрової дидактики [4, с. 33].

Для забезпечення гармонійного розвитку молоді в умовах цифровізації необхідно впроваджувати комплексні освітні програми, спрямовані не лише на формування технічних навичок, але й на розвиток емоційного інтелекту, критичного мислення та етичних принципів поведінки в цифровому просторі. Також важливо здійснювати моніторинг впливу цифрових технологій на психоемоційний стан молоді для своєчасного виявлення потенційних загроз та ефективного використання можливостей цифрової культури. [3, с. 14].

Список використаних джерел і літератури:

1. Дьякова І. В. Цифрова культура молоді: цінності, виклики, трансформації. *Молодь і ринок*. 2022. № 4(209). С. 20–25.
2. Карп'юк С. О. Молодь у соціальних мережах: тенденції цифрового самовираження. *Соціальна робота та освіта*. 2021. № 2(8). С. 43–48.
3. Овчарук О. В. Цифрова компетентність та культура: виклики сучасної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 77, № 3. С. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3511>
4. Юрченко В. М. Цифровізація освіти в Україні: проблеми, ризики, перспективи. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2021. № 5(84). С. 28–33.

*Кошмак Поліна,
студентка 3 курсу освітньо-професійної програми
Середня освіта (Географія)
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова
Науковий керівник: к.пед.н. Адобовська М.В.*

Як географія допомагає зрозуміти світ новин: інтеграція актуальних подій у шкільні уроки

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розвитку критичного мислення учнів у сучасному світі. Географія, як наука про просторові закономірності, допомагає зрозуміти контекст актуальних подій, зокрема конфлікти, кліматичні зміни та економічні кризи. Інтеграція новин у навчання географії сприяє формуванню цілісного світогляду та активної громадянської позиції.

Мета дослідження полягає у розкритті потенціалу інтеграції актуальних новин у шкільний курс географії як ефективного засобу для поглибленого розуміння світу новин та розвитку ключових компетентностей учнів. Основними завданнями є обґрунтування ролі географічних знань у аналізі новин, розробка методичних підходів до інтеграції новин в уроки географії та демонстрація впливу такого підходу на розвиток критичного мислення, медіаграмотності та громадянської активності учнів.

Для більш детального аналізу сучасних глобальних викликів можна розглянути конкретні приклади подій, які демонструють тісний зв'язок між географічними, економічними та політичними процесами [2].

Однією з основних причин збройних конфліктів є боротьба за територіальні претензії, ресурси та політичний вплив. Місцезнаходження, природні багатства, ландшафт, історичні межі та етнічний склад населення – усі ці фактори можуть бути джерелами напруги в певних регіонах [1]. Політико-географічний аналіз розглядає конфлікти як комплексні просторові, культурні та економічні суперечності, прикладом чого є війна в Україні, де просторові чинники є визначальними.

Глобальний клімат змінюється, але в різних куточках Землі це відбувається по-різному через вплив різних географічних особливостей: широтної зональності, орографії, континентальності та океанічних течій. Ці чинники визначають різницю в температурних режимах, розподілі опадів та частоті екстремальних явищ. Регіональними проявами є танення льодовиків, зміни гідрологічного режиму, підвищення рівня моря, посухи та повені. Географічний підхід необхідний для аналізу наслідків та розробки регіональних стратегій адаптації до кліматичних змін [1].

Енергетичні та продовольчі кризи є важливими глобальними проблемами, які мають виражений просторовий аспект. Нерівномірний розподіл енергетичних і продовольчих ресурсів спричиняє виникнення залежностей між країнами-виробниками та країнами-споживачами, що, у свою чергу, визначає структуру світової економіки. Зміни в логістичних ланцюгах, геополітичні конфлікти, а також вплив кліматичних катастроф можуть призводити до коливань цін на енергоносії та продукти, що сприяє економічній нестабільності на глобальному рівні. Географічний аналіз таких процесів дозволяє оцінити просторові закономірності розміщення ресурсів, визначити взаємозв'язки між різними регіонами і країнами, а також зрозуміти їхній вплив на функціонування світової економічної системи.

Інтеграція актуальних новин у навчання географії є важливим елементом, що робить уроки більш захопливими, релевантними та сприяє розвитку критичного мислення у учнів [4]. Регулярне обговорення поточних подій дає змогу учням пов'язувати теоретичні знання з реальними ситуаціями. На початку уроку можна почати з обговорення ключових новин, пов'язаних з природними катастрофами, міжнародними конфліктами або економічними змінами. Для аналізу використати направляючі питання, що допомагають учням розглядати події з різних аспектів: просторового, природничого та соціально-економічного.

Важливим інструментом є карти, що візуалізують географічний контекст подій. Учні працюють з онлайн-картами, створюють тематичні карти і аналізують зв'язки між подіями та географічними особливостями територій. Також для аналізу супутникових знімків та оцінки масштабів стихійних лих можна використати засоби ГІС [3].

Учні можуть розробляти проекти та створювати інфографіку, досліджуючи актуальні події, такі як вплив посухи на сільське господарство чи економічні наслідки хвилі біженців. Результати в подальшому презентуються перед класом.

Впровадження інтерактивної рольової гри «Аналітика новин» сприяє розвитку аналітичних компетентностей учнів через моделювання процесу експертного аналізу актуальних подій з географічним контекстом (наприклад, природні катастрофи, міжнародні конфлікти). Розподіл ролей (географ, кліматолог, економіст, політолог, журналіст) стимулює використання міждисциплінарних знань. Підготовка аналітичних звітів та їх обговорення на імітованих прес-конференціях допомагає учням критично оцінювати інформацію, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та розуміти складні взаємодії між різними факторами. Рефлексія після гри дозволяє оцінити практичну цінність географічних знань у поясненні світових подій.

Інтеграція актуальних новин у шкільний курс географії є ефективним способом залучення учнів до реальних подій, що допомагає їм розвивати ключові компетенції для орієнтації в сучасному світі. Це підвищує цікавість до предмета та сприяє формуванню практичних навичок. Основні напрями розвитку такого підходу включають:

- Критичне мислення – це здатність аналізувати інформацію, виявляти приховані припущення, оцінювати докази, робити обґрунтовані висновки та формувати власну незалежну думку.

- Медіаграмотність – це здатність критично сприймати, аналізувати, оцінювати та створювати медіатексти різних форматів. Вона включає розуміння принципів роботи медіа, розпізнавання маніпуляцій та фейків.

- Громадянська активність – це готовність брати участь у житті суспільства, відстоювати власні права та права інших, розуміти соціально-політичні процеси та бути відповідальним членом громади.

- Командна робота – це здатність ефективно співпрацювати з іншими для досягнення спільної мети, розподіляти ролі та відповідальність, слухати та поважати думки інших, розв'язувати конфлікти.

Інтеграція новин формує сучасного учня – критичного, активного, обізнаного та здатного діяти в команді. Це робить географію не лише цікавою, а й життєво важливою дисципліною.

Висновки. Інтеграція актуальних новин у курс географії має значний потенціал для підвищення ефективності навчання. Актуальні новини оживляють географію, демонструючи практичне застосування знань про землетруси, конфлікти, клімат. Учні бачать просторові закономірності та наслідки подій. Новини мотивують учнів, роблять навчання динамічним та інтерактивним. Обговорення, проекти, рольові ігри урізноманітнюють процес. Інтеграція новин формує цілісне розуміння глобальних проблем, розвиває критичне мислення, медіаграмотність та громадянську активність. Учні вчаться аналізувати, оцінювати та усвідомлювати свою роль у світі.

Узагальнюючи, можна сказати, що географія, яка поєднується з актуальними подіями, формує у учнів глибоке розуміння світу, його динаміки та підготовленість до активної участі в житті суспільства.

Список використаних джерел і літератури:

1. Баришполець О. Т. Медіаосвіта: зарубіжний досвід. *Український центр політичного менеджменту*. 2008. № 3. Київ: С. 162–170.

2. Грицевич В.С.. Географія людини в інформаційному суспільстві. [Електронний ресурс]. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/%D0%93%D0%95%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF-%D0%9B%D0%AE%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%92-%D0%86%D0%9D%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99>

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3-

%D0%A1%D0%A3%D0%A1%D0%9F%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%86.pdf. (дата звернення: 26.04.2025).

3. Дивак В. В. Елементи використання медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2013. № 3. С. 139-143.* URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2013_3_28 (дата звернення: 25.04.2025).

4. Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади. / за загал. ред. В.Ф. Іванова; пер. з нім. В. Климченка. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.

*Криворучко Ілля,
магістрант групи ФзЕм-11
фізичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: д.пед.н., професор Шукатка О.В.*

Про монографію Тараса Франка «Історія й теорія руханки»

Як відомо, на Галичині, яка на поч. ХХ століття входила до складу Австро-Угорської імперії, ЗУНР та Польщі, зусиллями дипломованого вчителя фізичного виховання Івана Миколайовича Боберського зародилася українська фізична культура (або руханка). Іван Миколайович Боберський - засновник спортивних товариств, педагогічні ідеї якого поширилися серед його учнів, серед яких сини Каменяра Петро та Тарас Франки. Якщо праця Петра Франка «Підручник шведської руханки» стала відомою серед педагогів та дослідників, монографія його брата Тараса «Історія й теорія руханки» 1923 року є нині маловідомою, хоча містить багато цікавих відомостей з історії європейської, світової та національної фізичної культури.

Відтак, основою для дослідження є монографія Тараса Франка «Історія й теорія руханки», видана в Коломиї та Львові в 1923 році накладом «Сокола-Батька». Також цінним джерелом є газета «Діло» за 22 грудня 1923 року, де Неро-Ховик зробив рецензію на працю сина Каменяра.

Монографія Тараса Франка була видана в 1923 році в Коломиї в друкарні Адама Кисілевського накладом «Сокола-Батька» у Львові, що робить педагога представником коломиїської плеяди вчителів фізичного виховання [3]. Вона складається зі вступу, розділів історії та теорії фізичного виховання, про що й зазначає вищенаведений Неро-Ховик у газеті «Діло». У вступі автор праці вказав і досі актуальні речі про український народ, який недооцінює значення руханки в його житті: «Наше громадянство досі ще не доцінює значіння руханки. А крайний час уже зрозуміти, що раціональна гімнастика є могутнім засобом для віддвигнення нації з упадку, для улекшення їй боротьби за існування. Вага гімнастики ні раз не менша від інших форм людської організації: Просвіти чи кооперації» [1].

Далі в монографії після вступу починається розлога розповідь про історію руханки у світі, Європі та Україні. У рецензії Неро-Ховика зазначається: «В історії подає автор розвиток руханки, але на від найдавніших часів, деще зачинає зовсім природно від Греції, бо там у перше витворено систему руханки» [2]. Варто зазначити, що Тарас Франко

вперше в українській мові запровадив термін «калокагатія» на основі монографії таким чином: «Ідеалом грецького виховання була калкокагатія, гармонійний розвиток духових і фізичних сил людини» [1]. Далі в рецензії пояснюється історія фізичного виховання в Україні: «Більше місця посвячує автор історії української руханки та зачинає її від заснування «Січи». До історії української належать зібрані в книжечці що найкращі руханкові кличі Ів. Боберського» [2].

Другий розділ монографії присвячений теоретичним основам фізичного виховання. У рецензії зазначено, що він ділиться на «3 групи: 1. теорія і поділ руханки, загальні відомости 2. тревалі вправи 3. силові вправи» [2]. Саме в першому підрозділі частково розкрито загальні засади здорового способу життя, значення фізичного виховання в житті українського народу в різних аспектах, роль харчування та гігієни в ЗСЖ [3]. М. Крук саме з цього підрозділу виділив значення підготовки вчителя фізичного виховання, коли досягнення кінцевого позитивного результату у процесі шкільного фізичного виховання можливе лише за умови, коли, в першу чергу, сам вчитель буде відповідати високому професійному рівню. У зв'язку з цим, Тарас Франко висуває ряд першочергових вимог до його діяльності: «вчителів руханки потрібно навчати: 1) щоби вони вмiли показати вправи і знали послiдовнiсть їх виконання; 2) щоби команди видавали короткi; 3) щоби робили потрібнi вiдступи мiж вправами; 4) як показують вправу самi, щоби робили рух противною ногою, а не тою, що показана; 5) аби голос вiдповiдно моделювали, н-д: раз-два влiво, вправо» [1; 4].

Вищенаведений рецензент зауважив: «Деякі уступи кор. «що то є відвага», «економія сили» важні також для неруховників, бо їх приворовлення виходить далеко поза ділянку руханки» [2]. Однак можна відмітити важливі речі, щодо економії сил, які актуальні й нині: «Економія сили значить найменшою напругою сил осягнути як найбільший успіх. В руханці й де головно про те, щоби розмахом заступити силу м'язів і щоби на сам той розмах зужити як найменше сил»; «Без економії сил визвольний рух нації пожирає більше жертв, а не доводить до мети, без розумної вибрати сил не вдержиться ніяка держава» [1].

Проаналізувавши монографію Тараса Франка «Історія й теорія руханки» та рецензію з газети «Діло» можна зробити висновок, що праця сина Каменяра є достатньо актуальною в аспекті історії фізичної культури в Україні та засад здорового способу життя. Тарас Франко, безперечно, залишив свій вагомий внесок в українській педагогіці фізичного виховання.

Список використаних джерел і літератури:

1. Франко Т. Історія й теорія руханки. Коломия; Львів: Накладом «Сокола-Батька», 1923. 192 с.
2. Неро-Ховик. Тарас Франко. Історія й теорія руханки. Накладом «Сокола-Батька». Коломия-Львів, 1923. Ст. 200 [рецензія]. *Діло*. 1923. Чис. 206. Від 23. XII. С. 6.
3. Криворучко І.В., Шукатка О.В. Тарас Франко про значення фізичного виховання в житті українців. *Олімпійський рух на теренах України – минуле та сьогодення*. Матеріали всеукр. наук. конф.. За заг.ред. Огнистого, А.В., Огниста К.М. Тернопіль: В-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2025. С. 115–118.
4. Крук А.З., Крук М.З. Погляди Петра і Тараса Франків на фізичне виховання підростаючого покоління. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення*. 2016, Вип. 5. С. 172-176.

*Кузнєцова Анастасія,
магістрантка групи МІ-51 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філос.н., доцент Савчук Н.С.*

Формування національної та культурної ідентичності школярів засобами історичної освіти

Національна ідентичність є складною категорією, становлення якої відбувається під впливом різноманітних історичних подій та ситуацій, що в реаліях сьогодення ототожнюється з гідністю ЗСУ, національною самосвідомістю українських жінок та дітей, історичною пам'яттю про загиблих за національні ідеали, емоційним зв'язком між поколіннями.

Важливими складовими, які, на нашу думку, стримують формування національної та культурної ідентичності є : обмеженість доступу до історичних документів, втрата цінності мови, традицій, інтеграційні процеси й інформаційна війна. Саме тому на вчителів історії покладено завдання - формувати національно-культурну ідентичність через історичну пам'ять, національні ідеали, історичну правду, національну гідність і самосвідомість та патріотизм.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблему формування національно-культурної ідентичності вчені найчастіше досліджують у площині таких педагогічних феноменів: культурної ідентичності (Е.Еріксон, Л. Софронова та ін.); національної ідентичності (Д. Міллер, Л.Шнейдер та ін.); соціальної ідентичності (Дж. Мід, Т. Парсонс, Х.Теджфел та ін.); міжкультурної взаємодії (О. Демиденко, А. Солодка та ін.).

В умовах глобалізації особливо важливо зберігати баланс між національною ідентичністю та відкритістю до інших культур. Історична освіта має сприяти формуванню толерантного ставлення до представників різних націй і культур, виховуючи в учнів повагу до різноманіття та усвідомлення власної культурної унікальності [1].

Цікавою є думка В. Демченко, що пропонує класифікацію педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів, яка включає семіотичну, історіографічну, літературну, мистецьку, фольклорну, ігрову та фізкультурно-спортивну групи . Використання цих засобів сприяє виконанню аксіологічної, пізнавальної, морально-етичної, естетичної, індігенізаційної, розвивальної й оздоровчої освітніх функцій початкової школи [2].

Методологія викладання історії відіграє значну роль у формуванні ідентичності школярів. Використання компаративного підходу дозволяє

учням співвідносити події національної історії із загальносвітовими процесами, що сприяє кращому розумінню місця свого народу в історичному контексті. Наративний підхід передбачає використання історичних розповідей, біографій видатних особистостей, що дозволяє створити емоційний зв'язок з минулим. Проектний метод залучає школярів до самостійного дослідження історичних подій через підготовку презентацій, документальних відео або організацію екскурсій, що сприяє активному засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення.

Важливим аспектом є взаємодія сім'ї та школи у процесі формування національно-культурної ідентичності. Спільні зусилля педагогів і батьків у вихованні поваги до національних традицій, участь у культурних заходах та обговорення історичних подій сприяють глибшому засвоєнню учнями національних цінностей [3].

Аналіз сучасних навчальних програм з історії України свідчить, що значна увага приділяється:

- періодам становлення державності України;
- боротьбі за незалежність у різні історичні періоди;
- культурним досягненням української нації.

Проте деякі дослідники зазначають, що у навчальних програмах бракує ґрунтовного аналізу впливу української культури на європейську цивілізацію, що могло б сприяти кращому усвідомленню ролі України у світовій історії [4].

Основними викликами у формуванні національної ідентичності школярів є:

- недостатня якість історичних підручників, що містять ідеологічно застарілі підходи;
- низький рівень зацікавленості молоді в історичному минулому через сучасні інформаційні тенденції;
- маніпулювання історією у політичних цілях.

Тому, перспективи реформування історичної освіти повинні акцентувати увагу на її інтеграції із сучасними технологіями та активізацією дослідницької діяльності учнів.

Отже, процес формування національної ідентичності через історичну освіту є важливою складовою виховання молоді в умовах сучасних викликів глобалізації. Він потребує не лише реформування традиційних підходів до викладання історії, а й впровадження нових методик, що дозволяють ефективно та всебічно формувати у школярів національну свідомість, готовність до соціальної та культурної взаємодії в сучасному світі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Губарева Д., Силенко Н. Особливості формування національно-культурної ідентичності молодших школярів в умовах сучасного глобалізованого світу. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 1, № 7 (2). С. 37–45. URL: [https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7\(2\)/1.2024.04](https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/1.2024.04) (дата звернення: 03.04.2025).
2. Демченко В. Класифікація педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2024. № 10/218. С. 149–155. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290062> (дата звернення: 03.04.2025).
3. Zhurba K., Dokukina O. Formation of teenagers' national-cultural identity in interaction between family and school. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. 2019. No. 23-1. P. 106–121. URL: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2019-23-1-106-121> (date of access: 03.04.2025).
4. Десятник К., Грицак П. Формування національної ідентичності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 6(34). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6\(34\)-437-448](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6(34)-437-448) (дата звернення: 03.04.2025).

*Куйдан Тетяна,
магістрантка групи МІ-51 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.і.н., доцент Гринчишин О.М.*

Поняття аксіологічної компетентності в методиці викладання історії

У Законі України «Про освіту» підкреслюється важливість національних і загальнолюдських цінностей як чинника розвитку держави. Сучасне суспільство переживає кризу цінностей, що призвела до дисбалансу між духовним і матеріальним. Вирішення цієї проблеми можливе через формування світогляду, заснованого на гармонії цих складників.

У цьому контексті особливо актуальним є формування аксіологічної компетентності учнів, що сприятиме подоланню кризи та становленню нової системи цінностей [6]. Аксіологія як філософське вчення вивчає природу цінностей. За словами В. Власова, історична освіта – це не лише факти, а й усвідомлення значущості подій і постатей, що формує відповідальне ставлення до минулого [6].

Аксіологічний підхід до викладання історії передбачає виховання морально-етичних орієнтирів. О. Удод і Ю. Малієнко зазначають, що це поєднує навчальний і виховний компоненти, допомагає учням не лише засвоїти знання, а й сформувати власні переконання [3; 6].

Розвиток аксіологічної компетентності сприяє формуванню свідомої, відповідальної особистості з активною громадянською позицією.

Аксіологічна компетентність у радянській методиці історії розумілася як здатність учнів оцінювати події, явища та діяльність соціальних груп і партій на основі знань. Є. Вяземський і Ю. Стрелова трактують її як уміння оцінювати історичні факти, виявляти унікальність подій і причинно-наслідкові зв'язки. К. Баханов наголошує на моральному оцінюванні поведінки людей у контексті епохи [1]. О. Пометун визначає її як здатність формулювати власні оцінки історичних процесів [4]. О. Удод акцентує увагу на оцінюванні подій та постатей відповідно до цінностей часу. Ю. Малієнко вважає її здатністю учнів аргументовано захищати власне бачення історії. Г. Фрейман підкреслює її значення для формування особистісного ставлення до минулого та розуміння ціннісного світогляду людей минулих епох

Різні підходи до сутності аксіологічної компетентності зумовили різноманіття в її структурному визначенні. Дослідники загалом погоджуються, що вона охоплює знання, уміння, навички, досвід і цінності (О. Овчарук, О. Савченко, Н. Бібік, К. Баханов, Т. Смагіна, О. Пометун та

інші). Зокрема, акцент робиться на поєднанні знань із ціннісними ставленнями, що формуються в навчальному процесі [6].

К. Баханов зазначає, що знання як складник аксіологічної компетентності охоплюють уявлення про морально-етичні цінності [1]. Ю. Малієнко пропонує поділити ці знання на три категорії [3]:

1. Знання про суспільний розвиток – ставлення до історичних подій, їх причин, наслідків, конфліктів і способів їх вирішення [6].

2. Знання про людину в суспільстві – уявлення про життя, побут, традиції, ідеали, світогляд людей у минулому.

3. Знання про культуру – розуміння духовної еволюції людства, ролі культури та церкви в різні епохи [6].

Важливим елементом аксіологічної компетентності є здатність учнів опанувати способи дій на основі здобутих знань [6].

К. Баханов вважає, що аксіологічна компетентність охоплює вміння: визначати моральні та етичні норми, співвідносити їх з культурами та епохами, інтерпретувати терміни й оцінювати дії історичних осіб і спільнот [1].

О. Пометун пропонує структурувати аксіологічну компетентність за трьома групами вмінь [4]:

1. Оцінка історичних фактів та осіб з позицій цінностей: порівняння історичних постатей; оцінка діяльності з погляду загальнолюдських і національних цінностей; формулювання власної історичної позиції.

2. Усвідомлення інтересів і ролі суб'єктів історії: виявлення мотивів дій осіб і соціальних груп; аналіз їхньої участі в історичних змінах.

3. Розуміння історичної багатогранності: аналіз альтернативних інтерпретацій подій; уявлення себе в історичному процесі; розуміння ідентичності історичних постатей.

Знання та вміння повинні підкріплюватися практичним досвідом, який формується через соціалізацію і включає засвоєння цінностей, активну участь у суспільстві й осмислення себе в ньому. Аксіологічний досвід – це система особистісних орієнтацій, що відображають ціннісні ставлення [6].

Цінності є ключовим елементом аксіологічної компетентності. Вони відображають значущість об'єктів для особистості та суспільства, визначаючись їх роллю у задоволенні потреб та інтересів людини [6]. Знання базуються на абстрактному мисленні, тоді як цінності формуються через емоційне сприйняття і особистісне ставлення до об'єкта [6].

У Державному стандарті «Суспільствознавство» акцент зроблено на таких цінностях, як індивідуальність, свобода, мораль, толерантність та етика. «Кодекс цінностей сучасного українського виховання» виокремлює вічні (віра, гідність, добродієність тощо) і національні цінності –

незалежність, патріотизм, повага до мови, культури, державних символів, сприяння духовному та громадянському розвитку [6].

Аксіологічна компетентність включає знання, навички та цінності, необхідні для усвідомлення й реалізації системи цінностей у житті. У методиці викладання історії вона проявляється як здатність оцінювати значущість історичних подій та діячів на основі загальнолюдських, історичних, локальних і групових цінностей [6].

Отже, аксіологічна компетентність у методиці викладання історії трактується як здатність учнів оцінювати корисність, необхідність і важливість історичних подій та діяльності особистостей для суспільства й окремої людини. Основою для таких оцінок слугують загальнолюдські цінності, а також історичні (визнані у певні епохи), локальні (характерні для окремих регіонів) і групові (властиві певним соціальним, етнічним, політичним чи іншим спільнотам) цінності. Аксіологічна компетентність охоплює знання, уміння, досвід і систему цінностей, пов'язаних з оцінюванням історичних явищ.

Список використаних джерел і літератури:

1. Баханов К. Організація особистісно орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя історії. Харків: Вид. група «Основа», 2008. С.72.
2. Концепція та програми викладання історії України в школі (проекти): матеріали IV та V Робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2013, № 1 (27) 198 «Концепція історичної освіти». [упоряд. та ред. : Наталя Яковенко, Людмила Ведмідь ; систематизація перебігу дискусій над програмами: Людмила Ведмідь]. Київ: ВД «Стилос», 2009. 126 с.
3. Малієнко Ю. Формування емоційно-оціночних суджень учнів на уроках всесвітньої історії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2010. № 34. С. 108.
4. Пометун О. Методика навчання історії в школі. О. Пометун, Г. Фрейман. Київ: Генеза, 2006. С. 77.
5. Смагіна Т. Конструювання предметних компетентностей суспільствознавчих навчальних предметів у шкільному навчанні. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. Вип. 54. Педагогічні науки. С. 71–73.
6. Федчиняк, А. О. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2013. № 1 (27). С. 190–198

*Купельська Вікторія,
магістрантка групи МПО-71
факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: д.пед.н., професор Шквир О.Л.*

Використання проєктної технології навчання у початковій школі

Серед численних педагогічних технологій, що сприяють реалізації мети сучасної початкової освіти, виокремлюємо проєктну технологію навчання.

Термін «проєкт» має латинське походження (projectio – «кинутий уперед») трактується як процес та як результат діяльності людей [1, с. 194].

Поняття «проєкт» у контексті нашого дослідження розглядаємо як цілеспрямований, спеціально організований учителем процес створення учнями конкретного творчого продукту, що передбачає активне самостійне опрацювання ними матеріалу для набуття необхідних знань та умінь.

Поділяємо думку О. Фунтікової, що проєкт виконує низку функцій:

- навчальну, що полягає у засвоєнні теоретичних знань та узагальненні ключових наукових фактів;
- наукову, яка полягає у розвитку в учнів умінь використовувати методи наукового пізнання;
- методичну, що спрямована на розробку системи навчальних завдань і контролю знань [7, с. 21].

Зауважимо, що проєктування часто ототожнюють із дослідженням, однак ці два види діяльності суттєво відрізняються один від одного. Зокрема, дослідження виявляє те, що вже існує, проєктна діяльність створює новий продукт.

На думку Н. Мачинської, проєктування містить такі складові, як визначення теми, планування роботи, пошук та аналіз інформації, результат та висновки [3, с. 229].

За В. Ортинським, ефективне використання проєктної технології навчання передбачає дотримання таких основних вимог:

- в основі проєкту має лежати цікава та важлива проблема;
- має бути чітко визначений кінцевий продукт діяльності, наприклад, малюнок, доповідь, презентація, альбом;
- проєкт має відповідати віковим особливостям адже учні мають виявляти самостійність у виконанні проєкту [4, с. 312].

За змістом діяльності розрізняють такі типи проєктів: дослідницькі, творчі, рольові (ігрові), інформаційні.

Успішне виконання дослідницьких проєктів вимагає чіткої структури співпраці учасників, визначеної мети, актуальності та соціальної значущості досліджуваної теми, продуманих методів, що відповідають логіці дослідження та його структурі.

На відміну від дослідницьких проєктів, творчі проєкти не мають жорсткої структури спільної діяльності. Їх реалізація визначається жанром кінцевого продукту та інтересами учасників, що зумовлює гнучкий характер проєктної діяльності. Творча спрямованість проєктів цього типу виражається через спосіб представлення результатів, а саме: свято, газета, колаж, лепбук, відеофільм, казка та ін. [2, с. 154-180].

Рольові або ігрові проєкти відрізняються тим, що учасники занурюються в певні ролі, обумовлені тематикою та змістом проєкту. Ролі можуть включати літературних персонажів або реальних осіб, чії стосунки моделюються та вчасно збагачуються.

Інформаційні або ознайомлюючо-орієнтувальні проєкти передбачають збір та узагальнення інформації про будь-який предмет або явище. Такі проєкти, як і дослідницькі, потребують добре продуманої структури, можливості систематичної корекції в ході роботи.

За другою ознакою – предметно-змістовою галуззю – виділяють два типи проєктів: монопроєкти та міжпредметні проєкти. Монопроєкти зосереджуються на поглибленому вивченні складних розділів або тем у межах одного навчального предмета, наприклад, математика, українська мова чи читання. Реалізація монопроєктів потребує ретельного структурування з чітким визначенням цілей, завдань та очікуваних знань і вмінь, якими мають оволодіти учні. Часто робота над таким проєктом продовжується учнями у позаурочний час.

До міжпредметних проєктів належать: літературно-творчі проєкти – написання оповідання, сценаріїв відеофільмів, статей в газету, віршів тощо; природничо-наукові проєкти – дослідження впливу емоційного стану дитини на її успішність, найкращий пральний порошок, дороги взимку тощо; екологічні проєкти – вивчення кислотних дощів, безпритульні домашні тварини в місті, флора і фауна наших лісів та ін.; лінгвістичні проєкти – спрямовані на вивчення іноземних мов; культурологічні проєкти – дослідження історії і традицій різних країн; спортивні проєкти – обговорення майбутніх змагань улюблених команд, методики тренувань, враження від нових спортивних ігор, результати міжнародних змагань тощо; історичні проєкти передбачають дослідження історичних проблем, прогнозування розвитку подій, аналіз певних історичних подій, фактів; музичні проєкти можуть бути спрямовані на спільне створення музичних творів та ін. [5, с. 318].

Міжпредметні проєкти – це проєкти, що інтегрують знання із різних

навчальних дисциплін і реалізуються зазвичай у позаурочний час. Наприклад, «Подорож у світ казки: створюємо свою книгу», «Математика навколо нас: числа, форми, візерунки» [5, с. 320].

За тривалістю виконання проекти поділяють на короткотривалі (протягом кількох занять з одного предмета), середньої тривалості (від тижня до місяця) та довготривалі (кілька місяців).

За кількістю учасників проекти бувають індивідуальні та групові.

Учитель під час виконання проекту виконує декілька ролей:

- ентузіаст, оскільки повинен «запалити» учасників проекту загальною ідеєю;
- спеціаліст, бо володіє знаннями та вміннями в кількох галузях;
- консультант, організатор доступу до необхідних ресурсів, керівник, особливо у питаннях розподілу часу та зусиль виконавців;
- партнер, який надає допомогу [6].

Отже, проектна технологія навчання є ефективною педагогічною технологією, що передбачає систему дій, спрямовану на досягнення поставленої мети, шляхом пошукової діяльності учнів. Вона розвиває у молодших школярів мотивацію до навчання, дослідницькі якості, самостійність, творчість та критичне мислення; формує необхідні ключові компетентності. Однак її застосування вимагає від учителя врахування вікових особливостей учнів адаптаційно-ігрового та основного періодів навчання в початковій школі. Адже не посильні молодшим школярам проекти можуть стати причиною їхнього перевантаження, втрати інтересу до навчання, порушення принципів академічної доброчесності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Кулінка Ю. С. Використання творчих проектів на заняттях з художньої праці та декоративно-прикладного мистецтва. *Проектна діяльність у технологічній освіті: наук.-метод. посіб.* / під заг. ред. проф. В.С. Пікельної. Кривий Ріг, 2012. 295 с.
3. Мачинська Н. І. Навчальне проектування як чинник розвитку особистості у контексті акмеологічного підходу. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Житомир-Київ, 2015. Вип. 84. С. 226–232.
4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
5. Педагогіка: модульний курс: навч. посіб. / Аненкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Львів: «Новий Світ-2000», 2011. 567 с.
6. Проектна діяльність як механізм інноваційного розвитку закладу освіти. Зб. наук. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеняк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОШПО імені Анатолія Назаренка, 2024. 103 с.
7. Фунтікова О. О. Сучасний погляд на використання методу проектів в організації самостійної роботи студентів поза аудиторією у вищій школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 11. С. 17–24.

*Литвиненко Ірина,
студентка групи СОМІ-13
фізико-математичного факультету
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира
Гнатюка
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Радченко О.Я.*

Потенціал аніматорства як виду дозвілєвої діяльності

У сучасному суспільстві, де діти та молодь значну частину вільного часу проводять за екранами гаджетів, питання якісного дозвілля набуває особливої актуальності. Аніматорство виступає не лише засобом розваги, а й ефективним інструментом соціалізації, творчого розвитку та виховання особистості. Анімаційні технології дозволяють впроваджувати ігрові методики та інтерактивні методи, що сприяє розвитку творчого потенціалу та фізичної активності, формуванню комунікативних навичок, емоційного інтелекту, груповій роботі, емпатії тощо.

Поняття «анімація» має латинське походження та означає наснагу, одухотворення, стимулювання життєвих сил, залучення до активності. Дослідники зазначають що аніматорство зародилося у ХХ ст. на європейських теренах, а саме у Франції [1].

У різних країнах моделі дозвілля виконують різноманітні функції: фізіологічну, пізнавальну, психологічну, комунікативну, естетичну, компенсаторно-творчу [3, с. 83]. Вважаємо, що цей перелік функцій, щодо аніматорства, можна доповнити *виховною* функцією (формує переконання, систему ставлень, готовність до налагодження стосунків з оточенням); *розвивальною* (розвиває мислення, уяву, творчі здібності) та *культурологічною* (сприяє засвоєнню культурних спадщини – народні ігри, традиції; формуванню базової культури особистості). Наприклад, Д. Мальцев доводить, що аніматорство є «дієвим способом самореалізації особистості» [3, с. 84], а колектив дослідників під керівництвом В. Березан зазначає, що «організацію, упровадження й популяризацію різних напрямів неформальної освіти у

молодіжному середовищі вважаємо ефективним інструментом формування громадянських цінностей» [4, с. 47].

Цікавим у цьому контексті є проєкт «Школа аніматорів» на базі комунальної установи «Обласний молодіжний центр» Полтавської обласної ради, що орієнтований на працевлаштування молоді та реалізацію інклюзивної складової [4, с. 35-36].

Також хочемо звернути увагу, що анімація розглядається як нова сфера соціокультурної діяльності, що конкурує з аналогічними об'єктами

гостинності за рівнем обслуговування [5, с. 4].

Розглянемо можливості анімації у різних напрямках.

У сучасному світі дуже важливо вміти адаптуватися до умов, спілкуватися і налагоджувати контакти з оточенням. Анімаційні програми сприяють розвитку комунікативних навичок, вчать дітей працювати в команді, взаємодіяти з однолітками та налагоджувати стосунки у новому колективі. Соціально-адаптивні ігри, такі як «Дружнє коло» чи «Хто я?», допомагають подолати сором'язливість та розвивають навички співпраці і тим самим сприяють соціалізації особистості.

Наприклад, гра «Хто я?» – це весела настільна або усна гра для дітей, яка допомагає розвивати логіку, уяву та комунікативні навички, вчить узагальнювати та створювати асоціації.

Аніматорські активності включають рухливі ігри з інтелектуальним навантаженням (наприклад, «Квач»), які сприяють зміцненню здоров'я та координації рухів. Пальчикові ігри допомагають розвивати дрібну моторику. Наведемо приклади ігор з аніматорами:

1. «Веселий потяг». Діти стають один за одним, тримаючись за плечі або талію. Аніматор – машиніст, який керує потягом, змінюючи швидкість і напрямок. Завдання – не розірватися та повторювати команди: «Прискорюємося!», «Гальмуємо!», «Петля!», «Стоп!».

2. «Кольоровий дощ» Аніматор роздає дітям різнокольорові картки. Коли звучить команда «Дощ!», всі повинні знайти пару з тим, у кого такий самий колір.

3. «Повітряні гонки». Кожна дитина отримує повітряну кульку. Завдання – дути на неї, щоб вона рухалася вперед по визначеній доріжці. Хто першим доведе кульку до фінішу, той переможець.

4. «Казкова вікторина». Аніматор загадує загадки про казкових персонажів, а діти повинні відгадати та зобразити героя.

5. «Веселі перетворення». Аніматор пропонує дітям зобразити певних тварин чи персонажів (наприклад, жабками, ведмежатами, супергероями) та виконати веселі завдання у цій ролі. Такі ігри роблять дитячі свята незабутніми!

Аніматорські заходи сприяють творчому розвитку дітей. Різноманітність форм роботи (ігри, квести, майстер-класи тощо) дозволяють стимулювати уяву, креативність та допомагають дітям розкрити свої таланти. Особливе значення мають художні та конструкторські заняття, такі як малювання, створення аплікацій, будівництво з кубиків, малюнки на асфальті, різноманітні поробки тощо.

Аніматори створюють позитивну атмосферу, допомагають дітям долати страхи, розвивати емпатію та вчитися керувати власними емоціями, що сприяє розвитку емоційного інтелекту. Наприклад, гра

«Мафія» сприяє розвитку аналітичного мислення, вмінню аналізувати поведінку інших та передбачати можливі дії. Використання у процесі заходів інтерактивних методик, зокрема цифрових технологій (віртуальна та доповнена реальність, інтерактивні ігри), дозволяє зробити процес більш цікавим та сучасним для дітей.

Таким чином, аніматорство є важливим елементом дозвілєвої діяльності, що поєднує розваги та навчання, сприяє всебічному розвитку особистості та формує навички, необхідні у майбутньому. Використання анімаційних технологій у педагогічній практиці дозволяє ефективно залучати дітей до активного способу життя, розвивати їх творчі здібності, покращувати емоційний інтелект та сприяти соціалізації. Сучасні тенденції, зокрема впровадження цифрових технологій у сферу аніматорства, відкривають нові можливості для інтерактивного навчання та розвитку дітей.

Список використаних джерел і літератури:

1. Анімація громадського життя. URL: <https://www.lac.org.ua/animatsiya-hromadskoho-zhyttya/> (дата звернення: 30.04.2025)
2. Віндюк А. В. Організація спортивної анімації: навчальний посібник. Запоріжжя: КПУ, 2014.
3. Мальцев Д. Організація активного сімейного дозвілля: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання та спорту*, 2019. С. 81-86. URL: <http://tmfvs-journal.uni-sport.edu.ua/article/view/205864>
<https://doi.org/10.32652/tmfvs.2019.4.81-86> (дата звернення: 30.04.2025)
4. Соціально-педагогічний потенціал шкіл неформальної освіти : навч.-метод. посіб. для студ. пед. навч. закл., соц. працівників, психологів / уклад. В. І. Березан, Н. В. Панченко, В. А. Лобанова. Полтава: ПНПУ, 2021. 78 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%92,%D0%86..pdf> (дата звернення: 30.04.2025)
5. Федорак В.В., Шикеринець В.В., Дутчак О.І., Базіняк І.І., Маланюк Т.З «Організація анімаційних послуг» : Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024. 32 с.

Лішко Владислава,
студентка групи ДО-2 педагогічного факультету
Мукачівського державного університету
Науковий керівник: д.філос. (PhD) Граб О.В.

Теоретичні засади формування екологічної ідентичності в дітей дошкільного віку

Поняття «*прихильність*» Дж. Девіс та ін. визначають як суб'єктивне переживання цієї взаємозалежності, що набуває форми психологічної прив'язаності до світу природи та довготривалої орієнтації на неї [4]. Науковець С. Клейтон, навпаки, визначає екологічну ідентичність з точки зору когнітивних процесів як один з певних рівнів ідентичності людини, тобто спосіб організації інформації про себе. Подібно до того, як одна частина цієї інформації може стосуватися приналежності до певної соціальної групи, інша частина ідентичності людини забезпечує їй відчуття зв'язку з природним довкіллям, пов'язане з вірою в те, що довкілля важливе для неї і є важливою частиною того, ким вона є. В роботі С. Клейтона, наголошується, що екологічна ідентичність може відрізнятися як за змістом, так і за важливістю. Дослідник також припускає, що погляд на природне довкілля як важливої частини ідентичності призводить до сильного і позитивного відчуття себе, оскільки довкілля створює передумови для набуття суб'єктом досвіду автономії, зв'язку і компетентності [3, с. 48].

Е. Нісбет ін. стверджують, що спорідненість з природою охоплює багато міжіндивідуальних відмінностей у схильностях, що передують екологічній поведінці, а отже, і відмінності в самій екологічній поведінці. [7]. Як зв'язок з природою в ширшому контексті включеності в природу розглядає П. Шульц [8]. Він висловив припущення, що зв'язок з природою сприяє розвитку прихильності до захисту природи, опосередкованої турботою про неї. У своїй концепції Е. Нісбет (E. Nisbet) та ін. визначають в захисті природного довкілля афективні та когнітивні аспекти. Науковці стверджують, що природовідповідність – це афективне ставлення людини до природи і, водночас, розуміння взаємозв'язку людини з усіма іншими живими істотами на Землі [7, с. 724].

На думку А. Брюгера (A. Brügger), Ф. Кайзера та Н. Розен, інтерес особи до природи можна розглядати як провідний фактор, що слугує підґрунтям для виникнення внутрішньої мотивації для дослідження природи або демонструвати екологічно доцільну поведінку [1].

Так, Л. Чавла (L. Chawla) продемонструвала, що провідними причинами активної участі волонтерів у природоохоронній діяльності є

інтерес до природи в дошкільному віці, а також діяльність і досвід, пов'язані з природою, у юному віці [2, с. 632]. На думку науковиці такий інтерес і досвід призводить до всебічного розуміння світу природи та складних взаємовідносин людини з нею, що, в свою чергу, сприяє підвищенню екологічної свідомості та готовності діяти.

Результати дослідження, проведеного науковцями В. Хайндман (V. Hyndman) та Л. Махоні (L. Mahony), вказують на те, що саме неструктуровані матеріали, в тому числі й матеріали природного довкілля створюють більше передумов для творчості дітей та відчуття спорідненості з природою. Науковці зазначають, що саме матеріали, які можна переміщувати, транспортувати, комбінувати та організовувати різними способами, задіяють найрізноманітніші складові творчого процесу дітей та сприяють набуттю дітьми різноманітних форм взаємодії з об'єктами, опануванню новими способами мислення, створюють передумови для виконання декількох ролей, заохочують до комунікації з однолітками та дорослими. В той же час, навпаки, статичне дидактичне обладнання було більш обмеженим у можливості використання дітьми дошкільного віку різних способів дії, оскільки дидактичний матеріал зорієнтований на реалізацію окресленої дорослим мети [5].

Існує низка наукових праць, які свідчать про те, що найкращим способом зміцнення зв'язку дітей дошкільного віку з природою є надання їм (позитивного) досвіду перебування на природі. Хоча зв'язок з природою виявляється досить стійкою диспозицією в дорослому віці, автори припускають, що означений зв'язок формується під впливом виховання в дитинстві. Науковці дійшли висновку про відсутність стратегій викладання, які б фокусувалися на етичній концепції турботи, симпатії, співчуття, вдячності та дружби, які б могли допомогти педагогам ефективно навчати дітей морально-етичному поведінку в природному довкіллі. На думку Д. Кронліда та Й. Охмана, вихователі мають пробуджувати і стимулювати цікавість дітей до етичних цінностей під час їхньої взаємодії з природним довкіллям [6].

Отже, наявність у дошкільників сформованих інтересів екологічного спрямування, осмислення своєї приналежності до природи та відчуття себе частиною природи мотивує їх в майбутньому до пошуку інформації про можливу бажану екологічно доцільну поведінку, сприяє виникненню бажання зробити щось корисне для поліпшення стану природного довкілля та стимулює демонструвати поведінку, яка відповідає добробуту довкілля.

Список використаних джерел і літератури:

1. Brügger, A., Kaiser, F. G., and Roczen, N. (2011). One for all? Connectedness to

nature, inclusion of nature, environmental identity, and implicit association with nature. *Eur. Psychol.* 16, 324-333. doi: 10.1027/1016-9040/a000032

2. Chawla L. Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental loss. *People Nat.* 2020. No 2. 619-642. doi: 10.1002/pan3.10128

3. Clayton S. Environmental identity: A conceptual and an operational definition. In S. Clayton & S. Opatow (Eds.), *Identity and the natural environment: The psychological significance of nature* Cambridge, MA: MIT Press 2003. P. 45-65.

4. Davis J. L., Green J. D., & Reed A. Interdependence with the environment: Commitment, interconnectedness, and environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 2009. No 29. 173-180.

5. Hyndman, B., & Mahony, L. (2018). Developing creativity through outdoor physical activities: a qualitative exploration of contrasting school equipment provisions. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 18(3), 242- 256. doi:10.1080/14729679.2018.1436078

6. Kronlid, David & Öhman, Johan. (2012). An environmental ethical conceptual framework for research on sustainability and environmental education. *Environmental Education Research - ENVIRON EDUC RES.* 19. 1-24. 10.1080/13504622.2012.687043.

7. Nisbet E., Zelenski J., Murphy S. The nature relatedness scale. *Environment and Behavior.* 2009. No 41. P. 715-740.

8. Schultz P. W., Shriver C., Tabanico J. J., Khazian A. M. Implicit connections with nature. *J. Environ. Psychol.* 2004. No 24. P. 31-42. doi: 10.1016/ s0272-4944(03)00022-7

*Ліщук Лілія,
студентка групи Хім-320 факультету хімії та екології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: д.пед.н., доцент Марушко Л.П.*

Організація індивідуальної позакласної роботи з хімії

Позакласна робота з хімії є продовженням навчального процесу, доповнюючи та поглиблюючи знання учнів, підтримуючи їхній інтерес до предмета. Вона проводиться добровільно під керівництвом вчителя в позаурочний час і сприяє розвитку самостійності, творчості, забезпечує професійну орієнтацію. Позакласна робота допомагає організувати дозвілля учнів, відповідаючи вимогам науковості, доступності, актуальності та практичної значущості [1, с. 4–5]. Тому вчитель повинен уміло обирати форми та вид позакласної роботи з хімії відповідно до її мети та змісту.

Індивідуальна позакласна робота є важливою складовою освітнього процесу, що спрямована на всебічний розвиток особистості учня, формування його пізнавальної активності та самостійності. У межах індивідуальної діяльності учень має змогу самостійно обирати напрям вивчення хімії, розвивати власні дослідницькі вміння та реалізувати творчі здібності.

Особливу роль індивідуальна робота відіграє для учнів, які виявляють інтерес до поглибленого вивчення хімії, планують участь у наукових заходах або готуються до складання вступних іспитів на природничі спеціальності.

Тому важливо дослідити педагогічні аспекти організації індивідуальної позакласної роботи, вивчивши ефективні форми, принципи та методи такої діяльності, що сприяють підвищенню мотивації учнів до вивчення хімії та їхньому саморозвитку.

Основними завданнями індивідуальної позакласної роботи з хімії є:

- поглиблення знань учнів з окремих тем шкільного курсу хімії;
- формування практичних умінь застосовувати теоретичні знання для розв'язання практичних задач;
- розвиток дослідницької компетентності та навичок наукового пошуку;
- виховання відповідальності, наполегливості, самостійності у навчальній діяльності;
- підготовка учнів до участі в конкурсах, олімпіадах, конференціях, хімічних турнірах.

Охарактеризуємо основні форми індивідуальної позакласної роботи з

хімії. Одним із основних аспектів є проведення консультацій та індивідуальних занять, що дозволяє учням отримати додаткові пояснення з важких тем, поглибити свої знання та виправити недоліки. Участь в олімпіадах і конкурсах з хімії стимулює до глибшого вивчення хімії та розвитку критичного мислення. Захист учнівських наукових робіт з хімії формує в школярів уміння презентувати перед аудиторією результати власних досліджень. Крім того, написання рефератів, виконання індивідуальних дослідницьких проєктів на актуальні теми хімії сприяє розвитку вміння працювати з науковими джерелами, систематизувати отриману інформацію і презентувати результати досліджень у зрозумілій формі. Такі завдання також розвивають аналітичне мислення та здатність до глибокого дослідження. Виконання самостійних лабораторних і домашніх експериментів дозволяє учням на практиці застосовувати теоретичні знання, проводити власні дослідження та аналізувати отримані результати. Це формує у них практичні навички, що важливо для майбутніх наукових чи професійних занять у галузі хімії. Ведення індивідуальних щоденників спостережень за хімічними процесами сприяє розвитку в учнів навичок систематичного спостереження та рефлексії, що має важливе значення для наукової діяльності. Це допомагає детально аналізувати кожен етап експерименту й формувати висновки на основі практичного досвіду. Розробка моделей молекул, створення постерів, презентацій та науково-популярних матеріалів дозволяє учням творчо підійти до вивчення складних тем, а також навчитися візуалізувати наукову інформацію, що є важливим для подальшого розвитку комунікативних та технічних навичок. Таким чином, індивідуальна позакласна робота в хімії сприяє не лише розвитку знань і навичок, а й формуванню у учнів наукового підходу до вивчення предмета.

Серед принципів організації індивідуальної позакласної роботи з хімії, які визначені в роботі Чеботарьова О. та ін. [1, с. 37], варто виділити наступні. *Індивідуалізація* передбачає врахування рівня знань і інтересів учня. *Добровільність* дає можливість вибору теми й форми діяльності. *Науковість* допомагає розвивати критичне мислення та аналітичні навички. *Практична спрямованість* забезпечує зв'язок завдань із реальними життєвими ситуаціями. *Систематичність* гарантує планування та безперервний процес роботи. *Консультативна підтримка* передбачає наставництво вчителя, що допомагає учню на кожному етапі роботи.

Практика організації індивідуальної позакласної роботи може включати:

- дослідницьке навчання [2, с. 203], наприклад, дослідження властивостей побутових речовин із написанням звітів за результатами експериментів; проведення міні-досліджень, наприклад, вивчення впливу

різних факторів на швидкість хімічних реакцій

- підготовку доповідей та презентацій на тему сучасних досягнень в галузі хімії;
- складання та розв'язування власних варіантів хімічних задач і тестів із поясненнями;
- участь у хімічних вікторинах, конкурсах експериментаторів, творчих проєктах, тощо.

Оцінювання результатів індивідуальної роботи здійснюється за такими критеріями:

- ступінь самостійності виконання завдання;
- творчий підхід, наукова новизна та практичне значення дослідження;
- якість і логічність оформлення результатів роботи;
- уміння презентувати результати дослідження перед аудиторією та обґрунтовувати висновки, формувати рекомендації.

Разом з тим, оцінювання має виконувати не лише діагностичну, але й мотиваційну, прогностичну, коригувальну та розвивальну функції, бути спрямованим на підтримку зацікавленості учнів у подальшому розвитку хімічних знань та навичок, спонукати учнів ставити перед собою нові освітні цілі, долати труднощі в навчанні [3].

Отже, індивідуальна позакласна робота з хімії створює передумови для глибшого вивчення предмета, розвитку самостійного мислення та формування наукового світогляду в учнів, а також є ефективним засобом розвитку пізнавальної активності, дослідницьких умінь і творчого мислення учнів. Її правильна організація дозволяє підвищити рівень наукової підготовки, сформувати компетентного, самостійного та відповідального громадянина. Системна й вдало спланована індивідуальна діяльність закладає підґрунтя для подальшої успішної самореалізації учнів у науковій і професійній діяльності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Чеботарьов О. М., Рахлицька О. М., Гузенко О. М., Щербаківа Т. М. *Позакласна робота з хімії: метод. посіб.* Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, 2020. 98 с.
2. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. *Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: навч.-метод. посіб.* Полтава: ТОВ «АСМІ», 2020. 303 с.
3. Оцінювання в НУШ: функції та проблематика (електронний ресурс). Взято з: <https://osvita.in/ua/ocinjuvannja-funkcii-problematika/>

*Матвійчук Юлія,
студентка групи ФПШ-33с факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Ростикус Н.П.*

Розвиток мовлення здобувачів початкової освіти засобом складання історій

Навчання в початковій школі є важливим періодом становлення мовлення учнів. Діти демонструють бажання диференціювати своє «Я» і висловлювати власну позицію відносно інших. Тому розвиток усного мовлення учнів початкової школи є одним з першочергових завдань.

Розвивати мовлення – означає вчити школярів правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань [3].

Розвиток мовлення – це не стихійний процес, і тому він потребує постійного управління вчителем. Через це перед педагогом постає ряд завдань, а саме: створити хороше, якісне мовне середовище; організувати мовленнєву практику учнів; забезпечити правильне засвоєння учнями лексичного запасу, граматичних форм, синтаксичних конструкцій, лексико-логічних зв'язків і формування конкретних мовленнєвих умінь; проводити систематичну роботу з розвитку мовлення на таких рівнях, як: орфоепічному, лексичному, морфологічному, синтаксичному, текстовому; створити в класі атмосферу прагнення до високої культури мовлення [3].

Щоб реалізувати перелічені завдання, вчитель повинен застосовувати ефективні методи і засоби навчання. Зокрема, для якісної організації цього процесу можна використовувати засіб складання історій.

О. Полєвікова й І. Левик вважають, що складання історій є чудовим засобом розвитку мовлення через емоційність, вплив на мотивацію, уяву дітей та можливість взаємодії між учнями [4].

Storytelling (англ. storytelling) або розповіді історій є запозиченим з англійської мови і означає мистецтво захопливої розповіді, історії, оповідання. Під історіями можуть розумітися казки, притчі, міфи, розповіді про реальних або вигаданих героїв та події, навіть анекдоти [2].

У початковій школі цей засіб розвитку мовлення поділяється на два види: пасивний та активний. У першому випадку за створення і відтворення історії відповідає вчитель, а в другому – діти долучаються до цієї роботи: складають історії самостійно, а потім розповідають їх. Використання пасивного або активного сторітеллінгу залежить від уроку, його теми та потреб учнів. До прикладу, пасивний сторітеллінг доречно використовувати на початковому етапі вивчення теми: у формі розповіді

вчитель може подати правила та інший теоретичний матеріал. Активний сторітеллінг можна використовувати на етапі закріплення вивченого матеріалу, щоб учні мали можливість відтворити те, що вони запам'ятали, а також поділитися враженнями від того, що вивчають.

Складання історій позитивно впливають на процес соціалізації учнів; розвиток їхніх вмінь обробляти, запам'ятовувати і відтворювати інформацію; здатність логічно і критично мислити, аргументувати і висловлювати власну думку; ефективно застосовувати мовні засоби у процесі спілкування.

До основних способів використання засобу складання історій для розвитку мовлення належать:

1) складання історій про події з власного життя, до прикладу, «Мої літні канікули», «Найкращий день в моєму житті», «Як проходить мій день» тощо. Такий спосіб використання цієї технології розвиває як усне мовлення учнів, так і їх критичне мислення, творчість, комунікативні навички;

2) розповідь історії відповідно до теми уроку;

3) переказ або складання історії за серією малюнків;

4) складання історії з використанням певного переліку слів;

5) розповідь історій на такі теми, як «Я – герой!», «Коли я виросту, то стану...», «Моє майбутнє». За допомогою складання історій саме на такі теми, в учнів розвиватиметься уява, їхня мислення, і, звичайно, усне мовлення;

6) створення міні-твору за аналогією;

7) складання історій за словниковими словами;

8) складання історій за метафоричними картами;

9) творчий сторітеллінг з інтеграцією з образотворчого мистецтва.

Тобто учні не лише складають історію, а й створюють ілюстрації до неї;

10) крісло автора [1].

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток мовлення є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти. Тому вчитель повинен використовувати такі засоби навчання, які можуть реалізувати це завдання. Зокрема, складання історій на уроках української мови в початкових класах є ефективним засобом розвитку мовленнєвої компетентності учнів. Адже цей засіб не лише допомагає дітям засвоювати нові знання, а й стимулює їхню уяву, розвиває критичне мислення і сприяє соціалізації.

Список використаних джерел і літератури:

1. Горбач, Н.В. Папезжук О.В. Сторітеллінг як сучасна методика розвитку мовлення молодших школярів. *Академічні студії: Серія «Педагогіка»*, 2022. С. 237-242.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

2. Деркач, Ю., Чміль, М. (2022). Storytelling як засіб розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. *Молодий вчений*, 9 (109), 67-73.

3. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. М.С.Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2011. 364 с.

4. Полевікова О.Б., Левик І.О. Методичні основи розвитку мотивації дошкільників до вивчення рідної мови через сторітелінг. *ADVANCES OF SCIENCE: Proceeding of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 5 April 2019* [Electronic resource] / Editors prof. L.N. Katjuhin, I.A. Salov, I.S. Danilova, N.S. Burina. – Electron. txt. d. (1 файл 4,6 MB). Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2019. С.369-381.

Мішкова Вікторія,
студентка 3 курсу освітньо-професійної програми
Середня освіта (Географія)
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова
Науковий керівник: к.пед.н. Адобовська М.В.

Виховання екологічної свідомості школярів через географічні дослідження довкілля за програмою для учнів 8 класу

У сучасних умовах глобального загострення екологічних проблем надзвичайно важливо формувати у молодого покоління відповідальне ставлення до природи, розуміння необхідності її збереження та раціонального використання. Школа відіграє провідну роль у цьому процесі, адже саме в ній закладаються основи екологічної свідомості та поведінки.

Одним із найефективніших засобів виховання екологічної культури є шкільний курс географії, особливо в 8 класі, де учні детально вивчають фізико-географічні процеси, природні ресурси України та взаємодію суспільства з довкіллям. Географічні дослідження дозволяють не лише засвоїти теоретичні знання, а й на практиці оцінити екологічний стан рідного краю, усвідомити зв'язки між природними явищами та людською діяльністю.

Саме через дослідницький підхід у вивченні навколишнього середовища можна ефективно впливати на формування у школярів свідомої, науково обґрунтованої позиції щодо захисту природи, сприяти розвитку активної громадянської позиції та дбайливого ставлення до екологічної спадщини.

Актуальність екологічної освіти в сучасному світі зростає разом з проблемами глобального забруднення та кліматичних змін. Особливо важливо формувати екологічну свідомість учнів з молодшого підліткового віку, коли формується світогляд та цінності. Географічні дослідження довкілля стають дієвим засобом виховання екологічної культури, адже дають можливість безпосередньо вивчати взаємодію людини з навколишнім середовищем [3].

Метою екологічної освіти є формування відповідального ставлення до природи, що повинно стати важливим елементом у системі соціальних взаємовідносин майбутніх громадян. Саме це визначає основні завдання екологічного виховання – подолання споживчого підходу до природи, що впливають на аспекти свідомості [1].

Вивчення географії у 8 класі (Україна у світі: природа, населення)

спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформуванати знання про природу та населення країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури, відчувати себе справжнім патріотом своєї держави. Програма курсу розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), з яких 3 години становлять резерв часу. Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико- та суспільно-географічних складників під час вивчення природних комплексів і населення України та свого регіону з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів, населення країн світу з курсу географії, що вивчався у 7 класі. Зокрема, вивчення населення України здійснюється на основі тем про населення світу в курсах географії у 6 та 7 класах та внаслідок поглиблення їх змісту. Особлива роль географії у 8 класі полягає у значному її світоглядному потенціалі й тісних взаємозв'язках змісту із сучасністю та особистим досвідом учнів [2].

Для досягнення окресленої мети вивчення географії у 8 класі спрямоване на вирішення таких завдань:

- сформуванати в учнів знання та уявлення про Україну як цілісну країну, в якій відбуваються різноманітні глобальні та регіональні природні, суспільно-географічні та екологічні процеси;
- розкрити нові поняття і закономірності та поглибити й узагальнити вже сформуванати теоретичні знання з фізичної та суспільної географії;
- сформуванати уявлення про окремі поняття суспільно-географічного змісту;
- продовжити розвиток практичних умінь і навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній соціально відповідальній поведінці учнів у географічному просторі країни.

Програмою передбачено виконання 11 практичних робіт, з яких чотири є обов'язковими для оцінювання. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації; виявлення зв'язків природи і суспільства в межах України, їх взаємного впливу, що сприятиме подальшому розвитку в учнів навчально-пізнавальної компетенції і формуванню ціннісно-сислової та соціально-професійної компетенції. Запропоновані також завдання творчого характеру (дослідження), які, як і в попередніх курсах, можна оцінювати вибірково [2].

Висновки. Дослідження підтвердило, що виховання екологічної свідомості через географічні дослідження довкілля є ефективним інструментом формування у школярів 8 класу цінностей сталого розвитку.

Навчальна програма, що включає інтерактивні та практичні підходи, відповідає сучасним педагогічним вимогам, але потребує посилення міжпредметної інтеграції та розширення практичних активностей, та залучення нових кадрів. Практичні дослідження докільця сприяють розвитку у учнів навичок аналізу екологічних проблем, формують відповідальність за стан навколишнього середовища [3]. Екологічне виховання досягається за допомогою комплексу природоохоронного та екологічного навчання. Географія як шкільний предмет, який вивчає питання взаємодії людини та навколишнього середовища стосовно певної території, має найбільші можливості для здобуття учнями екологічних знань та вмінь [1]. Загалом, екологічна освіта має ключове значення для формування відповідальних громадян, готових брати участь у збереженні планети для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел і літератури:

1. Назаренко Т. Г. Формування в учнів екологічної компетентності на уроках географії. *Український педагогічний журнал*. 2017, № 1. С. 59-65.
2. Методичні матеріали ГЕОГРАФІЯ 6-9 класи Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf> (дата звернення 29.04.2025).
3. Вороненко Т. Екологічні знання як компонент екологічної освіти і виховання. *Рідна школа: наук.-пед. журн.* 2012, № 3. С. 21-24.

Мостова Дарина,
студентка групи МСОФКСФ-14
факультету фізичного виховання
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: д.пед.н., професор Гуменюк С.В.

Інтеграція елементів пауерліфтингу на уроках фізичної культури для учнів старшого шкільного віку

З кожним роком сучасна молодь все більше зацікавлюється темою фізичного розвитку задля зміцнення здоров'я та естетичного зовнішнього вигляду. У сьогоденні підліткам доступні, як базові види спорту, так і нові та цікаві напрямки, наприклад заняття з петлями TRX, кросфіт чи fly-йога. Проте одним з найпопулярніших різновидів спортивної діяльності є силові тренування в тренажерному залі. Силові тренування допомагають формуванню м'язового корсету, нормалізують обмін речовин, запобігають виникненню серцево-судинних хвороб і спонукають розвиток дисципліни та самоконтролю. Але на початку занять в тренажерному залі більшість підлітків стикаються з проблемою не знання методики побудови спортивного тренування, механіки роботи тренажера та правильної техніки виконання вправ. Тому для вирішення цієї проблеми можна інтегрувати в програму з фізичної культури для школярів старшого шкільного віку вправи силового характеру, а саме елементи з пауерліфтингу.

Силове триборство або пауерліфтинг складається з трьох базових вправ, а саме присідання, жим штанги лежачи та станова тяга. Головною метою у змаганнях є підняття максимальної ваги в кожній із вправ, а однієї з переваг цього виду спорту є розвиток усіх груп м'язів. Для усіх трьох вправ необхідний спеціальний інвентар: гриф, диски та стійки. Спортивно-матеріальна база в більшості шкіл не має змоги забезпечити цим інвентарем, тому можна асимілювати вправи до тих чи інших умов. Наприклад, можна використовувати гімнастичні палиці, медболи різного навантаження, фітнес резинки, болгарські мішки або гантелі для вивчення техніки виконання базових вправ.

Підлітки старшого шкільного віку перебувають у піковій фазі сенситивного періоду розвитку сили. У цей час організм майже досяг фізіологічної зрілості, активно функціонує гормональна система, яка створює ідеальні умови для розвитку різних проявів сили. У хлопців цей період характеризується високим рівнем тестостерону, що сприяє активному росту м'язової маси та силових показників [2]. Важливу роль

для підлітків відіграє соціальна оцінка та статус, які за допомогою результатів на тренуваннях чи схвалення вчителя можуть зрости. Також це сприяє покращенню дисципліни, мотивації до досягнення певних цілей та формуванню відповідальності.

Першими кроками до ознайомлення зі змагальними вправами пауерліфтингу можна розпочати з вивчення техніки та аналогів вправ. Найбільш близька до розуміння вправа, з якою учні стикаються кожен день – присідання. Найчастіші помилки під час присідання без додатково обтяження є відривання стопи від точки опори, округлення спини, відхилення тулуба уперед або назад, вектор напрямлення колін не співпадає з напрямком стопи, внаслідок чого коліна завалюються або всередину або назовні. Часто помилково вважають за неправильне технічне виконання присідань, коли коліна виходять за лінію носків. Було проведено дослідження, в якому розглядали зміну в колінному та кульшовому суглобах при певному обмеженні руху колін вперед під час присідання. У результаті виявили, що хоч обмеження руху колін вперед може мінімізувати навантаження на коліна, проте невелике відхилення за носки не буде підвищувати ризик травм [3].

Для присідання з додатковим навантаженням можна використовувати м'яч, гантелі, болгарський мішок або гриф. Для присідання з грифом важливо визначити оптимальну ширину постановки ніг, за якої спортсмен не відчуватиме дискомфорт та зберігатиме правильну техніку. Положення рук на грифі під час присідань також є важливим аспектом. Вузький хват сприяє кращій фіксації штанги на спині, а також дає змогу втримати більш жорстке положення тулуба. Основні м'язи, які фіксують штангу на спині, є ромбоподібні, трапецієподібні та дельти. Проте цей хват створює надмірне навантаження на плечі та передпліччя. Щоб цього запобігти, під час присідань з великими вагами можна використовувати кистьові бинти. Середня ширина рук, рідше широкі, використовується при меншій мобільності плечових суглобів. На відміну від вузького хвату, основне навантаження переходить на спину, а тиск на плечі зменшується. Таке положення є дещо не стабільним у верхній частині спини, тому можливий зсув штанги під час виконання вправи. Типові помилки під час присідання з грифом такі ж, як і без додаткового навантаження, проте відмінні проблеми можуть виникнути з утриманням стійкого положення з грифом. Тому варто страхувати учня позаду, адже, втративши рівновагу, можна впасти вперед або назад.

Жим лежачи, як змагальну вправу з пауерліфтингу, виконують на горизонтальній лаві з використанням грифа та дисків. Для ознайомлення з технікою виконання жиму в матеріально-обмежених умовах можна замінити гриф на гімнастичну палицю, гантелі або ж медболи. Перш за

все, потрібно підібрати ширину хвату. У широкому хваті, який не повинен перевищувати 81 см [1], основну роботу виконують грудні м'язи. Менше навантаження припадає на трьохголовий м'яз плеча та лікті, проте вимагає більшої стабільності в плечовому суглобі. Зі всіх постановок рук шлях штанги з початкового положення до точки фіксації на грудях буде найкоротшим. Середній хват, трохи ширше плечей, буде оптимальний для початківців, адже грудні м'язи, трицепс та дельти працюють більш рівномірно. Вузкий хват, в якому долоні розміщені на ширині плечей або вужче, ідеально підходить для спортсменів, в яких добре розвинутий трьохголовий м'яз плеча. Під час виконання жиму лікті йдуть вздовж тулуба, що може спричинити їх надмірне навантаження. Амплітуда цього хвату є найбільшою зі всіх трьох варіацій, тому його рідше використовують на змаганнях. Проте жим з вузькою постановкою рук є ідеальним для розвитку трицепса та відпрацювання дожиму штанги у заключній фазі жиму. Після вибору ширини хвату, варто навчитися правильно опускати та вижимати штангу або інший різновид навантаження. Рух із стартового положення до грудей не буде прямолінійним, а виконується за дугоподібною траєкторією. При цьому груди максимально підняті вгору, лопатки зведені, а точкою опори є голова, сідниці та стопи. Також варто прогнути спину у так званий «міст», якщо достатня гнучкість. У точці фіксації штанги на грудях необхідно зберігати напруження в усьому тілі і в жодному випадку не розслабляти м'язи. Зворотній шлях штанги виконується по тій самій траєкторії. Професійні спортсмени починають рух штанги після паузи на грудях з імпульсу ніг та сідниць, потім включаються м'язи грудей та рук.

Станова тяга – одна з найефективніших силових вправ, в якій активно працюють спина, сідниці, стегна, м'язи торсу, передпліччя, трапеції. З однієї сторони ця вправа імітує природний рух – підйом предмета з підлоги, проте технічно ця вправа дуже багатозадачна, вивчення якої вимагає принципу поступовості. Станова тяга поділяється на види: класична та тяга сумо. У першій варіації стопи розміщені на ширині плечей або трохи вужче, гриф або палиця розміщені над серединою стопи. Основне навантаження припадає на задню поверхню стегна, сідниці та спину. Амплітуда руху довша, проте технічно цей варіант простіший. Під час тяги сумо стопи ставляться широко, а носки розвернуті в напрямку коліна. Під час цього виду тяги основний рух виконують привідні м'язи стегна, квадрицепс та спина. Таз під час початку підйому знаходиться нижче, ніж у класичній тязі, тому складніше розпочати рух вгору. Руки беруться дещо ширше за положення ніг, а долоні можна зімкнути трьома способами. Прямий хват – обидві долоні повернуті до спортсмена, змішаний – одна долоня до спортсмена, інша – в протилежну

сторону. Змішаний хват вважають найефективнішим, адже запобігає прокручуванню грифа в руках та дозволяє піднімати більші ваги. До недоліків цього положення рук можна віднести асиметричне навантаження на тіло, що може спричинити дисбаланс в м'язах спини та плечах. При піднятті максимальних ваг існує ризик розриву довгої головки трицепса на руці, що розвернута від спортсмена. Ще один вид хвату – закритий, при якому великий палець обхоплює гриф знизу й накривається іншими пальцями. До його переваг можна віднести зменшення ризику випадання грифу з рук, а також укріплення кистей. Недоліки закритого хвату пов'язані з підвищеним тиском на великий палець, що призводить до болю та потенційної травми при неправильному виконанні [4].

Фазу підйому штанги потрібно починати з руху ногами, а не спиною. Гриф починає рухатися вгору по прямій траєкторії, близько до тіла, ковзаючи по гомілках. Коли штанга проходить коліна, таз просувається вперед, після чого корпус випрямляється. Спина весь час залишається прямою та не округлюється. Руки лише утримують гриф, а не тягнуть його, адже основна сила йде на м'язи ніг і спини. У верхній точці тіло зберігає максимальне напруження, лопатки зведені, таз та коліна повністю випрямлені. Зворотній шлях штанги йде по тій самій траєкторії.

Впровадження вправ з пауерліфтингу в освітній процес серед учнівської молоді супроводжується низкою труднощів і потенційних ризиків, які необхідно враховувати як під час планування занять, так і безпосередньо під час їх проведення. Надмірне навантаження або неправильне виконання вправ може призвести до перенавантаження хребта та суглобів, порушення постави, мікротравм зв'язок і сухожилів. Тому особливо важливо суворо дотримуватися правил безпеки, контролювати вагу снарядів і використовувати вправи у спрощеному або адаптованому вигляді.

У більшості загальноосвітніх шкіл відсутнє спеціалізоване обладнання для виконання вправ пауерліфтингу: штанги, стійки, пояси або кистьові бинти. Це ускладнює можливість повноцінного та безпечного виконання базових вправ. Частковим рішенням може бути використання альтернативного обладнання. Також одним з вирішень цієї проблеми може стати проведення декількох уроків фізичної культури на базі спортивної школи, де діти не лише побачать найрізноманітніший інвентар для розвитку сили, а й зможуть спробувати виконати вправи.

У процесі фізичного виховання старших школярів вимагає від вчителів фізичної культури знань про розвиток силових якостей, техніку виконання вправ, біомеханіку руху та особливостей навантажень у

підлітковому віці.

Отже, впровадження елементів пауерліфтингу в шкільну програму з фізичної культури для учнів старшого шкільного віку є перспективним напрямом у фізичному вихованні, що має значну освітню, оздоровчу та виховну цінність. Завдяки таким базовим вправам, як присідання зі штангою, станова тяга та жим лежачи, учні зможуть розвинути не лише м'язову силу, але й укріпити опорно-руховий апарат, покращити поставу та оволодіти руховими навичками.

Список використаних джерел і літератури:

1. Міжнародна федерація пауерліфтингу. Пауерліфтинг правила змагань. URL: http://powerliftingkiev.com.ua/doc/rules_fpu.pdf (дата звернення: 29.04.2025).
2. Онопрієнко О.В. Теорія і методика розвитку рухових якостей школярів. Черкаси, 2008. 92 с.
3. Fry A. S., Smith J. C., Schilling B. K. Effect of knee position on hip and knee torques during the barbell squat. *Journal of Strength and Conditioning Research*. 2003, Vol. 17, P. 4.
4. Pratt J., Hoffman A., Grainger A., Ditroilo M. Forearm electromyographic activity during the deadlift exercise is affected by grip type and sex. *Journal of Electromyography and Kinesiology*. 2020, Vol.53, P. 12.

*Оніщук Аліна,
студентка групи Хім-320 факультету хімії та екології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: д.пед.н., доцент Марушко Л.П.*

Метод проєктів як інструмент розвитку критичного мислення учнів на уроках хімії

Сучасна система загальної середньої освіти орієнтована на формування компетентної, самостійної та відповідальної особистості, здатної ефективно діяти в умовах швидкозмінного світу. Від учня вимагається не лише засвоєння певного обсягу знань, а й уміння критично мислити, аналізувати інформацію, ставити під сумнів шаблонні рішення та пропонувати власні інноваційні підходи до вирішення проблем. Суть поняття «критичне мислення» розкривається в працях багатьох учених. Нам імпонує визначення, сформульоване Шквир О.: «це логічне мислення, спрямоване на прийняття людиною рішення шляхом використання інтелектуальних і комунікативних технік» [1, с. 30].

Серед технологій, які сприяють розвитку критичного мислення учнів, стимулюють їхню інтелектуальну активність, особливої актуальності набуває метод проєктів, оскільки він орієнтований на дослідницьку, самостійну і творчу діяльність школярів. У межах проєктної роботи учні не просто відтворюють отримані знання, а навчаються застосовувати їх у нових ситуаціях, формулювати обґрунтовані висновки, розв'язувати складні практичні й теоретичні завдання. Особливо цінним є використання методу проєктів на уроках хімії – науки, що безпосередньо пов'язана з реальним життям і надає широкі можливості для формування наукового світогляду та екологічної свідомості.

Метод проєктів сьогодні вважається одним із найпопулярніших способів організації пізнавальної та дослідницької діяльності учнів. У шкільній практиці цей підхід розглядається як сучасна альтернатива традиційній класно-урочній системі навчання. Робота за проєктним методом сприяє розвитку таких важливих якостей учнів, як самостійність, активність, ініціативність і щира зацікавленість у процесі пізнання. В основі цього методу лежить ідея організації навчального процесу через активну участь школярів у практичній діяльності, що орієнтується на їхні особисті інтереси та потреби. Таким чином, учні не лише засвоюють готові знання, а набувають нових умінь і навичок шляхом власного досвіду і самостійної роботи. За словами Т. Мелешенко: «Метод проєктів – це педагогічна технологія, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування до набуття нових (інколи і шляхом самоосвіти)» [2,

с. 678].

Крамаренко І. вдало зазначила, що проєктне навчання на уроках хімії відкриває широкі можливості для залучення учнів до активної практичної діяльності, зокрема до проведення хімічних експериментів, збору та аналізу отриманих результатів. Створюючи сприятливе освітнє середовище, орієнтоване на дослідницьку діяльність, вчителі спонукають учнів не лише до глибшого засвоєння теоретичних знань, а й до формування ключових компетентностей. Серед них – критичне мислення, здатність до ефективного розв'язання проблем, а також уміння працювати в команді, що є важливими складовими сучасної освіти та професійного становлення [3, с. 256].

На думку Нікітіної-Сторожко Н. проєктна технологія на уроках хімії сприяє активній діяльності учнів у вирішенні навчальних завдань, мотивує до глибшого вивчення предмета, розвиває пізнавальний інтерес, допомагає самоорганізуватися та вільно орієнтуватися в інформаційному просторі [4, с. 119].

Проєктна діяльність під час навчання хімії створює унікальні умови для формування глибокого і цілісного уявлення про хімічні процеси, які лежать в основі природних явищ. Працюючи над проєктами, учні не лише занурюються в експериментальну діяльність, а й опановують теоретичну частину через практику. Такий підхід активізує пізнавальний інтерес, формує навички наукового мислення, розвиває відповідальне ставлення до навколишнього середовища, безпечного використання хімічних знань у побуті й професійній сфері.

Створення проєктів передбачає особливу підготовку, індивідуальний підхід до кожного учня, а також врахування їхніх освітніх потреб, інтересів, рівня підготовки та пізнавальних можливостей. Важливо створити такі умови, у яких кожен учень зможе максимально розкрити свій потенціал.

Змоделюємо орієнтовний план організації проєктної діяльності учнів на уроках хімії з метою формування в них критичного мислення:

- вибір теми проєкту з урахуванням аналізу інтересів і можливостей учнів;
- формулювання мети проєкту, що передбачає розвиток критичного мислення учнів;
- визначення проблемно-орієнтованих завдань, що потребують нестандартних рішень;
- надання доступу до інформаційних джерел, необхідних реактивів та лабораторного обладнання, сучасних цифрових інструментів, онлайн-ресурсів, тощо;

- організація групової роботи учнів для формування ефективної співпраці в команді та вміння вести дискусії; допомога у чіткому розподілі обов'язків між учасниками групи;
- забезпечення вільного вибору учнями способу реалізації проєкту, планування ними роботи над проєктом;
- стимулювання учнів самостійно аналізувати інформацію, висувати гіпотези, проводити дослідження та формулювати аргументовані висновки;
- використання технологій критичного мислення: методу «Шість капелюхів мислення», SWOT-аналізу та ін.;
- представлення проєкту;
- обговорення результатів проєкту, аналіз процесу його виконання.

Метод проєктів є потужним інструментом для розвитку критичного мислення учнів на уроках хімії:

- стимулює самостійну пізнавальну діяльність школярів;
- сприяє формуванню навичок аналізу, синтезу та оцінки інформації;
- розвиває творче мислення та комунікативні компетентності.

Проєктна діяльність забезпечує тісний зв'язок теоретичних знань із практикою, формує у школярів навички роботи з інформацією та готує їх до розв'язання реальних життєвих і професійних задач. Саме через самостійну діяльність, дослідницький підхід і практичне застосування знань учні вчаться мислити критично й творчо.

Таким чином, впровадження методу проєктів у навчання хімії не тільки підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу, але й сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної активно діяти та приймати обґрунтовані рішення в сучасному світі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Шквир О. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок*. 2019. № 4 (171). С.27–31.
2. Мелещенко Т.В., Ухаль В.М. Проєктна технологія навчання на уроках громадянської освіти. *Наукові праці історичного факультету НПУ ім. М. Драгоманова*. 2013. С. 675–688. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/16489> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Крамаренко І.С. Ефективне навчання на уроках хімії за допомогою проєктної діяльності. *European congress of scientific achievements. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference*. Barca Academy Publishing, s. Barcelona, Spain, 2024. С. 255–259. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739835> (дата звернення: 29.04.2025).
4. Никітіна-Сторожко Н.М. Проєктна діяльність на уроках хімії. *XVI Менделєєвські читання: зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф.* (Полтава, 14–15 берез. 2023 р.). Полтава: РВВ ПНПУ ім. В.Г. Короленка. 2023. С. 117–119. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21077>

*Поплавська Наталія,
студентка групи ПО-42
факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: викл. Олійник А.В.*

Партнерська взаємодія між вчителями та батьками молодших школярів

«Сучасна початкова школа ставить за мету не лише навчання, а й побудову партнерських, гуманізованих стосунків із батьками. Ефективна співпраця потребує гнучкого використання форм і методів роботи з родинами, узгодження очікувань, цінностей і підходів. Успішне налагодження такої взаємодії сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, розвитку відповідальності батьків, підвищенню їхньої педагогічної культури та забезпеченню гармонійного розвитку дитини» [6].

Великого значення у своїх наукових дослідженнях надавали проблемі співпраці школи та сім'ї такі вчені: Н. Бугайчук, Я. Деменська, Ю. Домилівська, А. Дякова, Т. Макаренко, І. Оніщенко, С. Пехарева, Л. Савченко, Н. Смолянук, Н. Стаднік, Л. Тараненко, Є. Хриков та ін. Кожен із вказаних науковців безпосередньо зробив важливий особистий внесок у дослідження цієї проблеми, але, наголосимо, що вона й досі є актуальною та невичерпною.

Світ динамічно змінюється, і ці зміни особливо помітні в сфері освіти, яка постійно реформується з метою впровадження передових інновацій. У центрі уваги освітньої реформи в Україні перебуває початкова школа як фундамент для подальшого розвитку всієї освітньої системи. «Однією з ключових складових Нової української школи (НУШ) є педагогіка партнерства, яка базується на принципах взаємоповаги, довіри, співпраці та спільної відповідальності між учнем, учителем і батьками» [4].

Сучасні батьки – молоді, активні, освічені – прагнуть брати участь у освітньому процесі та зацікавлені у всебічному розвитку своїх дітей. Тому для вчителя важливо організувати ефективну співпрацю з родинами, яка ґрунтується на відкритому діалозі, взаємній підтримці та оновлених методах комунікації. Як слушно зазначає І. Оніщенко, «для того щоб батьки стали одnodумцями вчителя, необхідно створити умови для їхнього навчання та переосмислення власного батьківства» [3].

Методи співпраці з родинами мають змінюватися відповідно до нових викликів. Освіта потребує активної участі батьків, а комунікація між ними й учителями має бути чесною та партнерською. Історично роль батьків

часто ігнорувалась, особливо в радянський період, коли школа контролювала виховання, знецінюючи сімейний вплив. З 1990-х років ситуація змінилася, і зараз акцент робиться на співпрацю.

Зацікавленість родин у навчанні позитивно впливає на дитину, однак іноді виникають конфлікти через взаємне нерозуміння. Щоб уникнути протистояння, важливо спільно визначати виховні цілі та методи. Вчитель має вивчати сімейне середовище, залучати батьків до освітнього процесу, розвивати їхню педагогічну культуру та підтримувати їх.

«Індивідуальна робота з родинами, зокрема домашні візити, дозволяє краще зрозуміти потреби дитини. Ефективність такої взаємодії залежить від авторитету й людяності вчителя. Зустрічі з батьками повинні бути змістовними й доброзичливими. Класний керівник відіграє провідну роль у співпраці з батьками, яка сприяє розвитку дитини та формуванню її особистості» [2].

Сучасна освіта базується на принципах індивідуалізації та диференціації, що дозволяє вибирати варіативні навчальні системи. Вона орієнтована на прогностичне мислення і здатність адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі. Важливо також враховувати інтереси й здібності кожного учня, що дозволяє освіті розвивати особистість через формування стилю життя та культуру людської гідності. Інтерактивні технології в навчальному процесі забезпечують двосторонню взаємодію між учителем, учнем і батьками, що сприяє досягненню високих результатів як у навчанні, так і у вихованні.

У роботі з батьками інтерактивні технології відіграють важливу роль. Вони дозволяють вчителям активно взаємодіяти з батьками, забезпечуючи регулярний обмін інформацією через електронні платформи, як-от «Class Dojo». «Ці платформи дають змогу заощаджувати час, спрощують обмін даними про успішність, поведінку учнів і надають можливість батькам отримувати актуальну інформацію про їхніх дітей у реальному часі. Важливо також створювати портфоліо учнів, яке можна зробити доступним для батьків, за умови отримання їхньої згоди» [5].

«У сучасних умовах важливо навчити батьків і дітей правилам безпеки в Інтернеті, щоб уникнути загроз, таких як шахрайство або небезпечний контент. Вчителі повинні допомагати батькам у забезпеченні безпечного навчального середовища, контролюючи час, проведений в Інтернеті, і надаючи методичні рекомендації для безпечного використання цифрових технологій. Підтримка вчителя у таких аспектах допомагає забезпечити безпеку дітей в цифровому середовищі, а також сприяє розвитку у батьків необхідних компетенцій для підтримки навчальної діяльності своїх дітей» [1].

Вчителі повинні активно використовувати різні методи інтерактивних

технологій у співпраці з батьками. Це включає застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність, а також підтримку батьків у розвитку їхніх дітей через культурні та освітні заходи. Важливо, щоб вчитель став партнером для батьків, сприяючи налагодженню ефективної взаємодії, що дозволяє досягти високих результатів у вихованні та навчанні дітей.

Таким чином, співпраця між школою та батьками є важливим елементом у розвитку дитини, особливо в початковій школі, де формуються базові навички, соціальні орієнтири та ставлення до навчання. Сучасна освіта орієнтується на педагогіку партнерства, яка базується на взаємоповазі, співпраці та спільній відповідальності між учнем, учителем та батьками. Це дозволяє не тільки створити сприятливе освітнє середовище, але й сприяє розвитку педагогічної культури батьків, що позитивно впливає на загальний розвиток дитини.

Список використаних джерел і літератури:

1. Деменська Я. І. Дидактична модель роботи з батьками в умовах цифрового суспільства. Херсонський державний університет. Педагогічний факультет. Івано-Франківськ. 2022. 51 с.
2. Індивідуальна робота з батьками. URL: https://studexpo.net/111395/pedagogika/individualna_robota_batkami (дата звернення 04.05.2025).
3. Оніщенко І. В. Сучасні форми роботи з батьками в початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/suchasni-formi-robotiz-batkami-v-pochatkoviy-shkoli-41786.html> (дата звернення 04.05.2025).
4. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах Нової української школи. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=340> (дата звернення 04.05.2025)
5. Смолянчук Н. М., Домилівська Ю. Д. Педагогічна взаємодія з батьками учнів початкової школи на платформі Class Dojo. *Наукові тренди постіндустріального суспільства*. 2021. № 3. С. 47-79.
6. Які плюси та мінуси залучення батьків до навчального процесу. URL: <https://nus.org.ua/2024/10/30/yaki-plyusy-ta-minusy-zaluchennya-batkiv-do-navchalnogo-protsesu-rezultaty-doslidzhennya> (дата звернення 05.05.2025)

Потюк Світлана,
студентка групи ДО-21ф
факультету дошкільної освіти та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Пісоцька Л.С.

Емоційний світ дошкільника: роль батьків у формуванні та підтримці емоційного благополуччя дитини

У період дошкільного дитинства емоційний розвиток є надзвичайно активним. Дитина щодня переживає нові емоції, вчиться розрізняти радість, сум, злість, страх, сором. Саме цей вік є «золотою порою» для формування емоційного інтелекту, тобто здатність розуміти свої та чужі емоції, співпереживати, керувати власними почуттями.

Емоції мають велике значення в житті кожної дитини. Важко уявити дитину, позбавлену емоційності або внутрішнього тепла. На її емоційний розвиток і загальне емоційне благополуччя впливають сімейне виховання, соціальне оточення, а також індивідуальні особливості – темперамент і тип нервової системи, які відносять до фізіологічних або біологічних чинників.

Розуміння емоційного розвитку дитини: ключ до здорового виховання

Емоційний розвиток є фундаментальною складовою загального розвитку дитини. Уміння розпізнавати, розуміти та виражати емоції впливає на те, як дитина мислить, поводить себе та взаємодіє з оточенням. Тому важливо, щоб дорослі – батьки, педагоги, вихователі – усвідомлювали значення емоційного світу дитини та сприяли його гармонійному формуванню.

Розуміння емоційного розвитку дозволяє дорослим глибше відчути потреби дитини, встановити з нею емоційний зв'язок і підтримати розвиток навичок саморегуляції. Це створює міцну основу для формування впевненої, відкритої та емоційно стійкої особистості.

До основних аспектів емоційного розвитку належать:

1. Сприйняття емоцій. Дорослі мають допомагати дитині виявляти й називати 1..власні емоції, а також розуміти почуття інших людей. Це формує емпатію та соціальну чутливість.

2.Вираження емоцій. Варто заохочувати дитину до відкритого, але доречного вираження своїх емоцій – через слова, міміку, жести. Це сприяє розвитку комунікативних навичок і знижує рівень внутрішньої напруги.

3.Саморегуляція. Важливо навчати дитину керувати своїми емоційними реакціями, усвідомлювати їх причини та знаходити

конструктивні способи їх прояву. Це допомагає уникати агресії, страхів і тривожності.

Недостатня емоційна підтримка з боку батьків може призвести до:

1. емоційної нестабільності,
2. тривожності або агресивності,
3. труднощів у спілкуванні з однолітками,
4. низької самооцінки,
5. психологічної ізоляції.

Такі діти часто не вміють виражати свої почуття словами, пригнічують їх або діють імпульсивно.

Що можуть робити батьки щодня?

- ✓ Проводити час разом без гаджетів: гратися, читати, спілкуватися.
- ✓ Щодня цікавитися емоційним станом дитини.
- ✓ Вчити називати емоції словами.
- ✓ Допомогати шукати способи заспокоєння – через дихання, казки, тілесні практики.
- ✓ Хвалити не лише за результат, а й за зусилля, підтримувати щиро.
- ✓ Бути емоційно доступними – показувати власні почуття, не боятися визнати свої помилки.

Список використаних джерел і література:

1. Богущ, А.М. (2016). Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Київ: Видавничий дім «Слово».
2. Васильєва, Г.О., Гуменюк, І.П. (2019). Психологія дошкільного віку. Київ: Центр учбової літератури.
3. Лісіна, М.І. (2005). Спілкування та особистість дитини. Київ: Академвидав.
4. Кононко, О.Л. (2010). Розвиток емоційної сфери дошкільника. Київ: Ніка-Центр.
5. Гіппенрейтер, Ю.Б. (2009). Спілкуватися з дитиною. Як? Київ: КМ-Букс.
6. Шевченко, О.М. (2018). Емоційний інтелект дошкільника: сутність та умови розвитку в сім'ї. *Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості*, № 1, с. 142–147
7. Савченко, О.Я. (ред.). (2020). Дитина в сучасному світі: виклики та перспективи. Київ: ІЗМН.

Репіна Вікторія,
студентка групи ЛСП-41
факультету педагогіки та психології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: д.філос. (PhD), доцент Цегельник Т.М.

Роль логопедичного масажу в корекційній роботі з дітьми з дизартрією

Дизартрія – це порушення вимови, що виникає внаслідок органічного ураження центральної або периферичної нервової системи, яке зумовлює недостатню іннервацію мовленнєвого апарату []. Це порушення охоплює не лише звуковимову, а й темп, ритм, інтонацію, дихання, голос і загальну мовленнєву моторну координацію.

При корекції дизартричних порушень мовлення основна форма логопедичної роботи – індивідуальна. Одним із найважливіших методів корекційного впливу при дизартрії, окрім пасивної гімнастики органів артикуляції, штучної локальної контрастотермії, а також дихальної гімнастики, є логопедичний масаж – спеціалізована система впливів на м'язи артикуляційного апарату з метою нормалізації їх тону, покращення координації та підвищення загальної мовленнєвої активності дитини [2].

У логопедичній практиці науковці виокремлюють чотири основні різновиди логопедичного масажу, кожен із яких має специфічні цілі, прийоми та механізми впливу:

– **класичний ручний (мануальний) масаж** здійснюється безпосередньо пальцями логопеда та передбачає механічний вплив на м'язи обличчя, язика, губ і щелепної ділянки. Він спрямований на нормалізацію м'язового тону, стимуляцію артикуляційної моторики, покращення кровообігу та чутливості;

– **точковий масаж** базується на впливі на біологічно активні точки, розміщені в зонах артикуляційного апарату. Цей метод запозичений із східної медицини й поєднує фізіологічний та рефлекторний ефекти, активізуючи загальну мовленнєву діяльність і нервову регуляцію;

– **апаратний масаж** здійснюється за допомогою спеціалізованих пристроїв – вібраційних або вакуумних масажерів. Цей вид масажу дозволяє забезпечити глибший та рівномірніший вплив на м'язову тканину, що є особливо ефективним при вираженому гіпертонусі або гіпотонусі.

– **зондовий масаж** проводиться із використанням логопедичних зондів – спеціальних інструментів для впливу на язик, губи та інші

артикуляційні структури. Цей вид масажу є незамінним у випадках глибоких порушень моторики, зокрема при дизартрії, оскільки дозволяє чітко дозувати силу, амплітуду та напрям рухів, забезпечуючи поетапне формування правильної артикуляційної пози [1].

У дітей з дизартрією порушується тонус м'язів мовленнєвого апарату – м'язи язика, губ, щік можуть бути надто слабкими (гіпотонія) або надмірно напруженими (гіпертонія). Це порушує артикуляційні пози, точність рухів, а отже – якість звуковимови. При гіпертонусі масаж використовує розслаблювальні техніки (погладження, вібрації, розминання), які поступово знижують м'язову напругу, усувають спазми та роблять рухи м'якшими. При гіпотонусі застосовуються активізувальні техніки (поколювання, розтирання, легке постукування), які стимулюють скоротливу здатність м'язів і підвищують тонус.

Діти з дизартрією часто мають порушення чутливості – їм складно відчувати положення власного язика або губ, слабка зворотна сенсорна інформація з артикуляційного апарату (слабка «мовна пропріоцепція»). Масаж активізує тактильні рецептори в області язика, губ, щік, що сприяє поліпшенню сприйняття положення та руху артикуляційних органів, під час масажу відновлюється пропріоцептивний контроль, тобто дитина починає краще усвідомлювати, як рухає мовленнєвими органами.

Однією з ключових проблем при дизартрії є моторна неточність: дитина не може виконати швидкі, диференційовані, симетричні рухи язиком або губами, саме масаж забезпечує нейром'язову стимуляцію – активізує певні групи м'язів, викликаючи їх ритмічні скорочення, підсилює ефект артикуляційної гімнастики, оскільки готує м'язи до виконання вправ.

У дітей із дизартрією спостерігається нерівномірне дихання, слабкість діафрагмальних і міжреберних м'язів, що ускладнює мовленнєве дихання та голосоутворення. Масаж шийної зони, плечового поясу, нижньої частини обличчя позитивно впливає на дихальні функції, поліпшує вентиляцію легень, активізується голосоутворення через зниження напруження голосових зв'язок.

В результаті чого, мовлення стає більш звучним, ритмічним, з покращеною інтонаційною виразністю.

Масаж стимулює певні точки (рефлексогенні зони), які активізують рефлекторні рухи язика, губ, щелеп. Наприклад, легке натискання на певні ділянки викликає витягування або піднімання язика, змикання губ тощо. Це використовується при відсутності мовлення або при глибоких порушеннях для запуску артикуляційної реакції, у дітей із тяжкими формами дизартрії з'являються первинні реакції, які можна закріплювати й розвивати у мовленнєвий акт.

Масаж має ще й сильний розслаблювальний і заспокійливий ефект, що важливо для дітей із неврологічними розладами. Часто діти з дизартрією мають підвищену тривожність, нестійку увагу, гіперзбудливість.

Логопедичний масаж має широкий спектр корекційних завдань, зокрема:

1. **Нормалізація м'язового тону** – у дітей з дизартрією часто спостерігаються гіпо- або гіпертонус м'язів щелепно-лицевої ділянки, язика, губ, піднебіння. Масаж дозволяє розслабити перенапружені м'язи або, навпаки, активізувати слабкі, що сприяє покращенню моторного контролю.

2. **Формування рухової точності артикуляційних органів** – через недостатню іннервацію діти з дизартрією мають труднощі у виконанні дрібних, координованих, цілеспрямованих рухів органами артикуляції. Масаж підсилює сенсорну чутливість і допомагає відновити рухові функції.

3. **Активізація мовленнєвого дихання та голосоутворення** – під час масажу опосередковано активізуються дихальні м'язи, що позитивно впливає на темп і ритм мовлення, силу та якість голосу.

4. **Поліпшення сенсомоторної інтеграції** – стимуляція тактильних рецепторів у поєднанні з вправами для моторного відтворення дозволяє дитині краще відчувати положення мовленнєвих органів і свідомо їх контролювати, що є основою формування правильної звуковимови.

Логопедичний масаж виконується як вручну (ручний масаж), так і з використанням спеціальних інструментів – зондового масажу. У кожному конкретному випадку логопед добирає техніки масажу індивідуально, враховуючи тип дизартрії (спастична, гіпотонічна, змішана тощо), вік дитини та ступінь мовленнєвого порушення.

Процедура логопедичного масажу включає:

- масаж м'язів обличчя (щоки, губи, підборіддя);
- масаж язика, його бічних поверхонь, кореня, кінчика;
- масаж м'якого піднебіння;
- масаж м'язів ший та плечового поясу (опосередковано впливають на мовленнєву активність).

Ефективність логопедичного масажу значно зростає у поєднанні з іншими методами корекційної роботи: артикуляційною гімнастикою, дихальними вправами, фонетичними тренуваннями, методами сенсорної стимуляції. Систематичне застосування цього методу дозволяє створити оптимальні умови для формування правильної артикуляції, запуску мовленнєвої активності та подолання грубих мовленнєвих порушень.

Таким чином, логопедичний масаж є важливою складовою

корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають дизартрію. Він не лише сприяє відновленню функцій артикуляційного апарату, а й формує основу для подальшого розвитку мовлення, соціалізації та навчальної готовності дитини.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гаврилова Н. Логопедичний масаж як засіб корекції порушень артикуляційної моторики у дітей. *Актуальні питання корекційної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. 5. С. 42-54.
2. Лепетченко М. В. Логопедія. Дизартрія: навчально-методичний посібник. Дніпропетровськ: ДНУ, 2015. 36 с.

*Руснак Іслана,
студентка 3 курсу освітньо-професійної програми
Середня освіта (Географія) геолого-географічного факультету
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова
Науковий керівник: к.пед.н. Адобовська М.В.*

Географія сталого розвитку та виховання екологічної культури: міждисциплінарний аспект

Сталий розвиток і формування екологічної культури є ключовими завданнями сучасного суспільства, при цьому уроки географії в школі відіграють в цьому процесі винятково важливу роль. Саме на уроках географії учні отримують уявлення про складні взаємозв'язки між людською діяльністю та природним середовищем, усвідомлюючи важливість збереження навколишнього світу. За допомогою розробки та впровадження міждисциплінарних проєктів у рамках шкільного курсу географії можна не лише ефективно вивчати місцеві екологічні проблеми, але й активно залучати учнів до їхнього вирішення. Такий практичний підхід сприяє формуванню відповідального ставлення до довкілля, розвиває навички проєктної діяльності та готує молодь до активної участі у розбудові сталого майбутнього своєї громади [1].

Географія – це наука, яка вивчає не лише просторові особливості природи та суспільства, а й їх взаємодію. Вона забезпечує глибоке розуміння того, як антропогенна діяльність впливає на природне середовище, і навпаки. Завдяки географічному підходу можна комплексно аналізувати проблеми сталого розвитку та розробляти ефективні стратегії для їх вирішення на місцевому рівні.

Сталий розвиток поєднує три основні компоненти: економічний, соціальний і екологічний. Цей підхід має стати основою не лише політичних рішень, а й освітніх програм. Навчання сталому розвитку – це не окрема дисципліна, а спосіб мислення, який має бути інтегрований у всі шкільні та університетські предмети [3].

Екологічна культура формується з дитинства. Вона включає не лише знання про природу, а й цінності, поведінку, стиль життя. Виховання екологічної культури – це процес, який має охоплювати школу, сім'ю, громаду та ЗМІ [2]. Вчителі географії відіграють тут надзвичайно важливу роль, оскільки вони здатні поєднувати теорію з практикою, розвивати критичне мислення та еко-свідомість.

Ефективним способом виховання екологічної культури є міждисциплінарні проєкти. Поєднання знань з різних галузей – географії, біології, хімії, економіки, екології, соціальних наук – дозволяє

учням або студентам працювати над реальними екологічними викликами свого регіону. Такі проекти сприяють розвитку навичок дослідження, планування, командної роботи й відповідального ставлення до природи.

Місцеві екологічні ініціативи є важливим елементом у реалізації концепції сталого розвитку та виховання екологічної культури в рамках шкільного курсу географії. Вони дозволяють учням не просто вивчати місцеві екологічні проблеми в теорії, а безпосередньо занурюватися в їхнє вирішення [4]. Наприклад, участь у прибиранні прибережних зон річки, сортуванні відходів на шкільному подвір'ї, чи розробці проектів з озеленення мікрорайону перетворює абстрактні знання на реальні дії. Така практична діяльність розвиває у школярів навички проектної роботи, вчить їх аналізувати ситуацію, знаходити оптимальні рішення та працювати в команді, що є невід'ємною частиною міждисциплінарних проектів. Крім того, це формує почуття відповідальності за довкілля своєї малої батьківщини, виховує свідоме ставлення до природних ресурсів і спонукає до активної участі в житті громади, закладаючи основи для майбутнього сталого розвитку. Яскравим прикладом таких проектів можуть бути:

- очищення берегів річок або прибирання лісових зон;
- створення міні-парків або шкільних еко-куточків;
- впровадження системи сортування сміття у школах чи громадах;
- відновлення зелених насаджень у місті;
- дослідження місцевих джерел забруднення та презентація результатів органам місцевої влади.

Ці дії не лише покращують довкілля, а й формують у молоді відчуття відповідальності та причетності до змін.

Важливим чинником реалізації екологічних ініціатив є співпраця з місцевими громадами, органами влади, екологічними організаціями, бізнесом дозволяє отримати ресурси, підтримку, експертизу. Крім того, це зміцнює довіру між учасниками процесу і дозволяє поширювати екологічні практики на ширше коло людей.

Після реалізації будь-якого проекту важливо оцінити його ефективність. Це можна зробити шляхом опитування учасників, аналізу змін у поведінці, спостереження за екологічними показниками. Також важливо враховувати, чи вдалося підвищити екологічну свідомість громади, залучити нових учасників, створити сталі рішення.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що шкільний курс географії відіграє критично важливу роль у формуванні екологічної культури та розумінні принципів сталого розвитку серед учнів. Як показано, розробка та впровадження міждисциплінарних проектів, що сфокусовані на вирішенні місцевих екологічних проблем, є надзвичайно

ефективним інструментом для досягнення цих цілей.

Такий підхід дозволяє перетворити теоретичні знання на практичні дії, залучаючи учнів до реальної, значущої діяльності. Через участь у місцевих екологічних ініціативах школярі не лише поглиблюють свої географічні знання, але й розвивають критичне мислення, навички командної роботи, відповідальність та ініціативність. Вони вчаться аналізувати екологічні виклики своєї громади, шукати оптимальні рішення та усвідомлювати свій вплив на навколишнє середовище.

Зрештою, інтеграція географії зі сталим розвитком та екологічною освітою через проектну діяльність сприяє вихованню нового покоління громадян – екологічно свідомих, активних та відповідальних. Ці молоді люди будуть здатні не лише ідентифікувати, а й ефективно вирішувати складні екологічні проблеми, що є запорукою побудови сталого та благополучного майбутнього як для їхньої малої батьківщини, так і для планети в цілому.

Список використаних джерел і літератури:

1. Горошкова Л.А. Освіта для сталого розвитку: теорія, методологія, практика. Київ: БІНПО, 2022. 102 с.
2. Мартін, А. М. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (217). 2025, 336-339. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-336-339>
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019.
4. Олексій Шестопапов, Кирило Чікірякін Роль екологічної культури в розвитку суспільства. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Випуск 4/2024 (147). С.52-58. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2024.4.7>
5. Толочко С. В., Бордюг Н. С. Екологічна компетентність учнів у контексті подолання екологічних наслідків війни : монографія. Київ: Компринт, 2024. 160 с.
6. ЮНЕСКО. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO Publishing, 2017. 71 с. URL: <https://doi.org/10.54675/CGBA9153> (дата звернення 21.04.2025).

*Старенко Валерія,
курсантка 433 навчальної групи
факультету забезпечення оперативно-службової діяльності
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Макогончук Н.В.*

Моральна чутливість і взаємодія користувачів у соціальних мережах

За даними Facebook, всередньому людина щодня прокручує приблизно 300 футів вмісту на своєму мобільному пристрої. Масове зростання соціальних медіа порушило серйозні питання про те, як людська психологія формує нашу поведінку в Інтернеті, а також як онлайн-середовище формує нашу психологію, яким є взаємозв'язок соціальних мереж і моралі.

Соціальні медіа аж ніяк не є окремою сферою досвіду, а скоріше продовженням звичайного життя користувачів, опосередкованого певним чином. Те, що ми робимо в соціальних мережах часто продовжує наше офлайн-життя: активність, захоплення, збирання спільноти навколо хвилюючої теми, демонстрація особистості перед іншими тощо. Багато звичок онлайн-взаємодії були навчені офлайн, як-от манери звертатися до інших або знати, чого очікувати в розмові, правила взаємодії тощо. Однак не все, що відбувається на платформах соціальних мереж, можна віднести виключно до відповідальності окремих користувачів. Платформи соціальних мереж цікаві для вивчення з точки зору прикладної етики, оскільки ці платформи сприяють певній поведінці через інтерфейси користувача, розроблені з різними цифровими можливостями. Оскільки різні чинники дизайну можуть викликати бажану поведінку, цікаве питання для етики полягає в тому, до чого прагнути при проектуванні інтерфейсу користувача.

Класичні пояснення моральної чутливості зображують її як здатність людини зрозуміти, що поточна ситуація має моральний характер і як це впливає на інших. Психологи розробили багатогранні моделі моральної чутливості, розбиваючи її на кілька вимірів, таких як: інтерпретація реакцій і почуттів інших, наявність емпатії та здатності приймати ролі, розуміння як дії людини можуть вплинути на добробут і очікування як себе, так і інших, а також робити висновки з поведінки інших і належним чином реагувати на їхню реакцію. У випадку онлайн-взаємодії можна вважати, що втрата моральної чутливості має два виміри: у першому випадку користувач не може зрозуміти, що його поведінка не є морально нейтральною, що не обов'язково означає, що він не бачить лише

шкідливої природи; по-друге, користувач не визнає своєї відповідальності за це, заперечуючи причинний зв'язок і посилаючись на інші обставини для виправдання.

Моральна чутливість – це здатність розпізнавати моральні аспекти в поведінці, подіях або інформації. У контексті соцмереж це означає, що користувач здатен виявити: чи є контент образливим або дискримінаційним, байдужість до соціальних проблем, порушення етичних норм (наприклад, цькування або шеймінг).

Фактори, що впливають на моральну чутливість у соцмережах: це анонімність, культурні та вікові відмінності, освітній та емоційний рівень користувача. У сучасній літературі моральна чутливість розуміється насамперед як здатність до стосунків, що спирається на існуючі можливості користувача для емоційного усвідомлення (про свої стани та стани інших).

Сучасне соціальне середовище в Інтернеті створює особливий виклик стосункам і афективному вираженню, що має наслідки для перешкоджання емоційному усвідомленню і через це, притуплення моральної чутливості користувача. Є кілька характерних особливостей взаємодії між користувачами в Інтернеті, які можуть перешкоджати моральній чутливості: опосередкований характер взаємодії (ми сприймаємо інших через цифрові сліди, які вони залишають в Інтернеті, такі як тексти, зображення, відео, звуки) та асинхронне спілкування (ініціювання та отримання повідомлення відбуваються в різний час, розділені непередбачуваними інтервалами часу). Проте одна додаткова особливість відрізняє взаємодію в соціальних мережах від інших взаємодій на відстані: аудиторія повідомлення є невизначеною та непередбачуваною. Платформи соціальних медіа мають вбудований потенціал для перетворення будь-якого окремого повідомлення на трансляцію, яка досягає незліченної кількості одержувачів. Коли ми публікуємо щось в Інтернеті, ми не можемо контролювати видимість публікації, якщо не обмежимо її доступ до певних друзів; але навіть у цьому випадку наші друзі можуть вирішити поділитися ним далі й таким чином надати йому більше уваги, ніж ми спочатку планували.

Особливості взаємодії на відстані притуплюють моральну чутливість, перешкоджаючи емоційному усвідомленню реакції іншого, тоді як невизначеність розміру аудиторії ускладнює для користувачів взяти на себе моральну відповідальність за наслідки своїх дій. Наведемо приклади, як ці особливості впливають на наші здібності до моральної чутливості. Асинхронне залучення створює часову затримку між надсиланням повідомлення та його отриманням іншими. Часто ми відчуваємо бажання опублікувати щось, тому що відчуваємо сильні емоції в даний момент, але

затримка між відповідями означає, що емоції вщухають, коли ми отримуємо реакцію на наш пост. Ми можемо не синхронізуватися з нашими попередніми емоціями та емоційним зарядом відповідей. Просторова відстань і безтілесне спілкування створюють додаткові проблеми. Навіть якщо чат у реальному часі дозволяє вести онлайн-розмови в режимі реального часу, обмін повідомленнями може не повністю залучити нашу увагу через конкуруючі вимоги та перешкоди з боку нашого фізичного середовища. Правила етикету тлумачать це як грубість, коли люди зайняті своїми телефонами, а інші хочуть з ними поговорити, але незрозуміло, скільки уваги слід приділяти віддаленим співрозмовникам. Коли наша увага розподілена між поточною ситуацією та тим, що відбувається в онлайн-чаті, ми рідше вловлюємо емоційні сигнали, оскільки ми схильні читати рядки розмови поспішно. Як онлайн-користувачі, ми постійно тлумачимо на основі обмеженого набору підказок і намагаємося відчутти іншого за знаками, спроектованими на цифрових екранах, тоді як більшість втілених жестів невидимі.

Трансляції, такі як радіо чи телебачення, спрямовані на велику аудиторію, тому повідомлення формуються безособово. Наскрізні комунікації, такі як листи, електронні листи, миттєві повідомлення, призначені для однієї особи іншій, причому повідомлення адаптовано для цього конкретного одержувача. Непередбачуване поєднання обох форм спілкування відбувається щодня під час взаємодії користувачів у соціальних мережах.

Платформи соціальних мереж також використовуються для поширення пліток, а коментатори ефективно працюють як ретранслятори. У той час як еволюційні психологи пояснюють роль пліток у тому, щоб зробити мережі більш надійними, з моральної точки зору плітки є насамперед шкідливими, оскільки вони виключають суб'єкта пліток, який не може ефективно відповісти на образливі заяви. Хоча деякі дослідження пліток у соціальній епістемології показали, що плітки можуть сприяти подоланню епістемічної несправедливості, даючи право голосу тим, хто систематично пригноблений і не має доступу до авторитетної комунікації. Через соціальні медіа моральні проблеми посилюються, оскільки плітки можуть стати видимими для небажаної аудиторії.

Враховуючи таку непередбачуваність аудиторії, деякі користувачі просто припускають, що вони транслюють весь час, тоді як інші припускають, що вони спілкуються з вибраною групою підписників і ніхто інший не може бачити їхні публікації. Обидві стратегії можуть призвести до негативних наслідків різними способами, але останній підхід є найбільш шкідливим, оскільки він ігнорує можливість для поширення повідомлення багатьом користувачам.

Таким чином, питання моральної чутливості та взаємодії в соціальних мережах потребує постійного контролю та аналізу і є актуальним для досліджень у психології, соціології, комунікаціях і сфері цифрової етики.

Степанюк Аліна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Мисик О.С.

Ефективність і особливості застосування новітніх педагогічних технологій мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку

У статті розглянуто сучасні підходи до використання педагогічних технологій у мовленнєвому розвитку дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано їх ефективність, дидактичні можливості та умови впровадження в освітній процес. Представлено результати актуальних досліджень українських науковців щодо інноваційних засобів розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Визначено особливості використання таких технологій, як гейміфікація, інтерактивне навчання, мультимедійні ресурси, логопедичні платформи.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, діти старшого дошкільного віку, педагогічні технології, гейміфікація, інноваційні методи, інтерактивне навчання.

Мовленнєвий розвиток є одним з ключових напрямів дошкільної освіти, оскільки формування мовної компетентності є основою для подальшої навчальної діяльності в школі. У віці 5–6 років у дітей активно розвиваються всі компоненти мовлення: лексичний, граматичний, фонетичний та комунікативний. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від педагогічних технологій, які застосовують вихователі та логопеди у своїй практиці. Як стверджує О. В. Соловей, використання сучасних технологічних засобів значно посилює мотивацію дітей до мовленнєвої активності та сприяє стійкому засвоєнню мовних навичок [7].

Мовлення – це складна психолінгвістична діяльність, яка забезпечує не лише процеси комунікації, а й є важливим інструментом пізнання світу, самовираження особистості та соціалізації дитини. Його формування відбувається під впливом низки чинників: соціальних (міжособистісна взаємодія, мовленнєве середовище), психофізіологічних (індивідуальні анатомо-функціональні особливості мовленнєвого апарату, загальний стан нервової системи) та педагогічних (методи і прийоми навчання, стиль спілкування педагога, організація розвивального середовища).

Згідно з висновками Т. О. Піроженко, мовленнєва компетентність дітей старшого дошкільного віку формується найбільш ефективно в умовах інтегрованого підходу до освітнього процесу, який поєднує різні

види діяльності: ігрову, пізнавальну, художньо-мовленнєву, конструктивну. Особливу роль у цьому процесі відіграють комунікативні ситуації, що виникають у повсякденному житті дитини та в спеціально організованих педагогічних умовах. Індивідуалізація підходу до кожного дошкільника, з урахуванням його особистісних інтересів, рівня мовленнєвого розвитку, темпу засвоєння інформації, дозволяє сформувати стійку мотивацію до мовленнєвої активності, покращити якість засвоєння мовленнєвих умінь і навичок [6].

Сучасна освітня практика дошкільної освіти дедалі більше орієнтується на впровадження інноваційних педагогічних технологій, здатних активізувати мовленнєву діяльність дітей, формувати їх комунікативну компетентність та підвищити інтерес до навчання. Ці технології відповідають вимогам інтегративного підходу, ґрунтуються на засадах діяльнісного та особистісно орієнтованого навчання і мають доведену ефективність у вітчизняній педагогічній практиці.

Залучення ігрових елементів у структуру мовленнєвих занять сприяє формуванню позитивної мотивації до мовлення, підвищенню емоційної залученості та зниженню тривожності у дітей. Дослідження К. В. Колеснік, І. А. Карук та Л. В. Іщенко підтверджують, що використання гейміфікованих завдань, таких як мовленнєві квести, рольові ігри з мовленнєвими ролями, дидактичні ігри з елементами змагання, суттєво активізує мовленнєву діяльність і сприяє більш ефективному засвоєнню мовного матеріалу [4].

Застосування інтерактивних форм навчання забезпечує постійну взаємодію між дітьми, а також між дітьми та педагогом, що є необхідною умовою розвитку діалогічного мовлення. Л. І. Карпова зазначає, що доцільне впровадження вправ, побудованих на проблемному запитанні, логічних загадках, драматизації та інсценізації, створює умови для формування мовленнєвої ініціативи, збагачення словникового запасу та розвитку вміння будувати зв'язні висловлювання [3].

Широкое використання цифрових ресурсів – мультимедійних презентацій, освітніх відео, інтерактивних логопедичних ігор – сприяє збагаченню мовленнєвого середовища та забезпечує візуально-аудіальну підтримку освітнього процесу. Н. Є. Лопатинська та Є. М. Коломієць довели, що систематичне застосування цифрових технологій у роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі, дозволяє суттєво покращити їхні результати в оволодінні монологічним та діалогічним мовленням, зокрема у формуванні граматично правильних висловлювань [5].

Використання спеціалізованих онлайн-платформ, які містять логопедичні вправи, аудіовізуальні завдання, персоналізовані траєкторії навчання, значно підвищує ефективність індивідуальної роботи з

дошкільниками. І. Ю. Винник наголошує, що адаптивні цифрові платформи дають змогу враховувати індивідуальний мовленнєвий рівень дитини, стимулювати самостійність у виконанні завдань і, відповідно, сприяють покращенню темпів засвоєння лексико-граматичних структур [2].

Ефективне впровадження новітніх педагогічних технологій мовленнєвого розвитку у практику дошкільної освіти можливе лише за дотримання певних педагогічних умов, які забезпечують повноцінну реалізацію освітнього потенціалу кожної технології. До таких умов належать:

1. Розвивальне предметно-інформаційне середовище.

Середовище, в якому перебуває дитина, має стимулювати мовленнєву активність, бути інформаційно насиченим, доступним і безпечним. О. В. Богданова підкреслює необхідність забезпечення простору для самостійного вибору дитиною навчальних матеріалів – карток із зображеннями, сюжетних ігор, інтерактивних засобів (екранів, планшетів), які сприяють розвитку мовлення в ігровому контексті [1]. Створення таких умов дозволяє забезпечити багатоканальне сприймання інформації та підвищити мотивацію до мовленнєвої діяльності.

2. Індивідуалізація освітнього процесу.

З огляду на значні відмінності у рівні мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, педагогічна практика має бути гнучкою та адаптованою. Це означає врахування індивідуальних темпів засвоєння, мовленнєвого досвіду, когнітивних можливостей та особистісних особливостей кожної дитини. Як зазначає А. В. Чепіга, індивідуалізований підхід дозволяє не лише уникнути перевантаження, а й створити умови для розкриття мовного потенціалу кожного дошкільника, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами [7].

3. Професійна підготовка педагогів.

Значну роль у впровадженні сучасних мовленнєвих технологій відіграє фахова компетентність вихователя. Педагог повинен не лише володіти базовими знаннями щодо мовленнєвого розвитку, а й уміти використовувати цифрові платформи, моделювати навчально-мовленнєві ситуації, стимулювати ініціативу та спонтанне мовлення дітей. Згідно з дослідженням Т. О. Піроженко, ефективність впровадження новітніх технологій значною мірою залежить від готовності педагога до інноваційної діяльності, його творчості та здатності до рефлексії власної практики [6].

Сукупність наведених педагогічних умов створює підґрунтя для повноцінного застосування новітніх методик мовленнєвого розвитку у дошкільному навчанні, що у свою чергу позитивно впливає на

формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, новітні педагогічні технології відкривають нові можливості для формування повноцінної мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Їх ефективність підтверджується низкою наукових досліджень і практичних спостережень. Водночас важливим залишається питання підготовки педагогів до використання інновацій та забезпечення умов для системного мовленнєвого розвитку в контексті індивідуального підходу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Богданова О.В. Розвивальне середовище як умова мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2020. № 3. С. 14–17.
2. Винник І.Ю. Сучасні логопедичні платформи у мовленнєвій роботі з дошкільниками. *Дошкільна педагогіка*. 2023. № 2. С. 41–45.
3. Карпова Л.І. Інтерактивні методи у розвитку мовлення дошкільників. *Педагогічний альманах*. 2022. № 2. С. 36–40.
4. Карук І.А., Іщенко Л.В., Колеснік К.В. Гейміфікація як ефективний засіб розвитку граматичної компетентності дошкільників. *Освітній простір України*. 2023. № 1. С. 22–28.
5. Лопатинська Н.Є., Коломієць Є.М. Можливості цифрових ресурсів у розвитку монологічного мовлення у дітей із труднощами мовлення. *Логопедія і сучасність*. 2024. № 1. С. 18–23.
6. Піроженко Т.О. Теоретико-методичні засади мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку. *Психолого-педагогічні науки*. 2022. № 4. С. 11–16.
7. Соловей О.В. Педагогічні умови стимулювання мовленнєвої активності дошкільників. *Актуальні проблеми педагогіки*. 2023. № 5. С. 29–34.

*Талімончук Вікторія,
студентка групи ДО-41
факультету дошкільної освіти та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Фроленкова Н.О.*

Формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку: пошуково-дослідницький аспект

Проведення пошуково-дослідницької діяльності відіграє значну роль у формуванні екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку є ефективним засобом організації освітньої діяльності в ЗДО, адже під час її проведення діти отримують усвідомленіші та ґрунтовніші знання. Процес здобуття цих знань є необхідним для того, щоб встановити світогляд вихованців у тісній взаємодії з природним середовищем. Для ефективної організації пошуково-дослідницької діяльності необхідно використовувати різні методи роботи з дітьми дошкільного віку. Найперше, розглянемо поняття «методу». Відзначимо, що Н. Недодатко у своїх напрацюваннях відзначає, що «метод діяльності є способом її здійснення, шлях до досягнення поставленої мети, від правильності вибору якого залежить успіх організації освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку в ЗДО» [2, с. 37].

Педагог має обирати ефективні методи роботи з дітьми дошкільного віку при організації пошуково-дослідницької діяльності, адже вони мають вирішувати такі завдання, як: «розширення знань про навколишнє середовище, набуття вмінь самостійного здобуття знань, створення умов по розвитку пізнавальних процесів дітей; розширення пізнавального досвіду крізь призму еталонів, символів, виконання дій тощо; розвиток вмінь творчого підходу до застосування знань та власного дослідницького досвіду у своїй діяльності [1].

Вибір методу буде залежати від того, яку мету організації пошуково-дослідницької діяльності ставить перед собою та дітьми вихователь. Загалом, виокремлюють за джерелом отримання знань, словесні, наочні та практичні методи. Ми вважаємо, що основними словесними методами, які варто використовувати при організації пошуково-дослідницької діяльності є розповідь, бесіда, читання творів художньої літератури, інструктаж. Наочні методи можуть включати спостереження, ілюстрації та демонстрації, а практичні – ігри, вправи, прості досліди, моделювання.

Так, практик дошкільної освіти К. Глагольєва у своєму педагогічному досвіді відзначає, що пошуково-дослідницьку діяльність дітей старшого дошкільного віку для формування екологічної культури можна

організовувати крізь призму таких методів роботи, як спостереження за об'єктами та явищами природи, експерименти, досліди, сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри та вправи, бесіди, вирішення проблемних ситуацій, розгляд картин, ілюстрацій, читання художньої та енциклопедичної літератури, трудова діяльність тощо [1].

Кожен із методів впливає на особливості організації педагогічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Вибір та використання різноманітних методів залежить від того, на якому етапі проведення пошуково-дослідницької діяльності перебувають здобувачі освіти та яку мету ставить педагог. Розглянемо детальніше основні методи організації пошуково-дослідницької діяльності.

Щодо словесних методів, то найголовнішою особливістю їх є слово як джерело інформації від педагога, що сприймається дітьми за допомогою слухання. Серед основних словесних методів, що використовуються під час проведення пошуково-дослідницької діяльності є розповідь, яка необхідна для того, щоб підготувати дітей до роботи, коли діти дізнаються необхідну інформацію, вона є основою подальшої діяльності. Використання методу розповіді також дає змогу педагогам формувати у дітей екологічну свідомість, що є важливим елементом екологічної культури крізь призму емоційно забарвлених оповідань та казок. Наприклад, після читання казки «Як пластикова пляшка потрапила в океан?» відбувається обговорення наслідків забруднення природи. Інструктаж необхідний для того, щоб пояснити способи виконання завдань, як використовувати інструменти, яких правил техніки безпеки потрібно дотримуватися [1].

Оскільки у дітей старшого дошкільного віку домінує наочно-образне мислення, то наочні методи відіграють одну з важливих ролей у організації освітньої діяльності. Вони допомагають дошкільникам краще розуміти природні явища та процеси за допомогою сприймання їх в реалістичній чи зображеній формі. Наприклад, метод спостереження сприяє самостійному здобуттю знань про природу, розвиває вміння аналізувати побачене, формувати висновки. Використання даного методу буде доцільним, наприклад, при дослідженні змін у природі протягом року (як дерева змінюють колір восени, як тварини готуються до зими, як живуть мурашки тощо). Демонстрація допомагає вихователю наочно пояснити екологічні процеси, а також для формування уявлень про явища навколишнього середовища, об'єкти, які є недоступними для дітей в реальному стані. Для демонстрації можна використати спеціально створені дидактичні картини, репродукції картин художників, ілюстрації до художніх творів, предметні картинки, відеоролики, презентації тощо. Ілюстрація як метод навчання характеризується безпосереднім показом

об'єктів та явищ в їхньому символічному відтворенні – через фотографію, малюнок, схему чи графіку тощо [2].

Практичні методи організації пошуково-дослідницької діяльності необхідні для того, щоб закріпити набуті знання дітьми та формувати у них екологічно доцільну поведінку. Наприклад, організація рольових та сюжетно-рольових ігор сприяє покращеному розумінню екологічних проблем завдяки тому, що діти у грі проживають різні ситуації, пов'язані з екологічними проблемами. Прикладом може слугувати рольова гра «Рятівники природи», в процесі якої діти вирішують різні екологічні проблеми (очищення водойми від забруднення). В процесі проведення екологічних акцій діти використовують усі здобуті знання на практиці, зокрема можуть виготовляти годівнички та годувати птахів в рамках дії акції «Допоможемо птахам взимку».

Організація дослідницьких експериментів необхідна для того, щоб навчити дітей виявляти закономірності та зв'язки у природі. Наприклад, дослід з водою «що тоне, а що ні?» допомагає дошкільникам зрозуміти властивості різних матеріалів та їх роль у природі. Під час проведення елементарних дослідів варто приділяти увагу розумовій активності та мисленню дітей, ставлячи їм запитання «Як ви вважаєте, чому...», «Як довести, що...», «Що вийде, якщо...». Так, структура елементарних дослідів з дітьми старшого дошкільного віку, повинна складатися з 5 етапів:

- осмислене розуміння мети дослідів: предмет, чи явище, з яким проводять дослід має бути знайомим та зрозумілим для сприйняття;
- планування дослідів: визначення дій та їх послідовності в процесі виконання дослідження, визначення та підбір необхідних матеріалів та обладнання;
- безпосереднє виконання дослідів: здійснення практичних дій під безпосереднім керівництвом педагога, або за заздалегідь визначеною інструкцією, або спостереження за об'єктом чи явищем, узагальнення отриманих результатів;
- обговорення та узагальнення результатів дослідів: обговорення висновків, визначення зв'язку між діями, об'єктами, явищами, визначення наслідків дослідів;
- закріплення отриманих результатів: обговорення мети дослідів, ходу виконання та наслідків [3].

Практик дошкільної освіти Т. Форост, також звертає увагу на нетрадиційні методи, що сприяють ефективному проведенню пошуково-дослідницької діяльності, до яких відносяться метод особистої емпатії, синектики, асоціації, «мозкового штурму», моделювання з використанням маленьких чоловічків, фокальних об'єктів, «Біном фантазії», фантограм

тощо. Наприклад, метод «Біном фантазії» передбачає поєднання двох абсолютно різних слів, що сприяє розвитку уяви та фантазії, а також пошуку креативних рішень у запропонованих ситуаціях. Використання представленого методу можна використовувати для відповідального ставлення до природи та активної дослідницької діяльності [4].

Таким чином, комплексне поєднання словесних, наочних та практичних методів під час організації пошуково-дослідницької діяльності покращує рівень екологічної освіченості та якісного засвоєння екологічних знань та природо доцільної поведінки. Так, словесні методи допомагають краще усвідомлювати екологічні проблеми, наочні сприяють розумінню природних процесів, а практичні закріпленню знань через діяльність, що забезпечує гармонійний розвиток екологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел і літератури:

1. Глагольєва К. В. Особливості організації пошуково-дослідницької діяльності дошкільників. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-organizaci-poshukovo-doslidnicko-diyalnosti-doshkilnikiv-275075.html> (дата звернення: 07.05.2025)
2. Недодатко Н. Г. Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою : навч. посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2019. 139 с.
3. Плохій З. П. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ: Дошкільне виховання. 2007. 234 с.
4. Форост Т. М. Пошуково-дослідницька діяльність як засіб стимулювання пізнавальної активності дошкільників URL: <https://svitppt.com.ua/pedagogika/poshukovodoslidnicka-diyalnist-yak-zasib-stimulyuvannya-piznavalnoi-ak.html> (дата звернення 08.05.2025)

Шароварська Наталія,
студентка групи СОТм-24-1
гуманітарно-педагогічного факультету
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Андрощук І.П.

Поняття про творчі здібності особистості та їх види

Реформування системи освіти в Україні на сучасному етапі набуває стратегічного значення для подальшого розвитку суспільства. Воно постає як ключовий чинник відтворення інтелектуального потенціалу нації, інтеграції вітчизняної науки й техніки у світовий науковий простір, становлення демократичних засад суспільного життя, утвердження державності та національної ідентичності [3, с. 119]. Особливої актуальності ці процеси набувають у часи соціальних трансформацій та глобальних викликів, коли важливим ресурсом для подолання моральних, психоемоційних і соціальних труднощів, що виникають як у дорослих, так і у дітей, стає саме творчий потенціал особистості.

Творчість є складним, багатогранним феноменом, що охоплює інтелектуальні, емоційні, вольові, комунікативні та ціннісні складові. Вона виступає не лише інструментом створення нових матеріальних чи духовних продуктів, а й засобом самореалізації, самопізнання та трансформації внутрішнього світу людини. У науковій літературі творчість визначається як особливий вид діяльності, спрямований на створення якісно нових, раніше невідомих результатів – це можуть бути наукові відкриття, художні твори, інженерні винаходи або ж управлінські новації [4].

Науковці тлумачать творчі здібності як специфічні індивідуально-психологічні якості, що проявляються у здатності генерувати нові ідеї, бачити нестандартні підходи до вирішення проблем, мислити асоціативно, образно й водночас логічно. Такі здібності не зводяться лише до інтелектуальних операцій – вони охоплюють цілий комплекс особистісних характеристик. Творча особистість – це індивід, який здатен не тільки формулювати оригінальні ідеї, а й долати перешкоди на шляху до їх реалізації, виявляючи при цьому наполегливість, самодисципліну та емоційну стійкість. Т. Едісон, характеризуючи сутність творчого процесу, зазначав, що винахід на 10% складається з натхнення, а на 90% – з напруженої праці, що потребує часу й зусиль.

Дослідження творчості спирається на комплекс методів, серед яких: спостереження за поведінкою індивіда, метод самоспостереження, біографічний аналіз (вивчення життєвого шляху видатних особистостей),

аналіз продуктів творчої діяльності, тестування, анкетування, а також експериментальні підходи, які, однак, мають свої труднощі через необхідність авторської оригінальності у формуванні експериментальних ситуацій.

Психологічна наука виділяє низку особистісних якостей, що притаманні людям з високим рівнем творчого потенціалу. Так, у працях американських дослідників психології наукової творчості (Г.Я. Розен та ін.) вказується понад шістьдесят характеристик, що репрезентують творчу особистість. Серед них: підвищена концентрація уваги, емоційна чутливість, інтуїція, фантазія, здатність до передбачення, глибокі знання у різних галузях. Інші важливі якості включають: оригінальність мислення, ініціативність, працездатність, самоорганізацію, схильність до інтелектуальної діяльності, незалежність суджень, нестандартність поведінки, здатність до ризику, самобутність, аналітичність та критичне мислення, прагнення до пізнання та естетичної оцінки явищ.

Проте наявність творчих задатків не гарантує автоматичного виникнення творчих досягнень. Потрібно створити сприятливі умови для розвитку цих задатків, забезпечити зовнішні та внутрішні стимули, що активізують особистість до творчої самореалізації. Одним із ключових чинників є наявність внутрішньої мотивації, яка виконує функцію "пускового механізму" мислення. Також важливою є сила волі, яка забезпечує тривалі зусилля, подолання труднощів і збереження цілеспрямованості.

Науковці виділяють основні компоненти творчих здібностей, що зумовлюють ефективність і результативність творчої діяльності особистості. До них належать: мотиваційно-творча активність і цілеспрямованість; світоглядні й ціннісні орієнтації особистості; інтелектуально-логічні, евристичні й інтуїтивні когнітивні здібності; моральні якості, які підтримують внутрішню відповідальність у процесі творчої діяльності; естетичне сприйняття та оцінка; комунікативні вміння, що сприяють творчій взаємодії; здатність до самоуправління у навчально-творчій активності [1, с. 2].

На сьогодні існує низка класифікацій творчих особистостей, які ґрунтуються на різних критеріях. Найбільш визнаною є типологія І.П. Павлова, що базується на функціональній асиметрії півкуль головного мозку. Вона поділяє творчі особистості на логіко-інтелектуальний, художньо-естетичний і змішаний типи. Цей поділ умовний, однак дає змогу краще зрозуміти психофізіологічні особливості різних типів творчості.

Крім того, І. Кант виокремлював три рівні творчої обдарованості: геніальність, талант і старанність. О.Н. Лук запропонував типологію

творчих особистостей залежно від переважаючого каналу інформаційного сприйняття: художники та скульптори (просторово-зорове мислення); письменники й журналісти (словесно-образне); математики та кібернетики (абстрактно-логічне); музиканти (звуково-образне); інженери (конструктивно-технічне); педагоги та організатори (соціально-комунікативне).

Інші дослідники, такі як Г. Корн і М. Кертон, виокремлюють два ключові типи творчих діячів: новатори, що прагнуть радикальних змін, і адаптори, які орієнтовані на вдосконалення існуючих моделей. Гоу і Буєворте запропонували ще ширшу типологію, куди входять такі творчі ролі, як піонер, ерудит, естет, технік, методолог, діагност, незалежний мислитель тощо [3, с. 131–133].

Таким чином, творчість постає як складне, багаторівневе утворення, що потребує системного вивчення та цілеспрямованого розвитку. Усвідомлення багатогранності творчих здібностей відкриває перспективи для їх формування в умовах сучасної освіти, яка має стати не лише джерелом знань, а й простором для самовираження та новаторства особистості.

Список використаних джерел і літератури:

1. Кривонос О.М. Основні методики формування творчих здібностей. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/856/1/06komftz.pdf>
2. Роменець В.А. Виховання творчих здібностей у студентів. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35722/1/%d0%a0%d0%be%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d0%b5%d1%86%d1%8c.pdf>
3. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
4. Творчість. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

Шишка Таїсія,
студентка групи ІПЗ-22-1
факультету інформаційних технологій
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Рудніцька К.В.

Використання цифрових ресурсів у вивченні іноземної мови

Для забезпечення ефективного та цікавого навчання необхідно дотримуватись тенденцій сучасного світу, адже це дозволяє вдосконалювати техніки викладання іноземної мови. Однією з таких тенденцій є розвиток та впровадження цифрових технологій.

У сучасному світі цифрові технології виступають не лише інструментом навчання, а й повноцінним освітнім середовищем, що дає змогу навчатися в зручний час і з будь-якого місця, формувати індивідуальні освітні маршрути та переходити від пасивного споживання цифрового контенту до його активного створення [1, с. 302].

Наразі існують безліч систем та застосунків, які допомагають у вивченні іноземної мови. Для початку важливо розглянути системи керування навчанням, які допомагають у організації освітнього процесу та обміну необхідною інформацією. Серед найпоширеніших платформ, що активно використовуються в освітньому процесі, варто виділити Google Classroom, Acorn, Blackboard Learn та Moodle [2, с. 75]. Вони забезпечують онлайн доступ до необхідних матеріалів, що в разі спрощує комунікацію між викладачем та здобувачем освіти.

Також існують застосунки, які допомагають створювати інтерактивні завдання – тести, картки для запам'ятовування, вправи на відповідність, перетягування слів тощо. Серед ефективних цифрових інструментів для освітнього процесу особливо вирізняються Quizlet – сервіс для створення навчальних карток і вправ із можливістю їх обміну, та Nearpod – платформа, яка інтегрує віртуальні матеріали, інтерактивні завдання й ігрові елементи, забезпечуючи динамічний і залучений процес навчання для здобувачів освіти [3, с. 6].

Крім того, наразі існують онлайн-словники, які дозволяють шукати необхідні слова чи вирази швидко та зручно. Прикладами таких словників є Cambridge Dictionary, Oxford Learner's Dictionaries, Reverso Context, Linguee. У них зібрані десятки тисяч слів та переклади на різні мови світу. Деякі з цих словників також пропонують приклади речень, де використовуються шукані слова, що спрощує запам'ятовування слова в контексті.

Разом із цим для тренування сприйняття іноземної мови на слух

важливо використовувати відеоресурси. Серед таких платформ важливо зазначити YouTube, TED Talks, Netflix тощо. Такі матеріали дозволяють тренувати аудіювання, що корисно у реальному застосуванні вивченого матеріалу.

Наведені вище технології створюють захопливе і інтерактивне середовище навчання, що сприяє закріпленню вивченого матеріалу. Ключовим викликом, який стоїть перед впровадженням цих технологій у навчальний процес є необхідність цифрової грамотності у викладачів і студентів та технічне забезпечення для роботи з цими цифровими ресурсами.

Проте важко недооцінити вплив цих технологій на освіту. Здатність використовувати різноманітні платформи та інтернет-сервіси є важливою перевагою для здобувачів освіти, оскільки роботодавці сьогодні віддають перевагу кандидатам (випускникам), які можуть швидко адаптуватися до змінних умов, упевнено справляються з вирішенням різних проблем і ефективно використовують широкий спектр необхідних онлайн-ресурсів [4, с. 13].

Нові горизонти можливостей, які наразі існують у сучасному світі, дають надію на реформацію системи освіти. Ефективне використання інноваційних технологій у процесі вивчення англійської мови сприяє розвитку мовної компетенції, логіки, сприйняття мови у аудіо та письмовому варіанті, а також це розвиває творчий потенціал людини [5, с. 80].

Підсумовуючи можна зазначити, що вплив технологій на сучасні процеси вивчення іноземних мов важко переоцінити. Вони сприяють кращому та легшому засвоєнню матеріалу завдяки своїй інтерактивності, розвивають творчі та логічні здібності студентів. Відмова від використання подібних ресурсів може призвести до нижчих швидкості та якості засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Vornachev A. Digitalization in the process of studying the english language. *Humanities science current issues*. 2024. Т. 1, № 71. С. 301–306. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-1-45> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Testsova O. O., Lopata I. L. The role of digital technologies in the process of foreign language learning. *Research bulletin. Series: Philological sciences*. 2023. № 204. С. 71–76. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-204-10> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Ігнатенко І. П., Давидюк А. Р., Трубенко І. А. Інновації в методиках навчання іноземних мов: досвід України. 2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14138735> (дата звернення: 06.05.2025).
4. Поліщук А. В., Дуганець В. І., Дуганець В. І. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання в закладах

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

~~~~~
вищої освіти. *Професійно-прикладні дидактики*. 2023. № 1. С. 12–16.
URL: <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2023-1-2> (дата звернення: 06.05.2025).

5. Брода М. Методичні шляхи впровадження інноваційних технологій вивчення англійської мови. *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). С. 77–81. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-39>(дата звернення: 06.05.2025).

Шпорт Ірина,
студентка групи 311ан
факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Панченко В.В.

Integrating Social and Emotional Learning in the EFL Classroom: A Reflective Activity for Student Growth

Social and Emotional Learning (SEL) is an essential component of holistic education that supports students not only academically, but also emotionally and socially. By developing students' ability to manage emotions, build meaningful relationships, make responsible decisions, and understand themselves more deeply, SEL lays a strong foundation for personal and academic success [1]. The integration of SEL into everyday classroom practice fosters empathy, resilience, self-confidence, and a more inclusive and supportive learning environment.

For English as a Foreign Language (EFL) learners, the benefits of SEL are especially significant. In addition to mastering linguistic structures and vocabulary, students must navigate intercultural communication, self-expression in a foreign language, and peer collaboration in diverse classroom settings. SEL-based activities enhance these experiences by helping learners develop emotional literacy in both their native and target languages. Furthermore, such activities humanize the learning process, making it more student-centered and responsive to individual needs.

One practical and impactful way to bring SEL into the classroom is through reflective and creative exercises. These activities offer students the opportunity to slow down, process their thoughts and feelings, and express themselves in a safe, constructive manner. A particularly effective activity that promotes self-awareness and goal-setting is titled «*A Letter to My Future Self*». This task invites students to look inward and forward simultaneously – acknowledging where they are emotionally and academically in the present while envisioning the person they hope to become.

The activity unfolds in several structured stages. To begin, the teacher initiates a class discussion designed to help students engage in introspective thinking. Open-ended questions such as «*How do you feel about yourself today?*», «*What are some challenges you currently face?*», and «*What are your hopes for the future?*» encourage students to reflect on their inner world. This initial dialogue sets the tone for deeper reflection and introduces key SEL concepts such as self-awareness – the ability to recognize one's own emotions and how they

influence behavior – and goal-setting, which involves defining meaningful aspirations and planning for their achievement [4].

Following the discussion, students are invited to write a personal letter addressed to themselves one year into the future. In this letter, they are encouraged to include honest reflections on their current emotions, successes or difficulties, hopes and goals for the coming year, and words of encouragement or advice they believe might be meaningful later on. This writing process nurtures vulnerability, emotional insight, and self-compassion within a structured and purposeful framework. Importantly, it also integrates core language skills – writing fluency, coherence, and personal expression – making the activity equally valuable from a linguistic perspective.

While the writing task is deeply personal, students who feel comfortable may be invited to share excerpts from their letters in small groups. This optional sharing component fosters empathy and helps create a sense of shared experience, allowing students to connect through common emotions and challenges. Through listening to others, students also practice active listening and non-judgmental communication – two key SEL skills [2]. Moreover, the safe space created through this exercise strengthens classroom cohesion and peer support.

After the writing and sharing phase, all letters are collected in sealed envelopes and safely stored by the teacher. One year later, the letters are returned to the students. Revisiting their words from the past often becomes a powerful moment of self-discovery, highlighting how much they have grown or changed over time. This delayed reflection reinforces a belief in the possibility of personal development and the value of mindful goal-setting. It also enhances metacognition – a critical aspect of both SEL and academic learning.

Activities like «*A Letter to My Future Self*» show students that their thoughts and emotions matter, encouraging them to think critically about their personal journeys and equipping them with tools to cope with life's uncertainties. They support the development of both intrapersonal and interpersonal competencies – self-regulation, empathy, optimism, and agency. These are skills that extend far beyond the classroom and play a vital role in students' long-term well-being and social integration [3].

The role of the teacher in implementing such activities is fundamental. Educators must create a safe, respectful, and inclusive classroom climate where students feel seen and heard. This involves modeling vulnerability, practicing active listening, and responding to student input with empathy and care. Teachers also need to be mindful of the diverse emotional and cultural backgrounds of learners, ensuring that SEL activities are sensitive and adaptable to students' individual needs. When implemented thoughtfully,

reflective activities like this can serve as powerful pedagogical tools that align emotional development with academic goals.

In conclusion, integrating reflective SEL-based tasks such as «*A Letter to My Future Self*» into EFL instruction offers a meaningful way to connect language learning with emotional development. These activities help students cultivate a stronger sense of identity, purpose, and belonging – outcomes that are just as important as linguistic competence. As educators continue to explore methods that nurture the whole learner, SEL provides a valuable framework for creating classrooms that are not only academically enriching but also emotionally empowering.

References:

1. Панченко В. В. Соціально-емоційне навчання як сучасна педагогічна парадигма у вищій освіті. *Інноваційна педагогіка*, 2023. Вип. 65. Том 2. С. 91-94 <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.19>
2. Beyond Academic Learning: First Results from the Survey of Social and Emotional Skills :OECD. Paris: OECD Publishing, 2021. 173 p. <https://doi.org/10.1787/92a11084-en>.
3. Brackett M. A. Permission to Feel: Unlocking the Power of Emotions to Help Our Kids, Ourselves, and Our Society Thrive. Celadon Books, 2019. 304 p.
4. Fundamentals of SEL. CASEL: web-site. URL: <https://casel.org> (access date: 02.05.2025).

*Юзвак Дмитро,
студент групи ІПЗ-22-1
факультету інформаційних технологій
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Рудницька К.В.*

How AI is transforming language learning

Learning foreign languages in the modern world has become the norm for most people. To learn them, people still use books, language schools and tutors, but recent progress in the field of artificial intelligence can change this process forever. Artificial intelligence becomes an assistant for people in everyday life, but it also turns out to be a great teacher. This opens up many new tools and methods in learning, and primarily in learning foreign languages, because it allows you to correct the shortcomings of past methods [1].

There are several obstacles for people in learning new languages. This can be both a fear of starting something new and difficult, and a simple lack of time for such a painstaking and long process. Among the main problems in learning a new language for yourself, the following can be distinguished:

1. Reluctance to start something new. This is the first problem that a person faces. In the 21st century, time has become the most important resource for a person and wasting it on something new that you may not like may seem stupid [2].

2. Lack of personalization. As many people as there are opinions, so each person may have a different approach to learning. Looking through the available offers on the market, a person may not find something suitable for themselves and abandon these attempts [3].

3. Lack of experience. Learning a language does not necessarily mean using it in everyday life. Having learned a new language, a person may not find the right source to replenish experience and quickly lose the skills already acquired.

In general, the idea of combining technology and language learning is not new. Back in the 1960s, the concept of CALL (computer-assisted language learning) appeared and programs such as PLATO (Programmed Logic for Automated Teaching Operations) began to appear, which gave people tasks to complete [4]. Already in the 1980-1990s, with the development of multimedia devices, programs such as Rosetta Stone began to appear, which combined audio and visual style, which stimulated a more immersive experience. In these programs, people learned new words and sentence structure through repeated words and pictures without translation. Unfortunately, although these programs provided a rich experience, they still lacked personalization and a more adaptive approach to the learner.

Everything changed with the advent and popularization of the Internet in the 2010s and the development of AI technologies, machine learning and voice recognition. Language platforms appeared, one of the most popular of which is Duolingo, which use algorithms to make the user's learning more unique and more involved in this process, providing some kind of rewards or encouraging him [5]. In the late 2010s and early 2020s, chatbots began to appear - programs developed based on neural networks and machine learning, which are constantly adapting to the user. The emergence of AI models displaced old tools and greatly changed the learning process.

Learning a new language with the help of artificial intelligence is not only simple, but also interesting. According to research, 68% of people have encountered chatbots, and 20% have used them in the last month [6]. Now, to start learning a new language, you don't need to rush and look for courses, you just need to write to the chatbot so that it speaks in another language and adds a translation to the answer. Each experience will be unique, because models such as ChatGPT or Gemini try to create a portrait of your personality and will give answers tailored specifically for you, which will allow you to adjust the learning process specifically for yourself [7]. Daily communication with a chatbot will allow you not only not to lose the skills you have already acquired, but also to acquire new ones. We must not forget that there are models such as Elsa Speak, which have voice recognition and allow you to improve pronunciation or even correct tongue placement [8].

In conclusion, we can say that artificial intelligence has already become an integral part of human life and using it to learn foreign languages is very useful and effective. Do not forget that it cannot replace a conversation with an ordinary person or a native speaker, but it can complement this experience. It is also worth adding that AI can be useful not only to the average person, but also to the teacher, which will only improve the learning process of people and add interactivity to the learning process.

References:

1. Pikhart, M., & Klimova, B. (2020). E-learning and foreign language learning at the university level. *Procedia Computer Science*, 176, 111-118, URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.08.013> (accessed on 03 May 2025)
2. Ushioda, E. (2011). *Motivating learners to speak as themselves*. In Z. Dörnyei & E. Ushioda (Eds.), *Motivation, language identity and the L2 self* (pp. 11-19). Multilingual Matters. (accessed on 03 May 2025)
3. Tegos, S., Demetriadis, S., & Karakostas, A. (2014). Using a Conversational Agent for Promoting Collaborative Dialogue in Computer-Supported Collaborative Learning Activities. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 24(1), 62-91. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40593-013-0007-3> (accessed on 03 May 2025)
4. Beatty, K. (2010). *Teaching and researching computer-assisted language learning* (2nd ed.).

Routledge. (accessed on 04 May 2025)

5. Settles, B., & Meeder, B. (2016). A trainable spaced repetition model for language learning. *Proceedings of the 54th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, 1848–1858. URL: <https://doi.org/10.18653/v1/P16-1174> (accessed on 04 May 2025)

6. Backlinko. (2024). *Chatbot Statistics: Usage, Market Size & Trends (2024)*. URL: <https://backlinko.com/chatbot-stats> (accessed on 04 May 2025)

7. Integration of Chatbots in Additional Language Education: A Systematic Review. *European Journal of Educational Research*, 13(4), 1607–1625 (accessed on 04 May 2025)

8. Liakin, D., Cardoso, W., & Liakina, N. (2015). Learning L2 pronunciation with a mobile speech recognition app: A case study. *CALICO Journal*, 32(3), 512–537. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1143784.pdf> (accessed on 04 May 2025)

*Ющук Артур,
студент групи ІН-22
факультету кібернетики
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
Науковий керівник: д.філос. (PhD) Овдійчук В.А.*

Можливості використання хмарних технологій в освітньому процесі

Хмарні технології стають важливим інструментом у навчанні. Одним із найпопулярніших сервісів, які використовуються в освітньому процесі, є сервіси Google, зокрема Google Документи. Вони дають можливість створювати, редагувати та зберігати документи в Інтернеті та застосовувати їх для вирішення різноманітних завдань.

Хмарні технології стали об'єктом дослідження низки українських дослідників: Н. Балик, Ю. Бикова, І. Войтовича, М. Жалдака, О. Карабін, О. Кривоноса, О. Мойко, Н. Морзе, Ю. Рамського, Г. Ткачук, В. Франчука та ін. У наукових розвідках М. Жалдака, Н. Морзе, А. Кочаряна, Н. Павлової, О. Співаковського, О. Спіріна, Ю. Триуса та ін. висвітлено особливості використання хмарних технологій під час навчання, описано можливості таких технологій для освіти та самовдосконалення студентської молоді.

Розкриємо окремі переваги використання Google Документів для формування та вдосконалення компетентностей майбутніх учителів інформатики під час навчання.

Важливою перевагою хмарних технологій є доступність, адже Google Документи доступні з будь-якого комп'ютерного пристрою, підключеного до Інтернету, що робить їх надзвичайно зручними для здобувачів освіти. Така особливість є важливою в умовах дистанційного та змішаного навчання, забезпечує гнучкість освітнього процесу.

Ще однією важливою перевагою хмарних документів є їх автоматичне збереження на Google Диску. Це знижує ризик втрати даних через несподіване закриття програми або відключення електроенергії. Google Документи мають дружній інтерфейс, що дає можливість навіть студентам, які мають низький рівень навчальних досягнень, швидко освоїти їх та почати роботу. Це зменшує час на навчання та дозволяє зосередитися на змісті, а не на технічних аспектах. Google Документи є безкоштовними для використання. Така перевага робить їх доступними для усіх учасників освітнього процесу, забезпечує рівний доступ до навчальних матеріалів та інструментів [2].

Google Документів можна використовувати для створення

різноманітних дидактичних матеріалів, таких як конспекти лекцій, презентації, завдання, тести, інтерактивні малюнки тощо. Завдяки можливості спільного редагування, викладач може залучати студентів до процесу створення матеріалів, що підвищує їхню навчально-пізнавальну діяльність. Це не лише покращує розуміння нового матеріалу, але й допомагає розвивати навички самостійної роботи [1].

Google Документи дають можливість застосовувати під час навчання різні форми роботи: групову, колективну та індивідуальну. Комбінування цих форм під час заняття сприяє формуванню м'яких навичок у студентів. Наприклад, під час виконання групового проєкту, пов'язаного зі складанням конспекту уроку з інформатики, один студент продумує різнорівневі завдання, інший – створює і додає необхідні графічні елементи, а третій – редагує цілі, мету заняття, тощо. Викладач може спостерігати за процесом роботи та надавати коментарі в режимі реального часу, що підвищує ефективність навчання [1].

Організація різних рівнів доступу до документа допомагає викладачу контролювати сам процес роботи на проєктом. Це сприяє вдосконаленню вмінь комунікувати, відстоювати свою думку, критично мислити, оскільки студенти можуть обговорювати свої ідеї та отримувати зворотний зв'язок від одногрупників. Оцінювання можна проводити через коментарі або за допомогою функції «Пропозиції», яка дозволяє вносити зміни безпосередньо в текст. Це спрощує процес оцінювання та робить його прозорим та об'єктивним. Студенти можуть вчитися на своїх помилках та покращувати свої навички [2,3].

Інтеграція Google Документів з іншими інструментами (Google Календар, Google Блог та ін.) дозволяє створювати комплексні проєкти. Наприклад, майбутні учителі інформатики можуть будувати графіки в Google Таблицях, створювати плакати, рисунки в Google Малюнках та вставляти їх на блог, створений у Google Blogger [1].

Отже, використання Google Документів у освітньому процесі відкриває нові можливості для викладачів і студентів. Такі інструменти не лише спрощують процес навчання, але й роблять його більш інтерактивним та цікавим. Завдяки хмарним технологіям у студентів формуються різні необхідні вміння, навички, які стануть основою їх фахових компетентностей.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вакалюк Т. А. Хмарні технології в освіті. Навчально-методичний посібник для студентів фізико-математичного факультету. Житомир: вид-во ЖДУ, 2016. 72 с.
2. Роль та вплив хмарних технологій в освіті. URL: <https://wezom.com.ua/ua/blog/rol-ta-vpliv-hmarnih-tehnologiy-v-osviti> (дата звернення

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

02.04.2025).

3. Семеняко Ю.Б., Фонарюк О.В., Чорниш Ю.І. Хмарні технології в змішаному навчанні: перспективи та проблеми. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2022. Вип. 50(2). С. 205–209. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.40>

**ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ПСИХОЛОГІЯ, СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

*Варениця Дмитро,
магістрант 1 групи юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: д.пед.н., професор Нагорна О.О.*

The permissive procedure for changing the place of residence by citizens registered for military service during mobilisation: international standards and ways of improvement

Building up the capabilities of the Armed Forces of Ukraine through full and high-quality manning is one of the state's top priorities in a special period. It is necessary to maximize the potential of the defence forces to fulfil their task of protecting the independence, territorial integrity, and national security of the state.

To this end, to ensure proper implementation of the legislation on mobilisation training and mobilisation, the military authorities and conscripts and persons liable for military service introduce certain organisational and legal mechanisms. The effect of which is accompanied by restrictions on the constitutional rights and freedoms of citizens.

However, due to the multidimensionality and duration of the war, the inevitability of crisis phenomena in the economy and other spheres of society, on which the military and political potential of the state directly depends. This makes it necessary for the state to balance the application of administrative and repressive mobilisation measures to the population with the promotion of their business activity and normal economic processes.

At the same time, the legislation of Ukraine on mobilisation training and mobilisation, as well as the practice of its application, indicate that it establishes organisational and legal mechanisms with such flaws in their regulation that disrupt this balance. This causes damage to the state's defence capability in the medium and long term.

Firstly, according to the provisions of the legislation of Ukraine on mobilisation training and mobilisation regarding the obligations of citizens regarding mobilisation training and mobilisation, citizens registered for military service are prohibited from changing their place of residence without the permission of the heads of territorial recruitment and social support centres from the moment mobilisation is announced (part 6 of Article 22 of the Law of Ukraine 'On mobilisation training and mobilisation') [1].

After attempts to specify the permissive procedure for the internal

movement of persons liable for military service and conscripts and significant and, to some extent, justified public dissatisfaction with the need to comply with these restrictions, several members of the Ukrainian Parliament submitted a draft law on amendments to certain laws of Ukraine to clarify the procedure for the departure of conscripts, persons liable for military service and reservists from their place of residence within Ukraine of 5 July 2022 №. 7522, the explanatory note to which states that, given the public outcry and the need to

The inadmissibility of the Non-alternative and critically low-detailed permissive procedure for the internal movement of persons liable for military service and conscripts is also supported by the provisions of international standards.

According to Article 2 of Protocol №. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, everyone lawfully within the territory of any State has the right to freedom of movement and freedom to choose his or her residence within that territory.

At the same time, this international document stipulates that No restrictions shall be placed on the exercise of these rights other than those prescribed by law and necessary in a democratic society. This is in the interests of national security or public safety. This includes the maintenance of public order, the prevention of crime, the protection of health or morals, or the protection of the rights and freedoms of others. [3].

Having reviewed the legal positions of the European Court of Human Rights (ECHR) in cases in which this international judicial institution considered the issue of state observance of the right to freedom of movement. Freedom to select one's place of residence. This is in the context of the introduction of a permit regime for the exercise of this right by military authorities. We note that this right also applies to persons who are conscripts, persons liable for military service, and military personnel.

At the same time, it is recognised that military personnel and similar categories of persons may be subject to more significant restrictions. A case of interference with the right to freedom of movement and freedom to choose one's place of residence is the restriction of the right to leave a certain territory without the permission of the military command. Under the threat of disciplinary, administrative, or criminal sanctions. (*Garib v. the Netherlands*, application) №. 43494/09, paras. 54-59) [4].

In determining the lawfulness of restrictions on the right to freedom of movement and freedom to select one's place of residence, the ECHR is guided by the three-part test established in its practice. According to which it must be established whether the relevant restriction was provided for by law, whether legitimate aims and public interests justified it, and whether the restriction was necessary in a democratic society.

When assessing the need to restrict the right to freedom of movement and freedom to choose one's residence in a democratic society, an international judicial institution considers several factors, including:

- compliance of restrictive measures with the nominal purposes of their introduction at the relevant time;
- quality of the internal decision-making process, including consideration of the legitimate interests of the persons concerned by minimising the negative consequences for them;
- whether safeguards against arbitrariness and abuse in the application of restrictions have been put in place, such as judicial control over relevant administrative decisions, exceptions to the general rule that would address the special circumstances of those.

In the light of the above, the provisions of Ukrainian legislation prohibiting persons liable for military service, conscripts, and reservists from changing their place of residence without the permission of the heads of territorial recruitment. Social support centres should be revised.

If its abolition under the above legislative initiative is an overly radical step and is Not a balanced response to the challenge of ensuring proper organisation and maintenance of military registration of conscripts and persons liable for military service, then high-tech information and technical means and balanced organisational and legal mechanisms can be used to streamline the system of mobilisation training and mobilisation without creating unjustified obstacles to economic processes, activities of volunteer organisations and the activities of the public.

This is fully consistent with the Military Security Strategy of Ukraine, which defines effective defence management based on innovative solutions and modern business practices, programme, and project management of defence resources. It also includes improved processes for identifying and meeting Ukraine's defence needs.

These are the goals of implementing state policy in the military, defence, and military construction sectors. It also stipulates the need to introduce modern information and space technologies, automation of management processes and digitalisation of activities in the defence forces of Ukraine with an appropriate level of security of the information processed [6].

References:

1. On mobilisation training and mobilisation: Law of Ukraine of 12 October 1993, №. 3543-XII. Date of update: 16 June 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

2. Explanatory note to the Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine on Clarifying the Procedure for Departure of Conscripts, Persons Liable for Military Service and Reservists from their Place of Residence within Ukraine of 5 July 2022, №. 7522. URL:

<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1392829>

3. Protocol №. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, guaranteeing certain rights and freedoms Not included in the Convention and its first Protocol: international document of 16 September 1963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/96/f23689n529.pdf>

4. Gharib v. the Netherlands, application №. 43494/09, 6 November 2017, European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189059>

5. Golub v. the Republic of Moldova and Russia, №. 48020/12, 30 November 2021, European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213706>

6. The Military Security Strategy of Ukraine 'Military Security – Comprehensive Defence', approved by the Decree of the President of Ukraine of 25 March 2021 №. 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>

Вознюк Лілія,
студентка групи ПП-216
факультету дошкільної освіти та психології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.психол.н., доцент Старовойт І.Й.

Терапевтичні методи психологічної підтримки в контексті збереження психічного здоров'я підлітка

Сімейні конфлікти мають значний вплив на психіку дитини, постійні стреси, тривожність, розлади, хвилювання, зміна настрою та багато чого іншого, підлітки в такий вік є емоційно нестабільними, тому напружені стосунки між батьками можуть спричинити серйозні наслідки, це все впливає на підлітка не тільки в теперішньому часі, а й негативно може вплинути на майбутнє, на її сепарацію та особисту родину, для батьків важливо зрозуміти, що в таких ситуаціях потрібно одразу звертатися за допомогою до спеціалістів, аби запобігти серйозних наслідків[1].

Робота психолога з батьками підлітків є значною і передбачає тісну співпрацю, щоб зрозуміти причину виникнення певної проблеми, запиту з яким вони звернулися по допомогу. В таких випадках головне не соромитися та не боятися звертатися за допомогою до психологів, адже це все кардинально може змінити в житті дитини.

У своїй роботі психолог буде визначати проблему з якою звернулася дитина, у випадках сімейних конфліктів. Це може бути надмірна агресія, тривожність, апатія, низька самооцінка та багато іншого. Для психологічної підтримки підлітків у таких ситуаціях використовують різні терапевтичні методи, одними з них є: когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), вона використовується для лікування широкого спектру станів, включаючи: залежності, проблеми з гнівом, тривогу, біполярний розлад, депресія, розлади харчової поведінки (РХП), панічні атаки, розлади особистості, фобії та проблеми зі стресом. Когнітивно-поведінкова терапія спрямована на допомогу та підтримку для клієнта. При цьому терапевт грає дуже активну роль, процес докладно пояснюється, і клієнтам часто даються домашні завдання, цей процес проводиться з психотерапевтом, який надає інформацію, пропонує техніки, підказки тощо, деякі з цих технік включають експозицію, релаксацію, формування, моделювання, когнітивну реструктуризацію (зміна поведінки).

Наступним із методів це є арттерапія, вона дозволяє підлітку виразити свої емоції через малювання, колажі, ліплення, особливо це важливо для тих, хто не може вербалізувати свої почуття та емоції, психолог арттерапевт дозволяє за допомогою творчості пережити внутрішні

конфлікти, тривогу, страх, що турбують клієнта, діти за допомогою такого способу роботи можуть самостійно знайти внутрішній ресурс, щоби впоратися з проблемою яка їх турбує. Якщо це груповий процес, тоді є певні ритуали початку та завершення заняття. Наприклад, перед тим, як почати, група ділиться своїм настроєм. Але основна частина заняття – це коли підліток саме творить. І він інтуїтивно обирає той інструмент, який йому підходить. Правильне рішення для психолога - це довіритися дитині, її несвідомому [2], під час роботи варто використовувати певні техніки які допоможуть налагодити стосунки в родині та побачити її з іншої сторони.

Одним із важливих методів є сімейна терапія, психолог (або психотерапевт) з членами родини, спрямований на корекцію міжособистісних відносин і усунення емоційних і поведінкових розладів у родині, психолог допомагає батькам усвідомити вплив їхніх конфліктів на дитину та навчатися ефективним стратегіям спілкування. В таких випадках терапія відбувається не тільки з дитиною, а й з батьками, для того, щоб кожний з членів сім'ї знав як поводити себе у конфліктних ситуаціях, аби не зашкодити сім'ї.

Ще одним із методів є, метод емоційної підтримки - це не просто слово підбадьорення чи співчуття, цей метод виконує кілька важливих функцій : зниження рівня стресу - коли ми відчуваємо підтримку, організм реагує позитивно, тоді зменшується рівень кортизолу (гормон стресу), з'являється більше сил та мотивації для вирішенні проблем; підвищення самооцінки – людина, яка отримує підтримку, відчуває себе цінною та потрібно, і це позитивно впливає на її самооцінку; поліпшення фізичного здоров'я – наукові дослідження довели, що емоційна підтримка позитивно впливає на імунітет та знижує ризик серцево-судинних захворювань; формування почуття безпеки – людина яка має підтримку, вона знає, що вона може знаходитися в безпеці та може стабільніше почуватися в складних життєвих ситуаціях та психологічна підтримка – незважаючи на те, що емоційна підтримка від рідних є надзвичайно важливою, іноді потрібна професійна допомога. Психологи та психотерапевти здатні не лише підтримати емоційно, а й допомогти поглиблено зрозуміти у своїх потребах, емоціях та навчитися ефективно справлятися з ними.

Також під час методу емоційної підтримки, важливо знати вправи та техніки на подолання стресу, швидкого заспокоєння організму, контролю емоцій в різних місцях та ситуаціях, завдяки цим вправам, підліткам та навіть дорослим, можна легко в стресових, конфліктних ситуаціях контролювати свої дії.

Наступним дієвим видом методів, є гештальт-терапія, цей метод підійде для тих підлітків, які погано розуміють свої емоції, потреби,

почуття та бажання, практичний метод гештальт-терапії заключається в тому, що людина вчиться відчувати та усвідомлювати власні почуття «тут і зараз», дослухаючись до тіла та думок. У цьому методі психолог використовує асоціації, метафори, символи, в деяких випадках метафоричні асоціативні картки (МАК), що сприяє емоційному вираженню та допомагає людині дійти до висновку та зрозуміти її потреби. Самовираження і творчість у гештальт-терапії підлітків є невід'ємною частиною роботи. Не дарма гештальт ще називають терапією дії, і терапевтичні техніки цього напрямку нині тісно переплетені з техніками арт-терапії, тобто терапії через творчість. Способи творчого самовираження можуть бути найрізноманітнішими: малюнок, створення пісочних композицій, вигадкування історій, розігрування сценки, рольові ігри тощо. Така діяльність має терапевтичний сенс: метою гештальт-терапії з елементами творчості є емоційна підтримка, навчання психосоціальних навичок і навичок розв'язання проблем, розвиток креативності в повсякденних ситуаціях та емоційне самовираження [3].

Психодрама – цей метод більше використовується в сімейній консультації, це метод групової психотерапії, заснований Я.Морено, що поєднує в собі діагностичні можливості, сценічні подання, груподенамічні сесії й аналітичну роботу учасників, для підлітка важливим в цій роботі буде те, що він зможе розіграти складну ситуацію з життя, приміряти ролі себе, батька, мами або іншого члена сім'ї та знайти оптимальний спосіб вирішення певного конфлікту, а батьки в цей час зможуть поспостерігати на ситуація збоку та як це бачить дитина на власні очі. За допомогою цього методу можна домогтися особистісного росту, перебороти життєву кризу, засвоювати основні ролі людини, скоригувати життєвий сценарій, знайти вихід з конфлікту, зменшити симптоми й важкі переживання, а також досягти рішення численних життєвих проблем. Психодрама може виявитися дуже корисною тим, хто страждає від низької самооцінки, зазнає труднощів у взаєминах з людьми, не може пережити біль втрати або перебороти наслідки психічної травми. Робота в психодраматичній групі допоможе розв'язати конфлікт із близькими, або зняти важкі переживання, викликані ним, перебороти образу або почуття провини.

Метод психодрами далеко виходить за межі тільки клінічних або психологічних проблем і з успіхом використовується для особистісного самопізнання, і як засіб особистісного росту й розвитку в різноманітних сферах від особистого життя до бізнесу й політичної діяльності. Робота в психодраматичній групі ґрунтується як на реальності, так і на уявлених ситуаціях. Можливе занурення в минуле й подорож у майбутнє, моделювання мрій й дослідження сновидінь [4].

Ще один із методів які може використовувати психолог в роботі з

дитиною, це метод ненасильницького спілкування Маршалла Розенберга, цей метод допоможе дитині висловлювати свої емоції та потреби без агресії, а також слухати та розуміти навколишніх. Під час цього методу підліток має освоїти чотири важливих кроки:

1. Спостереження (дитина повинна описати факт без оцінки, я чую)
2. Почуття (я відчуваю)
3. Потреби (для мене важливо)
4. Прохання (будь ласка)

За допомогою цього методу, дитина навчиться виражати по-новому себе, чути інших та вирішувати конфліктні ситуації, фокусуючи свою свідомість на тому, що ми бачимо, відчуваємо та чого потребуємо.

Та найважливіший на нашу думку із усіх методів, є індивідуальне консультування, за допомогою якого психолог допомагає підлітку розібратися з його почуттями, емоціями, тривожністю, підвищити самооцінку та знайти способи конструктивного вирішення проблеми, також під час роботи з підлітком психолог використовує багато технік такі як: активне слухання, зоровий контакт, метод конфронтації, перефразування, тощо, аби забезпечити довірливе середовище, щоб підліток міг спокійно та відкрито розповідати про свої проблеми.

В роботі підліток зможе не тільки виговоритися психологу, а й пропрацювати свої проблеми, дитячі образи на батьків, тривожність та інші проблеми, за допомогою рекомендацій від психолога, дитина зможе відчувати себе спокійною та відкрито висловлювати свої потреби.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна константувати, що для підтримки психіки дитини існує безліч терапевтичних методів, на нашу думку найбільш дієвим в контексті подолання сімейних конфліктів є наступні: арттерапія – вид психологічної корекції та психотерапії, заснований на творчості та мистецтві; гештальт-терапія – психотерапевтичний метод, скерований на підвищення самоусвідомленості, любові до себе та самострийняття та психодрама – терапевтичний підхід, який дозволяє клієнтам досліджувати свої внутрішні переживання. Для мінімізації негативного впливу сімейних конфліктів на психіку дитини, варто застосовувати певний вірний підхід : індивідуальна терапія, сімейна консультація та розвиток емоційної гармонійності допоможуть дитині навчити конструктивно реагувати на труднощі та підтримувати свій емоційний баланс, задля зменшення емоційного вигорання, стресу та тривожності.

Список використаних джерел і літератури:

1. Березовська, Л.І. (2016). Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник. Мукачево: МДУ.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

---

2. Книга «Я АРТ», Вікторія Назаревич, Україна (2020).
3. Перлз Ф. Практикум по гештальт-терапії, 2017. 240 с.
4. Прокоф'єва О. О.»Психодрама». *Наукове періодичне видання Український психолого-педагогічний науковий збірник*. Науковий журнал № 3(03) грудень 2014.с.163-171.

*Войналович Оксана,
студентка групи СР-41с
факультету психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
Науковий керівник: ст.викл. Шевців Ю.О.*

Міжвідомча взаємодія в запобіганні та протидії булінгу в освітньому середовищі: роль соціальних служб та органів у справах дітей

У сучасному суспільстві проблема булінгу набуває особливої гостроти, зокрема в дитячому та підлітковому середовищі. Цькування, яке може проявлятися у формі фізичного, психологічного, економічного чи кібернасильства, негативно впливає не лише на жертву, але й на загальний мікроклімат у закладі освіти. Зростання кількості випадків булінгу свідчить про потребу в системному підході до його попередження та подолання. Особливої актуальності набуває міжвідомча співпраця, у межах якої ключову роль відіграють соціальні служби. Саме вони забезпечують психологічну підтримку, захист прав дітей і допомогу у вирішенні конфліктів. Формування безпечного освітнього простору вимагає активної участі всіх зацікавлених сторін: школи, сім'ї, соціальних служб та органів влади.

Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» вніс важливі зміни до законодавства щодо протидії булінгу. У ньому вперше на законодавчому рівні було визначено, що таке булінг і встановлено відповідальність за його вчинення. Відповідно до цього закону, булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, в тому числі із застосуванням електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути або була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [3].

За дослідженнями ЮНІСЕФ, з фактами шкільного булінгу в Україні мали справу 67 % дітей у віці від 11-17 років. Також, 24 % дітей стали жертвами, а 48 % з них нікому не розповідали про ці випадки [2].

З метою створення безпечного, толерантного та відповідального освітнього середовища, а також підвищення поінформованості працівників закладів освіти, батьків і законних представників дітей про запобігання та реагування на випадки булінгу, МОН розробило міжвідомчий алгоритм взаємодії щодо профілактики та протидії

цькуванню (Лист МОН від 19.09.2024 р. №1/17118-24).

У Міжвідомчій взаємодії в запобіганні та протидії булінгу в освітньому середовищі: Центри соціальних послуг проводять соціальну профілактику, оцінюють потреби осіб, залучених до ситуацій булінгу, визначають необхідні соціальні послуги та методи роботи, надають психологічну підтримку та організовують відповідні послуги. Соціальні послуги надаються згідно з державними стандартами, з урахуванням індивідуальних потреб кожної зі сторін конфлікту; Міністерство соціальної політики України відповідає за розробку та реалізацію політики у сфері соціальних послуг і соціальної роботи; Національна соціальна сервісна служба України здійснює державний нагляд та контроль за якістю надання соціальних послуг у цій сфері.

У сфері запобігання та протидії булінгу Державна служба України у справах дітей:

- впроваджує профілактичні заходи щодо протидії булінгу (цькуванню) в закладах освіти, а також заходи, спрямовані на розвиток у підлітків життєвих навичок;

- координує дії та забезпечує інформаційну підтримку місцевих служб у справах дітей, зокрема щодо гарантування безпеки дітей, у разі надходження повідомлень про жорстоке поводження або загрозу їхньому життю та здоров'ю [1].

Служба у справах дітей забезпечує безпеку дітей, щодо яких надійшла інформація про жорстоке поводження або загрозу їхньому життю чи здоров'ю, через:

- проведення спільної з підрозділом Національної поліції, соціальним працівником або іншими надавачами соціальних послуг, а також представником закладу охорони здоров'я оцінки рівня безпеки дитини;

- організація надання дитині необхідної медичної допомоги та, у разі потреби, її тимчасове поміщення в безпечне середовище;

- вирішення питань, пов'язаних із соціальним захистом дітей, які постраждали від булінгу, встановлення причин інциденту та впровадження заходів для їх усунення.

У боротьбі з булінгом першочергове значення надається саме профілактичним заходам, а не покаранню, адже вони мають більш стійкий і довготривалий вплив. В Україні запобігання насильству щодо дітей визначено як один із ключових напрямів діяльності всіх служб та органів, що опікуються питаннями захисту прав дитини [4, с.99].

Якщо у закладі освіти відсутні практичний психолог або соціальний педагог, супровід процесу застосування виховних заходів у класі чи групі, де стався випадок булінгу, здійснюють працівники служби у справах дітей та центру соціальних служб – за умови їх функціонування в межах

відповідної територіальної громади.

Проблема булінгу в освітньому середовищі потребує комплексного підходу, що передбачає не лише виявлення та реагування на випадки цькування, а й активну профілактичну роботу. Ефективна протидія булінгу неможлива без злагодженої міжвідомчої взаємодії – зокрема, закладів освіти, соціальних служб, служби у справах дітей, органів місцевої влади та Національної поліції. Важливо, щоб кожен із цих суб'єктів чітко розумів свою роль у загальній системі захисту прав дитини. Особлива увага має приділятися своєчасній психологічній підтримці та наданню соціальних послуг відповідно до потреб постраждалих і кривдників. Лише через єдність дій та послідовну політику підтримки можна створити безпечне, толерантне та сприятливе середовище для навчання і розвитку кожної дитини.

Список використаних джерел і літератури:

1. Алгоритм взаємодії щодо превенції та протидії булінгу в закладах освіти. Державні сайти України. URL : <https://www.if.gov.ua/news/alhorytm-vzaiemodii-shchodo-preventsii-ta-protydii-bulinhu-v-zakladakh-osvity> (дата звернення 03.05.2025 р.).
2. Булінг – важлива проблема для дітей в Україні. ЮНІСЕФ розпочинає кампанію проти булінгу. Педагогічний портал: освітня преса. URL : <https://is.gd/EOYzxN> (дата звернення: 23.04.2025 р.).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню). Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення: 30.04.2025 р.).
4. Чорнолецька В. Характеристика поняття «булінг» та його різновиди. *матер. Всеукр. наук. конфер. з міжн. участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє»*. 21 квітня 2022 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2022. С.98-99.

*Гайдей Ірина,
студентка групи Ца1-В21,
навчально-наукового інституту української філології та журналістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: к.філол.н. Шевчук З.С.*

Мовна специфіка кримінального соціолекту в прозі І. Багряного (на матеріалі роману «Сад Гетсиманський»)

«Сад Гетсиманський» – це чи не найтрагічніший роман української літератури усіх часів. Власне назвою твору автор намагався провести наскрізну символіку про місце передсмертних страждань, прийняття неминучих тортур, які можуть витримати людське тіло й свідомість.

У художньому тексті символом Гетсиманського саду є «Холодногірська тюрма з безліччю розгалужень, тюремних блоків, якихось прибудівель» [1, с. 317]. Важливо зауважити, що Іван Багряний написав перший в історії твір про діяльність НКВД ізсередини. Зважаючи на те, що місце було засекречене, з'являлася спеціальна лексика, побудована на евфемізмах та кодуванні інформації. Таким чином у подібних організаціях утворився власний соціолект.

У прозі Івана Багряного, зокрема в романі «Сад Гетсиманський», виразно простежується тенденція до художнього моделювання реальності через систему кримінального чи, так званого, арештантського соціолекту – специфічної мовної підсистеми, притаманної певній соціальній групі в умовах замкнутого простору й екстремального існування [3, с.111]. Кримінальний соціолект як умовна мова, яка в межах тексту виконує низку функцій: номінативну, ідентифікаційну, експресивну, стилістичну. Він позначає як саму тюремну дійсність, так і внутрішню структуру буття арештанта, формує систему координат, у межах якої окреслюється не лише побут, а й філософія виживання, моральної незламності або занепаду.

У романі соціолектна лексика набуває статусу повноцінного семіотичного коду, за допомогою якого ідеологічна реальність радянського терору отримує символічну структуру, додаткове трактування.

Мовні одиниці цього коду можна класифікувати за тематичними групами:

1. Побутові найменування:

а) будівлі, приміщення, кімнати, транспорт: *фабрика-кухня, державне чистилище, брехалівка, трійник, трійники, президія, штрафна камера, чорний ворон, телячий вагон тощо;*

б) конструкції, меблі, предмети, побутове приладдя: *кормушка, вовчок, господиня, зрівнялівка, фабрика, зельонка тощо;*

в) їжа, посуд: *баланда, горбушка, приколка, бачки.*

2. Найменування посад і обвинувачень: *стукач, вербовщик, залізний ромком, аргат, очкарі, архангел, пролетарський Олімп, еліта, контрик, арештантська аристократія, стрілок, молотобоець, футболіст тощо.*

3. Найменування дій і процесів (переважно дієслівні форми): *колоти/розколотися, набивати погони, торкатися пальцем, робити біфштекс, женити на шимпанзе, робити чих-них, давати кунді-бунді, пришити агітацію, вмерти раз / вмерти двічі, вичухуватися, взути, подумати, лягти валетом в замок/йолочку тощо.*

4. Найменування етапів розпорядку дня: *побудка, поверка, оправка, кормленіє звіреї, великий і малий конвейєр.*

5. Вироки: *двохсотка, єжовські рукавиці, на мило, з речами/без речей тощо.*

Усі ці групи виразно виявлені в романі і протрактовані автором – це, в свою чергу, дозволяє розглядати його як цілісну систему арештантського соціолекту.

Побутова лексика репрезентує матеріальне оточення арештанта і слугує засобом оцінки умов існування у в'язничному просторі. Так, номінація «*телячий вагон*» («на сорок человек ілі восемь лошадей» [1, с. 42]) вказує на умови перевезення в'язнів, які прирівнюються до рівня худоби. У творі часто використані мовні одиниці, які утворені з означальним компонентом належності до тварини [5, с. 215]. Лексема «*кормушка*» використовується на позначення невеликого віконця в дверях, яке було джерелом свіжого повітря. Іронічно-принизливою є метафора «*кормленіє звіреї*», що є описом процесу подання харчування ув'язненим, що демонструє їхню повну дегуманізацію. В'язничне авто, у якому перевозять людей, набуває символічної ваги у фраземі «*чорний ворон*», що асоціюється з несамовитим терором та втіленням смерті [4, с. 151]. Значення цих одиниць не обмежується номінативною функцією – вони є засобами формування атмосфери страху, поневолення і безсилля.

Іншим тематичним блоком є лексика на позначення соціальних ролей і функцій у внутрішньов'язничній ієрархії. До цієї групи належать мовні одиниці, які вказують на інституційно оформлену систему влади у межах камери (еліта, стукач, вербовщик і т.д.). Водночас назви посадових осіб (стрілок, молотобоець, футболіст) часто утворені на основі метонімічного перенесення способу тортур: ударів з відстані, із застосуванням знарядь чи кінцівок; виконавчої ролі: охоронець, слідчий, комісар.

Надзвичайно різноманітним є пласт соціолектної дієслівної лексики,

що здебільшого репрезентує насильницькі практики, які слідчі та наглядачі застосовують до арештантів. Виразно метафоризовані фрази «робити біфштекс», «женити на шимпанзе», «торкнутися пальцем», «робити чих-них», «кунді-бунді» позначають різновиди побиття, часто до втрати свідомості. Називати тортури прямими відповідниками було заборонено, а визнавати ув'язненому, що до нього застосовували насилля – було соромно.

Особливу увагу привертають метафоричні та іронічні перифрази, якими позначено реалії в'язничного буття. У цих конструкціях виявляється ідіостиль Багряного як митця, що надає значенням символічного виміру. Так в'язниця отримує позначення «цитадель пролетарського правосуддя», «вогненна піч», «фабрика-кухня», «державне чистилище», що демонструє її метафізичне навантаження як місця випробування людини. Особливу увагу потрібно приділити поняттям «з вещами» та «без вещей», адже вони передають не конкретне значення, а лише здогадки в'язнів, які породжують страх. Так у творі І. Багрянний зазначає, що, на думку однокамерників, виклик «із вещами» – це неодмінно смертний вирок.

Окремий дослідницький інтерес становить мовне питання: вживання української чи російської мови в межах кримінального соціолекту. У романі простежується принципова установка на двомовність соціолекту, де російськомовна арготична лексика виступає як маркер системної приналежності (вона – мова катів і зрадників), а українська – як мова внутрішньої гідності і опору. Таким чином світ роману поділений на «своїх» і «чужих» [2, с. 33]. Лексеми *человек, телячий, кормленіє* тощо не перекладаються, що приналежнює соціолект до реального мовного поля радянського пенітенціарного устрою. У такий спосіб автор посилює документальний вимір роману, не лише відтворюючи мовне середовище, а й зображуючи мовну війну як складову спротиву системі.

Отже, кримінальний соціолект у романі Івана Багряного виконує не лише функцію стилістичної маркованості, а й набуває статусу художнього інструмента, що моделює тоталітарну реальність через її мовну проекцію. Вона ж ґрунтується на глибокому психологізмі, символізмі та мовній достовірності, що, у свою чергу, відкриває нові горизонти для лінгвостилістичного аналізу тексту. Кримінальний соціолект постає не лише як матеріал для лексикографічного опису, а як ключ до глибшого розуміння сутності спроб радянського тоталітарного режиму змінити свідомість людини й знищити засади національної ідентичності, а тогочасна система тортур та номінацій використовується й досі на українських військовополонених.

Список використаних джерел і літератури:

1. Багрянний І. Сад Гетсиманський. Folio, 2011. 544 с.
2. Дмитрієв С. І. Номінація особи у лінгвокультурній картині світу носіїв українського кримінально-злочинного соціолекту. *Мова*. 2012. № 17. С. 32–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mova_2012_17_9 (дата звернення: 08.05.2025).
3. Лонська Л. І. Арештантська лексика в'язнів НКВД у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський». *Міжкультурна комунікація і перекладознавство : точки дотику та перспективи розвитку* : III Міжнар. науково-практ. Інтернет-конф., м. Переяслав, 16 берез. 2020 р. 2020. С. 111–114. URL: https://www.researchgate.net/profile/Kostiantyn-Mizin-2/publication/363468278_Mizkultura_komunikacia_i_perekladoznavstvo_tocki_dotiku_ta_perspektivi_rozvitku_2020/links/631d708c873eca0c007ab93d/Mizkultura-komunikacia-i-perekladoznavstvo-tocki-dotiku-ta-perspektivi-rozvitku-2020.pdf#page=111 (дата звернення: 08.05.2025).
4. Лонська Л. І. Вербалізація образу чорного ворона в романі івана багряного «сад гетсиманський». *In The 5 th International scientific and practical conference—Topical issues of modern science, society and education*, м. Харків, 28–30 листоп. 2021 р. Харків, 2021. С. 1510–1514. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/57285/1/Тези_педагогіка_Харків-28-30.11.21.pdf#page=1510 (дата звернення: 08.05.2025).
5. Лонська. Л. Фразеологізми на позначення життя арештантів у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. На честь професора Валерія Михайловича Мокієнка*. Вип. 1 (43), 2020. С. 214–219. URL: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/article/view/223188/223462> (дата звернення: 08.05.2025).

*Дроздовська Софія,
студентка групи ПО-22
факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: викл. Олійник А.В.*

Волонтерська діяльність студентів ХГПА (особистий досвід)

Волонтерство – це важлива частина життя студентської спільноти нашої академії. У час повномасштабного вторгнення кожен намагається бути корисним і підтримати тих, хто боронить Україну. Здобувачі освіти та викладачі беруть участь у благодійних заходах, організують збори коштів і долучаються до ініціатив на підтримку Збройних Сил України. Волонтерська діяльність формує активну громадянську позицію та згуртовує колектив навколо спільної мети – допомогти країні.

Одним із таких заходів, 16 травня 2024 року в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії відбувся II Благодійний захід на підтримку Збройних Сил України під гаслом «З Україною в серці». Організатором виступила академія, яка систематично підтримує військових через волонтерські ініціативи. Захід був присвячений допомозі 3-му механізованому батальйону 65-ї окремої механізованої бригади. Цільовим призначенням збору стали важливі технічні потреби підрозділу: екструдер, редуктор, комплектуючі для ремонту автотранспорту та безпілотних літальних апаратів, зокрема FPV-дронів, а також деталі для відновлення квадрокоптерів Mavik, які зазнали пошкоджень внаслідок ворожого радіоелектронного впливу та стрілецького обстрілу.

У межах заходу відбувся концерт у Хмельницькій обласній філармонії, в якому взяли участь студенти, викладачі та запрошені гості. Концертна програма поєднувала у собі пісні, хореографію, інструментальні виступи, які створили атмосферу єдності й підтримки. Всі зібрані кошти з продажу квитків були передані на зазначені військові потреби.

Паралельно з концертом у філармонії діяла благодійна ярмарка, організована студентами академії. Вони представили вироби ручної роботи, що поєднували народну символіку та сучасне бачення українського спротиву. Серед виробів були розписані патрони, каски, патріотичні браслети, вишиті та намальовані картини, керамічні вироби, а також традиційні обереги. Я особисто взяла участь у ярмарці – виготовивши понад десяток ляльок-мотанок, що символізують українську силу та захист. Мої вироби були продані разом з іншими. Кожна покупка стала внеском у допомогу фронту.

Даний захід продемонстрував підтримку фронту з боку академічної спільноти та небайдужих до того людей. Це показує, що навіть у тилу кожен може бути корисним: через мистецтво, організаційні здібності або участь у спільній справі. Волонтерство в академії – це не разова акція, а сталий процес, який формує у студентів відповідальність, активну громадянську позицію до спільної боротьби за майбутнє країни.

Окрім концертів наша академія проводить заходи пов'язані зі спортом, одним із них є Благодійний забіг «Сталевий кордон 3.0»:

5 жовтня 2024 року у місті Хмельницькому відбувся благодійний забіг до Дня працівників освіти під назвою «Сталевий кордон 3.0», співорганізатором якого виступила Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Метою заходу був збір коштів на засоби радіоелектронної боротьби (РЕБ) для прикордонників, які виконують бойові завдання на передовій. У результаті проведення акції було зібрано 520 000 гривень.

Маршрут забігу пролягав від Дендропарку до парку імені Михайла Чекмана. Учасники могли обирати одну з трьох дистанцій – 200 метрів, 1 кілометр або 3 кілометри, залежно від своїх можливостей. Участь у заході взяли викладачі, представники ректорату, профспілковий комітет, студенти всіх спеціальностей, а також небайдужі жителі міста.

Окрім спортивної частини, академія забезпечила учасникам та глядачам додаткову підтримку: поруч зі столами реєстрації було облаштовано зону з напоями та смаколиками. Кожен охочий міг пригоститися чаєм, кавою чи легкими закусками.

Я особисто брала участь у заході, як волонтерка. Допомогала учасникам проходити реєстрацію, відповідала на запитання, орієнтувала новоприбулих осіб. Цей досвід дав мені змогу зрозуміти, як потрібно працювати з командою на масштабному заході.

Благодійний забіг «Сталевий кордон 3.0» довів, що дії, об'єднані спільною метою, можуть дати вагомий результат. Подібні ініціативи формують єдність, відповідальність та активну громадянську позицію серед студентської молоді.

З нагоди тижня факультету початкової освіти та філології було проведено низку заходів, одним із них є Благодійний ярмарок, що відбувся 16 квітня 2025 року в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії, він організований студентами з метою підтримки Збройних сил України. Студенти приготували різноманітні домашні смаколики, а зібрані кошти були передані на потреби ЗСУ. Моя група приготувала велику кількість смаколиків: торти, желе, солодкі напої, горішки зі стусеним молоком, кекси, солоні закуски. Ярмарок не лише підтримав українських військових, а й став важливим моментом для згуртування студентської спільноти навколо спільної мети.

Також академія сприяє відновленню навколишнього середовища, тому окрім ярмарку ще відбулась Висадка дерев на алеї. У межах тижня факультету початкової освіти та філології в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії відбулася екологічна акція з висадки дерев на території алеї. Метою заходу було покращення природного стану середовища, озеленення академії та надання нового життя декоративним рослинам.

Студенти разом із викладачами висаджували дерева, адже розуміли значення кожної посаженої рослини для екології міста. Акція стала частиною навчально-виховного процесу, і прикладом активної позиції молоді щодо збереження природи.

Волонтерська діяльність у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії є невід'ємною частиною життя студентської спільноти. Завдяки ініціативності та згуртованості молоді й викладачів було реалізовано низку важливих заходів, кожен з яких мав на меті підтримку Збройних сил України, відновлення довілля або зміцнення громадянської свідомості.

Такі ініціативи доводять, що сучасне студентство не лише навчається, а й активно впливає на життя суспільства, готове брати відповідальність і діяти заради спільної користі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаренко З. П. Соціально-педагогічне волонтерство як бренд сучасної студентської молоді. *Вісн. Ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2019. № 2. С. 130-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2019_2_17
2. Деміда С., Носок М. Мотивація студентів до волонтерської діяльності. *Збірник наукових праць вісник ЛДУ БЖД*. № 13. 2016. С. 169-174.
3. Скиданович В. Психологічна структура волонтерської діяльності студентів. *Збірник наукових праць. Психологія*, № 22. 2018. С. 62-68.

*Козир Влада,
студентка групи СР-31
факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумського державного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Купенко О.В.*

Реінтеграція ветеранів у мирне життя

У сучасних реаліях одним з найбільш актуальних та важливих питань є повернення в мирне життя військовослужбовців, що брали участь у бойових діях, а саме їх реінтеграція. Кількість ветеранів, які потребують належної уваги та підтримки з боку суспільства, значно збільшилася з початком війни в 2014 р.

Станом на кінець 2024 року в Україні близько мільйона осіб мають статус учасника бойових дій. Про це повідомила міністерка у справах ветеранів Наталія Калмикова в інтерв'ю телемарафону [4], що свідчить про масштабність виклику, пов'язаного з поверненням до цивільного життя. Реінтеграція ветеранів – це не просто повернення з фронту до домівки. Це складний процес пристосування до нового ритму життя, що включає психологічне відновлення, працевлаштування, соціальну підтримку та прийняття в громадах. Досвід, описаний у дослідженні «Шлях ветеранів та ветеранок: досвід війни і повернення до цивільного життя» [1, с. 48], свідчить про те, що універсального сценарію повернення до мирного життя не існує. Кожен проходить цей шлях індивідуально, у власному темпі. Проте було виявлено певну закономірність: перший етап адаптації – перехід до цивільного життя зазвичай триває близько 1,5 року. Наступні півтора роки – це час на відновлення, побудову нової ролі в суспільстві та можливість віднаходження себе наново. Зазвичай лише після трьох років з моменту повернення з війни більшість ветеранів починають відчувати внутрішню стійкість, здатність будувати довгострокові плани.

Українські ветерани не становлять єдиної соціальної групи, адже їх досвід участі в бойових діях значно різниться: серед них є як колишні цивільні, які вперше взяли до рук зброю, так і професійні військові. Вони охоплюють різні вікові категорії – від молоді до осіб раннього пенсійного віку, а також належать до різних соціально-економічних груп [3, с. 7].

Поняття «реінтеграція ветеранів» охоплює багатовимірний процес повернення осіб, які проходили військову службу, до повноцінного життя в мирному суспільстві. Цей процес може включати [8, с. 14]:

- психологічну підтримку, що спрямована на подолання наслідків бойового стресу, травматичних переживань, тривожних станів і ПТСР;
- соціальну адаптацію, яка включає допомогу в налагодженні

міжособистісних зв'язків, пошуку житла, побудові нових ролей у громаді та родині;

- професійне перенавчання – надання можливостей здобуття нових знань і навичок, необхідних для успішної інтеграції у ринок праці;
- фінансову підтримку, що допомагає подолати матеріальні труднощі, зокрема на перехідному етапі повернення до мирного життя.

Також потрібно зазначити, що одним із важливих кроків у розбудові стійкої системи повернення до цивільного життя стало схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року [7]. В документі наголошується, що сучасний український ветеран продовжує проходити випробування війною навіть після демобілізації, а тому потребує довготривалої та персоналізованої підтримки. Зокрема, у Стратегії йдеться про впровадження узгодженого підходу державних і місцевих органів, роботодавців, медичних установ та громадськості для комплексної підтримки ветеранів у реабілітації, соціальному включенні та працевлаштуванні. На основі результатів соціологічного дослідження, зазначено, що понад 73% ветеранів стикаються з психологічними труднощами, майже 60% мають проблемами зі здоров'ям, а близько 22% стикаються з безробіттям та труднощами у працевлаштуванні. Як відповіді на ці виклики, Стратегія передбачає розширення доступу до послуг із підтримки ментального здоров'я, розвиток реабілітаційних послуг, а також створення системи супроводу демобілізованих осіб на рівні громад.

Повернувшись зі служби, ветерани спираються на минулий досвід, але також мають новий досвід під час служби. Відповідно, повернення до цивільного життя включає в себе потребу додаткового часу на відновлення, здобуття нових знань, формування навичок та лікування [5]. У «Дослідженні про ветеранську реінтеграцію» [2, с. 21], зазначається що одним із ключових напрямів реінтеграції ветеранів є створення системної підтримки на всіх етапах повернення до мирного життя. Зокрема, важливо формувати культуру поваги до ветеранів через щирі, а не формальні прояви шани, розвивати мережу ветеранських хабів у громадах, забезпечити наявність універсальної «дорожньої мапи» для адаптації після демобілізації, а також посилити підтримку не лише самих ветеранів, а й їхніх родин. Ветеранські простори можуть стати майданчиком для комунікації між громадою, владою та ветеранами, де останні виступають активними учасниками ухвалення рішень.

Отже, можна зробити висновок що реінтеграція ветеранів – це не одноразовий акт допомоги, а тривалий, багатоетапний процес, що вимагає чуйності, розуміння й співпраці між державою, громадою та кожною

окремою людиною. Ветерани повертаються з війни з унікальним досвідом, який часто супроводжується глибокими психологічними й соціальними викликами [6]. Забезпечення підтримки на рівні місцевих громад, доступ до якісних послуг та розвиток ветеранських ініціатив мають стати невід'ємною частиною державної політики реінтеграції, а також місцевої практики. Створення умов для активної участі ветеранів у суспільному житті сприятиме не лише їх реінтеграції, а й зміцненню соціальної єдності. Повноцінне повернення до мирного життя можливе лише за наявності довіри, відкритого діалогу та визнання.

Список використаних джерел і літератури:

1. Шлях ветеранів та ветераном. Дослідження про досвід війни і повернення до цивільного життя. Костина І., Денисов А., Хорунжий А., Руденко Т., Хофланд К. Е. Veteran Hub. URL: <https://veteranhub.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/doslidzhennia-shliakh-veteraniv-ta-veteranok.pdf> (дата звернення: 08.05.2025).
2. Дослідження про ветеранську реінтеграцію: ключові потреби та виклики у розрізі доступу до основних послуг та прав. – 2024. – URL: <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/irex-vets-needs-assessment-2024-ukr-1.pdf> (дата звернення: 07.05.2025).
3. Юлія Фрідріх І Тереза Люткефенд. Довга тінь Донбасу Реінтеграція ветеранів та зміцнення суспільної єдності в Україні. GPPi. URL: https://gppi.net/assets/GPPi_2021_Friedrich_Luetkefend_Long-Shadow-of-Donbas_ukr.pdf (дата звернення: 07.05.2025).
4. Мурашко А. Скільки українців мають статус учасника бойових дій? Нові дані від Мінветеранів | УНН. Українські Національні Новини (УНН). URL: <https://unn.ua/news/skilky-ukraintsiv-maiut-status-uchasnyka-boiovykh-dii-novi-dani-vid-minveteraniv> (дата звернення: 08.05.2025).
5. Ніжейко К., Ковалівська К. Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід та особливості в Україні. Економіка та суспільство. 2024. № 67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-161> (дата звернення: 08.05.2025).
6. Підтримка ветеранів: чому так важлива нова ініціатива уряду України для громади та родин захисників // *Мережа правового розвитку*. – 2024. – URL: <https://ldn.org.ua/event/pidtrymka-veteraniv-chomu-tak-vazhlyva-nova-initsiatyva-uriadu-ukrainy-dlia-hromady-ta-rodyn-zakhysnykiv/> (дата звернення: 07.05.2025).
7. Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 31.12.2024 № 1350-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-p#Text> (дата звернення: 08.05.2025).
8. Ткачук Я. В. Публічна політика підтримки реінтеграції військовослужбовців як фактор забезпечення суспільного добробуту. Електронний архів Національного університету «Кієво-Могилянська академія». URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a59447c-9fe1-4f7b-ab38-c764ced0a1ad/content> (дата звернення: 08.05.2025).

*Кривіч Анастасія,
студентка групи 11соз
факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: к.психол.н., доцент Бровченко А.К.*

Психологічна підтримка батьків дітей з ООП як чинник успішної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини

У сучасному освітньому просторі дедалі більше уваги приділяється індивідуалізації підходів до розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Успішність такої траєкторії значною мірою залежить не лише від професійності педагогів, а й від психоемоційного стану та залученості найближчого соціального оточення дитини – передусім її батьків.

Батьки дітей з ООП часто стикаються з серйозними психологічними труднощами: емоційним шоком після встановлення діагнозу, почуттям провини, тривогою за майбутнє, а згодом – із ризиками вигорання. Без належної підтримки це призводить до емоційної дезадаптації дорослих, що, у свою чергу, негативно впливає на ефективність психолого-педагогічного супроводу самої дитини.

Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) у цьому контексті відіграють ключову роль не лише в забезпеченні доступу до фахової допомоги для дитини, а й у формуванні стійкої підтримувальної системи для батьків. Психологічна допомога, надана своєчасно й професійно, може суттєво змінити батьківське ставлення до діагнозу, активізувати внутрішні ресурси родини та покращити результати освітньої взаємодії [1; 2]. Проблема психологічної підтримки батьків як чинника успішної реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з ООП є надзвичайно актуальною в умовах розбудови інклюзивного суспільства. Саме через увагу до родини як цілісної системи можна досягти довготривалих позитивних змін у житті дитини.

Численні дослідження та спостереження практиків відзначають, що батьки дітей з особливими освітніми потребами часто переживають складний і тривалий процес емоційної адаптації до діагнозу дитини [3]. У перші місяці після встановлення порушення типові реакції включають шок, заперечення, гнів, почуття провини, страх перед майбутнім. Ці стани можуть переростати у хронічну тривогу, депресивні прояви, дезадаптацію в соціальній та професійній сферах. А далі підвищене навантаження, необхідність постійного догляду, бюрократичні труднощі, а також

відчуття соціальної ізоляції сприяють формуванню синдрому емоційного вигорання. Батьки нерідко відчують втрату контролю над ситуацією, безсилля, зниження мотивації до подальших дій, що негативно позначається і на емоційному стані дитини.

Важливим аспектом є відсутність психоемоційної підтримки в родинному чи соціальному оточенні. Деякі сім'ї приховують діагноз дитини, уникаючи звернення по допомогу, що лише посилює внутрішню напругу [2]. У такому контексті психологічна допомога з боку фахівців ІРЦ набуває особливого значення – як точка опори для нормалізації емоційного стану батьків і залучення їх до активної співпраці.

Емоційне ставлення батьків до особливих освітніх потреб дитини безпосередньо впливає на її психоемоційний стан, рівень соціалізації та навчальну активність. Якщо батьки сприймають діагноз як вирок або виявляють надмірну тривогу, це формує у дитини занижену самооцінку, невпевненість, страх перед взаємодією з іншими. Натомість підтримка, прийняття та позитивна налаштованість дорослих сприяють формуванню мотивації, довіри до фахівців і активнішій участі в освітньому процесі [1].

Нерідко саме батьківська позиція визначає, наскільки ефективною буде робота команди супроводу. При деструктивних стратегіях (ігнорування потреб дитини, уникнення діалогу з фахівцями, проєкція провини на оточення) процес реалізації індивідуальної освітньої траєкторії ускладнюється або гальмується. І навпаки – конструктивна участь батьків у роботі ІРЦ, відкритість до змін, готовність до співпраці значно підвищують ефективність психолого-педагогічної допомоги. Виходячи з цього, формування свідомої, адаптивної позиції батьків щодо потреб і можливостей дитини є важливим завданням у процесі супроводу, а відповідна психологічна робота – необхідною умовою її досягнення.

Інклюзивно-ресурсний центр – не лише діагностично-консультативна структура, а й осередок психологічної підтримки родин, які виховують дітей з ООП. Одним із ключових напрямів роботи психолога ІРЦ є допомога батькам у подоланні негативних емоцій, формуванні адекватного ставлення до діагнозу дитини та стабілізації внутрішнього ресурсу родини.

Психологічна підтримка реалізується в різних формах: індивідуальні консультації, психоедукаційні зустрічі, міні-тренінги, групи підтримки. Така робота допомагає батькам краще розуміти особливості розвитку дитини, знижує рівень тривожності, сприяє прийняттю ситуації, а отже – підвищує якість взаємодії в родині та з командою фахівців [2].

Особливо важливо, щоб психолог ІРЦ не лише «реагував» на запити батьків, а й ініціював підтримку на ранніх етапах – одразу після первинного звернення. Це дозволяє запобігти глибокій дезадаптації

батьків і створити основу для ефективного включення родини в процес розбудови індивідуальної освітньої траєкторії дитини.

Таким чином, психологічний стан батьків є одним із ключових чинників, що впливають на ефективність реалізації індивідуальної освітньої траєкторії дитини з ООП. Неприйняття діагнозу, виснаження, страх перед майбутнім, відсутність підтримки – усе це може ускладнювати або гальмувати психолого-педагогічний супровід. Тому завдання психолога ІРЦ – не лише працювати з дитиною, а й налагоджувати партнерську взаємодію з родиною, допомагаючи батькам проходити всі етапи адаптації, від першого діагностичного контакту – до усвідомленого, стабільного включення в освітній процес.

Раннє надання психологічної підтримки, інформування, емоційне розвантаження, розвиток ресурсного батьківства – усе це створює умови для більш ефективної, злагодженої роботи фахівців і сприяє кращим результатам розвитку дитини.

Список використаних джерел і літератури:

1. Матохнюк Л., Максименко Ю. Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. № 1. С. 73-78.
2. Калініна Т. С. Психологічна допомога батькам дітей з особливими освітніми потребами в умовах військових дій. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 3, 2022. С. 103-107.
3. Горецька О. Психологічні особливості ставлення батьків до дітей з особливими потребами. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2013. № 2. С. 289-292 URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1081> (дата звернення: 01.05.2025).

*Павлюк Ліза,
студентка групи СР-42с
факультету психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
Науковий керівник: к.політ.н., доцент Грицанюк В.В.*

Роль недержавних організацій у підтримці осіб похилого віку

У сучасних умовах, коли внаслідок демографічних змін зростає частка осіб похилого віку, а державні ресурси для забезпечення їхньої повноцінної соціальної підтримки залишаються обмеженими, все більшої актуальності набуває діяльність недержавного сектору – зокрема, громадських організацій, благодійних фондів і волонтерських ініціатив. Соціальні трансформації, економічна нестабільність, воєнні події та зниження рівня довіри до інституцій держави зумовлюють необхідність залучення додаткових соціальних ресурсів, серед яких особливе місце займають недержавні суб'єкти.

Недержавні організації та волонтерські рухи мають низку важливих переваг: вони демонструють більшу гнучкість у реагуванні на потреби конкретних людей, здатні швидко адаптувати форми допомоги до змінних обставин, активно застосовують індивідуальний підхід та інноваційні методи підтримки. На відміну від державних структур, діяльність яких часто регламентується складними нормативними процедурами, НУО можуть оперативно організувати допомогу, ефективно комунікувати з місцевими громадами, залучати додаткові ресурси з різних джерел – як національних, так і міжнародних. У цьому контексті їхня роль у забезпеченні гідного рівня життя людей похилого віку є надзвичайно вагомою та перспективною.

Недержавні організації здійснюють підтримку осіб похилого віку за багатьма напрямками, охоплюючи як базові потреби, так і більш комплексні форми допомоги.

В Україні активно діють численні недержавні організації, що спеціалізуються на підтримці людей похилого віку. Наприклад, благодійний фонд «Життєлюб» організує безкоштовні обіди, розважальні заходи, навчання та майстер-класи для пенсіонерів. ГО «Суспільна служба України» реалізує програми соціальної допомоги самотнім особам похилого віку в громадах. Мережа Caritas Ukraine надає соціально-психологічну та гуманітарну допомогу літнім людям у різних регіонах країни, зокрема у кризових зонах [5].

Проект «Старість НА радість» уже понад три роки підтримує мешканців геріатричних пансіонатів Львівської області. Волонтери організують культурно-дозвілєві заходи: літературні вечори, концерти,

шахові турніри, майстер-класи, а також забезпечують підопічних смачними гостинцями. Щорічно, напередодні Дня святого Миколая, проводиться акція: літні люди пишуть побажання у листах, а благодійники з усієї України виконують їхні мрії, виступаючи в ролі святого Миколая [1].

Благодійний фонд «Життєлюб» (Enjoying Life Foundation) – це українська неприбуткова організація, заснована у 2013 році Тіною Ніколовою (Михайловською) та Гаріком Корогодським. Метою фонду є забезпечення активного, повноцінного та гідного життя для людей поважного віку. Фонд сприяє соціальній адаптації, самореалізації та задоволенню базових потреб літніх людей, особливо тих, хто постраждав від війни або вимушено переїхав до Києва [4].

Основні напрями діяльності фонду:

1. Забезпечення базових потреб: Фонд надає гарячі обіди, продуктові набори, медичну та психологічну допомогу, допомагаючи літнім людям задовольнити основні життєві потреби.

2. Освітні та культурні проєкти: Організація проводить курси з фінансової грамотності, комп'ютерної грамотності, творчі майстер-класи та інші заходи, спрямовані на розвиток навичок та інтересів літніх людей.

3. Підтримка внутрішньо переміщених осіб: Фонд допомагає людям поважного віку, які були змушені залишити свої домівки через війну, адаптуватися до нового середовища та знайти підтримку в громаді.

4. Інноваційні проєкти: Серед ініціатив фонду – агентство дорослих моделей «Життєлюб», яке демонструє, що краса та активність не мають вікових обмежень.

З моменту заснування фонд організував понад 1 366 заходів, надав допомогу понад 772 тисячам людей та роздав понад 1 мільйон обідів. Загальна сума наданої допомоги перевищує 355 мільйонів гривень.

Благодійний фонд «Let's Help!» – це українська організація, яка з 2015 року системно працює над створенням гідних умов життя та якісних сервісів для людей похилого віку. Їхня місія полягає у забезпеченні гідної старості для самотніх літніх людей, які перебувають у геріатричних пансіонатах та отримують адресну допомогу [2]. Основні напрямки діяльності фонду:

1. Програма «Гідна старість»: Фонд опікується 122 геріатричними закладами у 14 областях України, надаючи необхідну допомогу та підтримку їх мешканцям.

2. Адресна допомога: Під час війни фонд надає продуктову допомогу самотнім пенсіонерам, забезпечуючи їх необхідними продуктами харчування.

3. Проєкт «Останнє ліжко»: Спрямований на покращення умов життя

лежачих людей похилого віку, забезпечуючи їх спеціалізованими ліжками та доглядом.

4. Проект «Подаруй окуляри»: Фонд організує детальне обстеження зору у стареньких з подальшою заміною старих окулярів.

5. Освітні ініціативи: Фонд проводить безкоштовні кінопокази для пенсіонерів у Києві та організує навчання для людей 60+ в рамках Університету третього віку «Протон».

Фонд активно залучає волонтерів та партнерів до своєї діяльності. Кожен бажаючий може стати волонтером, долучитися до поїздок, підтримати внеском, подарувати свято, допомогти навичками або транспортом. Фонд також приймає гуманітарну допомогу: одяг, взуття, іграшки, меблі, техніку, ліки, памперси та інші засоби особистої гігієни.

Ініціатива «Старенькі» (Starenki) – це благодійний фонд, заснований у 2017 році, який активно підтримує самотніх літніх людей в Україні. Організація об'єднує громадянське суспільство, бізнес та державні установи з метою покращення життя літніх людей та формування свідомого ставлення до старості серед молодого покоління. Діє у Києві, Львові та Дніпрі, допомагаючи самотнім людям старше 65 років, які не мають рідних і живуть за межею бідності. Формати допомоги включають адресну доставку продуктових наборів і зустрічі в територіальних центрах. Вся логістика, закупівлі та фандрайзинг здійснюються волонтерською командою [3].

Основні напрямки діяльності:

- Пряма допомога: Starenki надає самотнім літнім людям з обмеженими фінансовими можливостями продуктові та господарські набори, теплі речі та засоби особистої гігієни. З 2017 року організація доставила понад 63 000 таких наборів у понад 150 населених пунктів України.

- Волонтерство та соціальні події: Фонд активно залучає волонтерів, організовуючи чаювання та інші заходи для літніх людей, що сприяють соціалізації та зменшенню самотності.

- Адвокація та просвіта: Starenki працює над зміною ставлення до старості в суспільстві, проводячи інформаційні кампанії та співпрацюючи з різними секторами для покращення умов життя літніх людей [3].

Ініціатива «Старенькі» є прикладом ефективної благодійної організації, яка завдяки злагоженій роботі волонтерів, партнерів та донорів значно покращує якість життя літніх людей в Україні .

Недержавні організації та волонтерські ініціативи відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної підтримки людей похилого віку в умовах обмежених державних ресурсів та соціальних викликів сучасності. Завдяки своїй гнучкості, швидкій реакції на потреби та орієнтації на людину, ці структури успішно

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

реалізують широкий спектр програм – від гуманітарної допомоги до освітніх та культурних проєктів. Досвід таких організацій, як «Життєлюб», «Let's Help!» та «Старенькі», засвідчує ефективність партнерства між громадянським суспільством і соціально вразливими категоріями населення, сприяючи гідному та активному старінню в Україні.

Список використаних джерел і літератури:

1. Благодійний проєкт «Старість НА радість». URL: https://www.facebook.com/staristNAradist/?ref=page_internal (дата звернення 28.04.2025)
2. Благодійний фонд «Let's Help!» URL: <https://letshelp.com.ua/> (дата звернення 27.04.2025)
3. Благодійний фонд «Старенькі». URL: <https://starenki.com.ua/> (дата звернення 26.04.2025)
4. Благодійний фонд Життєлюб. URL: <https://enjoyinglife.org.ua/> (дата звернення 27.04.2025)
5. Як допомогти «стареньким»: 5 організацій, що піклуються про літніх людей. URL: <https://shotam.info/yak-dopomohty-starenkym-5-orhanizatsiy-shcho-pikluiutsia-pro-litnikh-liudey/> (дата звернення 27.02.2025)

*Рекрутняк Валентина,
студентка групи 1-ЮФМ
юридичного факультету
Хмельницького національного університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: д.пед.н., професор Нагорна О.О.*

The Psychological Implications of Artificial Intelligence on Human Behavior and Well-Being

In today's fast-paced and technologically driven world, artificial intelligence (AI) has become an increasingly influential part of our everyday lives. It is revolutionizing industries, changing the way we communicate, and even altering the way we think and make decisions. While the benefits of AI are undeniable, it is also important to examine the psychological implications it may have on human behavior, perception, and overall well-being. As AI continues to evolve and integrate into different aspects of life, it brings both opportunities and challenges that require careful consideration.

One of the key areas where AI is having a noticeable psychological impact is decision-making. AI systems are now capable of making decisions in fields that were traditionally reserved for humans, such as medical diagnoses, financial planning, and legal judgments. While this can lead to more accurate and efficient outcomes, it also raises concerns about human autonomy. People might start relying too heavily on AI and lose confidence in their own decision-making abilities [1]. This over-reliance could reduce critical thinking and potentially create situations where individuals feel detached from important choices in their lives. It is important to ensure that while AI supports human decision-making, it does not replace the human capacity for judgment and personal responsibility.

Another important factor to consider is how humans interact with AI. As these systems become more advanced and human-like, the interactions between people and AI are becoming increasingly complex. Human-AI interaction design is an emerging field that focuses on making AI systems easy to understand, trustworthy, and user-friendly. However, there is a risk that people might begin to form emotional attachments to AI, especially in cases where AI mimics human behavior. This can lead to issues such as emotional dependency or confusion about the nature of the relationship. While it might be helpful for AI to respond empathetically or provide comfort, it is crucial to remember that AI lacks genuine human empathy and understanding, which are often essential in providing emotional support [1].

AI also influences our emotions and social behavior in less obvious but

equally significant ways. Through social media algorithms and personalized content recommendations, AI can shape our thoughts, moods, and even our worldviews. This can sometimes reinforce emotional biases or create echo chambers that limit diverse thinking. In extreme cases, it can contribute to social isolation and negative mental health outcomes. On the other hand, AI can also be used in a positive way to support mental health and well-being. For instance, AI-powered mental health tools and chatbots can offer 24/7 assistance to individuals experiencing emotional distress. These systems can help people who might otherwise struggle to access mental health services, especially in remote or underserved areas [2].

Moreover, AI technologies can be tailored to fit individual needs. They can analyze large amounts of data and detect patterns that help identify underlying causes of mental health issues. This information can be used to develop more effective treatments and interventions. AI tools can also provide private and confidential support, which may encourage more people to seek help without fear of judgment or stigma [2]. Additionally, by analyzing behavior patterns, AI can help individuals make healthier lifestyle choices and improve their overall well-being. These benefits show that AI can play a valuable role in promoting mental health, especially when combined with human care and oversight.

Despite these advantages, there are also several important challenges and concerns that come with the use of AI in mental health and psychological contexts. One of the biggest concerns is privacy. AI systems often require access to sensitive personal information, and there is always the risk of data breaches or misuse of this information. Another issue is the presence of bias in AI algorithms. If AI systems are trained on biased data, they can end up making unfair or inaccurate decisions, which is particularly dangerous in areas like mental health where accurate and fair treatment is essential. There is also the challenge of ensuring cultural sensitivity. AI models might not fully understand cultural differences, which can lead to misunderstandings or inappropriate responses.

In addition, while AI can simulate empathy to some extent, it lacks the depth of understanding that comes from real human interaction. This limitation becomes especially problematic in serious or life-threatening situations, where emotional support and human intuition are crucial. Relying too much on AI could also reduce individuals' ability to manage their own mental health and make them dependent on external systems [2]. Furthermore, the use of AI in social media and content platforms has been linked to addictive behaviors and declining mental health, as people spend more time online and less time engaging in meaningful human interactions. These issues highlight the need for careful and ethical development of AI systems that prioritize human well-being.

From a broader societal perspective, AI is also reshaping the job market

and the nature of work. Automation powered by AI may replace certain jobs, leading to economic insecurity for many workers. However, it also opens up new opportunities and creates demand for different skills. Preparing the workforce through education, reskilling, and training is essential to ensure that people can adapt to these changes. At the same time, we must consider the ethical implications of AI, including issues related to surveillance, privacy, and the potential misuse of technology. These ethical questions become even more complex when AI systems are involved in making decisions that affect human lives [3].

To navigate these challenges, it is essential to adopt a human-centered approach to AI development. AI should be designed to work alongside humans, enhancing their abilities rather than replacing them. Transparency and explainability are also key—people should be able to understand how AI systems work and why they make certain decisions [4]. This fosters trust and ensures accountability. Developers, companies, and policymakers must also take responsibility for the social and ethical impacts of AI. They should prioritize fairness, inclusivity, and the protection of human rights in every stage of AI design and implementation.

In conclusion, the psychological implications of artificial intelligence are wide-ranging and complex. While AI has the potential to greatly improve mental health care and human well-being, it also poses significant risks that must be addressed with careful planning and ethical oversight. By understanding how AI affects human behavior, emotions, and society, we can create systems that are beneficial, respectful, and aligned with our values. It is essential to keep humans at the center of AI development and ensure that technology serves as a tool to support—not replace—human life and dignity. Through collaboration, education, and responsible innovation, we can guide the future of AI in a direction that benefits all of humanity.

References:

1. Shankar A. U., Mishra S., Malik R., Subashini N., Sharma M. Artificial intelligence's effects on mental health, human behaviour and well-being: an empirical study. *Journal of propulsion technology*. 2023. Vol. 44. P. 1302–1308.
2. Emi Mano, Ana Kalemi. A psychological perspective on AI advancements: focusing on responsible computing. *Association for Computing Machinery*. URL: <https://womencourage.acm.org/2024/wp-content/uploads/2024/06/womencourage2024-posters-final26-comprimido.pdf> (date of access: 24.04.2025).
3. ThumbStack Technologies. Delving into the psychological implications of artificial intelligence. *LinkedIn: Log In or Sign Up*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/delving-psychological-implications-artificial-intelligence-cosxf> (date of access: 24.04.2025).
4. Williams G. Y., Lim S. Psychology of AI: How AI impacts the way people feel, think, and behave. *Current opinion in psychology*. 2024. P. 101835. URL: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2024.101835> (date of access: 24.04.2025).

*Сагайдак Христина,
студентка групи Ца1-В21,
навчально-наукового інституту української філології та журналістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: к.філол.н. Шевчук З.С.*

Фразеологічне багатство української мови та його роль у формуванні національної ідентичності

Фразеологія є однією з найяскравіших і найвиразніших складових української мови, що відображає глибину національної культури, історичний досвід та менталітет народу.

Словниковий запас української мови є надзвичайно багатим. Згідно з «Великим орфографічним словником сучасної української мови», він налічує близько 150 000 слів [2]. Проте цей показник не охоплює всієї лексики загальнонародної мови, особливо фразеологізмів, які є невичерпним джерелом виразності мовлення. Фразеологія кожної мови – це скарбниця мудрості народу, в якій відображено його історію, культуру, побут та багатовіковий досвід. Фразеологізм, як усталений зворот, стійке поєднання слів, що виступає в мові як єдиний, неподільний і цілісний за значенням вислів, відтворює в мові й характеризується метафоричністю та слабкою формальною варіативністю [3, с.1548].

Фразеологізми мають виразні якості, такі як образність, емоційність, оцінність та експресивність. Образність є доміантною рисою фразеологічних одиниць, що становить їхню естетичну цінність. У художній прозі фразеологічні звороти використовуються в авторському мовленні, роблять його різноманітнішим, більш мальовничим, сповненим почуттів, а також у мовленні персонажів як один із засобів їх характеристики.

Класифікація фразеологізмів є важливою проблемою мовознавства. Найбільшого поширення набула класифікація, розроблена лінгвістом В. Виноградовим, який виокремлював три типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Фразеологічні зрощення – це сталі словосполучення, зміст яких не можна зрозуміти зі значень окремих компонентів, наприклад: «спіймати облизня», «теревені правити», «бити байдики». Фразеологічні єдності – стійкі словосполучення, зміст яких певною мірою зумовлений значеннями слів-компонентів, наприклад: «п'ятами накивати», «тримати язик за зубами», «повісити носа». Фразеологічні сполучення – стійкі вислови, до складу яких входять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням, наприклад: «здобути перемогу», «насупити брови», «зачепити

за живе».

Фразеологізми відображають не тільки національну культуру, але й національне бачення світу. Вони є потужним засобом підсилення зображуваного у тексті, виконуючи функцію образної характеристики конкретного об'єкта, суб'єкта, дії чи ситуації. Знання фразеологічних одиниць значною мірою полегшує розуміння художніх і публіцистичних текстів, а їх грамотне використання робить українську мову жвавою та повнішою.

Витоки фразеологізмів різноманітні. Найбільше з них походить із народної мови: прислів'я, приказки та фольклорні образи, які передають життєву мудрість. Наприклад: «під лежачий камінь вода не тече», «ні в тин, ні в ворота», «як мертвому кадило». Значна частина фразеологізмів пов'язана з професійною діяльністю, зокрема ремеслами: «шитий білими нитками» (з мови шевців), «товкти воду у ступі» (з мови пекарів), «іти в ногу» (з військової лексики), «з іншої опери» (з музичної термінології). Чимало сталих висловів прийшли з античної міфології: «дамоклів меч» (нависла загроза), «гордіїв вузол» (нерозв'язна проблема), «сізіфова праця» (безрезультатна, важка робота), «ахіллесова п'ята» (вразливе місце), «троянський кінь» (прихована загроза). Біблійні джерела дали мові такі вирази, як: «альфа і омега» (початок і кінець), «випити чашу до дна» (довести справу до завершення, попри труднощі), «вавилонське стовпотворіння» (безлад, метушня, велелюддя). Серед фразеологізмів є також багато крилатих висловів зі світової та української літератури: «Останній із могікан» (Ф. Купер), «А судді хто?» (О. Грибоедов), «Життя іде, і все без коректур» (Л. Костенко) [6. с. 190].

Найчисленнішу підгрупу фразеологізмів становлять ті, що містять соматичні компоненти — назви частин тіла та внутрішніх органів. До таких компонентів належать також душа, дух, серце, кров. Найпоширенішим серед них є компонент серце, який фігурує у виразах, що позначають як позитивні, так і негативні емоції: *гаряче серце* (хтось, хто здатний на сильні почуття, сповнений пристрасті), *серце радіє* (хтось дуже задоволений, відчуває радість чи насолоду), *гірко на серці* (людина почувається пригнічено, їй хочеться плакати). Аналогічно передають емоційні стани фразеологізми з компонентом душа: *душа тремтить* (сильне хвилювання), *душа не на місці* (тривога, занепокоєння), *душа рветься* (глибоке страждання чи співпереживання). У мовній свідомості близькими виступають поняття «душа» і «дух», хоча в межах одного фразеологізму вони не варіюються. Наприклад, у фразеологізмах типу *не в дусі* (поганий настрій, сердитість), *дух падає* (втрата впевненості, внутрішньої сили) компонент дух означає настрій, а в *дух захоплює* чи *дух займається* — дихання, яке перехоплює від сильного зворушення. Компонент кров також

асоціюється з емоціями: *заморожувати кров* (викликати жах), *кров кипить* (сильне обурення чи злість), *кров ударає в голову* (сильне хвилювання, збудження). Фразеологізми з компонентом *нерви* передають значення нервової напруги або подразнення: *грати на нервах* (дратувати когось навмисно), *лоскотати нерви* (викликати хвилювання, напругу), *нерви здають* (втрата спокою, знервованість). Часто у виразах негативного емоційного забарвлення присутнє слово *сльоза*: *ковтати сльози* (стримувати плач), *видавити сльози* (доводити до сліз), *сміх крізь сльози* (сум під маскою веселості). Інші соматичні компоненти – боки, волосся, очі, голова, зуби, шкіра, ноги, рот, руки, вуха – здебільшого використовуються для передачі міміки, жестів та тілесних реакцій на емоції: *волосся піднімається* (відчуття страху), *вхопитися за живіт* (дуже сміятися), *облизувати губи* (відчувати задоволення), *за голову взятися* (переживання, туга), *мороз по шкірі* (озноб від хвилювання), *мурашки бігають по спині* (тремтіння від емоцій), *мати зуб* (гніватися, бажати помсти), *перемінитися в лиці* (нервувати, бліднути), *лихим оком дивитися* (дивитися з неприязню, гнівно). У деяких фразеологізмах зазначено, що емоційна реакція пов'язана з візуальним або слуховим сприйняттям: *не вірити своїм очам* (сильне здивування), *щоб очі не бачили* (висловлення крайнього незадоволення), *очі розбігаються* (неможливість зосередитися через надмір вражень). Усі ці вирази яскраво ілюструють, як у фразеології соматичні компоненти допомагають вербалізувати широкий спектр людських емоцій та переживань.

Другу підгрупу фразеологізмів становлять одиниці, до складу яких входять назви емоцій – як позитивних, так і негативних. Концепти емоцій активно використовуються у фразеологічних виразах. Наприклад, концепт «горе» представлений у таких фразеологізмах, як *битий горем* (той, хто багато пережив, страждав, засмучений), *убитий горем* (пригнічений тугою, стражданням). Для концепту «страх» характерні вирази *у страху очі великі* (перебільшення небезпеки через переляк), *обмирати / обмерти зі страху* (відчувати сильний страх, ціпеніти). Злість виражається у фразеологізмі *зриватися від злості* (спрямовувати гнів, роздратування на когось), а сміх – у виразах *сміх і горе* (одночасне поєднання смішного й сумного), *не до сміху* (стан скрути).

Третю підгрупу формують фразеологізми з назвами артефактів побуту або довкілля. Це, наприклад, *лізти в пляшку* (сердитися), *на стіну лізти* (бути збудженим, поводитися неспокійно), *хоч живцем у домовину лягай* (вираження крайнього відчаю). Концепти емоцій поділяються за модальністю на позитивні та негативні. До позитивних належать, зокрема, радість, любов, щастя, сміх. Серед домінантних лексем, що передають позитивні емоції, виділяються стилістично-нейтральні слова: *початок*,

жити, зірка, свято. Позитивно емоційні фразеологізми можна поділити на три групи: 1) ті, що виражають емоції, спрямовані на себе (наприклад, задоволення власним успіхом); 2) ті, що відображають позитивне ставлення до адресата; 3) ті, що описують зовнішній прояв радості.

Отже, фразеологізми становлять вагому складову української мовної культури, відображаючи її історичну глибину, духовні цінності та національний світогляд. Завдяки образності, емоційності та експресивності усталені вислови надають мовленню виразності та естетичної насиченості, роблячи його «ближчим до народу». Фразеологія не лише увиразнює мовлення, а й слугує носієм національної пам'яті, формує мовну унікальність українців і підкреслює їхню культурну ідентичність. Збереження та вивчення фразеологічного фонду є важливою умовою плекання мовної самобутності та духовної спадщини нації.

Список використаних джерел і літератури:

1. Боярчук, А., Лушня, С. П. Фразеологічне багатство української мови в контексті минулого й сучасності. У *Матеріали конференції Конопотського інституту Сумського державного університету* 2012. С. 127–128. <https://ki.sumdu.edu.ua/files/conf/6.pdf#page=127> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Великий орфографічний словник сучасної української мови. Меженко Ю. С. 150 000. Донецьк: БАО, 2008. 1184 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Савченко Л.В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: монографія. Сімферополь: Доля, 2013. 600 с.
5. Боярчук, А., Лушня, С. П. Фразеологічне багатство української мови в контексті минулого й сучасності. У *Матеріали конференції Конопотського інституту Сумського державного університету* 2012. с. 127–128. URL: <https://ki.sumdu.edu.ua/files/conf/6.pdf#page=127>
6. Снагощенко, Д. М. Фразеологічне багатство української мови. У *Гуманізація та гуманітаризація освіти як чинник формування національної свідомості молоді: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 3 грудня 2019 р.)*. Кривий Ріг: Криворізький національний університет. 2019. С. 189–190.

Смусь Максим,

студент 2-групи юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: д.пед.н., професор Нагорна О.О.

Miranda Rule in Ukraine and the United States: equivalents and meanings

The Miranda Rule is a fundamental element of the criminal justice system in the United States, ensuring the constitutional rights of suspects during detention and interrogation. This rule requires law enforcement officers to inform detainees of their rights to ensure fairness and prevent coerced confessions.

The Miranda Rule originates from the 1966 U.S. Supreme Court case *Miranda v. Arizona*. Ernesto Miranda was arrested on suspicion of kidnapping and rape. After a two-hour interrogation, he signed a confession without being informed of his right to remain silent or his right to an attorney. The Supreme Court ruled that Miranda's confession was inadmissible as evidence because he was not properly informed of his rights. This decision established the requirement for law enforcement officers to provide suspects with a Miranda warning before interrogation [4].

The standard Miranda warning includes the following components:

1. Right to remain silent – The suspect has the right to refuse to answer law enforcement officers' questions.
2. Warning on self-incrimination – Any statements made by the suspect can be used against them in court.
3. Right to an attorney – The suspect has the right to legal representation during interrogation.
4. Provision of an attorney if needed – If the suspect cannot afford an attorney, one will be provided by the state.

These provisions protect the Fifth Amendment right against self-incrimination and the Sixth Amendment right to legal counsel [2].

In Ukraine, similar rights are enshrined in national legislation. Article 63 of the Constitution of Ukraine states that a person is not legally responsible for refusing to testify or provide explanations against themselves, their family members, or close relatives. Furthermore, a suspect, accused individual, or defendant has the right to legal defense [3].

The new Code of Criminal Procedure of Ukraine, which came into effect in November 2012, reinforces these protections. It mandates that the detaining officer must immediately inform the detainee of the grounds for arrest and their procedural rights. These include the right to defense counsel, the right to

remain silent, the right to medical assistance, and the right to notify others of the arrest and location of detention. These provisions serve as Ukraine's equivalent of the Miranda Rule, ensuring that detainees are aware of their legal protections from the moment of arrest.

Although detainees' rights are legally protected in Ukraine, their enforcement remains inconsistent. There have been cases where detainees were not properly informed of their rights or denied access to legal representation during early stages of investigation. Lawyers point out an important difference: while in the United States, failure to comply with this rule can have legal consequences, in Ukraine, a law enforcement officer's failure to read a detainee his rights does not have significant legal consequences [1].

Conclusions: The Miranda Rule in the United States and its counterpart in Ukraine are designed to protect the fundamental rights of suspects and ensure fairness in criminal proceedings. Both legal systems recognize the rights of persons detained by law enforcement, but their actual application in Ukraine is not yet well established. In the United States, Miranda warnings are an integral part of law enforcement practice, while in Ukraine, despite changes to the Criminal Procedure Code, the problem of observing the rights of detainees in practice remains relevant.

The most important difference is that in Ukraine, failure to fulfill this obligation does not always have legal consequences, which makes it difficult to ensure an adequate level of protection of detainees' rights. To strengthen the rule of law in Ukraine, it is necessary to achieve greater consistency in the application of detainees' rights and improve the mechanisms for monitoring their observance.

References:

1. Наливайко С. Правило Міранди. *Журнал «Країна»*. 2014. 22 січня. URL: https://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_pravilo-mirandi/537777.
2. Hartley C. (2024, September 12). Know Your Rights: What Are the Miranda Rights? / Legally reviewed by DeSantis A., J.D. // *LegalZoom*. URL: <https://www.legalzoom.com/articles/know-your-rights-what-are-miranda-rights>.
3. Іванеско Д. Україна впроваджує «Правило Міранди», відоме усім шанувальникам Голлівуда. *Українська правда*. Блоги. 2012. 15 листопада. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ivanenko/50a51ad9eb2e7/>.
4. Strom S. (2023, October 5) Miranda Rights and the Fifth Amendment / Legally reviewed by Earhart R. *FindLaw*. URL: <https://www.findlaw.com/criminal/criminal-rights/miranda-rights-and-the-fifth-amendment.html>.

Тисленко Анна,
студентка 3 групи факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Синишина В.М.

Вплив психічного здоров'я на особистість в умовах війни

Під час війни особливим має значення підтримка психічного здоров'я населення та їхню адаптацію до екстремальних умов. Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України, українці зіткнулися з проблемою психоемоційного стресу, депресії, тривожних станів та інших розладів [3, с. 75].

Ці психологічні труднощі охоплюють дедалі більше людей, що обумовлює потребу у розробці дієвих стратегій підтримки психічного здоров'я. Обмежений доступ до психологічних служб, недостатня обізнаність населення та соціальний осуд щодо звернення за психологічною допомогою погіршують ситуацію [8, с. 110].

Проаналізуємо розробку дієвих методів психологічної допомоги та реабілітаційних заходів.

Психічне здоров'я є основою психологічної стійкості людини в умовах війни. Екстремальні умови, такі як загроза життю, втрата близьких, фінансова криза, вимушене переселення, та постійна непередбачуваність, провокують розвиток психоемоційного стресу [3, с. 120].

Ключовими характеристиками порушення психічного здоров'я є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади та асоціальна поведінка [2, с. 60].

Такі стани погано впливають на когнітивні функції, зокрема увагу, пам'ять і прийняття рішень, а також на емоційну регуляцію, що ускладнює адаптацію до нових умов [4, р. 88].

Крім того, проблеми з психічним здоров'ям обмежують ефективність соціальної взаємодії, спричиняючи відчуження та погіршення міжособистісних стосунків.

Розглянемо основні поняття, пов'язані з психічним здоров'ям в умовах війни. Зокрема, такі ключові терміни: психологічна стійкість, психоемоційний стрес, посттравматичний стресовий розлад, копінг-стратегії, соціальна підтримка та психологічна інтервенція [6, с. 78].

Психологічна стійкість розглядається як здатність особистості зберігати емоційну стабільність, протистояти стресовим факторам і адаптуватися до травматичних подій [1, с. 170].

Психоемоційний стрес визначається як комплекс фізіологічних і психологічних реакцій на екстремальні умови, що порушують гомеостаз

організму [3, с. 190].

Посттравматичний стресовий розлад характеризується повторним переживанням травматичних подій, застереження від стресових ситуацій, надмірною тривожністю та коливанням емоційного стану [2, с. 140].

Копінг-стратегії є основними методами подолання психоемоційному стресу. До них входять когнітивна переоцінка, пошук підтримки з боку близьких та оточення, медитація та практичне вирішення життєвих труднощів [6, с. 165].

Соціальна підтримка, відіграє головну роль у подоланні стресу і підсилює здатність адаптуватися до труднощів [5, с. 145].

Психологічні інтервенції, такі як когнітивно-поведінкова терапія, групова психотерапія та тренінги з емоційної саморегуляції, орієнтовані на відновлення емоційної стабільності, зменшення рівня тривоги та розвиток здатності до адаптації [8, с. 185].

Особливості підтримки окремих груп населення: внутрішньо переміщені особи переживають втрату житла, спільноти, близьких, роботи та соціального статусу, що зумовлює почуття невизначеності та тривоги. Для них необхідно створити програми підтримки в кризових ситуаціях [7, р. 120].

Дитяча психіка надзвичайно вразлива до стресових подій, особливо в умовах війни, зміни звичного середовища та розлуки з батьками [2, с. 160].

Для того, щоб дізнатися та зменшити їхні переживання варто використати ігрові терапії та залучення батьків або опікунів [6, с. 175].

Також психологам доцільно проводити навчання батькам щодо розвитку адаптивних навичок дитини.

Рекомендації для підтримки психічного здоров'я: запропонуємо комплекс термінів, що слугують основою для формування доступних психологічних служб, які включають центри консультації, гарячі лінії та інтернет-платформ [1, с. 200].

Техніки саморегуляції включно з релаксацією та дихальними вправами доцільно інтегрувати у щоденні звички для зниження психоемоційного напруження [6, с. 190].

Компанії, що спрямовують підвищення обізнаності про психічне здоров'я, сприяють зменшенню стигматизації та заохоченні до звернення за психологічною допомогою [7, р. 135].

На основі цих тез, можуть бути розроблені рекомендації для медичної практики, освітні програми для підготовки психологів та державних програм з підтримки психічного здоров'я населення в умовах війни [8, с. 200].

Висновок. Сформовані тези дозволяють систематизувати ключові поняття, що стосуються психології війни та забезпечують розуміння

впливу психічного здоров'я на процеси особистісної адаптації . У подальших дослідженнях варто звернути увагу на поглиблення розуміння взаємозв'язку між психічним здоров'ям та соціальними чинниками, а також на розробку спеціалізованих інтервенцій для різних груп населення.

Список використаних джерел і літератури:

1. Абрамов В. І. Психологічна стійкість в екстремальних умовах: теорія та практика. Київ: Науковий світ, 2020. 250 с.
2. Коваленко О. П. Посттравматичний стресовий розлад: діагностика та терапія. Львів: ЛНУ, 2021. 180 с.
3. Сидоров М. В. Психоемоційний стрес у воєнний час: механізми та наслідки. Харків: ХНУ, 2022. 200 с.
4. World Health Organization. Mental Health in Emergencies. Geneva: WHO Press, 2019. 120 p.
5. Лозинська Т. М. Соціальна підтримка як фактор психологічної адаптації. Одеса: ОНУ, 2020. 160 с.
6. Петренко С. О. Копінг-стратегії в умовах стресу: теоретичний аналіз. Дніпро: ДНУ, 2021. 190 с.
7. American Psychological Association. Trauma and Shock: Psychological Reactions to War. Washington, DC: APA Press, 2020. 150 p.
8. Іваненко Л. В. Психологічні інтервенції для підтримки населення в кризових умовах. Київ: КНУ, 2023. 220 с.

Шах Соломія,
студентка групи СР-42с
факультету психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
Науковий керівник: к.політ.н., доцент Грицанюк В.В.

Закордонний досвід соціальної профілактики суїцидів серед дітей і молоді

У сучасному світі проблема дитячої та молодіжної суїцидальності набуває тривожних масштабів і визнається серйозним викликом для систем охорони здоров'я, освіти та соціального захисту. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, самогубство входить до п'ятірки провідних причин смерті серед молоді віком 15–29 років у багатьох країнах світу. Зростання психоемоційного навантаження, нестабільність соціального середовища, цифрова ізоляція та недостатній рівень підтримки з боку дорослих – лише деякі з чинників, що провокують критичні стани у дітей та підлітків.

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибше зрозуміти, як саме зарубіжні країни реалізують підходи до профілактики дитячих і підліткових суїцидів – через міжвідомчу взаємодію, інституційні програми, роботу в освітньому середовищі, психосоціальне консультування, цифрові інструменти допомоги тощо. Особливу цінність становить досвід країн, де було досягнуто зниження рівня суїцидів серед молоді завдяки комплексним превентивним заходам.

Країни Північної Європи – Швеція, Фінляндія та Норвегія – тривалий час перебували серед держав із відносно високим рівнем суїцидальності, особливо в другій половині ХХ століття. Відтак саме ці країни стали піонерами у формуванні комплексних підходів до профілактики суїцидальної поведінки, орієнтованих на багаторівневу взаємодію медичних, освітніх та соціальних служб, а також на широку громадську участь.

У Швеції профілактика суїцидів є пріоритетним напрямом державної політики у сфері громадського здоров'я. Одним із найвідоміших проєктів є ініціатива «Suicide Zero», заснована у 2013 році. Організація веде масштабні кампанії з підвищення обізнаності населення про проблему суїцидів, навчає розпізнавати сигнали ризику у близьких та знайомих, а також працює над зменшенням стигматизації психічних розладів [3]. Програма активно співпрацює з урядом, навчальними закладами, підприємствами та громадськими організаціями. Зокрема, у шведських школах запроваджено обов'язкове навчання педагогів навичкам виявлення

емоційних розладів у дітей та підлітків. Батьки також залучаються до профілактичних заходів через спеціалізовані інформаційні семінари.

Фінляндія є прикладом успішного зниження рівня суїцидальності завдяки багаторічним державним програмам. У 1986 році було запущено Національну програму профілактики суїцидів (National Suicide Prevention Project), яка мала на меті зменшення рівня самогубств на 20% протягом 10 років. Стратегія включала вдосконалення доступу до психіатричної допомоги, розширення кризових служб, розвиток післякризового супроводу осіб, які пережили спробу суїциду, та організацію освітніх кампаній серед медичних працівників. [4] Важливою складовою була робота із молоддю: в освітніх закладах упроваджувалися програми з розвитку емоційної компетентності, уроки психічного здоров'я, тренінги зі стресостійкості. Відомою є програма «Life Skills Education», спрямована на формування у школярів навичок вирішення проблем, емоційного самоконтролю та підтримання соціальних зв'язків.

Норвегія застосовує комплексний підхід до профілактики суїцидів, інтегруючи заходи у сфери освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Згідно з Національним планом дій зі зниження числа самогубств на 2020–2025 роки, акцент зроблено на виявлення ризикованих випадків серед підлітків, розширення доступу до кризової допомоги та посилення підтримки сімей осіб у групах ризику [2]. У Норвегії шкільні психологічні служби мають чіткі протоколи взаємодії у випадку виявлення суїцидальних намірів. Освітняни зобов'язані проходити спеціальні тренінги з виявлення ознак депресії, тривожності, поведінкових розладів серед дітей та молоді.

Окрему увагу в країнах Північної Європи приділяють розвитку цифрових сервісів психічного здоров'я. У Швеції діють національні кризові лінії, доступні через мобільні додатки, а також сервіси для анонімного спілкування із психологами. Наприклад, додаток «Mindler» забезпечує швидкий доступ до психологічної підтримки без потреби фізичного відвідування клініки. У Фінляндії та Норвегії функціонують анонімні платформи, що дозволяють молоді звертатися за консультаціями, отримувати інформаційні матеріали та проходити самодіагностичні тести на виявлення депресивних і тривожних станів.

Ще одним важливим елементом є робота із засобами масової інформації. У країнах Північної Європи існують чіткі рекомендації щодо відповідального висвітлення випадків самогубств. Наприклад, журналістів зобов'язують уникати романтизації теми суїцидів, не розголошувати деталі методів самогубства та завжди надавати інформацію про доступні ресурси підтримки [5].

Успішність впроваджених заходів підтверджується статистичними

даними. У Фінляндії за період із 1990 по 2020 рік рівень самогубств серед молоді зменшився на понад 40%. [1] У Швеції спостерігається стійке зниження дитячої та підліткової суїцидальності на 25% за останні десять років. [4] Норвегія відзначає поступове зниження кількості випадків суїцидів серед осіб віком до 24 років завдяки систематичній профілактичній роботі [2].

Аналізуючи досвід країн Північної Європи, можна виокремити кілька ключових елементів їхніх профілактичних стратегій:

- Багаторівневий підхід: заходи спрямовані на різні рівні ризику – від загальної просвіти населення до спеціалізованої підтримки високоризикових груп.

- Міжвідомча співпраця: ефективна взаємодія освітніх, медичних і соціальних інституцій.

- Акцент на молодь: інтенсивна робота у школах, впровадження курсів психічного здоров'я, створення дружніх підліткам сервісів підтримки.

- Використання цифрових технологій: створення доступних і анонімних онлайн-ресурсів.

- Інформування та зменшення стигми: широкомасштабні кампанії щодо важливості турботи про психічне здоров'я.

Таким чином, досвід Північної Європи демонструє ефективність системного підходу до профілактики суїцидальної поведінки, що може слугувати орієнтиром для розробки аналогічних програм в Україні.

Список використаних джерел і літератури:

1. Statistics Finland. 2022. Suicide statistics. URL: <https://www.statista.com/statistics/524556/finland-number-of-suicides/>

2. Norwegian Directorate of Health. 2020. National Action Plan for Suicide Prevention 2020–2025. URL: <https://www.helsedirektoratet.no/>

3. Suicide Zero. URL: <https://sprc.org/zero-suicide/>

4. WHO. 2021. World Suicide Prevention Day Fact Sheet. URL: <https://www.emro.who.int/mnh/campaigns/world-suicide-prevention-day.html>

5. WHO. Preventing suicide: A resource for media professionals. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240076846>

*Юрчук Роман,
студент групи ІПЗ-22-1
факультету інформаційних технологій
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Рудницька К.В.*

Digital exhaustion among university students: challenges and strategies for academic and personal growth

In the present age, technology is integrating, more than ever, into university teaching processes. It aids students in retrieving learning resources, communicating with tutors, and submitting their works in a timely manner. Most universities shifted to hybrid and face-to-face learning after the COVID-19 pandemic, but the digitalization of educational processes is still on the rise. There is a need for students to interact with several systems for different functions such as coursework submission, feedback, communication, and collaboration, which extends their screen interaction. A new problem, digital exhaustion, was born in this technological rush. Prolonged use of different technology tools for several hours can result in tiredness, lack of attention, and a rise in stress levels.

Many studies show that digital exhaustion is closely connected to academic burnout. Academic burnout happens when students feel too tired, unmotivated, or hopeless about their studies. Researchers have found that digital teaching methods and the constant use of online platforms can make burnout worse [1]. Another important issue is mental health. Being online frequently and handling large amounts of digital information can cause stress and anxiety [2]. Some research also suggests that female students report higher levels of burnout than male students when facing heavy digital workloads [3]. On the other hand, students who use strategies like mindfulness, planned periods away from screens, and restricted multitasking, tend to say they feel less stressed and are able to concentrate better [4].

An additional crucial aspect of digital exhaustion concerns the role of the institutional infrastructure and the design of the digital platform itself. Many university systems are built on a set of digital tools that are themselves fragmented and that require students to switch between different interfaces, apps, and login portals on a regular basis. This phenomenon, known as 'context switching,' has been shown to increase cognitive load and reduce productivity. Yet context switching is not the only or even the main way that institutional digital design can exhaust students. Poorly optimized user interfaces, excessive and ineffective notifications or an overall lack of intuitive navigation can also lead to frustrated users with a lowered sense of engagement, and they can also

lead to digital exhaustion. Educational institutions should not only consider the amount of digital content but also how that content is delivered. Implementing user-friendly learning management systems and integrating multiple tools into one cohesive platform can make the digital learning experience more efficient and less mentally draining [6].

Furthermore, digital exhaustion should also be understood within the broader context of digital literacy. Many students enter higher education with varying levels of experience and confidence in using digital tools effectively. A lack of digital skills can result in longer task completion times, increased error rates, and added stress, especially when deadlines are tight or expectations are unclear. Building digital competence through structured workshops or courses can help students navigate online environments more efficiently and reduce the anxiety associated with digital learning. Moreover, improving digital literacy empowers students to adopt healthier tech habits and identify when their screen use becomes harmful [7].

According to recent findings, digital exhaustion is a growing concern even in blended or mostly offline learning formats. Students still experience mental tiredness after long periods of screen use, difficulty concentrating, and decreased motivation to study [5]. Some also report sleep problems and a feeling of social isolation due to continuous engagement with digital tools and platforms [2]. However, several helpful strategies have been found helpful. These include following the 20-20-20 rule (every 20 minutes, look at something 20 feet away for 20 seconds), including regular alternating between study sessions and physical movement, practicing breathing techniques or short meditations, using handwritten notes to reduce screen time, and setting boundaries for communication platforms outside class hours. Not only are these activities beneficial for the eyes and body, they also give the mind a chance to reset. Altogether, these activities represent a multidimensional approach to improving emotional resilience and academic focus. [4, 5]

These insights show that digital exhaustion is a modern challenge in education. If universities and teachers do not address it, more students may feel overwhelmed and perform poorly in their studies. These conclusions are consistent with earlier studies, which confirm that digital learning environments, if not well managed, can negatively affect student well-being [2, 3].

To reduce digital fatigue, universities should formulate specific policies and provide resources aimed at encouraging students to adopt healthy practices in regard to technology usage. This could mean promoting the mindful use of technological resources by instructors, creating course outlines with blended periods of online and offline activities, and promoting awareness regarding symptoms of digital exhaustion. Additionally, universities must offer

appropriate mental health counseling services and teach time management and digital wellness to the students. Fostering students' interest and energy levels could be achieved by incorporating group projects, «hands-on» workshops, or non-digital study sessions [5].

In conclusion, digital exhaustion is becoming a significant issue for students in higher education. Their learning, personal health, as well as motivation might be negatively impacted as a result. These problems can be reduced with proper solutions by enabling the students to manage their time spent on screens, in a way that they become less fatigued and more energized, both personally and academically. Providing offline activities and encouraging students to socialize by working or learning together in a digital-free environment could significantly reduce the possibility of them developing a digital exhaustion or academic burnout. Further attention should be given to this topic in academic discussions and university policies, to support students in a modern digital world.

References:

1. Wenlong Song, Zihan Wang, Ruiqing Zhang (2022). Classroom Digital Teaching and College Students' Academic Burnout. *Frontiers in Psychology*. URL: <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/20/13403> (accessed on 01 May 2025).
2. Yinghua Wang (2023). The research on the impact of distance learning on students' mental health. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10007642/> (accessed on 01 May 2025).
3. Battal Göldağ (2022). An Investigation of the Relationship between University Students' Digital Burnout Levels and Perceived Stress Levels. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1330919.pdf> (accessed on 01 May 2025).
4. Promethi Das Deep, Yixin Chen (2025). Student Burnout and Mental Health in Higher Education During COVID-19: Online Learning Fatigue, Institutional Support, and the Role of Artificial Intelligence. URL: <https://ccsenet.org/journal/index.php/hes/article/view/0/51613> (accessed on 02 May 2025).
5. Ryan Nagelhout (2024). Students Are Feeling Burned Out. Here's How You Can Help. URL: <https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/24/11/students-are-feeling-burned-out-heres-how-you-can-help> (accessed on 02 May 2025).
6. Miriam Arnold, Mascha Goldschmitt, Thomas Rigotti (2023). Dealing with information overload: a comprehensive review. URL: https://www.researchgate.net/publication/371768489_Dealing_with_information_overload_a_comprehensive_review (accessed on 02 May 2025).
7. Wan Ng (2012). Can we teach digital natives digital literacy? URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0360131512001005> (accessed on 02 May 2025).

*Янковська Іванна,
студентка групи № 1
факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету
Науковий керівник: д.пед.н., професор Синишина В.М.*

FOMO як психологічне явище цифрової епохи: виклики для сучасної молоді

У XXI столітті інформаційні технології стали невід'ємною частиною життя молоді. Соціальні мережі трансформували способи комунікації, формування самооцінки та уявлення про світ. Разом із цим з'явився новий феномен – FOMO (Fear of Missing Out), тобто страх щось пропустити, бути поза соціальним контекстом. Це явище особливо виражене серед студентської молоді, яка прагне бути активною, успішною, «в тренді».

Мета нашої статті – проаналізувати природу FOMO, його вплив на психологічне здоров'я молоді та можливі стратегії подолання.

FOMO визначається як «переживання або тривога, що інші можуть мати приємніший досвід, якого ти позбавлений» (1, с. 1842). Це поняття об'єднує когнітивні (нав'язливі думки про втрачені можливості), емоційні (тривожність, задрість) та поведінкові (часте оновлення стрічки новин, багатогодинне використання гаджетів) компоненти.

Дослідження показують, що FOMO пов'язаний із низьким рівнем задоволеності життям і високим рівнем залученості в соціальні мережі (2, с.2319.).

Instagram, TikTok, Facebook створюють віртуальну реальність, у якій користувачі демонструють ідеалізовані образи життя. Це посилює сприйняття «кращого життя інших» та стимулює порівняння себе з ними.

У молоді виникає відчуття меншовартості, нереалізованості, тривоги, особливо в періоди самопошуку.

FOMO проявляється як у повсякденному житті, так і у психоемоційному стані молоді.

Психологічні наслідки: тривожність, пригнічення, зниження самооцінки, емоційна нестабільність.

Поведінкові: безперервне оновлення соцмереж, порушення сну, зниження концентрації уваги, емоційне вигоряння.

Попри зростаючу комунікацію онлайн, FOMO призводить до зниження якості реального спілкування. Люди стають менш залученими в особисті розмови, переключаючи увагу на телефон.

Це спричиняє самотність, відчуження, емоційне виснаження та втрату навичок живого спілкування.

Дослідження свідчать, що дівчата частіше за хлопців схильні до FOMO, що пов'язано з вищим рівнем емоційної залученості у віртуальне середовище.

Студенти молодших курсів також є вразливішими до цього явища, оскільки прагнуть соціальної прийнятності й підтвердження своєї значущості.

FOMO може навіть впливати на участь у заходах не заради інтересу, а з остраху бути виключеним із соціальної взаємодії.

Можливі стратегії подолання FOMO:

- **Медіаграмотність** – розвиток критичного мислення щодо контенту у соцмережах.

- **Цифровий детокс** – тимчасове обмеження або повна відмова від соціальних платформ.

- **Майндфулнес** – усвідомленість, уважне ставлення до власних емоцій і думок.

- **Психологічна підтримка** – звернення до фахівців, участь у тренінгах.

- **Підтримка офлайн-комунікації** – участь у гуртках, волонтерських проєктах, живих подіях.

FOMO – це яскравий приклад новітніх психологічних викликів цифрової епохи. Його вплив виявляється у зміні самооцінки, способів спілкування, способу життя молоді.

Важливо розвивати здатність до цифрового самоконтролю, емоційної грамотності та здорової соціалізації.

Наукове осмислення цього феномена дозволяє краще зрозуміти потреби покоління Z і сформулювати адекватні заходи профілактики.

Список використаних джерел і літератури:

1. Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848.

2. Franchina, V., Vanden Abeele, M., van Rooij, A. J., Lo Coco, G., & De Marez, L. (2018). Fear of Missing Out as a Predictor of Problematic Social Media Use and Phubbing Behavior among Flemish Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(10), 2319.

3. Parveiz, S., Amjad, A., & Ayub, S. (2023). Fear of Missing Out (FOMO), Social Comparison and Social Media Addiction among Young Adults. *Journal of Cyber Psychology*, 4(2), 1150-1153.

4. Tamrakar, L., Tamrakar, S., & Thakur, V. (2023). Transformative Impact of the Digital Age on Youth Mental Health: Navigating Challenges and Embracing Solutions. *ShodhKosh: Journal of Visual and Performing Arts*, 4(2), 1150-1153.

**ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ФІЛОЛОГІЯ**

*Бончік Анастасія,
студентка групи МВ-23-1
факультету міжнародних відносин та права
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Школяр Н.В.*

**Internet Slang as a New Language of Youth: the Role of Abbreviations
and Acronyms in Digital Communication**

The history of abbreviations begins far from the time of ancient Greece and Rome, and then it came to the English language [5, p. 20]. Nevertheless, contrary to the above information, in ancient times it was also respectable to be able to express one's opinion with a large number of words. And then no one would have thought that the abbreviation would be used not only on paper in documents, but also in everyday, oral speech, to be knowledgeable and fashionable. But language must adapt to current trends, technologies and opportunities that fly faster than time. That is how internet slang arose. This is such a lively form of communication among young people, which forms an easy way of their interaction in digital spaces. This modern language consists of abbreviations and acronyms that facilitate more efficient exchange and make the language playful. And it is precisely because of the prosperity of social networks, messengers and the game world that the role of these linguistic elements is becoming more and more obvious.

Acronyms and abbreviations represent two fundamentally different processes of lexical shortening. An acronym is a selection of the first letters of several words, from which we compose a new word and get the usual sound for us [2, p. 117-122]. For example, there is IELTS (International English Language Testing System). From the first letters, we get «IELTS», and we pronounce it just as we see it. Or «United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization» turns into «UNESCO». That is, the first letters are collected in a new, independent word. It is worth knowing that acronyms are divided into formal (as part of the generally accepted language; example above) and informal (or slang, for everyday or youth communication). Here, for example, the use of acronyms among young people is popular: LOL (Laugh Out Loud); ASAP (As Soon As Possible); DIY (Do It Yourself); OMG (Oh My God); BRB (Be right back); GTG (Go to go) [1].

Abbreviation is the same method of using the first letters of words, but we pronounce these letters separately (as in the alphabet, with additional vowel

sounds) [3, p. 380]. The basic example is «USA» (United States of America) pronounce as [ju: es 'eɪ]. Further, «TV» (Television) – [ti:'vi:]; «BBC» (British Broadcasting Corporation) – [ˌbi:bi:'si:].

In the virtual world of social networks (Twitter, Snapchat, Instagram), the decisive values are time saving and compressed, concise message transmission. These abbreviations are practical goals in digital communication, they also form a social foundation: belonging, cohesion, common interests, creating a language in the group that contributes to the community. As it can be seen, this community has a great influence even among young people of other nationalities. Speaking purely about English Internet slang, it has become quite popular in Europe and Ukraine. Learning English, Ukrainian youth adapts English acronyms, which are becoming a familiar method of not only communication on the Internet, but also in everyday life.

In addition, these elements of slang language reflect not only the ability to adapt to the new rules of social networks and the media, but also the cultural changes and group experience of young people [4, p. 122]. We interpret the language for ourselves, for modern trends, but at that time the language changes us. Language is the main instrument of communication and presenting oneself to others. As a result of changes, young people become skilled in creating new abbreviations, showing their creativity and ingenuity. This linguistic invention allows you to create ciphers and your own transcripts, communication codes, to have your place in the world of languages that older people will not be able to understand and intervene. This is an opportunity to express emotions, own thoughts, future plans and actions differently, coded.

However, in all this easy and flexible communication there are a number of certain problems. The growing use of abbreviations and acronyms in everyday communication raises important questions about language proficiency and effective communication. While slang elements and informal language can certainly be seen as expressions of linguistic creativity, they do not necessarily contribute to the development of fundamental language skills or the proper use of language. Frequent use of slang may encourage a disregard for grammatical accuracy, ultimately impacting writing abilities and overall language competence. One of the problems is the misuse of certain slang elements, some words and expressions, which can distort the meaning of what has been said and demonstrate bad manners (especially among older people) [4, p. 122]. Another problem is not understanding formal and informal expression. Slang acronyms have no place among the formal world (official letters, documents, work affairs, politics, etc.). Internet slang reflects the natural evolution of language under the influence of technology and social change, but this should be one of the elements of linguistics, and not the general language of use.

In conclusion, abbreviations and acronyms are some of the elements of

Internet slang, which are not only convenient tools in digital communication among young people, but also evidence of how language responds to the challenges of the time. They create a balance between brevity and content, thereby increasing efficiency and community development. It is here that young people can feel part of a large-scale information space, while creating their own linguistic world. Internet slang demonstrates cultural change, as language develops with technology, and it is the study of this modern form of communication that becomes important for interpreting the values of young generations. However, like any linguistic phenomena, abbreviations and acronyms must have a measure, being used appropriately to understand the context. In today's world, language should not only be convenient, but also sustainable, enriched and understandable for all generations.

References:

1. Acronyms in the English language. 2023. <https://most.ks.ua/news/url/akronimi-v-anglijskij-movi/>
2. Chumak, L. M. *Lexical innovations in English-language media discourse of the early 21st century: Structural and linguopragmatic aspects* (Candidate dissertation, Zhytomyr Ivan Franko State University & Borys Grinchenko Kyiv University). Zhytomyr, 2018. 269 p.
3. Khudodii, A. O. *Functional changes in the language of American journalism in the late 20th – early 21st century*. Ostroh: Publishing House of the National University of Ostroh Academy. 2006.
4. Podoliak, U. S., Zubrytskyi, R. Ya. The influence of English vocabulary on the formation of youth slang. *Transcarpathian Philological Studies*, 2021. Iss. 19(2). P. 120-124.
5. Ponomarenko, O. V. The historical development of English-language abbreviations and acronyms. *Transcarpathian Philological Studies*, 2021. Iss. 19(2). P. 20-23.

*Вихованець Роман,
студент групи ММ-203 медичного факультету
Тернопільського національного медичного університету
імені І.Я.Горбачевського
Науковий керівник: д.пед.н., професор Хвалибога Т.І.*

Medical Phraseology in the English Language and Its Role in Professional Communication

The language of medicine is a complex phenomenon that combines the precision of scientific terminology, the clarity of diagnostic formulations, ethical caution in communication with patients, and the ability to convey the subtlest emotional nuances. In English, medical discourse has been shaped not only by the influence of the Latin scientific tradition but also by the living language of patients, physicians, and society at large. One of the most interesting and significant elements of this discourse is phraseology – stable expressions, idioms, and metaphors that reflect both the cognitive specificity of medical practice and the sociocultural context.

Phraseological units in English play an exceptionally important role in professional medical communication. They serve a variety of functions: communicative, emotional, ethical, cognitive, and cultural. On the one hand, such expressions allow complex information to be conveyed concisely, figuratively, and clearly. On the other hand, they help maintain appropriate etiquette in interactions with patients, without causing emotional trauma. For example, instead of saying directly, «The patient died», a doctor may say, «The patient passed away», using a euphemism that softens the meaning. Such caution not only demonstrates respect for the patient and their family but also reflects the physician's professionalism [1, p. 138].

Especially noteworthy are those phraseological expressions with a metaphorical nature. In English-language medical discourse, the human body is often conceptualized as a machine, system, or structure: «the heart is failing», «there is a blockage in the system», «the patient crashed». These metaphors serve a cognitive function – they help doctors or students conceptualize pathological processes not as abstract diagnoses, but as dynamic changes with their own logic, causes, and consequences [2].

Moreover, phraseological expressions serve as tools of intra-professional communication. In hospital settings or during clinical practice, idioms can function as convenient codes for rapid information exchange: «he's coding» (the patient is experiencing cardiac arrest), «a frequent flyer» (a patient who frequently returns to the hospital), «social admission» (hospitalization for non-medical reasons). Such expressions are generally inaccessible to outsiders but

are well understood within the professional community. They create an efficient channel of communication, especially under time constraints – for example, in emergency departments [1, p. 139].

However, the use of idioms also presents certain risks. First, they may be misunderstood by non-native speakers or those lacking sufficient philological training in medical English. For instance, the literal interpretation of «the patient is a train wreck» may be perceived as offensive, though in context it refers to a patient with numerous comorbidities. Second, excessive use of slang or metaphoric expressions in conversations with patients may seem unprofessional or even cynical, especially if used with inappropriate emotional tone.

All of this underscores the need for a systematic approach to teaching medical English, with special attention to phraseological units. Traditional instruction that focuses solely on terminology does not adequately prepare future doctors for real-life clinical communication. Modern medical English courses should include modules on idioms, set expressions, metaphorical constructions, and euphemisms. It is advisable to incorporate authentic clinical dialogues, simulations, and video analyses from real medical settings. Students must learn not only to translate terms but also to identify idioms in context, understand their functions, and develop a sense of their appropriateness.

On the other hand, mastering phraseology helps future healthcare professionals not only enhance their communicative competence but also better understand the cultural aspects of communication in English-speaking medical environments. For example, in the United States and the United Kingdom, ethical norms require maximum delicacy when delivering bad news to patients, which is reflected in the choice of language. Thus, instead of using blunt statements, more indirect or conditional phrases are preferred: «It appears that the disease has progressed» instead of «You are getting worse». Knowledge of such culturally conditioned language practices helps avoid communication errors and fosters trust between doctor and patient [2].

Therefore, idiomatic expressions in medical English are not merely lexical items – they are valuable tools of professional communication, forms of thinking, and even carriers of ethical standards. Their conscious and correct use enables future physicians not only to communicate effectively within medical settings but also to demonstrate empathy, tact, and cultural sensitivity in their interactions with patients.

Studying medical English without addressing its phraseology results in an incomplete and formalized approach. Only through the combination of terminological precision and phraseological flexibility can truly professional language competence be formed. The teaching of such linguistic aspects should become an essential part of the philological training of medical students, as it is

language that holds the key to effective communication, trust, and healing.

References:

1. Grabowski, Ł. (2015). Phrase frames in English pharmaceutical discourse: A study of their functions. *Research in Language and Social Interaction*, 48(2), 132-145. <https://czasopisma.uni.lodz.pl/research/article/view/2090>
2. The Idioms. (n.d.). *Medical idioms*. Retrieved May 8, 2025, from <https://www.theidioms.com/medical>

Індиченко Дмитро,
студент групи 311уф психолого-педагогічного факультету
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: *к.пед.н., доцент Давидченко І.Д.*

Формування ключових компетентностей здобувачів освіти на заняттях, присвячених творчості Івана Котляревського

Творчість Івана Котляревського посідає важливе місце в українській літературі, і її вивчення на заняттях української літератури є значущим етапом у розвитку ключових компетентностей здобувачів. Дослідження творчості Котляревського сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей, мовної культури та національної свідомості. Заняття, присвячені його творчості, можуть стати потужним знаряддям для формування не лише літературних знань, а й широкого кола загальних компетентностей, потрібних для сучасного суспільства.

І. Котляревського називають першим класиком нової української літератури (О. Гончар), «відкривачем України» (Григор Тютюнник) – українського слова, пісні, національного духовного багатства. Відомий у всьому світі науковець Іван Огієнко зауважував, що з іменем Івана Котляревського асоціюється доба відродження свого національного в Україні [3].

Іван Петрович Котляревський, як автор, що активно застосовував народну мову, сприяє розвитку комунікативних умінь здобувачів освіти. Оскільки його праці написані українською мовою з елементами народного мовлення, вони дають здобувачам нагоду ознайомитися з різними стилями мовлення: від літературної мови до розмовної говірки. Заняття з творчості Котляревського можна вибудувати так, щоб здобувачі не тільки аналізували текст, а й активно спілкувалися, використовуючи елементи української народної мови [1].

Для розвитку комунікативної компетентності важливо організувати обговорення тем та образів, які порушує Котляревський у своїх працях. Наприклад, можна запропонувати здобувачам створити дебати з теми «Чи є важливими народні традиції в теперішньому житті?», що дозволить не тільки висловити власну думку, а й навчитися слухати і аргументувати.

Творчість Котляревського сприяє розвитку критичного мислення через глибокий аналіз його п'єс та поем. Наприклад, у п'єсі «Наталка Полтавка» здобувачі можуть розглядати важливі соціальні теми, як-от конфлікт між традицією і змінами, особисті моральні переконання та взаємини між людьми різних соціальних класів. Оцінка того, як

Котляревський показує ці питання через характери своїх героїв, допомагає здобувачам навчитися мислити аналітично.

Здобувачі можуть зіставляти творчість Котляревського з іншими творами української та світової літератури, що допомагає їм розвивати навички порівняльного аналізу та робити висновки про значення певних літературних явищ. Вивчення таких тем також формує вміння оцінювати історичні та соціальні процеси, з'ясовувати вплив на розвиток культури.

Твори Івана Котляревського глибоко закорінені в українську народну культуру та історію. Вони відкривають здобувачам нові обрії для розуміння соціальних проблем та національних цінностей. Вивчення його творчості дає змогу замислитися над важливими питаннями, такими як відповідальність особистості перед суспільством, повага до традицій і визнання власної гідності [2].

Наприклад, образи героїв «Наталки Полтавки» – це не просто літературні персонажі, а й відображення певних соціальних типів, що дозволяє здобувачам освіти краще розуміти соціальні зв'язки та моральні норми того часу. Творчість Котляревського виховує відчуття приналежності до національної культури та вміння розв'язувати соціальні проблеми через моральні принципи.

Котляревський – основоположник української літературної мови, його твори значущий етап для розвитку мовної обізнаності здобувачів. Під час аналізу творів Котляревського здобувачі не тільки знайомляться з українською класичною літературною мовою, а й з народними висловами, діалектизмами, фразеологізмами. Вивчення мови Котляревського дозволяє здобувачам поліпшувати мовні навички, зокрема з питань правопису, граматики та стилістики.

Заняття з творчості Котляревського можуть містити завдання, що сприяють розвитку літературного аналізу: виділення художніх засобів, стилістичних особливостей, характеристик персонажів. Це допомагає здобувачам не тільки вивчити твори літератури, але й розвивати письмові навички через творче переосмислення прочитаного.

Твори Івана Котляревського відіграють ключову роль у розвитку творчої діяльності здобувачів, оскільки вони дають змогу зануритися в атмосферу української класичної літератури, яка є невіддільною частиною нашої культурної спадщини. Котляревський, створивши перший оригінальний український драматичний твір «Наталка Полтавка», розширив обрії для подальшого розвитку національної літератури, ставши засновником нового етапу в її історії. Залучення здобувачів до вивчення його творчості на заняттях є надзвичайно важливим для формування їхніх літературних, культурних та інтелектуальних компетентностей

Під час занять, присвячених творчості Котляревського, здобувачам можна запропонувати створити власні літературні твори на основі прочитаного. Наприклад, вони можуть написати альтернативний фінал до п'єси «Наталка Полтавка», спираючись на вже відомі їм події та персонажів. Це завдання дає здобувачам можливість не лише переосмислити основні мотиви твору, а й продемонструвати свою креативність, виявляючи нові аспекти характерів героїв, їхній внутрішній світ та можливі альтернативні сценарії розвитку подій. Творчі роботи на кшталт цих стимулюють уяву, розвивають здатність до самовираження та вміння передавати свої думки через літературні форми.

Організація й постановка уривків з п'єс Котляревського дозволяє здобувачам не лише практично застосувати свої знання, а й активніше долучитися до колективної діяльності. Створення театральних постановок – це процес, що вимагає не лише творчості, але й співпраці, взаєморозуміння, організованості. Учасники таких проєктів розвивають важливі соціальні навички, учаться працювати в команді, висловлювати свої ідеї й думки, а також виконувати конкретні ролі, що робить їхні навчальні досягнення більш практичними і реалізованими.

Постановки уривків з п'єс Котляревського мають ще одну важливу функцію – вони дозволяють здобувачам зануритися в літературну атмосферу того часу, відчувати дух епохи, в якій творив автор. Через таку діяльність здобувачі краще зрозуміють соціальний контекст, культурні традиції та історичні реалії, які впливали на літературну творчість Котляревського. Адже його п'єси не лише художні твори, а й своєрідне відображення народних звичаїв, традицій та проблем, які хвилювали українське суспільство в той час. Занурення у таку атмосферу дає можливість здобувачам сформулювати глибше розуміння того, як література є невід'ємною частиною культурного контексту та історії нації.

Творчість Котляревського також важлива для розвитку мовних та літературних навичок здобувачів. Під час вивчення його творів вони ознайомлюються з мовою, властивою для того часу, що дозволяє зрозуміти, як українська мова розвивалася упродовж століть. Вивчення таких творів допомагає не тільки вдосконалювати мовленнєві здібності, а й розвивати навички літературного аналізу. Адже кожен твір Котляревського є не лише яскравим літературним зразком, а й важливим об'єктом для вивчення композиційних особливостей, стилістичних прийомів, характерних рис персонажів та інших аспектів літературної творчості.

Вивчення творів Котляревського, а особливо розгляд різних інтерпретацій його героїв, дає можливість здобувачам глибше зрозуміти суть людських взаємин, моральні та етичні проблеми, які піднімалися в п'єсах письменника. Тема кохання, взаєморозуміння, боротьби за щастя, а

також конфлікти між соціальними класами – всі ці проблеми мають актуальність і в сучасному суспільстві. Залучення здобувачів до обговорення таких тем на заняттях допомагає їм не лише розвивати свої критичні здібності, але й формувати власне бачення важливих суспільних питань.

Творчість Івана Котляревського є невід'ємною складовою процесу навчання й виховання в школі, оскільки вона дає здобувачам можливість не тільки вивчати важливі культурні тексти, а й самостійно створювати нові твори, що розвивають їхній творчий потенціал. Це сприяє не лише розвитку літературних здібностей, а й формуванню інтелектуальних, соціальних і особистісних якостей, що є необхідними для активної участі у суспільному та культурному житті країни. Вивчення творчості Котляревського готує їх до майбутнього, де важливими є здатність до творчого мислення, самовираження, співпраці та відповідальності.

Отже, вивчення творчості Івана Котляревського сприяє розвитку ключових компетентностей, таких як комунікативні, критичні, соціальні, мовні та творчі навички. Це дозволяє здобувачам не лише глибше розуміти українську культуру, а й стає важливим кроком на шляху до формування їхніх інтелектуальних та особистісних якостей. Вони не лише вивчають твори, але й розвивають здібності, які сприяють активній участі в культурному й суспільному житті країни.

Список використаних джерел і літератури:

1. Іван Котляревський – засновник нової української літератури. URL: [Іван Котляревський – засновник нової української літератури – АрміяInform](#).
2. Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях : збірник / упоряд. А. Залашка. Київ: Дніпро, 1969. 630 с.
3. Огієнко Іван. Історія української літературної мови / упоряд., авт. передмови і коментарів М. С. Тимошик. [2-ге вид., випр.]. Київ: Наша культура і наука, 2004. 436 с.

*Кісь Вікторія,
студентка групи ІНф-11
факультету іноземних мов
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Ворник М.М.*

Використання інформаційних технологій у вивченні іноземної мови

Учені розглядають педагогічну технологію як «науку про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості школяра на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики» [2, с. 9].

На думку І. М. Дичківської «інноваційна педагогічна технологія – цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [1, с. 331].

Інформаційна технологія – процес, що використовує сукупність засобів і методів збору, отримання, накопичення, зберігання, обробки, аналізу і передачі даних (первинної інформації) в організаційній структурі з використанням засобів обчислювальної техніки для отримання інформації нової якості про стан об'єкта, процесу або явища (інформаційного продукту) [3].

Використання інформаційних технологій у вивченні іноземної мови є це потужним інструментом, який суттєво змінює підходи до навчання, роблячи його більш ефективним, інтерактивним та доступним. Зокрема можна зазначити певні особливості щодо порушеної проблеми:

а) переваги інформаційних технологій у вивченні мов (інтерактивність – використання мультимедійних програм, онлайн-платформ; індивідуалізація навчання – можна самостійно обирати темп, рівень складності та формат подачі інформації; миттєвий зворотний зв'язок – онлайн-тести, вправи з автоматичною перевіркою дозволяють одразу бачити результат; доступ до автентичного контенту – фільми, подкасти, статті іноземною мовою допомагають зануритися у мовне середовище; розвиток усіх мовних навичок – інформаційно-технологічні засоби дозволяють опрацьовувати слухання, читання, письмо та говоріння одночасно);

б) основні засоби інформаційних технологій у навчанні іноземної мови (мобільні додатки для вивчення мов; онлайн-платформи; мультимедійні засоби – аудіо- та відеоматеріали – для розвитку слухового сприйняття та лексики; фільми/серіали з субтитрами – для розширення

словникового запасу та вивчення живої мови; інтерактивні дошки, віртуальні лабораторії; соціальні мережі та месенджери – для практики з носіями мови; системи дистанційного навчання;

в) сучасні підходи та інновації (гейміфікація – впровадження елементів гри в освітній процес; доповнена та віртуальна реальність; машинне навчання – аналіз мовних помилок, персоналізація навчального контенту);

г) виклики та обмеження у використанні інформаційних технологій (необхідність технічного забезпечення та доступу до Інтернету; потреба у цифровій грамотності учасників освітнього процесу; можливе зниження рівня безпосереднього спілкування; перевантаження інформацією та залежність від гаджетів).

Сьогодні активно використовуються у вивченні іноземної мови такі основні інформаційні технології:

а) мобільні додатки: *Duolingo* – мобільний веб-додаток ефективно розвиває навички читання, письма, аудіювання та мовлення, інтерактивне вивчення через гейміфікацію; *Memrise* – вивчення лексики з використанням мнемоніки (сукупність спеціальних прийомів і способів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення штучних асоціацій); *Anki / Quizlet* – цифрові картки для запам'ятовування слів; *Tandem / Hello Talk* – спілкування з носіями мови;

б) онлайн-платформи та сервіси: *BBC Learning English* – автентичні матеріали для різних рівнів; *British Council Learn English* – курси, граматики, вправи; *Coursera / EdX* – мовні курси для університетів; *Babbel, LingQ* – дає можливість використовувати матеріал активніше; *Wordwall, LearningApps, Kahoot!* – для створення інтерактивних ігор, вікторин, вправ;

в) аудіо- та відеоресурси: *YouTube*-канали (*Speak English with Mr. Duncan, EnglishClass101*); подкасти (*Coffee Break Languages, The English We Speak*), *TED Talks* – перегляд із субтитрами іноземною мовою

г) платформи для дистанційного навчання: *Zoom / Microsoft Teams / Google Meet* – онлайн-уроки, розмовна практика, можливість демонстрації екрана, спільної роботи, *Moodle / Google Classroom* – для організації навчального процесу, домашніх завдань і зворотного зв'язку;

д) соціальні мережі, блоги та форуми: *Facebook*-групи / *Reddit* (наприклад, *r/languagelearning*) – обмін досвідом; *Discord*-сервіси – для практики спілкування з носіями мови; *Instagram, YouTube*-канали франкомовних викладачів – для ознайомлення з розмовною мовою, сленгом, культурою

е) мультимедійні технології: інтерактивні дошки, панелі (*SmartBoard, Promethean*) та хмарні сервіси (*Jamboard, Padlet, Mentimeter*) – спільна робота під час заняття; *Google Docs/Slides* – для створення проєктів, письмових робіт, презентацій; презентації, відеоуроки (*YouTube, TV5Monde, France 24*), цифрові

підручники; AR/VR-технології (наприклад, Mondly VR) – для моделювання мовного середовища;

е) онлайн-перекладачі та словники: Google Translate / DeepL – автоматичний переклад з можливістю порівняння варіантів і розбір речень; Cambridge Dictionary / Oxford Learner's Dictionary – тлумачення слів із прикладами; WordReference, Linguee, Reverso Context – для точного перекладу та прикладів вживання слів у тексті; .

Таким чином, інформаційні технології відкривають нові горизонти у вивченні іноземних мов, роблячи навчання більш ефективним, гнучким і захоплюючим. Однак важливо поєднувати цифрові інструменти з традиційними методами та враховувати індивідуальні потреби здобувачів освіти.

Список використаних джерел і літератури:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підруч.; 2-ге вид., допов. Київ: «Академвидав», 2012. 349 с. С. 331.
2. Падалка О. С., Нісімчук А. С., Смолюк І. О., Шпак О. Т. Педагогічні технології: навч. посіб. для вузів. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995. 253 с. С. 9.
3. <https://surl.li/sthbxr>

*Копитчак Дмитро,
магістрант групи ММ-208 медичного факультету
Тернопільського національного медичного
університету імені І.Я.Горбачевського
Науковий керівник: д.пед.н., професор Хвалибога Т.І.*

Linguistic Risks and Clinical Implications of the Interlingual Homonymy in Medical Communication

In today's globalized world, where interaction among speakers of different languages has become commonplace, linguistic precision gains particular importance, especially in such critical fields as medicine. One of the most underestimated yet potentially dangerous linguistic phenomena in the medical context is interlingual homonymy – a situation in which words in different languages have the same or similar forms but differ in meaning. In medical discourse, such homonymy can lead to serious misunderstandings, errors in diagnosis and treatment, and miscommunication between doctors, patients, and pharmacists.

Interlingual homonymy occurs when a word in one language sounds or is spelled the same as a word in another, but has an entirely different meaning. This phenomenon may seem trivial in everyday communication, but in specialized fields like medicine, it becomes critically dangerous. Medical discourse demands the highest level of precision, clarity, and unambiguous terminology. Any distortion or misunderstanding of a term can result in incorrect medication use, misinterpretation of symptoms, or even pose a threat to the patient's life.

There are numerous documented cases in which interlingual homonymy has caused confusion in medical practice. For example, the English word «intoxicated» refers to a state of alcohol or drug-induced inebriation. However, in several Slavic languages (including professional usage in Ukraine), the cognate word «інтоксикація» refers to general poisoning of the body, regardless of the cause. As a result, a physician with only intermediate English proficiency might misinterpret a patient's English-language medical history [1, p. 67].

Another striking example is the word «eventually». In many European languages (such as French *éventuellement* or German *eventuell*), it is commonly interpreted as «possibly». In contrast, in English, «eventually» means «in the end» or «sooner or later». Thus, if a physician reads a recommendation from an English-speaking colleague stating that the symptoms will resolve eventually, they might perceive it merely as a possibility, rather than a confident prognosis [2].

In the pharmaceutical context, errors caused by homonymy are even more dangerous. For instance, the drug «Losec» (a brand name for omeprazole) was once confused with «Lasix» (furosemide) in the United States, which led to several clinical incidents. As a result, the name «Losec» was changed to «Prilosec» [3]. Another example involves the Ukrainian word «апликація» (aplikatsiia), which in international medical discourse generally refers to the topical application of a medication on the skin. However, in everyday Ukrainian language, it can also mean «submission of documents», potentially causing confusion in interdisciplinary communication [1, p. 68].

The main threat of interlingual homonymy in medicine lies in the possibility of serious errors in diagnosis and treatment. For example, a patient might misunderstand a doctor's prescription or medication instructions if a word in another language holds a different meaning for them. This can result in the patient altering the dosage on their own, discontinuing treatment, or using a drug inappropriately. In intercultural communication between physicians – especially in international medical missions or during clinical case discussions at conferences – such homonymy complicates the accurate transfer of information. These errors can lead not only to clinical consequences but also to legal ones, particularly if it is proven that misunderstanding a term or a drug name caused harm to the patient. All these factors undermine trust in the healthcare system and create additional pressure on medical professionals.

Medicine, as a field, heavily relies on terminology derived from Latin, Greek, English, French, and other languages, creating fertile ground for interlingual homonymy. New medications are frequently assigned invented names, which may coincidentally resemble existing words in other languages. Additionally, the phenomenon of so-called «false friends» – terms that look similar across languages but have different meanings – is common. Many doctors receive their training abroad or work in international teams where English is the primary language, which creates further challenges when adapting terminology to a local context.

Reducing the impact of interlingual homonymy in medicine requires a comprehensive approach. First and foremost, it is essential to develop unified terminological standards that take into account both international and local linguistic features. The standardization of drug names and medical procedures should be accompanied by thorough checks for potential homonymy across languages. Equally important is the quality of medical training: educational programs should emphasize intercultural communication, critical linguistic situations, and the specifics of medical translation. Medical interpreters must receive specialized training, as general language proficiency does not ensure accuracy in professional discourse. Modern digital tools can also be of great help: drug databases, medical translation apps, and multilingual dictionaries all

reduce the risk of misinterpretation. Furthermore, improving the language skills of physicians themselves is vital. Proficiency in at least a basic professional level in multiple languages significantly reduces the likelihood of critical misunderstandings.

Interlingual homonymy is not merely a linguistic curiosity, but a serious issue with tangible consequences in medical discourse. In situations where human health and life are at stake, any misunderstanding can have fatal outcomes. Awareness of this issue, investigation of its manifestations, and systemic changes in professional training and terminology development are necessary steps toward improving the quality of healthcare in a multilingual world.

References:

1. Buysschaert, J. (2021). Medical terminology and discourse. *The Routledge Handbook of Translation and Health*.
2. Medical Terminology Database. (n.d.). *Medical terminology dictionary*. Retrieved May 1, 2025, from <https://www.medicalterminologydb.com/>
3. Merriam-Webster. (n.d.). *Merriam-Webster medical dictionary*. Retrieved May 1, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/medical>

*Кушнір Олександр,
студент групи МВ-23-1
факультету міжнародних відносин і права
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Школяр Н.В.*

Translation of Professional Jargon: Challenges and Ways of Presenting

Professional lexicon forms an essential component of expression for individuals united by the same profession or sphere of activity. In our increasingly interconnected world, the translation of specialized communication is becoming ever more crucial, particularly within the context of close international collaboration in fields like information technology, medicine, law, and military affairs. A crucial element to address is professional jargon – the specialized vocabulary employed within specific professional groups to enable swift and effective communication. Transposing these terms in translation introduces a range of linguistic and cultural complexities, since such terms often lack direct equivalents in the target language, carry significant contextual weight, or possess humorous or ironic nuances. As noted by T.R. Kijak, «jargonisms, while limited in their sphere of usage, are an intrinsic part of the specialist’s linguistic world». Consequently, the consideration of effective translation strategies is of paramount importance [1, p. 121].

We intend to begin by investigating the translation challenges and examining the classification methodologies for professional jargon. These terms are known to have a restricted scope, frequently characterized by informality, and serve as a significant means of professional identity. Kijak further posits that jargonisms «serve as a means of rapid information encoding, streamlining communication inside a professional setting» [1, p. 121].

However, it is these very traits that engender certain difficulties within the translation process. First, jargonisms often have multiple interpretations, reliant on the context or particular subculture (for instance, the word «crash» in the IT domain can indicate both system failure and the event of an application spontaneously closing). Secondly, many terms lack established equivalents in the target language, thereby necessitating the utilization of descriptive or adaptive translation techniques. M. Baker, in her work, highlights that «when translating jargonisms, the aim should be more than just locating a lexical equivalent, but to maintain the term’s social function» [2].

Categorizing jargonisms enables a deeper comprehension of the specificities of translation across varying fields. Jargon is typically categorized based on:

- field of application: medical, technical, legal, military, economic;

-stylistic features: formal and standardized, such as legal jargon, and informal, such as IT slang abbreviations;

-stability: commonly understood terms within the community and situational neologisms.

V. Selivanova points out that professional jargonisms often serve as elements of group identity, which means their translation demands particular sensitivity to the pragmatic context [3].

Now, it is proposed to look at the core obstacles encountered when translating professional jargon, because, in essence, it is an intricate process that surpasses basic linguistic transfer. It demands a thorough understanding of the professional milieu in which the terms operate, along with an aptitude to modify the meaning to suit another framework. A key challenge is the ambiguity of meanings: jargonisms frequently carry several layers of interpretation, reliant on the context, the communication situation, or even the hierarchy within a professional team. Without a grasp of the internal mechanisms of this type of communication, the translation is at risk of simplification or inaccuracy [1].

The second noteworthy problem lies in the absence of direct equivalents in the target language. Jargon has local origins, embodies cultural specificities, and frequently defies literal translation. In such cases, the translator is compelled to rely on descriptive means or fabricate conditional equivalents [2].

Just as important is the dynamic nature of jargon vocabulary. New terms rapidly come into use, notably in IT, business, or media, while older ones become outdated. This creates further complications, as dictionaries frequently lag behind these changes, forcing the translator to depend on live language and current practice [4].

Further complicating matters is the translator's lack of professional expertise: if the translator does not have experience in a particular field, the potential for misunderstanding the term rises significantly. The translation of professional jargon thus demands an interdisciplinary approach integrating linguistic skill, domain expertise, and flexible thinking. Let us now delve into the methods for rendering professional jargonisms in translation. Transmitting such vocabulary calls for both flexibility and a strategic approach from the translator, because it often transcends merely conveying words, it is about the distinct communication codes of professional communities. The primary methods employed in translation practice encompass:

-Calquing – a method in which the original term structure is replicated in the target language. This approach is effective when comparable linguistic structures already exist within the target language's professional domain.

-Descriptive translation – the optimal solution in the absence of an exact equivalent. Rather than directly replacing the jargonism, the translator conveys

its meaning via a brief explanation, adjusted to suit the realities of the target audience.

-Transcription or transliteration – suitable when transmitting words that possess cultural or brand-specific qualities resistant to translation. This method preserves the original phonetic or graphic form.

-Footnotes or comments – utilized to clarify complex or novel terms. This allows avoidance of content distortion while also supplying the reader with the necessary context.

-Cultural adaptation – a method by which jargonisms are conveyed in a way that is understandable to the target culture, at times even replacing it entirely with a term that has a similar function. This approach is frequently utilized in translations aimed at a wide audience – in media, advertising, textbooks [1,2,5,6].

Drawing on the reviewed materials and acquired insights, it can be concluded that translators, in real-world practice, integrate these strategies to balance accuracy, clarity, and communicative responsibility.

The translation of professional jargon involves not just transmitting words but also reproducing the underlying logic of the professional domain. Effective translation demands consideration of semantics, context, and cultural nuances inherent in both languages. No singular method is universally applicable – a flexible combination of strategies is what achieves precision, lucidity, and adequacy in cross-cultural communication

References:

- 1.Kijak T.R., Kolomiyets O.I. Fundamentals of Translation Theory and Practice. K.: Publishing Center «Academy», 2003.
- 2.Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. – 3rd ed. – Routledge, 2018.
- 3.Selinova O.O. Modern linguistics: trends and problems. – Poltava: Dovkilya, 2010.
- 4.Mendelsohn, J. Translation and Its Discontents: A Study of Jargon in Professional Contexts. – Linguistic Press, 2012.
- 5.Newmark, P. A Textbook of Translation. – Prentice Hall, 1988.
- 6.Shvets S.V. Professional language and terminology: translation studies aspect. – KNLU, 2015.

*Михайловська Олена,
студентка групи Філ-32у
факультету початкової освіти та філології
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Павлішена Л.В.*

Проблема моральної відповідальності вчених за свої наукові винаходи у діалогії М.Кідрука «Бот»

Творчість сучасного українського письменника Макса Кідрука останнім часом почала набувати неабиякої популярності. Його науково-фантастичні, містичні та психологічні романи, технотрилери, тревелоги захоплюють читачів різних вікових категорій: від підлітків до дорослих. Письменник заглиблюється у різні наукові деталі, акцентує увагу на точних розрахунках, намагається засобами художньої літератури довести існування тих речей, які вважаються безглуздими з точки зору досвідчених учених і дослідників, описує власні мандрівки різними країнами світу, наприклад, відвідавши Південну Америку та острів Пасхи, написав пригодницький роман «Подорож на Пуп Землі» [10], а його автобіографічна книжка «Любов і піраньї» [9] була написана на основі поїздки до Бразилії. Однак автор не просто відтворює власні спостереження та мандри, він вміло використовує поєднання цікавих літературних жанрів і наукових напрямів, які вдало комбінуються, взаємодоповнюючись. Для підтвердження цієї думки варто зауважити, що Макс Кідрук є автором першого українського технотрилера «Бот». Це гібридний жанр художньої літератури, в якому використовуються теми наукової фантастики, воєнної повісті, пригодницького роману та специфічні засоби, притаманні трилерам, які повинні викликати у читачів тривожне очікування, тривогу, страх [12]. Цей жанр досліджує взаємодію людини з технологіями, які вже існують і постійно розвиваються, а також цілком імовірно можуть призвести до глобальних техногенних катастроф. Саме цю проблему порушує автор у своїй діалогії «Бот», тому наша мета – наголосити на важливості літературних творів, які яскраво демонструють проблему моральної відповідальності вчених за свої наукові винаходи, та звернути увагу на наслідки їхніх самовільних, іноді абсурдних, дій. Створення штучного інтелекту, активізація досліджень у напрямі наномолекулярних технологій, генетики, кібернетики, медицини, біології, ядерної фізики, удосконалення функціонування різних видів роботів, постійні прогресивні зміни в оборонній промисловості, зокрема в авіаційній галузі та у виробництві артилерійського озброєння, та інші напрями активної наукової діяльності вчених усього світу в різноманітних

галузях стали причиною глобальних екологічних, енергетичних, політичних, соціальних проблем, а за подальшими прогнозами ситуація лише погіршиться. У статті «Екзистенційний вибір героїв на тлі глобальних катастроф у технотрилерах Макса Кідрука «Бот: Атакамська криза» та «Бот: Гуаякільський парадокс» мовиться так: «Питання відповідальності науковців за свої винаходи, етичні дилеми, пов'язані з технологічним прогресом, та потенційні небезпеки техногенних катастроф є надзвичайно актуальними в умовах швидкого розвитку науки і техніки» [6, с.154]. Автори художніх текстів передбачають можливий перебіг подій і їхні реальні наслідки для людства, незважаючи на застосування елементів містики, вигаданих персонажів, фактів і явищ, навмисної гіперболізації, антиутопічності сюжету, літературних прийомів і власного світогляду.

Багато зарубіжних письменників, починаючи з ХІХ століття, активно розкривали різні аспекти наукових існуючих та вигаданих досліджень та їхнього впливу на людство. У тезах «До питання соціальної відповідальності у науці» зазначено: «Тема моральної відповідальності вченого за свій труд вперше набула актуальності у 1818 році, із виходом відомого роману М. Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» [11, с.82]. Тобто страх суспільства перед науковим прогресом з'явився вже давно, отож ця тема зовсім не є новою в літературі, але залишається важливою для обговорення. Англійський письменник-фантаст Герберт Джордж Веллс написав романи «Машина часу» (1895 р.) [5] та «Невидимець» (1897 р.) [4] про надлюдські наукові винаходи. У першому творі головний герой потрапляє в далеке майбутнє, але суспільство в ньому виявилось повністю деградованим і дегенерованим. Другий твір описує пригоди геніального, проте антиморального вченого, який винайшов спосіб ставати невидимим і хотів цим скористатися для захоплення влади шляхом терористичних актів. На щастя, головному герою не вдалося реалізувати свої божевільні плани через високоморальні цінності його знайомого з університету, який відповідально ставився до наукової праці. Варто згадати також один із найвідоміших творів американського письменника Рея Бредбері - «Усмішка» (1952 р.) [3], в якому розповідається про занепад духовності, усвідомленості та людської цивілізації загалом, що проявляється в знищенні витворів мистецтва світового значення. Перед читачами постає зруйноване атомними бомбами місто, жителі якого розважаються дуже дивним чином: пюндрують залишки культурного життя та рвуть найвідомішу картину Леонардо да Вінчі - «Джоконду». Айзек Азімов - видатний американський письменник, який створив низку оповідань про роботів. У своїй збірці «Я, робот» (1950 р.) [1] автор сформулював три закони робототехніки, щоб

роботи не змогли нашкодити людям, але навіть ці принципи не гарантують їм повної безпеки через певні неточності. Польський письменник Станіслав Лем написав багато науково-фантастичних романів, оповідань, п'єс, філософських есеїв, флейтонів із використанням сатири, гумору, містики, автобіографічних і детективних елементів. Його роман «Астронавти» [2] літературознавці відносять до жанру роману-попередження, оскільки в творі яскраво демонструються наслідки масштабної війни із застосуванням ядерної зброї, а також присутнє застереження про можливу агресивність інопланетних істот. Український письменник Юрій Щербак написав інтелектуальну драму «Відкриття» [13], головний герой якої виступає чесною, ерудованою особистістю, захопленою власною справою. Він винайшов вакцину проти грипу, але зіштовхнувся з багатьма внутрішніми, психологічними, моральними конфліктами, а головне – з почуттям гострої відповідальності за смерть людини. Незважаючи на невинність вченого в цій трагедії, він усе одно змушений зануритись у роздуми над своєю працею, її метою та загрозливими, небезпечними наслідками.

У діалогії «Бот» Макс Кідрук розповідає про створення небезпечних живих ботів, які повинні стати солдатами нового покоління та запрограмовані лише на виконання військових завдань, зокрема на масове вбивство. Їх вирощували таємно антигуманним способом в пустелі Атакама на замовлення США та Японії. На вигляд боти були нормальними підлітками, але насправді це надзвичайно жорстокі створіння. Їх строго контролювали, усе виховання йшло чітко за розробленим планом учених. Проблеми почалися тоді, коли з незрозумілих причин майже половина цих небезпечних ботів-убивць втекла в пустелю та начебто почала мислити самостійно, що вважалося неможливим. У першій частині «Бот. Атакамська криза» [7] мовиться про українського програміста Тимура Коршака, який у Києві створює ботів для комп'ютерних ігор і колись написав код для цієї компанії, що займалася вирощенням солдатів нового покоління, але він не знав жодних деталей їх діяльності. Отож, зваблений великою сумою грошей, молодий і розумний українець потрапляє до секретного лабораторного комплексу в пустелі Атакама, щоб знайти причину втечі ботів і повернути їх назад. Ця подорож абсолютно змінила свідомість головного героя, залишивши глибоку психологічну травму на все життя, адже йому довелося боротися з моторошним і трагічним результатом стрімкого та невпинного наукового прогресу. У другій частині «Бот. Ґуаякільський парадокс» [8] ситуація набуває набагато ширшого масштабу, оскільки жителі еквадорського міста Ґуаякіль почали масово божеволіти та шукати когось на ім'я «Тимур», проявляючи безпідставну нестримну агресію, жорстокість і насилля.

Нанороботи, яких учені виробляли для створення ботів, через підземні води потрапили до океану та заразили безліч невинних людей. Тимур і його друзі провинні боротися з психоістотою, яка хоче заразити весь світ, щоб ним керувати.

У післямові до технотрилеру «Бот. Атакамська криза» автор зазначає: «У другій половині ХХ століття через помилки, безвідповідальність чи безпосередню діяльність учених загинули мільйони людей» [7, с.523]. Звичайно, сьогодні наукові методи, підходи, принципи цілковито відрізняються через постійне вдосконалення та розвиток, але ніхто не може заперечувати наявності різних похибок, прорахунків, людських помилок, неідеального стану чи неповносправності обладнання, лихих намірів і задумів науковців або влади, якій вони підпорядковуються. У цій післямові Макс Кідрук пише їй про ще невідомі загрози розквіту науки: «Не за горами той час, коли ми більше не зможемо контролювати власну технологічну могутність» [7, с.525]. Він пояснює, що катастрофи, які стаються в уже досліджених, добре відомих ученим галузях, можна зупинити, але з часом з'являться такі випадки, коли не вистачатиме знань для передбачення наслідків.

Отже, проблема моральної відповідальності вчених за свої наукові винаходи порушувалась ще у науково-фантастичних творах авторів ХІХ століття. Розкриття цієї теми допомагає зрозуміти, що за вдалим науковим прогресом, технологічно-інформаційними вдосконаленнями, звичайним життям всієї людської цивілізації зі збереженням і розвитком духовних цінностей стоять вчені-винахідники, які не просто захоплюються своєю справою, а дотримуються етичних і моральних норм, принципів гуманізму, усвідомлюють усі небезпеки, ризики та можливі наслідки власної професійної діяльності. У своїх творах письменники, здебільшого, демонструють різні катастрофи та руйнацію звичного суспільного ладу, занепад культури та взаєморозуміння між людьми, оскільки таке гіперболізоване бачення допоможе читачам швидше зрозуміти суть проблеми.

Список використаних джерел і літератури:

1. Азімов А. Я, робот: науково-фантастичні оповідання. Київ: Веселка, 1977. 270 с.
2. Астронавти (роман). URL:[https://uk.wikipedia.org/wiki/Астронавти_\(роман\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Астронавти_(роман)) (дата звернення: 10.05.2025).
3. Бредбері Р. Усмішка: оповідання. Тернопіль: ВД «Богдан», 2016. 368 с.
4. Веллс Г. Дж. Невидимець: роман / пер. з англ. Микола Іванов. Львів: ВД «Піраміда», 2006. 224 с.
5. Веллс Г. Машина часу: роман / пер. з англ. М. Іванов. Харків: ВД «Фоліо», 2003. 33-106 с.
6. Віраг Е. Чонка Т. Екзистенційний вибір героїв на тлі глобальних катастроф у

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

технотрилерах Максима Кідрука «Бот: Атакамська криза» та «Бот: Гуаякільський парадокс»: стаття. *Наукове видання: збірник статей*. 2024. 153-169 с.

7. Кідрук М. Бот. Атакамська криза: роман. Харків: ВД Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. 544 с.

8. Кідрук М. Бот. Гуаякільський парадокс: роман. Харків: ВД Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 512 с.

9. Кідрук М. Любов і піраньї: роман. Київ: ВД «Нора-Друк», 2011. 322 с.

10. Кідрук М. Подорож на Пуп Землі. Том 1: роман. Київ: ВД «Нора-Друк», 2010. 224 с.

11. Михайленко І.І. До питання соціальної відповідальності у науці. *Наукове видання: збірник тез*. Київ-Запоріжжя: КСК-Альянс, 2011. 200 с.

12. Технотрилер. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Технотрилер> (дата звернення: 10.05.2025).

13. Щербак Юрій Миколайович. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=17507> (дата звернення: 10.05.2025).

Рудич Анастасія,
студентка 211-би факультету психології та педагогіки
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: д.філос. (PhD) Москальов В.Б.

Molecular Basis of Biolinguistics

Biolinguistics was first postulated in Noam Chomsky's «Language and Mind» (1968) amid disappointment in the acquisition of language by cybernetics. Artificial intelligence, which was only theoretically justified at the time, could have been a continuation of the cybernetic approach in linguistics, but it too is based on biological data. Chomsky relied on the biolinguistic approach described in Eric Lenneberg's book «Biological foundations of language» (1967), and considered it the best for establishing a cognitive program, a basis for behavioral psychology and psycholinguistics. The idea of the mind as a biological machine equipped with its own genetic program and innate maps solved one of the most important philosophical problems, postulating «knowledge» not as a repository of images and passive signs, but as an active procedure of the creative mind [1].

In the same work, «Language and Mind» (1968), Chomsky, relying on functionalist interpretations of Darwin, metaphorically applies the term «language» to functionalist theories, using the term «evolution». It is virtually impossible to apply the scientific methods of evolutionary biology to the study of functions. Darwinists like Alfred Wallace or Thomas Henry Huxley passed the baton to geneticists like François Jacob, who introduced the idea of the limitations of body size on development, a theory followed by the modern Evo-Devo of evolutionary measurement. Chomsky, however, criticizes evolutionists not for their chosen method, but for what seems to him an obvious failure to understand the nature and function of human language. At this point, the Darwinian Biolinguistic Model (DBM) and the Chomskyan Biolinguistic Model (CBM) diverge somewhat. In this paper, we will rely on the first model [1, 2].

However, in the 20th century, biologists came closer to understanding the molecular mechanisms of the emergence, development and pathology of such a human function as language. This makes it possible to more deeply understand the mechanisms of cognitive functions and stimulates the development of biolinguistics as a related field of natural and human sciences. Therefore, the consideration of the molecular aspects of biolinguistics seems *relevant* to us.

In recent years, the *FOXP2* gene has brought the historical genetic study of language to the forefront. This gene is important for understanding not only how the structures that allow language to form and be used today evolved. In

the 1990s, British researchers discovered that a mutation in the transcription factor *FOXP2*, located on chromosome 7, resulted in half of the family members suffering from orofacial dyspraxia. The pathology affected males and females of the family equally, which led to the conclusion that the articulation disorder is transmitted through an autosomal dominant monogenetic trait and such a mutation may be involved in the etiology of language-related disorders. It is likely that the *FOXP2* gene is not a «grammar gene», but is responsible for embryogenetic learning and the normal functioning of various structures in our body, including the basal ganglia and the formation of cortico-subcortical connections [3, 4].

FOXP2 is not a uniquely human gene, it appears to be one of the best-conserved genes among mammals, including, for example, mice. Understanding the transition of speech function to the products of this gene will probably help not only in solving the issue of the origin of language, but also in reconstructing the **proto-language of people** as well as in the study of other semiotic systems, such as birdsong. Although not everything is known about the evolution of the *FOXP2* gene, the DBM model postulates that the *Homo sapiens* body would not have been «language-ready» unless it had a certain set of unique genes or forms of them [1, 5].

An active search is underway for genes that provide cognitive functions and speech articulation. A probable hypothesis at present is the key role of the *FOXP2* gene in providing fine motor skills of the vocal apparatus and the role of the *MEFA2A* gene in large synaptic plasticity that forms the cognitive component. Several genes are involved in defining the cortical and subcortical structures that created the architecture of the human brain, and some of them are involved to some extent in language ability (e.g. *FOXP2*, *CNTNAP2*, *FOXP1*, *GNPTAB*, *GNPTG*, *NAGPA*), but they are also partly inherited from common primate ancestors [6, 7].

The point where the historical-natural languages and genetic structures of communities are intertwined is the genetics of population. Populational thinking can also be very useful to contemporary biolinguistics. A typical example is when the study of population genetics by the group of Luigi Luca Cavalli-Sforza made a decisive contribution to the clarification of the parental lines of languages and the essential biolinguistic unity of the human species, i.e. it helped in solving the problems of comparative reconstruction of language [1].

Conclusion: Molecular biolinguistics can be seen as a modern continuation of the Darwinian Biolinguistic Model and in some sense opposes the Chomskyan Biolinguistic Model. To achieve the goals of biolinguistics, molecular studies cannot be based on a reductionist approach but must take into account population genetics. The accumulation and generalization of data from molecular biolinguistics will contribute to such a diachronic aspect of

linguistics as a whole as questions of the origin and development of language, the reconstruction of ancient languages, including the proto-language of all people, if it is possible to prove its existence. Perhaps adding a functional aspect to solving biolinguistic problems will eventually allow the Darwinian Biolinguistic Model and the Chomskyan Biolinguistic Model approaches to be combined to create a general basic biolinguistic model.

Reference:

1. Pennisi A., Falzone A. Darwinian Biolinguistics Theory and History of a Naturalistic Philosophy of Language and Pragmatics. Springer Cham, 2016. 301 p.
2. Fitch W. T., Hauser M. D., Chomsky N. The evolution of the language faculty: clarifications and implications. *Cognition*. 2005. Vol. 97, No. 2. P. 179-210.
3. Lai C. S. L., Fisher S. E., Hurst J. A., Vargha-Khadem F., et al. A forkhead-domain gene is mutated in a severe speech and language disorder. *Nature*. 2001. Vol. 413, No. 6855. P. 519-523.
4. Tsui D., Vessey J. P., Tomita H., Kaplan D. R. et al. *FoxP2* regulates neurogenesis during embryonic cortical development. *Journal of Neuroscience*. 2013. Vol. 33, No. 1. P. 244-258.
5. Teramitsu I. et al. Parallel *FoxP1* and *FoxP2* expression in songbird and human brain predicts functional interaction. *Journal of Neuroscience*. 2004. Vol. 24, No. 13. P. 3152-3163.
6. Konopka G., Roberts T. F. Insights into the neural and genetic basis of vocal communication. *Cell*. 2016. Vol. 164, No. 6. P. 1269-1276.
7. Somel M., Liu X., Khaitovich P. Human brain evolution: transcripts, metabolites and their regulators. *Nature Reviews Neuroscience*. 2013. Vol. 14, No. 2. P. 112-127.

*Скриповська Валентина,
студентка групи МВ-23-1
факультету міжнародних відносин і права
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Школяр Н.В.*

Translation Strategies for Humour in Different Genres

The translation of humour is one of the most challenging aspects of translation practice, as it requires not only deep linguistic knowledge but also an understanding of the cultural, social, and political contexts in which humour is formed. British linguist Peter Newmark aptly emphasized this, noting that «Humour is one of the last bastions of untranslatability» [1], highlighting the fact that humour exists at the intersection of language and culture, which means that its transfer across linguistic and cultural barriers requires a creative approach and the use of special translation strategies. On one hand, humour is an integral part of human communication that is closely linked to emotions and contexts, and on the other hand, it is a linguistic phenomenon that requires adaptation to another cultural and linguistic system.

The aim of this work is to analyze various strategies for translating humour in different genres, such as films, TV series, and literary works, as well as to discuss the challenges that translators face when transferring humour from one culture to another.

Humour is not only a verbal form but also a complex cultural and social phenomenon that actively interacts with language, literary tradition, and social and political realities. Humour can be expressed through various linguistic and cultural mechanisms: puns, irony, sarcasm, absurdity, cultural allusions, and also through sound and visual effects, which is particularly important in cinema and TV series.

One of the most well-known theoretical concepts is the «humour as a play with expectations» theory proposed by Norman Fernandez and Jonathan Bicker [5]. According to this theory, humour lies in breaking expectations when a situation or statement seems serious at first but later takes on an unexpected interpretation. In humour translation, this creates an additional challenge, as what causes laughter in one culture may be completely misunderstood in another.

One of the main challenges in translating humour is the use of cultural references, such as names, toponyms, and local realities, which may be unfamiliar to a foreign audience. The translator must find an equivalent that preserves the original humour effect without losing the cultural context.

Cinema is a special genre in which humour has a multi-layered nature.

Important components include not only the text of the characters' lines but also intonation, facial expressions, lip movements, editing, as well as musical accompaniment and sound effects. Therefore, translating humour in cinema is much more complex than in literature, as the textual meaning intertwines with visual and auditory elements.

A typical example is comedy films, which use visual effects to create humour. In the animated film *Shrek*, the original joke about the TV star Oprah Winfrey, associated with American pop culture, was adapted for the Ukrainian audience by transcreation, replacing her with a well-known Ukrainian TV host. This approach helps to preserve the humour while considering the cultural realities of the target audience.

Another example is the films of the Coen brothers, such as *The Big Lebowski*, where much of the humour is created by specific American cultural elements: references to the counterculture of the 60s, classic film noir, and other cultural realities. Translating such a film requires detailed work on localization to preserve cultural allusions and humour while adapting them to the realities of another country.

Translating humour in literature is another complex task, as literary humour often reflects national peculiarities, social norms, and mentalities. Puns, coarse jokes, irony, and satirical elements require special translation strategies such as substitution or adaptation to convey the emotional effect without losing the humorous essence.

A striking example is the classic works of Jerome K. Jerome, where many puns are used. In his novels, such as *Three Men in a Boat (Not Counting the Dog)*, translators often use substitution – replacing English names and cultural realities with those more familiar to the Ukrainian reader. Since many puns are based on wordplay, translators not only need to preserve the meaning but also adapt the context so that the humour remains understandable and relevant to the new audience.

Another example is the satirical works of Oscar Wilde, in which humour and irony play a key role. When translating his works, especially *The Picture of Dorian Gray*, it is important to preserve the sharpness of his sarcasm, as many of his jokes are aimed at critiquing English society. The challenge in translating such works is not only to convey the words but also to maintain the tone and context in which they are delivered.

TV series, especially sitcoms, are another major field for adapting humour, as they often rely on contextual and cultural realities. In particular, the TV series *Friends* is a perfect example of humour based on American culture. The jokes in the series often reference realities that are only understandable to Americans. Therefore, when translating such series, translators have to use localization to adapt the humour to the cultural conditions of another country.

For instance, in an episode where the characters mention «Thanksgiving dinner», the Ukrainian translation might use more familiar expressions such as «family dinner at Christmas» (Різдвяна сімейна вечеря), since the tradition of celebrating a similar festive meal exists in Ukraine, albeit in a different form.

Similarly, in the series *The Office*, where much of the humour depends on the specifics of the American corporate environment, translators must adapt jokes about workplace traditions, changing certain corporate terms to those that are typical for Ukrainian realities.

Translating humor is a complex and multifaceted process that requires not only linguistic knowledge but also creativity and a deep understanding of the target audience's culture. In films, literature, and TV series, translators use various strategies such as transcreation, substitution, adaptation, and localization to preserve the humour without losing its emotional effect.

The translation of humour can be compared to an art form: it requires not only accuracy but also the ability to convey the same emotion as the original. This is a real test for the translator, as humour is a reflection of culture, social realities, and mentality. The approach to translating humour, which varies depending on the genre, is an excellent example of how culture and language interact through laughter.

References:

1. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall. 1988.
2. Miller, E. *Translation as a Craft: The Art of Humor*. Routledge. 2010.
3. White, S. *Humor in Translation: Theoretical and Practical Issues*. Springer. 2014.
4. Mantel, J. *The Art of Literary Translation*. Palgrave Macmillan. 2017.
5. Baker, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge. 2018.
6. Kuhiwczak, P., & Littau, K. *A Companion to Translation Studies*. Multilingual Matters. 2007.
7. Zabalbeascoa, P. *Translation and Humor: An Introduction*. Peter Lang. 2008.
8. Bicker, J., & Fernandez, N. *Humor and Translation: Cross-Cultural Contexts*. University Press. 2005.
9. Translation Studies Portal. *Humor Translation: Theory and Practice*. 2021. Retrieved from <https://www.translationstudiesportal.com>
10. Baker, M. *Humor in Translation: Context and Process*. 2019. Retrieved from <https://www.routledge.com/Humor-in-Translation>

**ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ, МИСТЕЦТВО, ДИЗАЙН**

*Глушок Вікторія,
студентка групи ДЗН-21-2
факультету технологій та дизайну
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: викл. Бобровська М.О.*

Дизайн інтер'єру рекреаційних центрів: ретроспективний аналіз

В Україні за останні роки тема реабілітації та відновлення фізичного та психологічного здоров'я стала все більш актуальною. Це зумовлено не тільки наявністю людей з інвалідністю та потребою у їх відновленні після лікування, а у зв'язку з повномасштабною війною в Україні велика кількість військовослужбовців ЗСУ потребують якісної реабілітації у спеціалізованих закладах. Тому гостро постала необхідність створення якісного, безпечного та доступного середовища для військовослужбовців.

Реабілітаційні та рекреаційні центри стали одними з ключових інфраструктурних об'єктів, що підтримують процес відновлення та повернення до повноцінного життя. Саме тому тема створення сучасного інклюзивного інтер'єру для таких закладів є на часі, а саме безбар'єрного, інклюзивного простору, що відповідає вимогам ергономіки, доступності та комфорту.

Реабілітаційні центри зосереджені на наданні медичної допомоги людям, які проходять відновлення після травм, хірургічних втручань чи інших серйозних станів. Їх головною метою є покращення фізичних можливостей пацієнтів і підтримка їхнього психологічного благополуччя.

У зв'язку з актуальністю фізіотерапевтичної реабілітації військовослужбовців України постає завдання провести ретроспективний аналіз та визначити етапи розвитку реабілітаційних центрів, провести порівняльний аналіз закордонного та українського досвіду проектування дизайну інтер'єрів реабілітаційних центрів.

Проблемі розробки дизайну сучасних реабілітаційних центрів присвячено низка наукових досліджень. У публікації Бісмак О.В. проаналізовано проблеми організації та роботи реабілітаційних центрів в Україні [1]. Питання, що стосуються проблематики функціонально-планувальних особливостей, організації інтер'єрних просторів реабілітаційних та соціально-реабілітаційних центрів досліджували Гнатюк Л. [2], Липовцева К. [3], Луценко А. [2], Красножон Т. [4].

Питання розробки сучасних дизайнерських рішень інтер'єру

рекреаційних закладів саме для військовослужбовців, які б відповідали вимогам комфорту, ефективності, практичності та естетики, залишається відкритим не тільки до закінчення війни, а й особливо гостро постане у післявоєнний період.

Проектування реабілітаційних центрів має свої особливості та складнощі. Необхідно враховувати не лише естетичний аспект, але й вимоги до безпеки та забезпечення функціональності медичного закладу для людей з обмеженими можливостями.

Вітчизняна практика показує, що центри соціальної та психологічної реабілітації, в більшості випадків, розташовані в адаптованих будівлях, а тому їх функціонально-планувальна організація не відповідає необхідним нормативним вимогам, а комунікаційна схема між приміщеннями не пристосована до людей з інклюзією.

Аналіз дизайнерських та архітектурних вирішень реабілітаційних центрів у світовій та вітчизняній практиці показує, що у розвитку реабілітаційного центру найбільше уваги приділяється створенню комфортних умов, які сприяють швидкому відновленню пацієнтів та сприяють ефективній роботі медичного персоналу. Одним із ключових аспектів під час проектування інтер'єру для рекреаційних закладів є використання екологічно безпечних матеріалів. Особливо важливо обирати такі матеріали, які не містять шкідливих компонентів, наприклад, викликати алергічні реакції або проблеми з дихальною системою. Доцільним є використання сертифікованих матеріалів, призначених спеціально для застосування в медичних установах. Надзвичайно важливо використовувати міцні, надійні та зносостійкі матеріали, адже в таких просторах передбачається активне користування, що створює підвищене навантаження і ризик механічних пошкоджень.

Ще важливим у проектуванні є використання живих рослин у приміщенні, адже вони здатні позитивно впливати на стан повітря завдяки своїм природним властивостям. Саме тому в інтер'єрах медичних закладів присутність рослин та квітів відіграє важливу роль. Вони не лише покращують мікроклімат, а й створюють атмосферу природності, що сприяє загальному процесу реабілітації та емоційному комфорту пацієнтів.

Під час проектування є обов'язковим врахування державних будівельних норм (ДБН) та санітарних норм і правил (СНіП). Ці нормативно-правові документи слугують основою для розробки будь-яких будівель, включно з інтер'єрами. Дотримання таких норм гарантує не лише безпечне використання простору, а й забезпечує комфорт та зручність для користувачів.

Оскільки приміщення реабілітаційних центрів орієнтоване на людей

зі спеціальними потребами, насамперед потрібно врахувати найважливіший ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» [5], який встановлює вимоги щодо забезпечення доступності будівель і споруд для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

За планування, інженерне оснащення та експлуатаційні умови відповідає ДБН В.2.2-9-2009 «Громадські будинки та споруди»; ДБН В.2.2-10-2001 «Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я» [6]. Також важливими є ДБН В.1.1-7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва» [7], ДБН В.2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення» [8].

З метою глибшого розуміння специфіки функціонування подібних закладів було досліджено українські та іноземні аналоги реабілітаційних центрів. Проаналізовано їх функціонально-планувальні рішення, дизайнерські підходи та принципи облаштування інтер'єру, що дозволило виявити актуальні тенденції та ключові риси сучасних реабілітаційних просторів. Коротко розглянуто історію створення таких центрів.

Людство завжди прагнуло створювати умови для ефективного відновлення людей після різного виду травм та пошкоджень. Із початком воєнних дій ця потреба значно зросла, що призвело до зростання зацікавленості та активного розвитку такого напрямку медицини, як реабілітація.

Термін «реабілітація» походить від латинського слова *rehabilitation* – відновлення здатностей. Його вперше використав в 190 році Франц Йозеф фон Буд у книзі «Система загального піклування над бідними». Після 1918 року організація Інституту Червоного Хреста в Нью-Йорку для інвалідів вперше почала вживати термін «фізична реабілітація» [9].

В 1969 році він отримав міжнародне визнання і був прийнятий ВООЗ. Зокрема, ВООЗ визнала реабілітацію як «комбіноване і координоване застосування медичних, психологічних, соціальних, педагогічних і професійних заходів із метою підготовки та перепідготовки (перекваліфікації) особи». В офіційних документах МОЗ СРСР термін «реабілітація» почав використовуватися з 1976 року [10].

Важливу роль у період, коли поліомієліт активно поширювався, а його вперше почали лікувати методами фізичної реабілітації, відіграла австралійська медична сестра Елізабет Кенні. Вона розробила власну, на той час новаторську, методику лікування, яка згодом стала основою для розвитку фізичної реабілітації. Також доволі складною та сумною була ситуація після Першої та Другої світових війн, коли спостерігалася велика кількість поранених військових і цивільних осіб. Саме в цей період питання реабілітації набуло особливої актуальності та привернуло до себе значну увагу.

Першим спеціалізованим реабілітаційним центром для військових

вважається Королівський госпіталь Челсі (Royal Hospital Chelsea), заснований у 1682 році в Лондоні за наказом короля Карла II Стюарта. Цей заклад був справді дуже затребуваним, оскільки дозволяв значно скоротити тривалість перебування військових у лікарнях, що, у свою чергу, сприяло їх швидшому поверненню до служби. У XVII столітті Британія брала активну участь у численних війнах, що призводило до значної кількості поранених і непрацездатних солдатів. Карл II, натхненний прикладом Les Invalides (Готель Інвалідів) у Франції, вирішив створити спеціальний заклад для поранених і відставних солдатів, який забезпечував би їм житло, догляд і лікування.

Що стосується саме початку створення приміщень для реабілітації, то варто зазначити, що й Україна також розвивалась у цьому напрямі. Одним із перших кроків стало відкриття кабінетів лікувальної фізкультури у фізіотерапевтичних та травматологічних відділеннях, а також створення кафедр ЛФК у 1930-х роках. Протягом 1920-1930-х років в Україні почали діяти три інститути фізіотерапії – в Одесі, Чернігові та Феодосії [9].

Останні десятиліття вирізняються особливо активним розвитком реабілітаційних центрів. На сьогодні найбільші з них функціонують у таких містах, як Львів, Луцьк, Київ, Черкаси та Миколаїв. Проте з початком повномасштабного вторгнення зросла потреба у створенні ще більшої кількості подібних закладів, аби забезпечити належну допомогу всім, хто її потребує.

Протягом трьох років війни рекреаційні центри почали активно розвиватися й масштабуватися. Наразі в Україні функціонує кілька великих і добре організованих рекреаційних закладів, однак, попри це, все ще залишається актуальною проблема створення нових центрів, оскільки кількість постраждалих, на жаль, постійно зростає.

Центр реабілітації та відновлення «Незламні» у Львові розташований у реконструйованій будівлі колишньої поліклініки на вулиці І.Мазепи. Його інтер'єр спрямований на створення затишного та безпечного середовища, яке підтримує процес реабілітації та сприяє швидкому одужанню пацієнтів.

Національну мережу реабілітаційних центрів для поранених військових «RECOVERY» (партнерство між приватним сектором і державою, адже благодійники розбудовують реабілітаційні центри на базі державних медустанов) [11].

«4.5.0» – радіосигнал, яким військові на передовій повідомляють: «все спокійно». Ці цифри дали назву майбутньому обласному реабілітаційному центру для військових, який зараз будують в Ужгороді. Концепція «4.5.0. Recovery Center» розвивається з 2022 року [12]. У проєкті реабілітаційного центру пріоритетом є інклюзивність, доступність та

безбар'єрність, широкі двері та коридори, заокруглені кути та санвузли в палатах, доступні для людей з інвалідністю.

Важливо також розглянути приклади реабілітаційних центрів за кордоном, щоб проаналізувати, як там облаштована система відновлення та які передові методики використовуються для реабілітації пацієнтів. Архітектурні рішення лікарень та онкологічних центрів у Європі включають вільне планування, нові об'ємно-планувальні і конструктивні рішеннями, застосування нових будівельних технологій, екологічно чистих матеріалів. Як більшість громадських будівель, лікарні стають багатофункціональними, що тягне за собою застосування нових планувальних прийомів: створення автономних або взаємопов'язаних зон; включення до складу медичних комплексів конференц-залів, аудиторій, об'єктів громадського харчування, клубні приміщення (для дитячих творчих занять); рекреаційні простори тощо. Прикладом може слугувати реабілітаційний центр Егмонт «Вандхалла» Cubo (інженер Hundsbæk & Henriksen) у Данії. Центр має басейн для гідротерапії, обладнаний ліфтами, пандусами для колясок тощо. Тут хворі можуть плавати, виконувати різні фізичні вправи, милуватися гарними краєвидами, що поліпшує їх настрій, і, головне, навчатися [10].

В 2010 році на базі лікарні Королеви Єлизавети в Бірмінгемі було введено в експлуатацію новітній центр медичної реабілітації. Це сучасний багатофункціональний комплекс, де створені різноманітні зони для виконання різних функцій. Архітектурна композиція має три еліпсоїдні об'єми різної поверховості, які при наближенні створюють образ трьох хвиль. Усередині еліпсів, як і в головних палатах, є відкриті внутрішні двори. До цих будівель приєднані три- та двоповерхові подіуми. Це чітко зонований простір, з'єднаний комунікаціями та внутрішніми двориками. Будівля виглядає яскраво, оздоблена сучасними матеріалами, а всередині створена система атріумних просторів [13].

В Хмельницькій області одним із закладів, що надає таку допомогу, є рекреаційний центр «Берег надії», розташований в с. Головчинці, на вул. Підлісна, 4/1. Він розташований у лісовому масиві, далеко від шуму міста, що створює ідеальні умови для відновлення фізичного та психологічного здоров'я. Оточений густими деревами, чистим повітрям і природними водоймами, він пропонує своїм пацієнтам повне занурення в спокійну, гармонійну атмосферу.

Як зазначено на офіційному сайті центру «Берег надії» [14], його діяльність «спрямована на поступове повернення особи до повноцінного життя, шляхом надання комплексу таких послуг: соціальних, психологічних, юридичних, медичних з урахуванням індивідуальних проблем та створення умов для оздоровлення і змістовного відпочинку

отримувачів послуг». Перелік послуг, які можна отримати: денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; надання притулку; консультування; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних; інформування; транспортні послуги. Надається спектр послуг для оздоровлення, а саме: галотерапія; апітерапія; кисневі коктейлі; фіточаї; арт-терапія; катання на каяках та сапбордах.

Заклад підпорядкований Хмельницькій міській раді та фактично розташований на тій же території, що й дитячий літній табір «Чайка», тому приміщення реабілітаційного центру – це один із колишніх корпусів табору. Це двоповерхова будівля загальною площею близько 1200 кв. м. Корпус розташований на віддалі від основних будівель табору, що створює додатковий простір для усамітнення й спокою, необхідного для ефективної реабілітації. У майбутньому планується повне відокремлення цього корпусу від решти трьох табірних будівель.

Нещодавно в центрі було оновлено частину першого поверху корпусу – біля 600 кв.м. Відремонтоване відділення розраховане на 30 пацієнтів, а загалом центр розрахований на 110 осіб. Під час відновлення частини корпусу була проведена кардинальна реконструкція приміщень. Усі простори адаптовано для потреб людей на кріслах колісних: облаштовано просторий тамбур та автоматичні входні двері, що значно полегшують доступ до будівлі.

Наразі необхідно провести аналогічні відновлювальні роботи для старої частини будівлі, зокрема для лівого крила першого поверху та повністю для другого поверху. Надважливим завданням у центрі є створення безбар'єрного простору – умов, у яких люди з обмеженими можливостями можуть вільно пересуватися, отримувати необхідні послуги та почуватися комфортно.

Реабілітаційні та відновлювальні центри відіграють важливу роль у процесі одужання пацієнтів. За допомогою грамотного дизайну, знання нормативів і творчого підходу можна перетворити старі приміщення на сучасний, функціональний та гуманний простір, що підтримує гідність, комфорт і відновлення українських захисників.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бісмак О. В. Особливості організації діяльності реабілітаційних закладів в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 4(12). С. 1-12.
2. Луценко А., Гнатюк Л. Дизайнерські вирішення нетипових центрів реабілітації. *Theory and practice of design. Culture and art*. Issue 26. 2022. С. 156-166.
3. Липовцева К. Д. Визначення місткості та функціонально-планувальних особливостей будівель соціально-реабілітаційних центрів. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2016. Вип. 44. С. 306-312.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

4. Красножон Т.Ю. Геометричні засоби формування гармонійного внутрішнього середовища медичних реабілітаційних центрів. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.- техн. збірник*. Київ, 2020. Вип.57. С.287-301. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.57.287-300>. (дата звернення: 05.05.2025).
5. ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Із зміною № 2. Київ : Мінрегіон України, 2018. 62 с.
6. ДБН В.2.2-9:2018. Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я. Київ: Мінрегіон України, 2018. 88 с.
7. ДБН В.1.1-7-2016. Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги. Київ : Мінрегіон України, 2017. 47 с.
8. ДБН В.2.5-28:2006. Природне і штучне освітлення. На заміну СНиП II-4-79; чинний від 2007-05-01. Київ : Мінбуд України, 2006. 76 с.
9. Павленко Т., Сінельнікова Н., Толумна Б., Толумна Є. Зародження та розвиток фізичної реабілітації. *International scientific journal «Grail of Science»*. № 35. Section XXV. *Physical culture, sports and physical therapy*. 2024. С.554-560. URL: https://www.researchgate.net/publication/378355344_ZARODZENNA_TA_ROZVITOK_FIZICNOI_REABILITACII. (дата звернення: 05.05.2025).
10. Мхаїкл Х. Х. Сучасні проблеми становлення реабілітаційного центру. ретроспективний огляд і досвід зарубіжних країн. *Український журнал будівництва та архітектури*. № 4 (004), 2021. С. 66-77. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/7619/1/MHAIKEL.pdf>. (дата звернення: 05.05.2025).
11. Гейміфіковані тренування і лазерна терапія у Recovery-центр для поранених військових. URL: https://vikna.tv/styl-zhyttya/zdorovia-ta-krasa/reabilitacijnyj-czentr-recovery-dlya-vijskovyh-vidkryvsya-v-luczku/?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 05.05.2025).
12. What will the first regional rehabilitation center 4.5.0 for the military in Uzhhorod look like? URL: <https://varosh.com.ua/en/projects/4-5-0-what-will-the-first-regional-rehabilitation-center-for-the-military-in-uzhhorod-look-like/>. (date of access: 05.05.2025).
13. Kryvoruchko N., Hala Khaled Mhaikl. Problems of architectural formation of military clinic rehabilitation centers. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1225049>. (дата звернення: 05.05.2025).
14. Рекреаційний центр. «Берег надії». Управління праці та соціального захисту населення Хмельницької міської ради. URL: https://soczahist.khm.gov.ua/?page_id=28. (дата звернення: 05.05.2025).

*Грицик Владислав,
студент групи 121-МП
факультету бойового застосування військ
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Науковий керівник: к.військ.н., доцент Кухарська Л.В.

Коротка історія «Слобожанського контрнаступу»

Підготовка до контрнаступу довгий час перебувала в таємниці. Передані в Україну РСЗВ **M142 HIMARS**, використовувалися для високоточних ударів по інфраструктурі противника, що послабило його вогневу міць. Також відволікаючи противника на південний напрям, утворилися сприятливі умови для контрнаступу.

29 серпня ЗСУ розпочали відволікаючий маневр на Херсон, паралельно зосереджували сили у Харківській області.

6 вересня розпочався контрнаступ Сил оборони, який тривав до 13 жовтня і за результатами якого було звільнено понад 500 населених пунктів.

8 вересня було звільнено Балаклію, 10 вересня також звільнили Куп'янськ та Ізюм.

11-13 вересня також розпочали наступ на північніше від Харкова. Наступ на півночі завершився виходом на державний кордон. Після чого впродовж 17-18 вересня форсувалася ріка Оскіл та створили на другому березу плацдарм.

Одним з важливих етапів стало визволення Лимана, що зруйнувало пропагандистський міф що Росія тут назавжди.

Причинами такого швидкого і успішного наступу стали фактори: секретності, високомобільності військ, відволікаючого маневру і виснаження частин противника.

Фактор секретності: прихованість справжніх намірів була досягнута завдяки тому, що підрозділи готувалися до наступу на інших напрямках. Так командир батальйону отримував інформацію про напрям основних зусиль за 2 тижні до початку.

Відволікаючий маневр: оскільки ЗСУ розпочали контрнаступ на Херсонщині, то вище командування РФ припустилося важкої помилки вважаючи що на Харківському напрямку можуть бути незначні відволікаючі удари.

Фактор високомобільності військ: використовуючи як основу підрозділи ДШВ як основний ударний кулак, вище керівництво застосовувало їх рейдовими групами, що на легкоброньованій техніці та

при підтримці танків та артилерії вривалися в ряди противника.

Фактор виснаження противника: на момент початку контрнаступу в рядах ворога спостерігалися проблеми з укомплектованістю підрозділів, що в подальшому привело до оголошенням військово політичним керівництвом РФ мобілізації. Серед причин низького духу військовослужбовців ВС РФ варто зазначити те, що війна в Україні не видалася їм швидкою, а зовсім навпаки після важких боїв за Северодонецьк і Лисичанськ спроможності залишалися лише на наступ на Бахмутському напрямку. Також спостерігалися проблеми з постачанням, через розтягнуті лінії постачання які були спровоковані ударами України по передових складах ворога.

Отже Слобожанський контрнаступ став однією з найуспішніших операції ЗСУ. Його результат став можливим завдяки Стратегічній майстерності вищого командування і компетентності командирів на місцях. Ця операція відкрила простір для подальших стратегічних ініціатив українського командування.

Список використаних джерел і літератури:

1. 2022 - початок Слобожанської наступальної операції Сил оборони України. Український інститут національної пам'яті URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/6/2022-pochatok-slobozhanskoyi-nastupalnoyi-operaciyi-syl-oborony-ukrayiny>

2. Що означає контрнаступ України для ширшої війни? *Texas A&M Stories* URL: <https://stories.tamu.edu/news/2022/09/20/what-does-ukraines-counteroffensive-mean-for-the-wider-war/>

3. Слобожанський контрнаступ: як Україна звільнила Харківщину. *Район історія* URL: <https://history.rayon.in.ua/news/739420-slobozhanskiy-kontrnastup-yak-ukraina-zvilnila-kharkivshchinu>

*Доленко Катерина,
студентка групи ОМ-41
гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.пед.н., професор Греськова В.В.*

Паперове мереживо долі: витинанка в українській культурі

Витинанка – це вид українського народного декоративно-прикладного мистецтва. Назва «витинанка» походить від слова – «витинати», себто «вирізати». Ці традиційні прикраси для інтер'єру, створені шляхом тонкого вирізання з білого або кольорового паперу ножицями чи ножом, що поєднують декоративність та символічність [1; 6].

На межі ХІХ–ХХ століть витинанка настільки увійшла в побут, що стала невід'ємною частиною святкової атрибутики й обрядового декору. До релігійних свят виготовляли спеціальні сюжетні витинанки: на Різдво – ангелів, зорі та цілі вертепні сцени, на Великдень – храми, пташок, пасхальні символи. На весілля вирізали голубів, букети квітів або «дерева життя» – умовні родинні дерева, що символізували добробут нової сім'ї. Повсякденні ж прикраси були простішими: наприклад, ажурні смужки паперу кріпили під сволоком, де висіла колиска, у формі хрестів-оберегів, а вирізані зубчаті «серветки» з паперу ставили на полиці мисників – вони слугували водночас і декором, і захистом полиць від пилу. У простінках між вікнами традиційно вивішували великі витинанки із зображенням «Дерева життя», на гілках якого сиділи пташки, а біля коріння можна було побачити людські фігурки чи тварин – такий сюжет уособлював родину, рід і був притаманний усім регіонам нашої держави. Тож в Україні розвиток таких хатніх паперових «убрань» орієнтовно триває вже протягом двох століть. Саме у другу половину ХІХ ст. – початок ХХ ст. вважають періодом масового поширення хатніх паперових оздоб на теренах України вважають українські мистецтвознавці. Однак, перші згадки про них в першій третині ХІХ ст. ми зустрічаємо в українській літературі, а саме: паперові квіти й голуби, якими були прикрашені ікони в селах Слобожанщини. Проаналізувавши характеристику українського фольклориста, етнографа і літературознавця Миколи Сумцова творів Григорія Квітки-Основ'яненка у статті «Г.Ф. Квітка-Основ'яненко», він зазначає, що надає його творам етнографічної достовірності. Це дозволяє розглядати його прозу як важливе джерело для вивчення українського народного життя. Наступні згадки, після творів Григорія Квітки-Основ'яненка з'являються аж в останній чверті ХІХ ст. Тож цей тривалий проміжок свідчить нам про те, що нажалі час від започаткування техніки

витинанки та до її розквіту лишився поза увагою етнографів та мистецтвознавців. Це спричинило труднощі у визначенні точних років, обставин та осередків виникнення витинанок на теренах України [4; 7].

Поширення паперових хатніх оздоб в селянському середовищі пов'язують з появою в селах паперу та з переходом від курних хат до «чистих», які почали мазати, білити, а згодом і прикрашати мальованим і паперовим декором. Настінні розписи відіграють певну роль у розвитку витинанок. У деяких регіонах, як Поділля наприклад, паперовий декор співіснував з мальованим, доповнюючи одне одного. В деяких випадках паперові оздоби узагалі могли повністю витіснити розписи. Господині, надавали перевагу саме витинанкам, оскільки на їх виготовлення витрачалося менше часу та їх легше замінити при потребі. Виготовлялися витинанки зазвичай перед святами та як правило висіли у хаті рік, дуже рідко прикраси прикрашали оселю довше, а потім змінювались новими. Найдавнішими витинанками вважаються вироби створені у Прикарпатті та Західному Поділлі. У 1887 р. була організована виставка в Тернополі де були представлені зразки витинанок з цих регіонів. Обширна колекція витинанок з Західного Поділля зібрана польським етнографом, дослідником Северином Удзелею і досі зберігається в Краківському музеї етнографії [3;7].

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. українські етнографи та художники звернули увагу на це народне мистецтво. Витинанки почали колекціонувати та демонструвати на виставках декоративно-ужиткового мистецтва нарівні з керамікою, різьбленням чи вишивкою. З'явилися перші публікації, присвячені витинанці, фіксувалися локальні назви цього явища – «стригунці», «хрестики», «квіти» тощо. Таким чином, народна витинанка поступово перейшла зі статусу хатнього декору в ранг визнаних елементів національної художньої спадщини.

Поділля стає основним осередком побутування та розвитку витинанок у 20-30-ті рр. ХХ ст. На чолі з Володимиром Гагенмейстром учні Кам'янець-Подільської художньо-промислової професійної школи протягом 1926-1928 рр. років зібрали велику кількість паперових прикрас у наавколишніх селах.

У 30-х р.р. ХХ ст. колекція витинанок з с. Тиманівка Ямпільського району Вінницької області надійшла у львівський музей українського мистецтва, де зберігається і до нині.

Як ми вже зазначили у цьому пункті, Поділля було одним з регіонів де витинанки співіснували з настінними розписами. Їх взаємодію та вплив одне на одного у ролі хатнього декору було зафіксовано дослідниками. Під впливом міського життя у 20-их рр. ХХ ст, набуло поширення декорування стін «під шпалери». Саме так набули поширення

«фіранкові» і «шпалерні» паперові прикраси. Зразки шпалерних паперових прикрас з околиць с. Брацлава *Тулчинського району Вінницької області*, свідчать нам про те, що тогочасні майстри не наслідують міські зразки, а повторюють лише рядковий спосіб розташування елементів. У 20-30-х рр. ХХ ст. мистецтво витинанки все ще розповсюджене на теренах Поділля та інших регіонах України, проте воно починає по троху втрачати свою популярність [3; 7].

З приходом Другої світової війни витинанка була у звичайних сільських хатах як оздоба, у той тяжкий час витиналися вони з газет або з кольорового паперу [2].

У 1960–1970-х роках витинанка поступово втратила своє побутове значення через активне поширення яскравих промислових текстильних виробів, килимів та інших декоративних елементів фабричного виробництва. Відтоді її використання звелось переважно до створення новорічних прикрас у вигляді паперових сніжинок для оздоблення вікон або ялинки [5].

Упродовж останньої чверті ХХ – початку ХХІ ст. мистецтво витинанки в Україні переживає нову фазу розвитку, поєднуючи народні традиції з авторськими пошуками та сучасними мистецькими практиками. Однією з визначних постатей цього періоду є Марія Руденко – вчителька з Поділля (с. Слобода Яришівська, Вінницька обл.), яка після виходу на пенсію присвятила себе мистецтву паперового вирізування. У її творах, переважно з рослинними мотивами, простежується органічне продовження традицій подільських майстрів. Її композиції вирізняються витонченістю форм та кольоровою гармонією, улюбленими образами залишаються волошки, маки, бузок, конвалії тощо. Самобутня авторська мова Руденко стала орієнтиром для багатьох митців, а її участь у виставках – каталізатором збереження витинанки як виду народного мистецтва [4].

Подільська витинанка вважається однією з найрозвиненіших і найрізноманітніших в Україні. Це пов'язано як з багатою орнаментальною культурою регіону (килимарство, розпис, вишивка), так і з активним побутованням паперових прикрас у селах Поділля до середини ХХ ст.. Для Поділля були притаманні два основних способи розміщення витинанок у інтер'єрі – шпалерний і килимовий. У першому випадку стіну в хаті обклеювали серією однотипних витинанок, розташованих ритмічно рядками, ніби шпалери (тобто суцільний орнаментальний фон). У другому – на стіні вішали велику центральну витинанку або композицію, яка за роллю нагадувала настінний килим, привертаючи увагу як головна окраса приміщення. Окрім того, на Поділлі були поширені так звані фіранкові витинанки – ажурні смужки, якими прикрашали вікна замість тюлю. Подільські майстри охоче поєднували паперові узорні з іншими

видами декору: часто витинанки сусідили на стінах із мальованими розписами та рушниками, доповнюючи одне одного. Колорит подільських витинанок теж міг варіюватися – траплялися як білосніжні витинані серветки, так і яскраві багатошарові панно з кількох кольорових паперів, що відтворювали традиції місцевого килимарства.

Історично Поділля стало осередком відродження витинанкарства у другій половині ХХ століття. Саме на Вінниччині 1969 року в селі Саїнка було зібрано унікальну колекцію народних витинанок для виставки «Саїнські витинанки» у Києві – це дало поштовх до визнання талановитих сільських майстрів, як-от Євдокія та Тетяна Британ, Марія Купчик, Надія Кушнір та інші. У 1970-х роках жодна республіканська виставка народного мистецтва не обходила без подільських витинанок, а Вінниччина прославилася своїми митцями Олександром Салюком, Сергієм Танадайчуком, та ін.. Завдяки їхнім зусиллям та педагогічній діяльності (майстри проводили симпозіуми, навчали молодь) Поділля й донині лишається «столицею» витинанки в Україні [4]. Дослідження витинанки як явища українського декоративно-прикладного мистецтва засвідчує її глибоке значення та розвиток від прикраси інтер'єру до мистецького твору. Витинанка, яка бере свій початок у народних традиціях витинання з паперу, є не лише декоративним елементом, а й носієм символічного змісту, пов'язаного із сезонними обрядами, побутовою культурою та естетичними уявленнями українського села. Історичний аналіз дозволяє простежити шлях витинанки від кустодій XVI–XVIII століть до пізніших побутових форм у селянських хатах XIX–XX ст. та її перетворення у модерне мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Водночас, брак фахової уваги до цього виду мистецтва в попередні епохи ускладнює точне визначення місця та часу його виникнення.

Особливої ваги набуває творчість сучасних майстрів, що продовжують традицію, водночас надаючи їй авторського звучання та нової візуальної мови. Сьогодні витинанка розглядається не лише як форма народного мистецтва, але і як повноцінне явище української національної ідентичності, здатне синтезувати традицію і сучасність.

Список використаних джерел і літератури:

1. Витинанка. Могилів-Подільський, 2008.
2. Гоцуляк М. Безсмертна філософія предків. М. Гоцуляк. Світлиця. 2005. (Польові спостереження автора 10 липня 1991 року у смт Чечельник Вінницької обл.)
3. Косаківський В. З історії подільської витинанки. URL: https://www.vocnt.org.ua/statti/vitinanka_kosakivskiy (дата звернення: 15.02.2025).
4. Косицька З. Українські витинанки кінця XIX – початку ХХІ ст.: проблеми вивчення, еволюція стилістики. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

---

5. Однорог М. Витинанка: від традицій до сучасних інтер'єрів URL: <https://www.ukrainer.net/vytynanka/> (дата звернення: 30.04.2025).

6. Пугач В. Витинанка – вид декоративно-прикладного мистецтва. Самоосвітня робота / Зіньківська районна станція юних техніків. 2017. URL: <https://naurok.com.ua/samoosvitnya-robota-vitinanka---vid-dekorativno-prikladnogo-mistectva-276782.html> (дата звернення: 17.02.2025)

7. Станкевич М. Історія розвитку витинанки, Українські витинанки. URL: <https://msn.khmnu.edu.ua/> (дата звернення: 25.01.2025).

8. Сумцов Микола Федорович URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сумцов_Микола_Федорович (дата звернення: 15.04.2025).

Іванов Іван,
студент групи 411-іст.
факультету спеціальної дошкільної освіти та історії
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Науковий керівник: к.і.н., доцент Руднік Д.Г.

З історії зовнішньої політики Японії в Східній Азії в 1860-1890-х рр.

У другій половині XIX ст. з початку політики внутрішньо модернізації Мейджі Японія почала прагнути розширення свого впливу у Східній Азії, зокрема в Кореї, яка традиційно перебувала в орбіті китайського впливу. Перші дипломатичні візити Японії до Кореї в 1869 та 1871 рр. завершилися безрезультатно через небажання корейців встановити дипломатичні відносини [4, с. 138–139.]. Одночасно Японія звернула свою увагу на території, що знаходилися в морі між Японією та Китаєм. У 1871 р. на острові Формоза (суч. Тайвань) місцеві жителі з'їли декількох японських рибалок, у відповідь японці організували каральну експедицію до острова. За її результатами в 1874 р. якої Китай був змушений виплатити Японії грошову компенсацію та фактично визнав анексію островів Рюкю що до цього перебували під формальною владою Китаю [1, с. 423; 2, с. 169].

Уже в наступному 1875 р. японська сторона повторна надіслала свою дипломатичну місію до Кореї через інцидент в порту Есйо. У результаті перемовин корейська сторона під тиском військового втручання з боку японців погодилася на відкриття та встановлення перших за довгий час дипломатичних відносин. Підписаний в 1876 р. Канхваський договір надав Японії значні торговельні преференції в Кореї, водночас договір став визнанням Корейської суверенності та окремоті від Китаю. Після підписання договору продовж 1870-1880 рр. Японія поступово нарощувала свою присутність в Кореї. Японські фірми швидко стали посередниками в торгівлі між Кореєю та західними країнами. Водночас Японія почала впливати на місцеву політику через підтримку молодих реформаторів, які орієнтувалися на японську модель розвитку. Це спричинило конфлікт в середні корейської політики, частина владної еліти що згуртувалася навколо королеви Мін, підтримували прагнення до реформації та переймання японського досвіду, тоді як традиціоналісти на чолі з регентом Тевонгуном орієнтувалися на Китай. У 1882 р. всередині Кореї почалися заворушення проти «модернізаторів», які призвели до китайського втручання, і у 1884 р. японці намагалися підтримати переворот проти традиціоналістів, однак невдало. У 1885 р. між Китаєм та Японією було укладено угоду про спільний вивід військ з Кореї та

подальше невтручання в її політику [1, с. 425–427; 2, с. 169].

Не дивлячись на підписання договору, напруження між Китаєм та Японією тільки наростало. Китай не бажав виходу Кореї з-під свого впливу та всіляко саботував дії японців. Обидві сторони фактично вели проксі війну в середині Кореї, однак жодна зі сторін не вдавалася до відкритих дій. Поштовхом до відкритого конфлікту між сторонами стало велике селянське повстання, очолюване релігійною сектою тонгхак, яка виступала проти корупції, економічної скрути, чиновників та іноземної присутності в Кореї [3, с.118-119]. Уже на весні 1894 р., не маючи сил побороти повстанців, влада Кореї закликала китайський уряд про військову допомогу для придушення повстання. В односторонньому порядку Китай увів у Корею 1600 своїх солдат і два кораблі. Японці розцінили такі дії як розрив договору і не втрачаючи ініціативи, так само зважилися на інтервенцію в Корею. Під приводом захисту японських громадян в Кореї японське командування спорядило 8000 вояків під керівництвом генерала Ошіми [4, с.186-187]. Японці вимагали від Китаю встановлення рівноправного контролю над Кореєю, однак Китай відмовився. За короткий час японська армія увійшла в Сеул, поки китайське військо було ще в провінції. Через непоступливість Китаю японці під примусом переконали корейського імператора у необхідності японської допомоги для підтримки незалежності Кореї та необхідності проголошення війни Китаю [5, с. 118].

25 липня 1894 року японський флот атакував китайські кораблі біля західного узбережжя Кореї. Через кілька днів, 29 липня, японські війська вступили в бій з китайцями в районі Асану. Цього разу метою Японії було не збереження рівноваги сил, а витіснення китайського впливу з Кореї [3, с. 118]. 1 серпня 1894 року Японія офіційно оголосила війну Китаю. Бойові дії спочатку відбувалися в Кореї, головним чином біля Пхеньяна, а потім у Маньчжурії, провінції Шаньдун та в Жовтому морі. Японська армія, хоч і відносно молода, була добре організована та мала сучасне на той час озброєння, кращу підготовку та новий флот, що дозволило їй досягти значних перемог над китайськими силами, які не провели необхідної модернізації та були погано підготовлені до сучасної війни. Втрати Японії в цій війні склали близько 1,5 тисячі солдатів зі 178 тисяч залучених, однак понад 12 тисяч померли від супутніх хвороб, таких як авітаміноз, дизентерія, малярія та холера [7, с. 764–765]. У вересні японський флот завдав серйозної поразки китайцям у гирлі річки Ялу. Наприкінці року японці захопили важливу військово-морську базу Далянь (Порт-Артур), а в лютому 1895 р. остаточно знищили китайський флот поблизу Вейхайвея. До березня японські війська контролювали Лушунь, Талієн (Дайрен) та Вейхайвей [3, с. 118]. Усвідомлюючи безперспективність подальшого

опору, 18 березня Китай звернувся до США з проханням про посередництво. 17 квітня 1895 року був підписаний Шімоносекський мирний договір, за яким Китай визнав повну незалежність Кореї, відмовився від Ляодунського півострова, Формози та Пескадорських островів (Рибальських), а також відкрив чотири порти для японської торгівлі. Крім того, під японську окупацію строком на три роки переходили Вейхайвей у провінції Шаньдун також було передбачено грошову компенсацію в розмірі приблизно 300 мільйонів єн та особливих торговельних привілеїв на рівні з Західними державами. [6, с. 62–63].

Успіхи у війні, ейфорія від перемоги була настільки п'яною та солодкою що просто затьмарили голови японців. Публіцист Токутомі Сохо перед початком бойових дій заявив: «Я не виступаю за війну лише заради неї... Але я наполягаю на війні з Китаєм, щоб перетворити Японію, яка досі була договірною нацією, на націю експансії» [7, с. 764–765].

Проте, менше ніж за тиждень після підписання договору, коаліція з Росії, Франції та Німеччини змусили Японію в рамках Тристоронньої інтервенції відмовитися від своїх прав на Ляодунський півострів, нібито для збереження балансу та стабільності в регіоні. Прагнучи зберегти добрі відносини із Заходом, Японія була змушена поступитися надбаними територіальними володіннями, що викликало обурення в японському суспільстві, та призвело до посилення антиіноземних настроїв у Японії про які ми вже згадували в минулих розділах. [3, с. 118].

Таким чином, якщо з другої половини XIX ст. Японія поступово почала розширювати межі свого зовнішньополітичного впливу використовуючи комбіновані методи проксі протистояння у свої експансії в Кореї та Китаї. Уже наприкінці XIX ст., перейшовши до відкритої конфронтації вона змогла швидко утвердити себе як нового регіонального лідера на східно азійському просторі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Jansen M. B. The making of modern Japan. London, 2000. 933 p.
2. Meyer M. Japan: A Concise History. 3rd ed. Lanham : Littlefield Adams Quality Paperbacks, 1992. 179 p.
3. Henshall K. G. A History of Japan: From Stone Age to Superpower. 3rd ed. Chippenham : Palgrave Macmillan, 2012. 302 p.
4. Stead. A Japan by the Japanese survey by its highest authorities, ed. London : W. Heineman, 1904. 697 p.
5. Gordon A. Modern history of Japan : from Tokugawa times to the present. New York : Oxford University Press, 2009., 420 p.
6. Ewa Pałasz-Rutkowska, Katarzyna Starecka: Japonia / Wydawnictwo TRIO Warszawa :, 2004. - 451 s.
7. The Cambridge history of Japan Volume 5. 6th ed. New York : Cambridge University Press, 2008. 813 p.

*Кімеєв Іван,
магістрант кафедри образотворчого та
декоративно-прикладного мистецтва імені Степана Шевчука
Рівненського державного гуманітарного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Сташук О.А.*

Образно-морфологічні інспірації язичницьких символів у сучасному декоративно-прикладному мистецтві Прикарпаття

Сучасне суспільство все більше усвідомлює значення духовних цінностей, які формують не лише світогляд, але й впливають на побут та культурну спадщину. Українська релігійна свідомість – це не чисто християнська традиція, а гармонійний синтез двох світоглядних парадигм: язичницьких вірувань та канонів візантійського православ'я. Такий синкретизм сприяє глибшому усвідомленню національної ідентичності та створенню унікального духовного простору, який стає фундаментом для подальшого культурного розвитку і відображення його у декоративно-прикладному мистецтві. Образно-морфологічні інспірації язичницьких символів у сучасному декоративно-прикладному мистецтві Прикарпаття є одним із важливих чинників, які формують і визначають релігійну свідомість усієї країни. [1].

Загальні аспекти українського язичництва розглядалися багатьма дослідниками, серед яких Ю. Римаренко, А. Колодний, М. Худаш, М. Гримич та ін. Історичні джерела загальноєвропейського слов'янського язичництва вивчали І. Русанова, Б. Тимошук, про регіональні ознаки язичницьких та християнських старожитностей прикарпатського краю йдеться в дисертаційному дослідженні Ю. Мисько. [2,4]. Дослідник О.Чуйко на основі аналізу документальних матеріалів, археологічних пам'яток та творів мистецтва висвітлює складні історичні та культурні процеси адаптації язичницьких традицій до християнського вчення Прикарпаття. [3].

Як бачимо, над вивченням різних аспектів означеної теми працює чимало вчених та дослідників. До того ж, тема язичництва актуальна і в загальноєвропейських наукових колах.

Язичництво – це світ, що насичений магічною красою, гармонією з природою та таємничою мудрістю. Він вабить своєю загадковістю і величчю. Це Всесвіт, де наші пращури, живучи у єдності з силами Всесвіту, відчували пульс природи та вловлювали її нескінченні ритми. У давні часи дим священних вогнищ підіймався до неба, а шелест дерев та дзюрчання води передавали містичні послання, які відкривали шлях до глибинних знань про світ та людину. Язичництво – витончена система вірувань,

традицій і звичаїв, що формувалася тисячоліттями. Воно стало скарбницею досвіду незліченних поколінь хліборобів, мисливців і ремісників, кожен з яких у своїй щоденній праці і спостереженнях розкривав секрети природи та космосу. Сакральні ритуали, які наповнені безмежного символічного значення, допомагали нашим предкам встановлювати гармонійний зв'язок із невидимими силами буття та зберігати рівновагу між людиною та Всесвітом.

Проявом зв'язку людини з природою стали слов'янські традиційні костюми, прикраси та предмети побуту. Вони оздоблювалися великою кількістю орнаментів, візерунків та вишивки, які виконували не лише естетичну, але й сакральну функції. Використання символіки у вбранні, оздобленні житла та предметах повсякденного вжитку було безпосередньо пов'язане з язичницькими віруваннями слов'ян [5].

Захисні знаки та орнаменти розміщували не лише на одязі, а й у житлових приміщеннях. Ними прикрашали кухонне начиння, предмети домашнього вжитку, інструменти, що використовувалися у сільському господарстві. Наші предки вірили, що обрані орнаменти й символи виконували роль оберегів, сприяли гармонізації простору, забезпечували благополуччя та захист від злих сил [6].

Язичницькі символи базувалися на використанні різноманітних аспектів природних явищ та щоденних турбот прадавніх слов'ян. Спостерігаючи за природою наші предки зображували ці явища у вигляді геометричних фігур, що мали відповідний зміст. Так, наприклад, сонце (коло), місяць, вода (хвиляста лінія) чи земля (ромби або квадрати) і вогонь були не лише джерелами життя, а й символами божественності. Такі візерунки могли бути інспіровані рухом небесних тіл або виглядом річок. Люди часто використовували їх для підсилення гармонізації свого життя з природними стихіями. Кожен із цих символів ставав частиною язичницького світогляду, що визнавав природу як невід'ємну частину повсякденного існування [7].

Також язичницькі символи виконували магічну і захисну функції, адже люди вірили, що вони мають силу впливати на навколишній світ, захищати від злих сил та приносити удачу. Вишиті на одязі символи підсилювали ці функції. Наприклад, свастика у своєму первісному значенні символізувала рух Сонця та його життєдайну силу. Ромби та хрестики символізували родючість та життєву гармонію, забезпечували захист для господарів дому та для врожаю. Вишивки на весільному одязі, дерев'яні різьблені орнаменти або керамічний посуд мали на меті не лише прикрасити виріб, а й забезпечити підсилення захисту нових родинних союзів та благословити на довге життя. Символи, вирізьблені біля вогнища, виконували подвійну функцію: відображали віру слов'ян у

духовну силу вогню та забезпечували оберіг для усього житла, оскільки вогонь вважався очищувальною силою. При цьому, не лише одяг чи побутові предмети прикрашали символами: на плугах, граблях або інших інструментах також наносилися захисні візерунки. Вважалося, що ці символи гарантують родючість і урожай [6].

Також давні слов'яни високо шанували своїх предків, саме тому частина символів була тісно пов'язана з культом предків, і ці знаки використовувалися для вшанування покійних родичів. Наприклад, символи Роду і Рожаниць відображали зв'язок сім'ї та були проявом їхньої спадщини.

Слов'янська символіка поєднувала глибокий духовний зміст із повсякденною практикою, створюючи своєрідний код, через який слов'яни спілкувалися зі світом і зі своєю спадщиною.

Ця давня мудрість не зникла з часів минулого, вона живе й досі у наших традиціях. Вона знаходить своє відображення в орнаментах вишиванок і писанок, у оздобленні предметів повсякденного вжитку, мелодіях купальських пісень і теплих колядок. Закодовані в нашій генетичній пам'яті символи та архетипи української духовності дивним чином хвилюють серця сучасних українців, нагадуючи про невід'ємний зв'язок з предками і їхніми знаннями.

Список використаних джерел і літератури:

1. Академічне релігієзнавство / за наук. Ред. Професора А. Колодного. Київ, 2000. С.448-452.
2. Худаш М. Походження імен та релігійно-міфологічні функції давньоруських і спільнослов'янських язичницьких Божеств. Львів, 2012. 1064 с.
3. Українське язичництво. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, упорядник Ю. І. Римаренко та ін. Київ : «Генеза», «Довіра», 1996. С. 160-161. 942 с.
4. Мисько Ю.В. Язичницькі та християнські старожитності Верхнього Попруття і середнього Подністров'я VIII – першої половини XIII ст.: Дис. ... канд. істор. н. Чернівці, 2003
5. Ivakhiv A. In Search of Deeper Identities: Neopaganism and «Native Faith» in Contemporary Ukraine. Nova Religio. 2005. Vol. 8, № 3. P. 7-38.
6. Ткачук М.Л. Сакральна топографія давніх слов'ян. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2011. 312 с.
7. Шевченко Ю. Індоевропейські паралелі в міфології карпатських слов'ян. *Східний світ*. 2019. № 4. С. 55-70.

*Краєвський Костянтин,
студент групи К-41
гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філос.н. Калашнік О.В.*

Інтеграції AR в сучасній культурі

У світі, де цифрові технології буквально переписують правила гри, майже кожна сфера людської діяльності переживає глибокі трансформації. Цифровізація, стрімке поширення доповненої та змішаної реальності, розвиток штучного інтелекту усе це кардинально змінює соціокультурне тло. Наслідки цих змін не лише технічні, а й глибоко гуманітарні: змінюється саме уявлення про ідентичність, пам'ять, способи передачі культурного досвіду.[13] Особливо яскраво це простежується серед молоді, яка дедалі активніше занурюється у цифровий світ, відкриваючи нові формати взаємодії з культурою. Сучасна культура це не просто поле, де реальне зливається з віртуальним; це середовище, де народжуються нові канали соціалізації, комунікації та смислотворення. Нові інституції, платформи, механізми передачі інформації усе це формує новий ландшафт, де цифрові інструменти дають змогу реконструювати втрачені артефакти, зробити їх доступними широкій аудиторії через інтерактивні і візуальні інтерфейси. Твір мистецтва втрачає свою географічну або авторську фіксацію натомість з'являється контент, до якого долучаються мільйони користувачів.[11]

Цифрові технології відкрили браму до цілого спектру нових мистецьких практик: від фрактальної графіки до VR-інсталяцій, від 3D-моделювання до інтерактивного мережевого мистецтва. [1] Сучасні художники все активніше використовують віртуальну реальність як простір для виставок, досліджень і експериментів. Зростаюча популярність VR не лише розширює межі уявного, а й змінює взаємодію з публічним простором. Ізоляція, викликана пандемією, лише прискорила цей процес, стимулювавши розвиток платформ, де можна демонструвати й продавати мистецтво в доповненій реальності не виходячи з дому. [8]

Наприклад: ARLOOPA та LIVE PORTRAIT це безкоштовні мобільні застосунки з доповненою реальністю, які дають змогу оперативно, зручно та економічно розміщувати AR-контент на різних видах продукції. Завдяки простому інтерфейсу та гнучким налаштуванням, ці рішення є ідеальними для швидкого запуску проєктів з використанням доповненої реальності. [17]

CUSTOM APP (доповнена та віртуальна реальність) індивідуально

розроблене мобільне рішення, створене «під ключ» відповідно до технічного завдання та концепції клієнта. Після завершення розробки застосунок розміщується в App Store і Google Play від імені замовника. Основні можливості: точна 3D-візуалізація об'єкта з урахуванням форми, розмірів і кольору; підтримка маркерної системи (при наведенні камери на зображення 2D або 3D-контент «оживає»); геотаргетинг контент активується у визначених локаціях.

WEB AR це технологія, що дозволяє переглядати контент доповненої реальності безпосередньо через браузер. Основна перевага цього підходу – відсутність необхідності встановлення окремих додатків. [7] AR-функціонал вбудовується у веб-сайт бренду, що забезпечує легкий доступ до AR-контенту з будь-якого мобільного пристрою.

AR MIRROR є спеціальним інтерактивним пристроєм у вигляді боксу, який дозволяє користувачам взаємодіяти з віртуальними персонажами та створювати фото або відео з ними. Це «дзеркало» доповненої реальності забезпечує унікальний досвід, коли користувач ніби особисто зустрічається із зірками або анімованими героями.

VFX (візуальні здебільшого кінематографічні ефекти) це технологія створення складних або фантастичних сцен, які неможливо зняти наживо, через поєднання реальної відеозйомки з 3D-графікою. Це свого роду AR у форматі відео, де основний акцент на 3D-моделюванні, анімації та візуальній обробці. Кінцевий продукт відеоролик із доповненою реальністю. [4]

У проєктах, що використовують технології віртуальної реальності, зазвичай поєднуються два ключові елементи: власне віртуальний світ «контент», з яким взаємодіє користувач, та спеціальне обладнання для повного занурення у VR-середовище. Існує низка ефективних технічних рішень, зокрема відео 360 є потужним інструмент для створення ефекту присутності. Це відеоконтент, знятий камерами 360 або створений у форматі 3D, призначений для пасивного перегляду без інтерактивної взаємодії. Основна мета такого контенту – забезпечити повне візуальне занурення у VR-сцену. VR-симуляція імітація взаємодії з об'єктами віртуального світу, яка дозволяє користувачеві виконувати дії у повністю змодельованому середовищі. VR-event заходи, що проходять у віртуальному просторі з можливістю участі віддалених користувачів, які можуть взаємодіяти між собою та з оточенням, перебуваючи у різних куточках світу.

У лютому 2021 року Центр сучасного мистецтва USSA в Пекіні представив особливу виставку під назвою «Міраж: сучасне мистецтво в доповненій реальності», організовану у співпраці з платформою Acute Art та куратором Даніелем Бірнбаумом. Цей проєкт став першим масштабним

інституційним заходом, повністю присвяченим мистецтву у форматі доповненої реальності, відкривши новий етап у взаємодії між цифровим і фізичним простором у світі сучасного мистецтва. [13] Художники Себастьян Еррасурс та Зандер Екблад започаткували унікальний проєкт – платформу для самопублікації, яка дозволяє митцям виставляти та продавати свої роботи у доповненій реальності (AR).[13] Цей цифровий сервіс надає можливість завантажити власний твір, створити AR-виставку та надіслати спеціальне посилання потенційним покупцям. Клієнти, відкривши це посилання, можуть миттєво побачити мистецтво у власному домі, у реальному масштабі, через додаток доповненої реальності. Саме пандемія стала поштовхом для такої хвилі творчого самовираження, яка, цілком можливо, окреслює нову еру глобального мистецтва.[14]

Паралельно виникають нові спільноти, як-от Virtual Painting та Virtual Animation, де художники діляться досвідом створення творів за допомогою VR-технологій та публікують свої цифрові проєкти. В Україні також спостерігається активний рух у цьому напрямку. У 2019 році в Києві та Харкові, в Центрі сучасного мистецтва, відбувся фестиваль Frontier. VR Art Festival, який став важливою подією у світі віртуального та доповненого мистецтва. На фестивалі були представлені арт-об'єкти у VR і AR-форматах, а також пройшли презентації реальних творів сучасних українських художників[10]. Особливу увагу привернули експозиції, інтегровані безпосередньо в міський простір за допомогою доповненої реальності. Це були шість AR-артоб'єктів, розміщених у ключових локаціях Києва: навпроти Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, на бульварі Тараса Шевченка, у сквері на Либідській площі, у Печерському районі неподалік пам'ятника Пилипу Орлику, а також на одному з пустирів у Троєщині.[11] Такий підхід не лише розширює кордони сприйняття мистецтва, а й інтегрує його у повсякденне міське середовище, роблячи досвід взаємодії з культурою доступним і захопливим.

Усе це веде до онтологічного зсуву в самому мистецтві. Симуляція, репрезентація, імерсивність стають не просто засобами, а головною мовою мистецького висловлювання. Віртуалізація змінює не тільки форму, а й сенс: мистецтво стає більш часовим, динамічним, відкритим до взаємодії. Глядач більше не пасивний спостерігач він співтворець. І саме в цьому новому підході, де об'єкт поступається місцем досвіду, розгортається майбутнє мистецтва.

*Мориконь Тарас,
курсант групи 132-МП
факультету бойового застосування військ
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
Науковий керівник: Галченкова М.Є.*

Англійська мова в житті сучасного військовослужбовця

Англійська мова є основним засобом міжнародного спілкування. Вона трансформувалась з простої мови спілкування у ключовий інструмент для досягнення успіху. Завдяки знанню англійської, професіонали отримують досвід до численних можливостей. Англійська мова, немов ключ, проникає у сфери діяльності, де її відсутність є неприпустимою.

Сучасна потреба в знанні мов є надзвичайно актуальною в контексті євроінтеграційних цілей України. Прагнучи до тіснішої співпраці з НАТО, Збройні Сили України поступово вивчають англійську, яка слугує універсальним засобом спілкування для військовослужбовців країн-членів НАТО та партнерів, до яких належить і Україна. Знання англійської мови забезпечує багатонаціональну військову сумісність під час навчань та миротворчих місій [3].

Зростаючий попит на спеціалістів, що володіють англійською, зумовлений необхідністю глобального спілкування. У різних сферах, від технологій до медицини, знання англійської мови є критично важливим для ефективної взаємодії з колегами та клієнтами з усього світу.

Військова сфера не є винятком. Вивчення англійської мови стає необхідним через інтеграцію Збройних Сил України до НАТО. Для військовослужбовців знання англійської відкриває нові можливості та забезпечує доступ до ключової інформації, сучасних технологій і міжнародної співпраці. У глобалізованому світі володіння іноземною мовою стало необхідністю, а не розкішшю [2].

Для Збройних Сил України англійська мова має особливе значення, оскільки країна активно інтегрується в євроатлантичний простір. Орієнтація на співпрацю з НАТО вимагає не лише технічної та стратегічної сумісності, але й мовної. Англійська є офіційною мовою серед військових армій країн-членів Альянсу та партнерів, серед яких є і Україна. Знання англійської мови сприяє ефективній взаємодії в міжнародних операціях, спільних навчаннях та миротворчих місіях.

Сьогодні попит на військових фахівців, які володіють англійською, стрімко зростає [1]. Крім того, англійська відіграє важливу роль у професійному розвитку для сучасного військовослужбовця. Володіння

цією мовою відкриває доступ до широкого спектру можливостей, зокрема:

- *Міжнародна співпраця:* Знання англійської дозволяє ефективно спілкуватися та обмінюватися досвідом з колегами та партнерами з інших країн, що є важливим для сучасних військових операцій і навчань.

- *Обмін знаннями та досвідом:* Величезна кількість технічної, тактичної та стратегічної літератури публікується англійською, що дозволяє бути в курсі нових тенденцій. Військовослужбовці ЗСУ мають безцінний досвід у бойових діях і можуть ділитися своїми знаннями з усім світом. Вони можуть швидше опанувати нові види західної техніки й тактичну підготовку завдяки безпосередньому спілкуванню з іноземними інструкторами, а також донести до світової спільноти правду про війну, військові злочини та героїзм українських військових.

- *Участь у міжнародних навчаннях та конференціях:* Знання англійської дає змогу брати участь у програмах з обміну досвідом, підвищенні кваліфікації та освоєнні нових навичок.

- *Кар'єрний ріст:* Володіння англійською робить кандидата більш конкурентоспроможним під час проходження служби або отримання посад, особливо в рамках миротворчих місій або міжнародних структур.

- *Саморозвиток і навчання:* Англійська сприяє особистісному розвитку: відкриваючи доступ до онлайн-платформ, спеціалізованих курсів, іноземної літератури та новітніх досліджень у сферах оборони, логістики, стратегічного планування та медицини.

Отже, на сьогоднішній день, англійська мова є невід'ємною частиною професійної підготовки та особистісного розвитку сучасного військовослужбовця, відкриваючи нові горизонти знань і можливостей, а також міжнародне визнання.

Список використаних джерел і літератури:

1. Закон України „Про застосування англійської мови в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3760-20#Text> (дата звернення 01.05.2025).
2. Для деяких військовослужбовців знання англійської мови стане обов'язковим. URL: <https://wz.lviv.ua/news/525517-dlia-deiakykh-viiskovosluzhbovtiv-znannia-anhliiskoi-movy-stane-oboviazkovym> (дата звернення 01.05.2025).
3. STANAG 6001. Рівні мовленнєвої компетентності. https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf (дата звернення 01.05.2025).

*Нич Станіслав,
студент групи К-41 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філос.н., доцент Слоневська І.Б.*

Соціокультурні аспекти популярності мілітарі тренду

Стиль мілітарі є унікальним феноменом нашого часу. Спершу він, звісно, був реакцією на практичні потреби, адже армійський одяг мав бути зручним, міцним, функціональним. Але дедалі глибше він почав проникати в цивільне життя, змінюватися, адаптуватися і з часом перетворився на модний тренд. Сьогодні стиль мілітарі – це не просто про форму, а про світоглядний зміст: настрій, силу, впевненість і навіть про патріотизм.

Звернемося до історичних аспектів питання. Зародження цивільного інтересу до мілітарного одягу можемо побачити відразу після Першої світової війни, а вже після Другої світової війни армійський одяг взагалі почав активно використовуватись у цивільному житті. Цьому явищу є низка пояснень: солдати, які повертались з війни додому, ясна річ, не особливо дбали про моду, але просто носили частини своєї форми, бо вона була зручною, довговічною і практичною. Так одяг на кшталт бушлатів, парок, військових черевиків чи білих футболок почав входити у повсякденний гардероб. Але, починаючи з 60-х років, мілітарі стиль набуває іншого забарвлення: він стає певним елементом контркультури, зокрема для хіпі; армійський одяг носять як протест проти війни у В'єтнамі, а сам стиль набуває особливого значення: він стає символом антивоєнної позиції [1].

Соціокультурний аналіз стилю «мілітарі» акцентує увагу на нових аспектах розуміння особливостей самоствердження особистості в сучасному контексті. Це самоствердження розгортається у просторі, що поєднує соціокультурні, освітні, політичні, етнічні та повсякденні виміри людського буття. Дослідники зазначають, що навіть часткова інтеграція мілітарної складової в життя через одяг та інтер'єр вказує на функціональну амбівалентність, оскільки цей тренд активно популяризує мілітарну культуру, одночасно виконуючи виховну і світоглядну функцію. Така стилізація допомагає адаптуватися до нових реалій, що є особливо актуальним для сучасної України, яка потребує високої мобілізації та концентрації ресурсів своїх громадян.

Всі, хто аналізує соціокультурні аспекти популярності мілітарі тренду, підкреслюють, що його вплив значною мірою зумовлений активізацією світоглядних та виховних аспектів мілітарної культури, що, зокрема, є

особливо важливим з точки зору сьогоденних подій та національно-патріотичного виховання української молоді. Сучасні дослідники навіть пропонують включення до навчальних посібників тем, що аналізують мілітарний компонент етнічної культури, а також дослідження взаємозв'язку між національно-патріотичним вихованням та культурою military, що знаходить відображення в працях таких фахівців, як М. Лук'янченко та В. Смолянчук [2].

Всім відомі основні зовнішні ознаки стилю мілітарі: особлива кольорова гама (хакі, оливковий, сірий, пісочний, чорний), камуфляжні принти, багато кишень, прямий крій, коміри-стійки, гудзики, схожі на ті, що використовуються у військовій формі. Часто можна побачити декоративні елементи – погони, шеврони, нашивки, медалі – усе це додає образу «військового духу».

Але ми хочемо підкреслити, що стиль мілітарі – далеко не тільки про зовнішній вигляд. Сьогодні це культурний і навіть філософський феномен. Одяг у стилі military часто віддзеркалює внутрішній стан людини як готовність боротися, діяти, не здаватися. У сучасній Україні, особливо під час війни, мілітарі став символом патріотизму, стійкості, єдності нації. Яскравим прикладом можна вважати стиль одягу Президента Володимира Зеленського. З перших днів війни він з'являється у публічному просторі у простій військовій футболці або куртці, позиціонуючи себе як політика, котрий в час випробувань є представником народу: він бореться разом із усіма, він не відсторонений лідер, а частина боротьби. Дуже показовим у цьому контексті є епізод зустрічі в Овальному кабінеті, після якого рейтинг довіри до Президента не очікувано для багатьох аналітиків різко виріс, саме з причин, зазначених вище.

З одного боку, популярність цього стилю, особливо сьогодні в Україні, допомагає людям відчувати себе частиною народу, нації, спільноти, що може створювати відчуття згуртованості, підтримки, стабільності. З іншого боку, зауважують фахівці, надмірне захоплення військовими образами може нести певні ризики: посилення авторитарності, некритичного сприйняття сили або навіть обмеження свободи через культ дисципліни. Тому важливо, щоб мілітарі не просто копіював армійське спорядження, а переосмислював його у мирному, творчому ключі. До прикладу, так роблять відомі дизайнери Марін Серр чи Стівен Спроуз: включають армійські елементи у свої колекції, але осмислюють їх по-новому – через поєднання з футуризмом, мінімалізмом або навіть екологічними темами [3].

Цікавим явищем є гендерний аспект мілітарі стилю: ще не так давно такий образ асоціювався винятково з чоловіками, але останнім часом

жінки все частіше носять одяг у цьому стилі – і це не виглядає абсурдним. Навпаки, дозволяє підкреслити певну незалежність, впевненість, руйнацію стереотипів щодо жіночого іміджу. Отож, у колекціях сучасних дизайнерів – як масмаркету, так і високої моди – military одяг стає дедалі популярнішим та позиціонується як спосіб висловити гендерну рівність.

Не менш важливим аспектом є потужний вплив стилю мілітарі на масову культуру. Сьогодні ми бачимо його всюди: у фільмах, музиці, відеоіграх, графічному дизайні, рекламі, навіть в упаковці продуктів. Сучасна мода часто використовує стиль military як візуальний код, що вкотре доводить, що мілітарі – це не застиглий образ, а жива, гнучка форма вираження.

Не залишається осторонь модних трендів і ігрова індустрія. Так, іграшки, які мають мілітарне забарвлення, давно стали частиною культури і по-своєму впливають на уявлення дітей про силу, захист, відвагу. Звісно, зауважують дитячі психологи, дуже важливо зберігати баланс, щоб ніяким чином не романтизувати війну, але водночас, і це важливо для українських реалій, – не ігнорувати потребу дітей розуміти, що таке боротьба, що таке героїзм.

Отже, мілітарі – це значно глибше і ширше соціокультурне явище, ніж просто модний стиль одягу. Це своєрідне відображення інтенцій нашого часу. Для українського суспільства сьогодні це ще й спосіб заявити про свою позицію, про свою силу і про готовність боротися за свободу. Це стиль, що одночасно нагадує про минуле, говорить про теперішнє і формує бачення майбутнього.

Список використаних джерел і літератури:

1. Історія моди ХХ століття. URL: <https://spravjniistoriyi.com.ua/2022/03/25/istoriia-mody-xx-stolittia/> (дата звернення 15.04.2025)
2. Стиль і мода в матеріально-художній культурі. URL: <https://ukr.sovfarfor.com/styl-moda/372-styl-moda-v-materialno-hudozhnij-kulturi.html> (дата звернення 24.03.2025)
3. Черевач В. Мода як культурна практика: ідентифікація за основними характеристиками. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2023. № 3. С. 88–93.

Нікіфорова Альона,
студентка групи К-41 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Пірошенко С.Ю.

Тілесність у постмодерній культурі: гендерні аспекти

В умовах постмодерністської культури, що характеризується відмовою від єдиних і універсальних ідеалів, розмитістю традиційних меж і гнучкістю культурних кодів, категорія тілесності набуває нових значень. Однією з ключових тем є візуалізація жіночого тіла, яке в постмодернізмі не лише фіксується у соціальних уявленнях, а й активно маніпулюється в медіапросторі.

Дослідження проблеми тілесності присвячено достатньо багато робіт зарубіжних і українських дослідників, які розглядають різні аспекти цієї категорії в контексті постмодерної культури. Тілесність як культурний феномен привертає увагу до взаємозв'язку між тілом, культурою та ідентичністю. Серед таких досліджень можна виділити роботи, що аналізують трансформації людини в культурному просторі, роль тілесності у гламурі та бодіпозитив, а також вплив моди та б'ютіфікації на сприйняття тіла [1; 2].

Феномен тілесності досліджується також у площині соціокультурних репрезентацій у різних культурах. Кілька робіт присвячено теоретичним основам тілесності в контексті психології та соціальних практик, зокрема образу тіла та гендерної ідентичності [4; 6]. Окрему увагу приділено тілесності в контексті сучасної художньої культури, де вона виступає як важливий маркер культурної ідентичності [5].

Крізь призму культурологічного підходу тілесність розглядається як соціокультурний феномен, що є результатом впливу соціальних і культурних факторів. Вона розуміється як «...тіло людини, яке змінилося під дією соціокультурних факторів, має соціокультурні значення та виконує певні функції». Вибір конкретного типу тілесності, що вважається зразковим для культури, відображає естетичні канони та гендерні стандарти, властиві певному соціуму. Одночасно загальноприйняте ставлення до тіла є відображенням світоглядних та соціальних установок, що існують у культурі, і стає важливою частиною гендерних стереотипів [3].

Чоловіки й жінки використовують власне тіло як засіб самовираження в соціальному просторі, хоча роблять це по-різному. Спільним залишається те, що процес формування самоідентичності та вибору життєвого шляху відбувається в межах особистого мікросвіту – у сфері

повсякденного життя. Саме там вибудовується уявлення про себе через усвідомлення важливості власного тіла та його символічного значення. Гендерні стереотипи й очікування щодо ролей чоловіка та жінки змінюються залежно від історичного періоду та культурного контексту. Проте окремі характеристики мають більшу вагу для жінок (наприклад, фізична привабливість), інші – для чоловіків (як-от сила). Таким чином, кожна стать через тіло здобуває соціальну цінність, визнання й статус.

Упродовж історії людства тіло часто сприймалося як своєрідний «культурний костюм». Тілесні модифікації здавна виконували функцію позначення приналежності до певної групи або відмежування від інших. У сучасному суспільстві фізичне тіло стало своєрідним «паспортом» особистості. Молодий, здоровий і привабливий вигляд часто розглядається як показник соціального успіху. Це зумовлює зростаючу популярність пластичної хірургії, засобів омолодження, фітнес-програм та тренінгів зі здорового способу життя. Водночас з розвитком цифрового середовища виникає потреба демонструвати зміни зовнішності в соціальних мережах як доказ власної присутності в реальності [3].

Гендерні аспекти та різноманіття форм тілесності проявляються в модній культурі та девіантній поведінці молоді – від «хіпі» середини ХХ століття до яскравих субкультур сучасних підлітків. Прагнення до самовираження через контроль над власним, часто некерованим тілом, знаходить втілення в субкультурах сексуальної одностатевості, асексуальності, у відмові від традиційної сім'ї та, частково, у свідомому виборі бездітності [7].

Зміни у гендерному устрої, що стали основою сучасних змін у гендерній ідентичності, були спричинені трансформацією культурної парадигми під час переходу від епохи модерну до постмодерну. Одним із важливих проявів цієї зміни стало нове осмислення таких аспектів людського існування, як суб'єктивність, ідентичність та стать. У результаті традиційне уявлення про гендер, яке базувалося на дихотомії чоловічого та жіночого, поступається місцем постмодерному баченню гендеру. Це нове розуміння передбачає існування множинних форм маскулінності та фемінності, які більше не обмежуються лише питанням сексуальної орієнтації. Ентоні Гідденс описав цю нову реальність терміном «пластична сексуальність» [8].

Проблема тілесної самореалізації жінок є особливо актуальною в таких сферах, де потрібна висока фізична активність, як спорт, який традиційно є ареною для прояву ідеологічних впливів патріархату та найконсервативніших гендерних стереотипів.

Суворі стандарти зовнішності стають засобом гендерного контролю, особливо по відношенню до жінок. У відповідь на це в останні десятиліття

зростає популярність руху бодіпозитиву, який закликає до прийняття природності та індивідуальності зовнішнього вигляду як способу протистояти гендерним стереотипам [3].

Яскравим прикладом усвідомлення тілесної ідентичності як форми самоідентифікації виступає гендерний аспект, у якому тілесне «Я» слугує найвиразнішим і найзначущішим відображенням внутрішньої сутності особистості.

У сучасному суспільстві сформувалося уявлення про витончену, елітарну тілесність, що різко контрастує з грубою, змученою важкою працею тілесністю народних мас. Проте у постіндустріальному світі ці протилежності поступово зближуються, змінюючись під тиском сучасних вимог [7].

Науковець С. Окін звертає увагу на складність гендерної тілесної взаємодії та насилля над жінками в традиційних суспільствах. Вона зазначає, що для багатьох жінок «свобода» означає лише підкорення: бути виданою заміж у дитинстві, зазнати фізичних каліцтв, мати обмеження в рухах, діяльності, одязі. Такі жінки позбавлені можливості формувати власне «Я» і змушені приймати нав'язану ідентичність, що не дає їм рівноправного становища в жодній сфері життя. У такому контексті тілесна реалізованість стає синонімом свободи [7].

Питання тілесної свободи та її реалізації супроводжує людину протягом усього життя. У молодості тіло часто дарує радість і натхнення, як писала Ю. Моріц: «Добре бути молодим – за любов до себе боротися». Але з віком фізична недосконалість тіла перетворюється на глибоку онтологічну проблему. Тоді на допомогу приходять фізична культура і спорт, які формують і підтримують уявлення про «досконале тіло». Дослідник М. Ібрагімов відзначає у спортивному світогляді важливі риси тілесного досвіду, зокрема постійність, амбівалентність відчуттів, ефективність і кінестезу [7].

Отже, тіло не лише є інструментом самовираження, а й набуває символічного значення у процесі побудови ідентичності, де кожна стать здобуває соціальну цінність через сприйняття власного тіла. Гендерні стереотипи й очікування щодо ролей чоловіка та жінки змінюються в залежності від культурного контексту, водночас створюючи нові форми самовираження, такі як субкультури і рухи, що ставлять під сумнів традиційні погляди на тілесність. У сучасному суспільстві тіло стало важливим елементом самоідентифікації, а питання тілесної свободи та її реалізації займають важливе місце в житті кожної особистості, відображаючи зміни у соціальних і культурних умовах.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бабіна С. Трансформації людини в сучасному культурному просторі: етико-аксіологічний аспект. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Випуск 4, 2021. С. 96-107
2. Буцикіна Є. Марія Куліковська: тіло (жіноче/архітектурне/політичне) і перформативна скульптура. 2021. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/mariia-kulikovska-tilo-zhinoche-arkhitekturne-politychne-i-performatyvna-skulptura.html> (дата звернення)
3. Дубовенко Н. Феномен тілесності та її соціокультурні репрезентації в українській та японській культурі. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Theory of Culture and Philosophy of Science»*; (980), 161.
4. Копилова Н. Тілесність як маркер культурної ідентичності: сучасні практики бодіпозитиву. *Соціально-гуманітарний вісник*. Випуск 22, 2022. С. 35-36.
5. Лаврова Л. В. Тілесність як культурний феномен: філософський вимір. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 2. С. 4-10.
6. Лесніченко Н. Поняття тілесного я та образу тіла в наукових дослідженнях. *The VII International Scientific and Practical Conference «Science, trends and modern methods of solving problems»*, February 20 – 22, Lisbon, Portugal. С. 239-243.
7. Мельник, Т. Тілесність як чинник жіночої образності в культурі України періоду незалежності. *Художня культура. Актуальні проблеми*. Випуск 18(1) 2022, С. 96-101
8. Остапенко О. Теоретичні основи розуміння поняття «образ тіла» у психологічній науці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 21 (66), 2023. С. 52-60.

Остатчук Аліна,
студентка групи К-41 гуманітарного факультету
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Поліщук О.В.

Музей у сучасному культурному просторі

У ХХІ столітті музей перестає бути лише інституцією збереження артефактів минулого – він перетворюється на динамічний простір для діалогу, пізнання та культурного обміну. Глобалізація, цифровізація суспільства та зміна культурних запитів вимагають від музеїв нових підходів до комунікації з публікою, репрезентації колекцій, зокрема, і формування брендової ідентичності. У цьому контексті ребрендинг виступає не лише естетичним оновленням, а й стратегічним інструментом модернізації, що дозволяє музеям зберігати актуальність у швидкозмінному світі. Адаптація до нових культурних реалій через цифрові технології, переосмислення експозицій і розширення цільової аудиторії забезпечує сталий розвиток інституцій та їх конкурентоспроможність на культурному полі. Власне, саме тому дослідження процесу ребрендингу музеїв є надзвичайно актуальним у контексті сучасної культурної динаміки та потреб суспільства.

Питання трансформації музейної діяльності, адаптації музеїв до викликів сучасності та використання інструментів ребрендингу перебуває у фокусі наукових досліджень як українських, так і зарубіжних учених. Зокрема, Білик Н. розглядає музей як центр координації освітньо-виховної роботи, тоді як Білик В. акцентує увагу на айдентиці як засобі популяризації закладів культури. Вербицька П. аналізує інноваційні підходи до просвітницької діяльності музею, а Вощенко В. – музей як платформу міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. Питанням безпосередньо ребрендингу приділяють увагу Вежбовська Л., яка трактує музейний дизайн як стратегічний інструмент оновлення, та Казанська О., Радченко Г., Чернова К., які досліджують ребрендинг як засіб формування бренду. Також варто відзначити роботи Хиневич Р., Шевели В. та Батрак В., що вивчають вплив ребрендингу на музейний імідж. Окремий внесок зробили Добролюбська Ю. та Ключко Ю., які вивчають музей у контексті соціокультурних трансформацій, а також Надольська В. і Кононюк О., що аналізують сучасні підходи до музейного менеджменту

Музеї сьогодні є важливими культурними та освітніми платформами, що зберігають культурну спадщину та сприяють розвитку національної ідентичності. В умовах глобалізації, цифрових технологій і змін у суспільних запитах музеї змушені адаптувати свої стратегії через

ребрендинг.

Ребрендинг – це стратегічний процес, що охоплює не лише зовнішні елементи (логотип, назву, дизайн), тобто візуальна ідентичність, а й глибші аспекти – ціннісне позиціонування, змістовне переосмислення місії та нові формати взаємодії з аудиторією.

Для того, щоб сучасні тренди впливали на музейний вигляд, спочатку потрібно було вивести музеї з занепаду та провести тривалі реставраційні роботи. Оскільки культура фінансувалася за принципом залишковості, цей процес не міг початися одразу. Той факт, що відомі кампанії з ребрендингу музеїв відбулися після Революції Гідності, не завжди означає, що з'явився фінансовий ресурс. Хоча фінансування й було збільшене, цього не вистачало для більш суттєвих змін, окрім як для термінових ремонтних робіт. Більш важливою причиною стало самоусвідомлення музейників як окремих гравців на культурному полі, що призвело до мотивації відповідати вимогам сучасності, стати привабливими для глядачів і здобути репутабельність на міжнародній арені.

За останні роки кілька художніх музеїв в Україні оновили свій імідж. Деякі з них реалізували масштабні та продумані брендингові кампанії, що включали презентації та публікації в ЗМІ. Інші ж лише оголосили про зміну айдентики, а частина – зробили це без особливого розголосу, що дозволило несподівано помітити новий образ і методи функціонування музеїв [4].

Музеї вийшли за межі своєї початкової ролі збереження артефактів як інтуїтивних пам'яток, відіграючи освітню роль і стаючи туристичними атракціями. Вони повинні були адаптуватися і все більше використовувати цифрові технології, щоб залишатися актуальними в сучасному світі. Використання технологій у музеях можна розділити на дві сфери: діджиталізація та оцифрування. Діджиталізація та оцифрування покращують загальний музейний досвід для відвідувачів і сприяють освітньому аспекту музеїв як «взаємопов'язаного простору». Помітне використання діджиталізації включає використання віртуальної та доповненої реальності, тоді як оцифрування часто присутнє на музейних вебсайтах[54].

Згідно з дослідженнями, цифрові технології та Інтернет змінюють взаємозв'язок між експонатом, людиною та суспільством. Експоненціальне зростання технологій забезпечує дедалі вищу швидкість Інтернету та доступність, що сприяє взаємозв'язку фізичного та цифрового світів через систему взаємопов'язаних пристроїв, зокрема смартфонів. Це відкриває нові можливості для збереження, захисту, архівації, розвитку, використання та повторного застосування культурної спадщини.

Також музеї відіграють важливу роль у суспільстві та бізнесі,

забезпечуючи відвідувачам якісний досвід взаємодії з експозиціями. Вони мають значний соціальний вплив, виконуючи важливу культурну та громадську функцію через організацію масштабних виставок. У цифрову епоху традиційні музеї поступово трансформуються у цифрові, що змінює очікування відвідувачів. Крім того, поява передових технологій (мобільних і портативних пристроїв, мультисенсорних екранів, інтерактивних 3D-технологій, доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR)) спричинила жваві дискусії щодо їхнього впливу на мистецтво та культурну спадщину [52].

Використання цифрових технологій у процесі ребрендингу музею є важливим етапом для адаптації культурних установ до сучасних умов. Цифрові інструменти дозволяють покращити взаємодію музеїв з відвідувачами, зробити експозиції більш доступними та інтерактивними, а також підвищити ефективність маркетингових стратегій. Впровадження цифрових технологій, таких як віртуальні тури, мобільні додатки, інтерактивні екрани та соціальні медіа, дає можливість музеям залучати нові аудиторії, зокрема молодь, та сприяти популяризації культурної спадщини на глобальному рівні. У результаті, цифровізація не тільки зміцнює імідж музею, але й допомагає створити нові форми взаємодії з відвідувачами, сприяючи розвитку музейної справи в сучасному інформаційному просторі.

Успішні приклади ребрендингу, такі як Національний художній музей України, доводять, що оновлення дозволяє залучити нові аудиторії та зміцнити міжнародний імідж. Ребрендинг допомагає музеям бути актуальними та конкурентоспроможними, інтегруючи сучасні технології та зберігаючи свою роль у культурному просторі.

Зрештою, ребрендинг музею має бути зваженим процесом, що балансує між сучасністю та збереженням історичної та культурної цінності. Лише такий підхід дозволить музею не лише залишатися актуальним, а й виконувати свою основну місію – збереження та поширення культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вежбовська Л. Ребрендинг українських художніх музеїв: дизайн як культурна стратегія. *Деміурґ: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2021. Том 4. № 2. С.176–196.
2. Qi Xia, Qian Wang, Jialu Xue. The Process of Museum Digitization Technology. *SHS Web of Conferences* 190, 03015 (2024). 4 p.
3. The impact of digitalisation and digitisation in museums on memory-making. URL:<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13683500.2024.2317912#abstract> (дата звернення 05.05.2025)

*Стасів Микола,
студент групи Д-51м
Національного лісотехнічного університету України
Науковий керівник: к.мист., доцент Прокопчук І.Ю.*

Код стилю Made in USA: історична й сучасна інтерпретація автодизайну 1960–1970-х років

1960–1970-ті роки стали золотим періодом для американського автомобільного дизайну, поєднуючи естетику, інженерію та культурні впливи. Цей період ознаменувався сміливими експериментами з формами, оздобленням і функціоналом, що сформували унікальний стиль, який суттєво вплинув на подальший розвиток автомобільної індустрії. Автомобілі стали не лише засобом пересування, а й візитівкою способу життя, символом престижу, сили і незалежності. Від мускул-карів до футуристичних концептів – дизайнери експериментували з формами, матеріалами та технологіями, створюючи автомобілі, які й сьогодні надихають сучасних виробників [1, с. 15-40].

Однією з найвпізнаваніших рис американських автомобілів 1960-х років стала так звана «пляшка Coca-Cola» – дизайн із вузькою талією та розширеними арками коліс, що надавав кузову динамічності та агресивності. Цей стиль вперше з'явився на моделях, таких як Buick Riviera (1963) та Chevrolet Corvette Sting Ray (1963), і швидко поширився на інші марки, включаючи Dodge Charger та Pontiac GTO.

У 1960-х роках також зросла увага до безпеки. Наприклад, AMC AMX став першим серійним автомобілем із суцільною інжекційно-литою панеллю приладів, що зменшувала ризик травм під час аварій. У 1970 році ця модель також отримала хімічно загартоване лобове скло, яке було тоншим і легшим, але водночас міцнішим за традиційне.

Американські автомобілі цього періоду вирізнялися аеродинамічними формами, великими габаритами, хромованими деталями, експериментами з новими матеріалами та сміливою кольоровою гамою. Вплив «космічної ери» простежується в обрисах кузовів, деталях салонів, приладових панелях. Ергономіка салону ставала важливою частиною дизайну, а також зростало значення комфортних, індивідуалізованих рішень у внутрішньому оздобленні.

Натхнення дизайнерів 1960–1970-х років виходило за межі автомобільної індустрії. Боротьба за лідерство у космосі, модерністська архітектура, мистецтво поп-арту та інші чинники знаходили своє відображення у формотворенні. Автомобіль ставав не лише промисловим об'єктом дизайну, а й візією майбутнього в металі, скла і хромі [2, с. 55-80].

Сегментація ринку на соціальна, вікові та гендерні категорії відкрила нові напрямки у дизайні. Підприємства розробляли моделі, орієнтовані на жінок, молодь, великі родини або керівників корпорацій. Відповідно змінювались і дизайн-пріоритети – від м'яких кольорів до агресивних форм.

Жорстка конкуренція між Ford, GM і Chrysler стимулювала щорічне оновлення модельного ряду. Це сформувало культуру дизайну як динамічного процесу. В середині компаній працювали дизайн-студії, де щороку генерували десятки концепцій. Внутрішня конкуренція сприяла появі новаторських рішень.

Інженерні інновації мали безпосередній вплив на дизайнерські можливості. Нові конструктивні рішення дозволили змінити пропорції кузова, створювати видовжені форми та експериментувати з архітектурою автомобіля. Це дало змогу авто виглядати більш футуристично та виразно.

Візуальні риси ставали засобом ідентифікації бренду. Дизайн радіаторних решіток, лінії кузова, обрисів фар і хромованих елементів формували впізнаваність. Cadillac, Pontiac, Lincoln і Chrysler створили свій візуальний ДНК, що працював як символ престижу. Дизайнери того часу черпали натхнення з різних сфер. Авіація та космічні дослідження вплинули на форми та елементи автомобілів. Наприклад, Chevrolet Corvaір мав обтічний кузов із високою лінією поясу, що нагадував аеродинамічні форми літаків. Цей дизайн вплинув на інші моделі, включаючи BMW 1602/2002 та Volkswagen Karmann Ghia [3, с. 120-145].

Кінематограф і реклама стали важливими каналами впливу на сприйняття дизайну. Автомобілі в фільмах ставали героями сюжету, підкреслюючи характер персонажа і демонструючи стиль життя. Це закріплювало статус автомобіля як естетичного й соціального об'єкта. Молодіжна культура також відіграла значну роль. Випуск Ford Mustang у 1964 році, ініційований Халом Сперліхом, став відповіддю на потребу молоді в доступному, але стильному автомобілі. Mustang швидко став іконою, породивши новий сегмент «pony cars», до якого приєдналися Chevrolet Camaro та Dodge Challenger.

У 1960–1970-х роках американські автовиробники активно експериментували з концепт-карами. Наприклад, Chevrolet Corvaір Monza GT та Monza SS демонстрували футуристичні форми та інноваційні рішення, такі як середньомоторне розташування двигуна та обтічні кузови. Ці концепти вплинули на подальший розвиток спортивних автомобілів [4, с. 136].

Іншим прикладом є AMC Pacer, розроблений Діком Тігом. Цей автомобіль мав унікальний дизайн із великою площею скління та широким кузовом, що забезпечувало просторий інтер'єр у компактному

форматі. Расаг став першим автомобілем із дизайном «cab forward», де кабіна зміщена вперед для збільшення внутрішнього простору.

Дизайн автовок перетворився на символ «американської мрії» – прагнення до успіху, незалежності, сили. Автомобілі мали виражати ідеологію свободи, домінування та індивідуалізму, що втілювалося у використанні хрому, гострих форм, видовжених силуетів.

У 1970-х роках енергетична криза змінила пріоритети. Дизайнери мушили враховувати економічність, аеродинаміку, вагу та екологічні вимоги. Це стало початком переходу до функціонального, стриманого стилю, який згодом еволюціонував у мінімалістичний підхід ХХІ століття [5, с. 150-170].

Американський автодизайн справив вплив на інші країни. Радянські моделі «Чайка», «Волга» та деякі проекти ЗІЛа мали стилістичну подібність до американських зразків. Це свідчить про силу візуальної мови США навіть за умов ідеологічної ізоляції.

Висновки. Дизайн американських автомобілів 1960–70-х років є феноменом, який варто вивчати як з точки зору естетики, так і як відображення соціально-культурних процесів. Вплив авіації, космосу та молодіжної культури створив унікальні автомобілі, які стали іконами свого часу. Сьогодні авто-дизайн не лише зберігають свою привабливість, але й надихають нове покоління дизайнерів, демонструючи, що поєднання стилю, інновацій та культурного контексту може створити справжні шедеври автомобільного мистецтва. Отже, вплив американського промислового дизайну автомобілів 1960–1970-х років не лише не зник, а еволюціонував, органічно інтегрувавшись у сучасні дизайнерські підходи. Це свідчить про його стійку актуальність, естетичну привабливість та значущу культурну цінність, яка продовжує формувати ідентичність автомобільної індустрії у ХХІ столітті.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гартман, Девід. Автомобільний опіум: соціальна історія американського автодизайну. Routledge, 1994. 272 с.
2. Віцель, Майкл Карл. Американський автомобільний завод. Motorbooks International, 2003. 192 с.
3. Фламманг, Джеймс М. Стандартний каталог американських автомобілів 1946–1975. Krause Publications, 1999. 688 с.
4. Ламм, Майкл, та Дейв Голлс. Століття автомобільного стилю: 100 років американського автодизайну. Lamm-Morada Publishing Co., 1996. 304 с.
5. Соколовський, Ігор. Дизайн і стилістика автомобілів: світовий та український контекст. Київ: Техніка, 2015. 216 с.

*Туранська Крістіна,
студентка групи МВР-21
факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: д.філос.н., професор Поліщук О.С.*

Роль ідеологій у формуванні міжнародних альянсів та конфліктів в кінці XIX – на початку XX століття

Наприкінці XIX – на початку XX століття світова спільнота опинилася в умовах не лише ідейних зіткнень, де різноманітні концепції прагнули вплинути на суспільство, а й у складній мережі міжнародних відносин, переважно в європейському контексті. Лібералізм, натхненний ідеями Просвітництва, наполегливо просував перевагу особистих свобод та обмеження державного втручання. У Європі це виражалося через утвердження конституціоналізму, розвиток парламентських систем і просування принципів вільної торгівлі. Проте ці ідеї часто конфліктували з імперіалістичними амбіціями держав. Консерватизм, у свою чергу, підкреслював важливість збереження традицій, підтримки стабільності та соціальної ієрархії. У політичному житті європейських країн це проявлялося через відданість монархічним режимам, прагнення до балансу сил серед провідних держав та укладення союзів, спрямованих на стабілізацію існуючого порядку. Промислова революція та її соціальні наслідки дали поштовх розвитку соціалістичних ідей, які критично ставилися до капіталізму, закликали до соціальної справедливості та посилення прав робітників. Це сприяло виникненню міжнародних робітничих рухів у Європі, хоча їхній безпосередній вплив на міждержавну політику залишався обмеженим. Націоналізм стимулював процеси державотворення та боротьбу за незалежність. У Європі це особливо проявлялося в об'єднанні німецьких князівств, герцогств і володінь у Німецьку імперію та Рісорджименто в Італії, загостренні напруженості на Балканському півострові і активізації національних рухів у багатонаціональних імперіях. Імперіалізм, тісно пов'язаний із націоналістичними прагненнями європейських країн, забезпечував ідеологічний фундамент для колоніальної експансії в Африці та Азії. Це призводило до загострення суперництва за зони впливу серед ключових учасників Європи – Великої Британії, Франції, Німецької імперії.

Метою тез є виявлення та аналіз ролі провідних політичних ідеологій кінця XIX – початку XX століття (лібералізму, консерватизму, соціалізму, імперіалізму) у процесах формування міжнародних альянсів та виникненні міжнародних конфліктів у Європі та світі.

Яскравим прикладом ліберальної політичної ідеології виступає Рісорджіменто в Італії, що об'єднало всі незалежні італійські держави в єдину країну під владою Сардинського королівства у 1861 р. Савойська династія, що правила в Сардинському королівстві, стала правлячою династією об'єднаного королівства Італії [7, с. 5–6].

Італійський національний лібералізм, який відіграв ключову роль як ідейна основа для Рісорджіменто, мав помітний, хоча й неоднозначний вплив на політичні й суспільні процеси у Європі. З одного боку, він став джерелом натхнення для націоналістів серед південних слов'ян та албанців, які, спостерігаючи приклад Італії, отримали надію і віру в можливість успішної боротьби за власну незалежність. Італійський досвід продемонстрував, що навіть роздроблений і підпорядкований чужоземному впливу народ, об'єднуючи зусилля, може досягти звільнення від зовнішнього гноблення і створення національної держави. Такий приклад став символом прагнень інших народів до самовизначення. Однак, паралельно з цим натхненням, італійський націоналізм породив тривогу та занепокоєння серед частини італійців, які мешкали на східних берегах Адріатичного моря. Вони бачили у зростанні національної свідомості слов'янського населення загрозу своїй традиційній соціальній і економічній перевазі у цьому регіоні. Італійці зіткнулися з новими викликами у вигляді зміцнення національних рухів серед слов'янських громад, які до того залишалися у підпорядкованому становищі. Такий розвиток подій підкреслив глибокі ризики, притаманні впровадженню ідей націоналізму у середовищах із багатонаціональним складом населення. У суспільствах, де брак традицій ліберального плюралізму ускладнював мирне співіснування різних етнічних груп, це часто призводило до конфліктів та розколів. Як результат, хоча Рісорджіменто спричинило хвилю національного піднесення та відіграло роль надихаючого фактора для одних народів, водночас воно стало джерелом напружень та суперечностей між етнічними спільнотами, зокрема між італійцями та іншими народами регіону Адріатики [4, с. 151–152].

У контексті складних чесько-німецьких відносин в Австро-Угорщині наприкінці XIX століття, відігравав помітну, хоча й зрештою неефективну роль – консерватизм.

Консерватизм мав значний вплив на політичні та соціальні процеси в Австро-Угорщині наприкінці XIX століття, знаходячи своє найбільш виразне втілення в діяльності політичного об'єднання під назвою «старочехи». Цю групу очолював Ф. Л. Рігер, який обґрунтовував захист чеських національних інтересів шляхом застосування тактики бойкоту роботи віденського парламенту. Така стратегія істотно відображала консервативний світогляд, що акцентував увагу на збереженні

традиційних форм опору та глибокій недовірі до співпраці з імперськими структурами. Основна мета полягала у захисті національної ідентичності та досягненні ключових цілей без компромісів із владними інституціями Габсбурзької імперії чи німецькою меншиною, яка обіймала значущі позиції в чеських землях. Однак ця обережна та консервативна тактика спричиняла суперечки та викликала чимало критики, особливо серед прогресивнішого молодого покоління чеських інтелектуалів-реалістів. Провідну роль серед них відігравав Т. Масарик, який наполягав на необхідності відкритішого підходу до політики, зокрема через активну участь у структурах влади та пошук конструктивного діалогу. Масарик стверджував, що замкненість та ізоляціонізм «старочехів» не відповідають викликам часу, оскільки такі методи унеможливають побудову дієвих домовленостей між чеським і німецьким населенням. Важливим прикладом невдачі консервативної стратегії став провал так званої «Пунктуації» – угоди, що мала бути укладена у 1890 р. Невдача цієї спроби порозуміння яскраво продемонструвала обмеженість підходу «старочехів» і зумовила помітне ослаблення їхніх політичних позицій. У той же час консервативні ідеї відігравали не менш важливу роль у формуванні позиції австрійських німців того періоду. Їхній консерватизм проявлявся в прагненні всіма способами закріпити існуючі соціальні та політичні привілеї, а їхній вплив базувався на принципах нерівності між національностями та громадянськими правами. Австрійські німці послідовно виступали проти будь-яких реформ чи змін, які могли б загрожувати їх домінуючому становищу в імперії. Вони ігнорували не лише скарги та проблеми інших народів імперії, а й будь-які пропозиції щодо їх урегулювання, тим самим підсилюючи конфлікти. На цьому тлі Т. Масарик пропонував поглянути на ситуацію з більш оптимістичної перспективи, покладаючи свої сподівання на молодше покоління австрійських німців. Масарик вбачав у них потенційних союзників у здійсненні демократичних реформ, оскільки вони могли бути більш відкритими до західноєвропейських філософських ідей та сучасних підходів до управління суспільством. Він був переконаний, що з часом навіть серед австрійців можна буде знайти прихильників федералізму, які визнають переваги рівноправності народів та підтримають концепцію чеського державного права. Для цього необхідною була поступова зміна уявлень про привілейоване становище німецької громади в складі імперії. Таким чином, консерватизм різною мірою впливав як на чехів, зокрема політичну групу «старочехів», так і на австрійських німців. У результаті цей поділ ідеологій сприяв ще більшому напруженню у відносинах між цими двома етнічними групами [2, с. 122–124].

Соціалізм став однією з трьох основних політичних сил кінця

XIX століття, поряд з лібералізмом та консерватизмом, і розвивався як ідеологія, що об'єднувала великі маси робітників, які прагнули покращення свого становища. Наприкінці XIX століття соціалізм оформився як значна політична сила, що протистояла іншим тогочасним ідеологіям.

У кінці XIX століття індустріалізація набула свого апогею в Європі і призвела до появи пролетаріату, який через важкі умови праці та експлуатацію почав вимагати соціальної справедливості та загальної соціальної рівності. Саме в цьому середовищі зародився соціалізм як ідеологія, що прагнула радикальних соціальних та економічних змін. К. Маркс став одним із найвпливовіших теоретиків соціалізму. Його вчення, марксизм, аналізувало історію як боротьбу класів і стверджувало неминучість захоплення влади пролетаріатом для встановлення соціальної рівності шляхом ліквідації приватної власності. Марксизм розглядався робітничим класом як шлях до подолання їхнього скрутного становища [5, с. 42-43].

У контексті ширших європейських подій кінця XIX – початку XX століття соціалізм виступив значним політичним рухом, особливо в умовах суспільної та політичної трансформації у Російській і Австро-Угорській імперіях, а також у нових державах після завершення Першої світової війни. Завдяки глибоко розробленій теоретичній основі, чітко структурованій організації та активній діяльності, соціалізм поступово закріплював свої позиції у політичному житті. Фундаментальним елементом цієї ідеології було прагнення збудувати соціалістичне суспільство. Соціалісти вважали пролетаріат головною рушійною силою цих змін, протиставляючи його буржуазії. На їхню думку, лише робітничий клас був здатний здійснити радикальну трансформацію суспільства на комуністичних засадах. За концепцією марксистського соціалізму, революція мала стати логічним етапом у розвитку саме тих індустріально розвинених країн, де кількість пролетарів значно переважала. З точки зору соціалістів, історичний розвиток природно веде до руйнування старих суспільних порядків, зростання ваги робітничого класу та утвердження капіталістичної системи, яку неминуче буде подолано колективною боротьбою пролетаріату. Соціалізм займав принципово критичну позицію стосовно капіталізму, сприймаючи його як систему, засновану на експлуатації працівників. Як альтернативу, соціалісти пропонували більш прогресивний шлях – революційний перехід до нового ладу, заснованого на справедливості та рівності. Слід зазначити, що термін «соціалізм» охоплював різні політичні течії, зокрема марксизм, які відрізнялися підходами до методів і шляхів побудови нового суспільного устрою. Для повного розуміння соціалістичних ідей важливо

детально аналізувати їхні політичні програми, принципи та ключові концепції [3, с. 184].

Імперіалізм беззаперечно домінував серед провідних ідеологій Європи на зламі ХІХ – ХХ століть. Ця ідеологія обґрунтовувала прагнення великих держав до територіальної експансії, політичного та економічного панування над іншими народами. Імперські амбіції визначали внутрішню та зовнішню політику багатьох європейських країн того періоду.

Імперіалізм як політико-економічна ідеологія, характерна для Західної Європи ХІХ–ХХ століть, слугував виправданням експансіоністської політики західних держав за їх межами. При цьому розуміння імперіалізму як «сфери впливу», яка не завжди вимагала формального юридичного контролю, хоча й передбачала його за потреби, відрізнялося від колоніалізму, що сприймався як державна політика, спрямована на заселення або комерціалізацію нових територій. Якщо імперіалізм декларував модернізацію та фінансовий розвиток поза межами метрополій, його могли певною мірою розглядати як не експлуататорський феномен. Однак поряд із поширеними євроцентричними уявленнями про «благодійний» вплив імперіалізму існували критичні оцінки, що акцентували на його експлуатаційній сутності. Такий погляд підкріплювався аналізом стану розвитку африканських країн після здобуття ними незалежності. Різноманітні теорії імперіалізму, запропоновані Гобсоном, Шумпетером, висвітлюють широкий спектр мотивів та механізмів, які лежали в його основі: від психологічного прагнення до влади до економічних потреб капіталістичної системи. Ці теорії демонструють, як імперіалізм визначав політику європейських держав щодо колоній, впливав на керівництво, економічну експлуатацію та участь місцевого населення у політичному процесі. Наслідки цієї політики виявилися складними та суперечливими, позначившись як на політичному розвитку метрополій, так і на долі колонізованих територій [1, с.1–5].

З кінця ХІХ до початку ХХ століття імперіалізм став ключовою політичною доктриною у Європі, визначаючи характер міжнародних відносин того часу. Провідні держави, такі як Велика Британія, Франція, Німецька імперія, Російська імперія, Австро-Угорщина та Італія, активно реалізували стратегії територіальної експансії, прагнучи розширити свій політичний, економічний і стратегічний вплив на землі і народи по всьому світу. Ця політика була формована низкою ключових мотивів та факторів. З одного боку, боротьба за владу і престиж у глобальному масштабі стала своєрідною гонкою, де володіння колоніями вважалося не лише ознакою національної сили, а й важливим атрибутом міжнародного авторитету. З іншого боку, економічні інтереси зіграли важливу роль у

розвитку імперіалізму: індустріальна революція створила потребу в доступі до сировинних ресурсів і нових ринків збуту для товарів. До цього додавалися стратегічні міркування, пов'язані з контролем над ключовими торговими шляхами і територіями, які могли бути критично важливими для забезпечення військової та економічної безпеки. Націоналізм також залишив свій слід на формуванні цього явища – велич держави почала асоціюватися з розмірами її колоніальної імперії, що стимулювало амбіції до подальшого розширення. Крім того, внутрішньополітичні виклики підштовхували уряди до імперської політики, оскільки вона забезпечувала спосіб консолідації суспільства і відволікала увагу від внутрішніх проблем та соціальних конфліктів. Імперіалізм того часу реалізовувався через широкий спектр інструментів – від прямого колоніального управління до встановлення економічної та політичної залежності через дипломатичний тиск, військові кампанії і економічну вигоду. Це нерідко провокувало конфлікти між імперськими державами і колонізованими народами, спричиняючи серйозні напруження як у регіональному, так і у глобальному масштабі. Саме імперіалістична політика останніх десятиліть ХІХ століття значною мірою сформувала геополітичне напруження, що призвело до Першої світової війни, та заклала основу для ще більш масштабних міжнародних конфліктів і національно-визвольних рухів у ХХ столітті. [6, с. 244–245].

Підсумовуючи, провідні політичні ідеології кінця ХІХ – початку ХХ століття, зокрема лібералізм, консерватизм, соціалізм та імперіалізм, відіграли визначальну роль у формуванні міжнародних альянсів та виникненні конфліктів у Європі та світі. Лібералізм сприяв об'єднанню держав, але водночас провокував напруження в багатонаціональних середовищах. Консерватизм, прагнучи збереження існуючого порядку, часто гальмував прогресивні зміни та посилював міжетнічні протиріччя. Соціалізм, як ідеологія робітничого класу, став потужною політичною силою, що кидала виклик існуючому соціально-економічному ладу. Імперіалізм, з його прагненням до експансії та домінування, безпосередньо призводив до міжнародної конкуренції та військових зіткнень, заклавши підґрунтя для глобальних конфліктів ХХ століття.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бабатол Б. А., Одукоя Д. Б., Аделабу С. А. Євроцентричні погляди на Африку та європейський імперіалізм. *Arabian Journal of Business and Management Review (Kuwait Chapter)*. 2012. № 2 (3). С. 1–10.
2. Десятинчук І. Томаш Масарик і питання чесько-німецького порозуміння в першій половині 90-х рр. ХІХ ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Історичні науки»*. 2025. № 36. С. 121–128.
3. Карпенко А. О. Народництво та соціалізм в українській політичній думці:

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. № 49. С. 181–186.

4. Пахоменко С., Поклад Т. Рісорджіменто у контексті історичної пам'яті італійців: політика, суспільство, медіа. *Епоха Рісорджіменто в історії та культурі Італії= l'eta del risorgimento nella storia e nella cultura italiana*: колект. монографія. Маріуполь: МДУ, 2018. С. 140–158.

5. Пилипчук О. О. Розвиток європейського права в ХІХ столітті. *Питання історії науки і техніки*. 2018. № 1. С. 39–48.

6. Потапенко Л. Аналіз дискурсу імперіалізму в праці Едварда Саїда «Культура й імперіалізм»: компаративний підхід. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. № 16. С. 244–246.

7. Сабадаш Ю. Рісорджіменто: гуманізм національно-визвольного демократичного руху (замість передмови) *Епоха Рісорджіменто в історії та культурі Італії= l'eta del risorgimento nella storia e nella cultura italiana*: колект. монографія. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 4–30.

**ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ
ТУРИЗМ, ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА**

*Джурюк Юрій,
студент 305 групи географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., професор Чубрей О.С.*

**Роль музейного туризму у формуванні географічної грамотності:
інноваційні підходи до інтеграції музейних ресурсів у навчальний
процес**

Музейний туризм є важливим аспектом культурної та освітньої діяльності, який дає змогу глибше познайомитися з історією, культурою та географією через взаємодію з реальними об'єктами та експонатами. В умовах сучасної освіти, де відбуваються швидкі зміни у підходах до навчання, інтеграція музейних ресурсів у навчальний процес стає необхідною для формування комплексного розуміння світу, а також для підвищення географічної грамотності серед учнів та студентів. Географічна грамотність включає здатність орієнтуватися у просторі, розуміти природні та культурні процеси, що відбуваються в різних частинах світу, а також уміння аналізувати та інтерпретувати картографічну інформацію. Роль музейного туризму в розвитку цих навичок надзвичайно велика, адже музеї є не лише сховищами знань, але й важливими навчальними центрами, які можуть стати потужним інструментом у формуванні географічної грамотності.

Музейний туризм є важливим елементом культурної і освітньої діяльності. Він дає змогу не тільки відпочивати і пізнавати історію, але й активно взаємодіяти з різноманітними культурними та природними експонатами, що відкривають двері до нових знань. Географічна грамотність, в свою чергу, включає в себе здатність користуватися картами, розуміти просторові зв'язки та розпізнавати географічні особливості різних територій. Музеї в цьому контексті є надзвичайно важливими, оскільки вони містять багатий набір географічних, історичних та природничих експонатів, що дозволяють учням і студентам отримати конкретні уявлення про певні регіони, їхні особливості, вплив на їх розвиток історичних і природних процесів.

Завдяки музейному туризму учні та студенти можуть дізнаватися про географічні процеси через взаємодію з матеріальними об'єктами – від моделей ландшафтів і карт до зображень історичних подій, що безпосередньо вплинули на територіальну структуру різних регіонів. Це

дозволяє не тільки отримати географічні знання, але й розвивати вміння аналізувати просторові зв'язки між природними та культурними явищами. Використання музейних ресурсів як частини навчальної програми має велике значення для розвитку просторового мислення, критичного аналізу географічних процесів та явищ [3].

Сучасні освітні технології відкривають нові можливості для інтеграції музейних ресурсів у навчальний процес. Усі ці технології сприяють тому, що навчання стає більш інтерактивним, доступним і цікавим для студентів. Музеї, у свою чергу, знаходяться на передовій у використанні новітніх технологій, що дозволяє збагачувати освітній процес і робити його більш різноманітним. Одним з таких інноваційних підходів є використання віртуальних турів і онлайн-експозицій, що дозволяє студентам і учням мандрувати музеями без фізичного відвідування, що особливо актуально в умовах глобалізації та розвитку онлайн-освіти.

1. *Віртуальні музеї та тури.* Віртуальні технології дозволяють створити доступ до музеїв, що можуть бути недоступними через географічні, фінансові або інші обмеження. Віртуальні екскурсії музеями дають змогу студентам детально вивчати експонати, працювати з ними в інтерактивному форматі, а також отримувати додаткову інформацію, таку як історія створення експонатів, їхня роль у розвитку географічних уявлень та багато іншого. Віртуальні музеї можуть бути розширенням традиційних музеїв або окремими освітніми ресурсами, що відкривають нові можливості для навчання.

2. *Інтерактивні карти та моделі.* Використання інтерактивних карт і моделей є ще одним потужним інструментом для розвитку географічної грамотності. Сучасні музеї часто включають в себе не лише статичні карти, але й інтерактивні моделі, що дозволяють студентам змінювати різні параметри, переглядати географічні дані в реальному часі або змінювати масштаби і інтерпретувати їх по-різному. Такі інструменти дають змогу учням глибше розуміти географічні процеси, які відбуваються в різних регіонах, а також сприяють розвитку просторової уяви [1].

3. *Проекти та дослідження.* Використання музейних ресурсів для розробки проектів або досліджень дозволяє студентам практично застосовувати свої знання. Вивчаючи експонати та наукові матеріали музеїв, студенти можуть створювати науково обґрунтовані дослідження або розробляти проекти, що стосуються географічних, історичних чи культурних аспектів певних регіонів. Цей підхід дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичними навичками та допомагає краще засвоїти навчальний матеріал.

4. *Мультимедійні ресурси.* Сучасні музеї також активно використовують мультимедійні ресурси для навчання. Це можуть бути

відео, анімації, документальні фільми або навіть відеоігри, що відображають географічні та історичні аспекти певних регіонів. Вони дають змогу студентам краще зрозуміти не лише самі процеси, а й історичний контекст, в якому ці процеси відбуваються. Мультимедійні ресурси дозволяють зробити процес навчання більш динамічним і цікавим [2].

Музейні ресурси не тільки сприяють формуванню географічних знань, але й розвивають критичне мислення студентів. Вивчення музейних експонатів допомагає учням вчитися порівнювати різні джерела інформації, аналізувати їх з різних точок зору та формулювати власні висновки. Такі навички є надзвичайно важливими для розвитку географічної грамотності, оскільки дають змогу учням і студентам оцінювати інформацію з різних перспектив і формувати власну думку.

Аналіз музейних експонатів дозволяє студентам не лише розглядати географічні об'єкти, але й вивчати історичні процеси, які відбувалися на певних територіях. Це дозволяє побудувати логічний зв'язок між географією та історією, зокрема, досліджувати вплив географічних факторів на розвиток культур та цивілізацій.

Незважаючи на великий потенціал музейних ресурсів у навчальному процесі, існують певні проблеми, які можуть обмежувати їх ефективне використання. Однією з основних проблем є обмежений доступ до деяких музеїв, особливо в тих регіонах, де відсутня розвинена туристична інфраструктура або коли музейні колекції не мають доступу для ширшої аудиторії. Віртуальні музеї та онлайн-ресурси можуть стати чудовим виходом із цієї ситуації, дозволяючи забезпечити доступ до музеїв навіть тим студентам, які не можуть їх відвідати фізично.

Іншою проблемою є недостатня підготовленість деяких викладачів до інтеграції новітніх технологій у навчальний процес. Для того, щоб ефективно використовувати музейні ресурси, необхідно забезпечити педагогів відповідними методичними матеріалами та професійною підготовкою, що дозволить їм інтегрувати музейні ресурси в свої навчальні плани.

Висновки. Музейний туризм має великий потенціал у формуванні географічної грамотності, оскільки надає можливість студентам отримувати конкретні знання про географічні особливості різних регіонів, природні і культурні ландшафти. Інноваційні підходи, такі як віртуальні тури, інтерактивні карти та мультимедійні ресурси, відкривають нові можливості для інтеграції музейних ресурсів у навчальний процес. Використання таких інструментів сприяє розвитку географічної грамотності, критичного мислення і просторової уяви, що є необхідним для всебічного розуміння світу.

Список використаних джерел і літератури:

1. Jackson, A. Virtual Museums: A New Frontier in Educational Technology. *Journal of Educational Innovation*, 12(3). 2019. С. 45-59.
2. Graham, J. Interactive Geography Education: Using Museums and Technology. *Geographical Review*, 111(4). С. 520-535.
3. Parker, L. Multimedia Learning in Geography: The Role of Museums. *Journal of Geography Education*, 30(2). С.123-137.

*Ковтун Олександр,
студент групи 101м
факультету фізичної культури, спорту та реабілітації
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., доцент Цибанюк О.О.*

Основи методології дослідження політичного впливу та військових конфліктів на розвиток олімпійського руху сучасності

Олімпійський рух – це не лише система міжнародних спортивних змагань, а й потужний соціокультурний феномен який поєднує понад 200 національних олімпійських комітетів, покликаних сприяти миру, взаєморозумінню та співпраці між народами. Принципи олімпізму, закладені П'єром де Кубертенем, базуються на ідеї аполітичності, рівності та недискримінації спортсменів незалежно від національності, раси чи політичних поглядів. Однак упродовж ХХ–ХХІ ст. політичні події та військові конфлікти неодноразово порушували ці принципи, перетворюючи Олімпійські ігри на арену геополітичних протистоянь.

Яскравими історичними прикладами є бойкотування Ігор 1980 р. (понад 60 країн) на знак протесту проти вторгнення СРСР до Афганістану джерело та відповідний бойкот Ігор 1984 р. в Лос-Анджелесі країнами Варшавського договору. Політичні протистояння призводили також до відсторонення держав від участі в Іграх – наприклад, Південна Африка була виключена з Олімпіад через політику апартеїду на період з 1964 по 1992 рр., інші численні дипломатичні демарші – все це засвідчує, що спорт і політика нерозривно переплітаються навіть у таких глобальних подіях, як Олімпійські ігри [1].

У ХХІ столітті цей виклик набув нової актуальності. Збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з 2014 року та особливо загострилася після повномасштабного вторгнення у 2022 році, змусила Міжнародний олімпійський комітет (МОК) переглянути свої підходи до участі спортсменів країн-агресорів. Відсторонення російських і білоруських спортсменів від міжнародних змагань, а згодом їх допуск під нейтральним статусом, викликали численні дискусії серед країн-учасниць і громадськості [5].

Водночас, у березні 2025 року Всесвітня асоціація крикетистів (World Cricketers' Association) оприлюднила звіт, у якому закликає до реформування структури управління спортом, вважаючи політичні виклики та геополітичну нестабільність серйозною загрозою для майбутнього глобальних спортивних подій [8].

Олімпійські ігри в Парижі 2024 року стали своєрідним тестом для

МОК щодо здатності забезпечити баланс між олімпійськими принципами і міжнародними санкціями. А ухвалені у 2025 році рекомендації МОК щодо участі нейтральних спортсменів, посилення вимог до дотримання олімпійської хартії та оновлення правил поведінки на іграх формують нові орієнтири для олімпійського руху в умовах геополітичної нестабільності [4].

Таким чином, актуальність теми обумовлена поглибленням впливу геополітичних конфліктів на міжнародні спортивні події; суперечливістю сучасних підходів МОК до нейтралітету та прав спортсменів; потребою наукового обґрунтування шляхів мінімізації політичного впливу на олімпійський рух і збереження його базових цінностей у нових глобальних реаліях. Комплексне дослідження цієї проблеми є важливим не лише для теорії спорту, а й для сфери міжнародних відносин, права, соціології й культурології.

Дослідження політичного впливу на міжнародні спортивні події базується на міждисциплінарному підході, що поєднує теорії міжнародних відносин, соціології спорту та політичної науки. Основними теоретичними рамками названі теорія «м'якої сили» (Soft Power), теорія мереж (Network Theory) та конструктивізм. Запропонована Дж. Найєм, концепція «м'якої сили» пояснює, як держави використовують культурні та спортивні заходи для впливу на міжнародну спільноту без застосування сили [7].

Конструктивізм підкреслює роль ідей та у формуванні міжнародних відносин, включаючи вплив спортивних подій на політичні процеси. Теорія мереж аналізує, як взаємозв'язки між акторами (державами, організаціями, індивідами) впливають на політичні процеси в контексті міжнародних спортивних подій [3, с. 20-34].

Для досягнення мети дослідження застосовуються наступні методи:

- контент-аналіз: систематичний аналіз офіційних документів, заяв, медіа-матеріалів та публікацій, пов'язаних з міжнародними спортивними подіями та політичними реакціями на них;

- кейс-стаді (Case Study): детальний аналіз конкретних випадків, таких як бойкоти Олімпійських ігор, використання спортивних подій для політичної пропаганди, вплив військових конфліктів на участь спортсменів;

- порівняльний аналіз: зіставлення різних міжнародних спортивних подій з метою виявлення спільних тенденцій та відмінностей у політичному впливі.

Орієнтовні кейси для вивчення політичного впливу на міжнародні спортивні події

Кейс	Опис	Джерела
1. Бойкот Олімпійських ігор 1980 (Москва)	Бойкот понад 60 країн на чолі зі США на знак протесту проти вторгнення СРСР в Афганістан. Відсутність США, Канади, Японії, Німеччини, Китаю тощо.	[1]
2. Бойкот Олімпіади 1984 (Лос-Анджелес)	Відповідний бойкот СРСР і 13 країн соцтабору. Політична помста і демонстрація сили соцблоку.	[2]
3. Виключення Південної Африки (1964-1992)	Перший офіційний випадок впливу на міжнародну політику прав людини – ПАР була виключена з Олімпійських ігор через політику апартеїду.	[6, с. 33-46]
4. Скандал з Росією: допінг і агресія (2014-2025)	З 2016 р. росія під санкціями за державну допінг-програму. З 2022 р. через агресію проти України спортсмени допущені лише під нейтральним прапором.	[10]
5. Олімпійські ігри Париж-2024	Нейтральний статус російських і білоруських спортсменів; публічні протести України і європейських країн; нові протоколи МОК 2025 р.	[9]
6. Конфлікти на Близькому Сході (Ізраїль - Палестина)	Відмова спортсменів з арабських країн змагатися з ізраїльтянами на Олімпіадах (приклади 2004, 2008, 2016). Політизація через регіональні конфлікти.	[11, с. 515-528]

Основними джерелами інформації є:

- офіційні документи: матеріали Міжнародного олімпійського комітету (МОК), національних олімпійських комітетів, міжнародних спортивних федерацій;
- наукові публікації: статті та дослідження в рецензованих журналах, таких як International Journal of Sport Policy and Politics, Sport in Society, Third World Quarterly;
- медіа-ресурси: аналітичні статті, новини та репортажі з авторитетних джерел, що висвітлюють взаємозв'язок між спортом і політикою;
- емпіричні дані: статистика участі країн у міжнародних спортивних

подіях, дані про бойкоти, санкції та інші політичні дії, пов'язані зі спортом.

Вибір зазначених теоретичних підходів та методів дослідження зумовлений необхідністю комплексного аналізу складного феномену політичного впливу на спорт. Поєднання якісних та кількісних методів дозволяє отримати глибоке розуміння механізмів взаємодії між політикою та міжнародними спортивними подіями, а також сформулювати обґрунтовані висновки та рекомендації.

Список використаних джерел і літератури:

1. A brief history of Olympic boycotts. <https://www.trtworld.com/> (дата звернення 01.05.2025).
2. Boykoff J. *Power Games: A Political History of the Olympics*. 2016. 352 p. <https://library.olympics.com/> (дата звернення 01.05.2025).
3. Cote R. The Evolution of Social Network Theory: Perceived Impact on Developing Networking Relationships. *American Journal of Management*. 2019. Vol. 19(3). P. 20-34.
4. IOC confirms Russian athletes can compete at Paris Olympics with approved neutral status. AP News, 2024. <https://apnews.com/article> (дата звернення 01.05.2025).
5. Kennedy L. 6 Times the Olympics Were Boycotted. <https://www.history.com/articles/olympic-boycotts> (дата звернення 01.05.2025).
6. Kidd B. From Quarantine to Cure: The New Phase of the Struggle against Apartheid Sport. *Sociology of Sport Journal*. 1991. Vol. 8(1). p. 33-46. <https://doi.org/10.1123/ssj.8.1.33>
7. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs. New York, Public Affairs, 2004. 208 pp.
8. Players slam ICC leadership and call for three-week international windows. <https://www.thetimes.com/sport/cricket/article> (дата звернення 01.05.2025).
9. The Olympic movement. 2024. <https://www.olympics.com/ioc/documents/olympic-movement/factsheets-olympic-movement> (дата звернення 01.05.2025).
10. WADA Statement: Independent Investigation confirms Russian State manipulation of the doping control process. 2016. <https://www.wada-ama.org/en/news> (дата звернення 01.05.2025).
11. Yair G. Sport, Politics and Society in Israel: The First Fifty-five Years. *Israel Affairs*. 2007. Iss. 3. Sport, Politics and Society in the Land of Israel: Past and Present. P. 515-528.

Костін Іван,

*студент 201 групи факультету фізичної культури,
спорту та реабілітації*

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Наукові керівники: д.пед.н., доцент Цибанюк О.О., к.пед.н., доцент Гнесь Н.О.

Альтернативні спортивні ігри: новий підхід

У сучасному світі спорт перестає бути виключно змагальним середовищем. Все більше людей шукають нові, нестандартні підходи до фізичної активності, що поєднують рух, задоволення та інклюзивність. Одним із таких напрямів є альтернативні спортивні ігри – новітні або адаптовані види спорту, які не входять до офіційного олімпійського списку, але мають великий потенціал для фізичного і соціального розвитку учасників.

Альтернативні спортивні ігри – це нетрадиційні форми фізичної активності, створені для розширення доступу до спорту, підвищення зацікавленості молоді та забезпечення інклюзивного середовища. Вони не вимагають складного обладнання та часто відзначаються простими правилами.

До основних переваг таких ігор нами віднесено доступність для людей різного віку та рівня підготовки, мінімальні витрати на інвентар, розвиток командних навичок та соціальної взаємодії, покращення емоційного стану та зниження рівня стресу й, що важливо в сучасному суспільстві, інклюзивність та сприяння соціальній адаптації.

За даними Alternative Sports Market, глобальний ринок альтернативних видів спорту оцінювався в \$13,5 мільярдів у 2023 році та прогнозується досягнення \$26,8 мільярдів до 2034 року з середньорічним темпом зростання 6,5% [1]. Основними драйверами зростання є:

- поширення культури здорового способу життя;
- зростання популярності серед молоді та підлітків;
- активне використання соціальних мереж для популяризації нових видів спорту [2].

Дослідження показують, що участь у нетрадиційних спортивних іграх сприяє підвищенню рівня фізичної активності серед молоді, особливо серед тих, хто раніше не брав участі в традиційних спортивних заходах.

Популярні приклади альтернативних ігор розпочнемо з піклболу (Pickleball). Гібрид тенісу, бадмінтону та пінг-понгу, що грається на невеликому полі з легкими ракетками та пластиковим м'ячом. У 2023 році в США налічувалося 13,6 мільйонів гравців у піклбол, що на 223,5% більше порівняно з попередніми трьома роками.

Безконтактна версія американського футболу Флаг-футбол (Flag Football), де замість фізичних зіткнень гравці витягують прапорці з поясів суперників. У Великій Британії участь у шкільному чемпіонаті з флаг-футболу зросла на 78% за рік, і очікується, що до 2026 року кількість учасників досягне 100 000 [7].

Сепактакрау (Sepak Takraw) – спорт, у якому гравці передають м'яч через сітку ногами, головою або тулубом. Походить із Південно-Східної Азії та вимагає високої гнучкості та акробатичних навичок.

Поєднання волейболу, футболу та батута – боссабол (Bossaball), проводиться на надувному полі з батутом у центрі, що дозволяє гравцям виконувати ефектні трюки [3].

Гетто-ігри (Ghetto Games) – активності, які поєднують street workout, BMX, скейтбординг та інші міські види активностей. Це спосіб залучення молоді до спорту через культуру вулиці.

Інноваційна гра, створена в Новій Зеландії, гангербол (Hungerball), де шість гравців захищають власні ворота в надувній арені. Гангербол активно використовується в програмах соціальної адаптації для біженців та молоді [5, с. 923-935].

Альтернативні ігри мають особливе значення для дітей з порушеннями розвитку, соціальними труднощами або низькою самооцінкою. Вони створюють безпечний простір для вивчення нових навичок, подолання страхів та побудови дружніх стосунків. Такі види спорту часто використовуються у психотерапевтичних та освітніх програмах [4, с. 41-48.].

Альтернативні види спорту також мають значний економічний потенціал. За даними досліджень, світовий ринок альтернативних видів спорту оцінювався в 13,5 мільярдів доларів США у 2023 році та прогнозується досягти 26,8 мільярдів доларів до 2034 року, з середньорічним темпом зростання 6,5% [6].

Альтернативні спортивні ігри – це не лише тренд, а ефективний інструмент для популяризації здорового способу життя. Вони допомагають людям розкрити свій потенціал, незалежно від віку чи фізичної підготовки, і сприяють формуванню дружньої, інклюзивної спільноти. З огляду на стрімке зростання популярності та визнання на міжнародному рівні, доцільним є подальше впровадження таких ігор у шкільні програми, молодіжні центри та оздоровчі ініціативи в Україні.

Список використаних джерел і літератури:

1. Alternative Sports Market: A New Horizon of Growth, Innovation, and Community Engagement. <https://www.openpr.com/news> (дата звернення 01.05.2025).
2. Alternative Sports Market by sports type.

<https://datahorizonresearch.com/alternative-sports-market-3695> (дата звернення 01.05.2025).

3. Alternative Sports Market: Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2024-2034. <https://www.researchandmarkets.com/reports> (дата звернення 01.05.2025).

4. Karstensen V., Piskorz-Ryń O., Karna W., Lee A., Neo X. S., & Gottschlich D. The Role of Sports in Promoting Social Inclusion and Health in Marginalized Communities. *International Journal of Sport Studies for Health*. 2024. Vol. 7(3). P. 41-48.

5. McConkey R., Dowling S., Hassan D., Menke S. Promoting social inclusion through Unified Sports for youth with intellectual disabilities: a five-nation study. *J Intellect Disabil Res*. 2013. Vol. 57(10). p. 923-935.

6. The Benefits of Non-Traditional Games and Sports. <https://balanceisbetter.org.nz/the-benefits-of-non-traditional-games-and-sports/> (дата звернення 01.05.2025).

7. United States Alternative Sports Equipment Market Report 2024-2025 & 2030: From eSports to Parkour, Extreme and Non-Traditional Sports Gain Traction. <https://www.globenewswire.com/news-release/2025> (дата звернення 01.05.2025).

Перцевий Назар,
студент групи еке-11с факультету економіки
Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.філол.н., доцент Павлишин О.Ф.

Перспективи розвитку спортивного туризму в Україні під час війни

В умовах сьогодення, котре покликане запроваджувати певні обмеження, спершу через наявність карантину від Covid-19, а зараз через військовий стан, спричинений повномасштабним вторгненням РФ в Україну, можливості українських спортсменів працюючих в напрямку «спортивного туризму» [5] є дуже обмеженими. Спроби влаштувати спортивні мандрівки, незалежно від їхнього різновиду (гірські, пішохідні, водні, велосипедні та інше), а також від їхньої категорії складності, можуть наражатись на низку труднощів. Основні проблемні напрямки, з якими стикнувся спортивний туризм, як один з напрямів загального туризму представлені на рис.1.

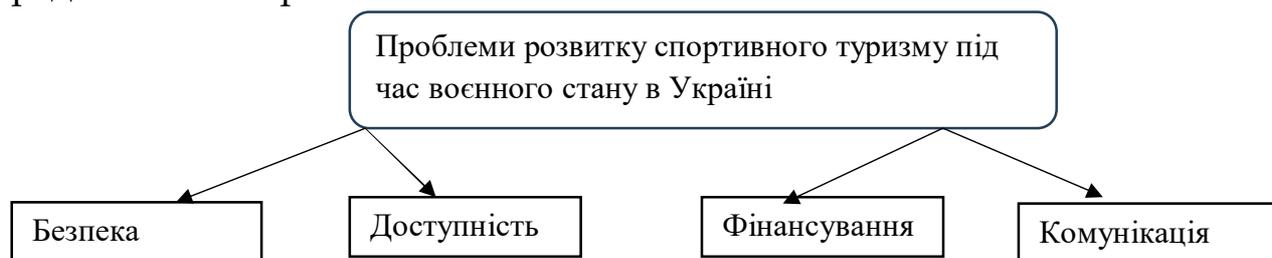

Рис. 1 Проблеми розвитку спортивного туризму в Україні під час воєнного стану

Нижче пропонуємо розглянути кожен проблемний напрям розвитку спортивного туризму в Україні під час військового стану (рис.1.).

Безпекові аспекти для спортивних туристів зазнали змін під час воєнного стану. Звичайні небезпеки, які супроводжують походи, стали більш актуальними через: наявність вибухових пристроїв, мінних полів, обстріли зі стрілецької зброї, бомбардування, артилерійські та мінометні атаки.

Варто підкреслити, що навіть після завершення активних бойових дій у певній місцевості (або частині області), ці райони тривалий час залишатимуться непридатними (або з обмеженою придатністю) для спортивних заходів, з огляду на наявність незнешкоджених боєприпасів, вибухових предметів, що залишились у спадок від війни. Не менш важливо розуміти, що мінна загроза може існувати навіть у областях, віддалених від лінії зіткнення. При цьому ДСНС наголошує, що через агресію РФ – імовірність виявлення вибухонебезпечних предметів є

значною для всієї території України, і залишається високою навіть у місцях, де проводилися перевірки та знешкодження [9].

Доступність. У період військових дій доступ до деяких місць, популярних серед туристів-спортсменів, може бути обмежений. Інфраструктурні об'єкти можуть зазнати ушкоджень, а деякі туристичні маршрути - стати небезпечними. Вплив на подорожі справили також обмеження, запроваджені через Covid19 та воєнний стан, спричинений агресією рф, що позначилося на можливості здійснювати походи за межами України [4, 7].

Фінансування. Під час воєнних дій фінансові ресурси для спортивного туризму суттєво обмежені з огляду на різноманітні обставини.

Комунікації. У воєнний час можливе обмеження засобів комунікації, що здатне ускладнити спілкування між спортивними туристами, організаторами мандрівок, місцевими установами та контролюючими працівниками маршрутно-кваліфікаційної комісії. Останні аспекти потребують окремого ретельного аналізу з огляду на складність та багатогранність проблеми.

Щоб мінімізувати негативний вплив воєнних дій на спортивний туризм в Україні під час військового стану, можливо запропонувати певні рішення (рис.2).

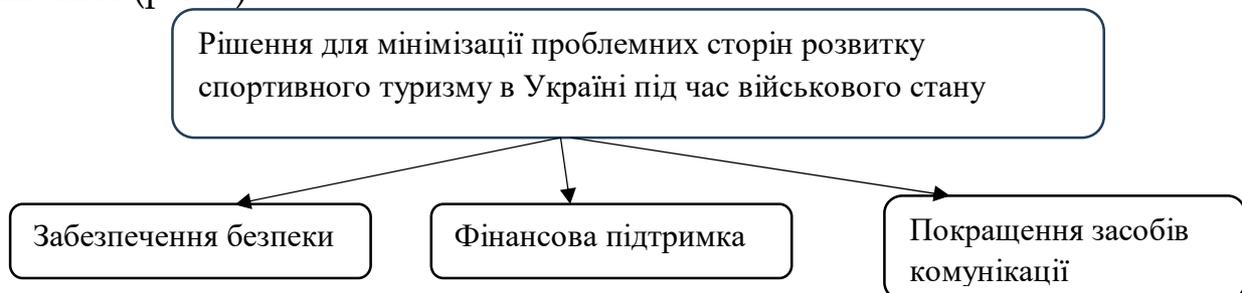

Рис. 2 Шляхи мінімізації проблемних сторін розвитку спортивного туризму в Україні під час військового стану

Забезпечення безпеки. Спортивні мандрівки слід організувати з найбільш можливим рівнем захисту для всіх причетних. Для досягнення цього доцільно використовувати різноманітні засоби, зокрема: попереднє дослідження маршрутів, гарантування охорони учасників на маршруті, навчання учасників засобам персональної та загальної безпеки: інструктажі та тренінги з дій у екстрених ситуаціях [2]; методам підвищення безпеки стоянки; надання першої медичної допомоги, включаючи допомогу при пораненнях внаслідок вибухів чи враженні вогнепальною зброєю [3, 4]; правила мінної безпеки.

Фінансова підтримка. Варто наголосити, що організація спортивних

мандрівок Західною Україною та посилення внутрішнього туризму, зокрема для молоді, сприяє як економічному, так і патріотичному піднесенню України й потребує державної підтримки. На жаль, на сьогоднішній день обсяг фінансової допомоги від держави туристичним федераціям та осередкам, скоріше, відповідає лише частковому виживанню в умовах війни, але не є достатнім для реалізації активної спортивної діяльності та проведення необхідних заходів, що уможливають проведення походів у нинішніх складних обставинах. Було б доцільно розробити спеціальні програми підтримки спортивного туризму для ветеранів війни та осіб, які постраждали від війни, як засіб реабілітації. Також, на нашу думку для вирішення даного питання було б доцільним розглянути залучення інвестиційних коштів.

Удосконалення засобів комунікації. Організатори мандрівок можуть вдаватись до різних інструментів зв'язку, наприклад, підсилювачів мобільного сигналу, супутникового зв'язку, портативних рацій, радіоприймачів, а також, за потреби, послуг стаціонарних мереж (телефон, телеграф, дротовий інтернет – якщо доступно у населених пунктах). Це необхідно для забезпечення спілкування між учасниками походу та всіма причетними: місцевим населенням, координаторами з ДСНС, МВС, медиками, офіційними місцевими установами чи з маршрутно-кваліфікаційною комісією. Не варто обмежуватись лише мобільним голосовим зв'язком, доцільно використовувати всі доступні опції, включаючи різні соціальні мережі. Ще до початку походу бажано визначити потенційні місця з ускладненим зв'язком або мінімальними проблемами. Для цього рекомендується звертатись до інформації з інтернету про якість сигналу та розташування стільникових веж. Необхідно заздалегідь узгодити точки маршруту, де планується підтримувати зв'язок, та основні варіанти виходу на нього.

Список використаних джерел і літератури:

1. «Перелік Нормативних документів» на сайті Федерації Спортивного Туризму України [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://www.fstu.com.ua/normativni-dokumenty-fstu/>.

2. «Правила безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях» на офіційному сайті Маньківської райдержадміністрації [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <http://mankrda.gov.ua/pravila-bezpechnoi-povedinki-v-nadzvichajnih-situacijah/>.

3. Атаманчук П. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник / П. Атаманчук, В. Мендерецький, О. Панчук, О. Чорна, К: Центр учбової літератури, 2020. 276с.

4. Гринзовський А.М. Домедична допомога в екстремальних ситуаціях та медичний захист населення в надзвичайних ситуаціях Гринзовський А.М., Волянський П.Б., Калашченко С.І. Львів: Скіф, 2023. 216с.

5. Дарман П. Підручник виживання в екстремальних ситуаціях. Досвід

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

спеціальних підрозділів світу. Пітер Дарман, Львів: Скіф – 2023, 356с.

6. Сайт Міністерства молоді та спорту України [Електронний ресурс]. Електрон. текст. дані. 2023. Режим доступу: <https://mms.gov.ua/>.

7. Тарасюк В.С. Перша екстрена і тактична медична допомога на догоспітальному етапі: навчальний посібник / В.С. Тарасюк, М.В. Матвійчук, І.В. Паламар та ін. Київ: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2021, 4-е видання, 504с.

*Стратійчук Олександр,
студент 402 групи факультету фізичної культури,
спорту та реабілітації
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д.пед.н., доцент Цибанюк О.О.*

Роль великих футбольних подій у розвитку світового футболу: перспективи наступних чемпіонатів

Футбол, у тому вигляді, який ми знаємо сьогодні, є результатом тривалої еволюції, що сягає корінням у різноманітні ігри з м'ячем, які існували в різних культурах протягом століть.

Сучасні тенденції розвитку футболу характеризуються подальшою інтенсивною глобалізацією, значним зростанням комерціалізації та все більшим впливом цифрових технологій. Великі футбольні події, такі як Чемпіонат світу, Чемпіонат Європи та Ліга чемпіонів, залишаються ключовими каталізаторами цих процесів. Вони не лише привертають рекордну аудиторію та генерують величезні фінансові потоки завдяки продажу прав на трансляції, спонсорським контрактам та продажу квитків, але й стимулюють значні інвестиції в розвиток спортивної та транспортної інфраструктури в країнах-господарках, сприяють популяризації футболу в нових регіонах світу та безпосередньо впливають на спортивно-технічний прогрес, спонукаючи до впровадження нових тренувальних методик та тактичних інновацій [1, с. 201-218].

Аналіз впливу великих футбольних подій на розвиток світового футболу потребує застосування міждисциплінарного підходу, що охоплює економічні, соціальні, культурні, спортивно-технічні, маркетингові та психологічні аспекти. Існують різні теоретичні рамки, які допомагають осмислити складний та багатогранний вплив спортивних мегаподій, до яких, безперечно, належать Чемпіонат світу, Чемпіонат Європи та Ліга чемпіонів.

Соціально-економічний вплив спортивних подій є одним з найбільш досліджуваних аспектів. Теорії економічного імпульсу (economic impact theories) стверджують, що проведення великих спортивних подій може призвести до значних економічних вигод для країни-господарки та регіонів, включаючи збільшення туристичних потоків, створення нових робочих місць, стимулювання інвестицій у інфраструктуру (транспортну, готельну, спортивну) та зростання валового внутрішнього продукту [5; 6, с. 88-105].

Соціальний вплив включає зміни у соціальній структурі, рівні злочинності, волонтерстві та громадській активності [9]. Великі футбольні

події часто розглядаються як каталізатори міської регенерації та покращення іміджу міст і країн [3, с. 156-173].

Культурний та соціальний вплив спортивних мегаподій є не менш значущим. Теорія соціальної ідентичності (social identity theory) пояснює, як спортивні події можуть посилювати почуття національної гордості та об'єднувати вболівальників навколо спільної ідентичності [11, с. 27-44]. Перемога національної збірної на великому турнірі може мати значний вплив на національний дух та соціальну згуртованість. Водночас, поразки можуть призводити до розчарування та навіть соціальної напруги. Культурний обмін між уболівальниками з різних країн під час таких подій також сприяє кращому взаєморозумінню та руйнуванню стереотипів [4, с. 91-108]. Футбол, як глобальне явище, також відіграє важливу роль у поширенні певних культурних цінностей та норм.

Спортивно-технічний вплив великих футбольних подій проявляється у стимулюванні розвитку нових тактичних схем, тренувальних методик та технологій. Рівень конкуренції на Чемпіонатах світу, Європи та в Лізі чемпіонів змушує тренерів та гравців постійно шукати нові шляхи для досягнення успіху. Наприклад, успіх певної тактичної формації на Чемпіонаті світу може призвести до її наслідування багатьма клубними та національними командами. Великі турніри також є майданчиком для тестування та впровадження новітніх спортивних технологій, таких як системи відеодопомоги арбітрам (VAR) та системи фіксації голів [8, с. 179-196].

Маркетинговий та медійний вплив великих футбольних подій є надзвичайно потужним. Теорія глобалізації медіа (media globalization theory) допомагає зрозуміти, як трансляції великих футбольних турнірів охоплюють мільярди глядачів по всьому світу, сприяючи глобалізації бренду футболу та окремих футбольних клубів і гравців [7, с. 145-162]. Спонсорство великих футбольних подій є ефективним інструментом для глобальних корпорацій, що прагнуть підвищити впізнаваність свого бренду та залучити нових споживачів [2, с. 77-94]. Медіа-платформи, включаючи телебачення, інтернет та соціальні мережі, відіграють ключову роль у формуванні громадської думки та створенні емоційної залученості вболівальників.

Для вболівальників великі футбольні події є джерелом сильних емоцій, від радості та ейфорії до розчарування та гніву. Теорія емоцій (emotion theory) допомагає зрозуміти інтенсивність та складність емоційних переживань, пов'язаних зі спортивними змаганнями [10, с. 609-637].

Вплив великих футбольних подій є багатогранним та охоплює соціально-економічні, культурні, спортивно-технічні, маркетингові та

психологічні аспекти. Проведення великих футбольних подій, таких як Чемпіонат світу та Чемпіонат Європи, є потужним каталізатором для розвитку спортивної інфраструктури в країнах-господарках. Підготовка до цих турнірів часто супроводжується масштабними інвестиціями у будівництво нових сучасних стадіонів та модернізацію існуючих спортивних арен.

Катар інвестував понад \$220 мільярдів у підготовку до турніру, з яких значна частина була спрямована на інфраструктурні проекти, включаючи будівництво нових доріг, залізничних ліній, аеропортів та готелів. Було побудовано нові автомагістралі та розширено систему громадського транспорту, включаючи запуск метро в Досі, що значно покращило мобільність у місті.

Нарешті, великі футбольні події сприяють розвитку тренувальних баз та молодіжних академій. Згідно з дослідженням UEFA, за останні п'ять років клуби вищих дивізіонів Європи інвестували понад €1 мільярд у тренувальні бази та молодіжні академії.

Майбутні великі футбольні турніри – Чемпіонат світу FIFA 2026 року, Чемпіонати Європи UEFA 2028 та 2032 рр. – мають потенціал значно вплинути на подальший розвиток світового футболу. Їх організація відображає сучасні тенденції в управлінні спортивними подіями, інфраструктурному розвитку, технологічних інноваціях та глобальній співпраці.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця майбутніх чемпіонатів світу та Європи

Турнір	Країни-господарі	Дата	Команди	Очікувана аудиторія	Очікуваний економічний ефект
ЧС-2026	США, Канада, Мексика	11.06-19.07.2026	48	>5 млрд	>\$11 млрд
Євро-2028	Англія, Шотландія, Уельс, Пн. Ірландія, Ірландія	літо 2028	24*	~2 млрд	>€3 млрд
Євро-2032	Італія, Туреччина	літо 2032	24*	~2 млрд	>€2,5 млрд

* очікується

Чемпіонати охоплюють три континенти (Північна Америка, Західна та Південна Європа), що свідчить про глобалізацію футболу та нові можливості для розширення ринків уболівальників і туристів.

У майбутніх турнірах очікується:

- подальше використання VAR і SAOT (півавтоматичний офсайд);
- застосування екологічно чистих технологій (відновлювані джерела енергії, безвідходні стадіони);
- розширене використання big data і ШІ для аналізу гри та роботи арбітрів;
- мобільні блокчейн-квитки і голографічні трансляції для глядачів;
- інноваційні системи охолодження стадіонів (на зразок ЧС-2022);
- додатки для розширеної взаємодії фанатів (AR/VR контент).

Таким чином, майбутні футбольні чемпіонати обіцяють не лише видовищні спортивні події, а й значні інновації, які впливатимуть на розвиток футболу у глобальному масштабі, сприятимуть економічному зростанню, екологічній стійкості та залученню нових поколінь уболівальників.

Список використаних джерел і літератури:

1. Chadwick S. The Marketing of Sport. 2023. 555 p.
2. Cornwell T.B. Sponsorship in Marketing Effective Partnerships in Sports, Arts, and Events. 2025. 236 p.
3. Essex S., & Chalkley B. Urban Development Through Hosting International Events: A History of the Olympic Games. Planning Perspectives. 1999. 14(4). P. 369-394.
4. Hobsbawm E.J. Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality. 2nd ed. Cambridge University Press; 1992.
5. Gratton C., & Taylor P. The Economics of Sport and Recreation: An Economic Analysis. Routledge. 2000.
6. Preuss H. The Impact and Evaluation of Major Sporting Events. 2008. 112 p. <https://www.routledge.com/The-Impact-and-Evaluation-of-Major-Sporting-Events/Preuss/p/book/9780415494892> (дата звернення 01.05.2025).
7. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture (3rd ed.). SAGE Publications. 1992. 211 p.
8. Rogers E. M. Diffusion of Innovations (5th ed.). 2012. 236 p. <https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/everett-m-rogers-diffusion-of-innovations.pdf> (дата звернення 02.05.2025).
9. Smith, Earl. Sociology of Sport and Social Theory / Earl Smith, Editor. Champaign, IL: Human Kinetics, 2010.
10. Smith C.A., Lazarus R. S. Emotion and Adaptation. Oxford University Press. Contemporary Sociology A Journal of Reviews. 2023. 21(4). P. 609-637.
11. Tajfel H., & Turner J. C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In J. T. Jost & M. R. Banaji (Eds.), The Oxford Handbook of Social Cognition. 2020. pp. 27-44.

*Цвітлух Вікторія,
студентка 201 групи факультету фізичної культури,
спорту та реабілітації
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Гнесь Н.О.*

Альтернативні спортивні ігри: нові горизонти фізичної активності

У сучасному світі зростає потреба у нових формах фізичної активності, що здатні зацікавити широку аудиторію та адаптуватися до змін у способі життя суспільства. Традиційні види спорту – футбол, баскетбол, теніс – залишаються популярними, проте все більше людей шукають оригінальні, доступні, менш травматичні, але не менш динамічні види рухової активності. У цьому контексті зростає зацікавленість до альтернативних спортивних ігор – інноваційних, часто гібридних або неформальних дисциплін, які виникли на перетині спорту, культури та творчості [1, с. 45–52].

Альтернативні спортивні ігри – це види ігор, що не входять до офіційного олімпійського чи міжнародного спортивного календаря, проте мають власні правила, спільноти учасників і навіть чемпіонати. Їхні особливості – інноваційність, інклюзивність, доступність і часто – мінімалізм у використанні обладнання. Альтернативні ігри можна умовно класифікувати на кілька категорій:

1. Модифіковані класичні ігри (наприклад: футволей – поєднання футболу та волейболу).
2. Рухливі ігри з елементами фітнесу або єдиноборств (наприклад: капоейра).
3. Ігри на відкритому повітрі з використанням нестандартного спорядження (наприклад: диск-гольф, спайкбол).
4. Цифрово-фізичні ігри – поєднання спорту та цифрових технологій (наприклад: віртуальний теніс або активні VR-ігри) [4].

Прикладом популярних альтернативних ігор визначаємо квідич (Muggle Quidditch). Заснований на вигаданій грі з книг про Гаррі Поттера, квідич адаптовано для реального життя. Гравці тримають «мітли» між ногами і виконують ролі – охоронців, мисливців, вбивць і шукачів. Гра розвиває командну співпрацю, витривалість і стратегічне мислення.

Спайкбол (Spikeball) нагадує пляжний волейбол, але замість сітки використовується кругла сітчаста платформа. Гравці б'ють м'яч по черзі з метою відскоку від сітки. Спайкбол ідеальний для невеликих просторів, активного відпочинку і командної взаємодії [7].

Альтернатива гольфу, фризбі-гольф (Disc Golf), де замість м'ячика

використовуються диски (фрісбі), а замість лунок – спеціальні кошики. Цей вид спорту не лише розвиває точність і контроль руху, а й дає можливість насолоджуватись природою [6].

Вражаюча гра Боссабол (Bossaball), яка поєднує елементи волейболу, футболу, гімнастики і капоейри на надувному майданчику з батутом. Вона є прикладом високого рівня координації, артистизму і спортивної техніки [8].

Альтернативні ігри мають кілька важливих переваг:

-Доступність: багато з них не потребують спеціального спорядження або дорогих майданчиків.

-Інноваційність: новизна правил та форматів робить їх привабливими для молоді.

-Інклюзивність: часто правила адаптовано для гравців різного віку та рівня підготовки.

-Соціальна складова: більшість ігор орієнтовані на командну взаємодію та неформальне спілкування.

-Профілактика вигорання: нестандартність активності сприяє підвищенню мотивації до руху навіть серед людей, які не цікавляться класичними видами спорту [2, с. 90–94].

Альтернативні ігри дедалі частіше інтегрують у шкільні програми фізичного виховання, тренінги для підлітків, заняття з людьми з інвалідністю або в реабілітаційних центрах. Наприклад, гра «кінбол», де використовується величезна легка куля, ідеально підходить для групової роботи та безпечного руху. Вона дозволяє акцентувати увагу не лише на фізичних, а й на психологічних аспектах – співпраці, підтримці, довірі.

Попри те що багато альтернативних ігор ще не мають міжнародного статусу, вони активно розвиваються. З'являються федерації, локальні турніри, спеціальні майданчики та клуби за інтересами. У майбутньому можна очікувати ще більше експериментів на перетині спорту, мистецтва і технологій.

Альтернативні спортивні ігри – це не лише розвага, а й потужний інструмент фізичного, соціального й емоційного розвитку людини. Вони формують нову спортивну культуру, де цінуються креативність, інклюзивність та задоволення від руху. У світі, де індивідуальність і гнучкість мають дедалі більше значення, саме такі ігри здатні поєднати людей у спільному активному дозвіллі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Ільїн А. А. (2020). Сучасні тенденції розвитку альтернативних видів спорту в Україні. *Фізична культура і спорт*. № 3(47). С. 45–52.
2. Ковальчук Л. П. Альтернативні рухливі ігри як засіб формування мотивації до

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

фізичної культури в учнів. *Збірник наукових праць НУФВСУ*. 2018. № 26. С. 90–94.

3. Міжнародна асоціація альтернативних видів спорту. 2023. Офіційний сайт. <https://www.altsport.org> (дата звернення 01.05.2025).

4. Vossen D. P. The Nature and Classification of Games. *Avante*. 2014. 10(1), pp. 53–68.

5. McGinnis L. Alternative Sports: The Rise of the Fringe. *Journal of Emerging Sports Studies*. 2019. 2(1), pp. 23–38.

6. World Flying Disc Federation. Rules of Disc Golf. 2022. <https://www.wfdf.sport> (дата звернення 01.05.2025).

7. Spikeball Inc. Official Rules and Guidelines. 2023. <https://www.spikeball.com> (дата звернення 01.05.2025).

8. Grix J. & Carmichael F. Why do people play non-mainstream sports? *Sport in Society*. 2018. 21(3), pp. 445–462.

ПАНЕЛЬНА ДИСКУСІЯ МЕНЕДЖМЕНТ, ПРАВО

*Беснятюк Марія,
студентка групи М12 факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: к.е.н., доцент Кудельський В.Е.*

Державна політика України в сфері інформаційної безпеки

Захист національних інтересів набуває особливої ваги в умовах становлення інформаційного суспільства. Це питання охоплює як сферу національної безпеки, так і забезпечення стабільного функціонування суспільства загалом. Зокрема, мова йде про забезпечення державними органами умов, що сприятимуть реалізації та охороні національних інтересів, зміцненню державності, розвитку та добробуту України з метою повного задоволення потреб громадян відповідно до загально визнаних стандартів життя, необхідних для їхнього самозбереження, відтворення та розвитку [1]. Водночас інтернет простір виступає важливим інструментом, який надає можливість державі оперативно інформувати населення, здійснювати обмін думками та ідеями, дізнаватися суспільну позицію. Таким чином, він сприяє розвитку демократії та інтеграції з європейським досвідом.

Державна інформаційна політика України – це система основних напрямів і методів діяльності держави, що спрямована на отримання, використання, поширення та збереження інформації [2].

Її формування та реалізацію забезпечують органи державної влади як загальної, так і спеціальної компетенції відповідно до статті 6 Закону України «Про інформацію» [3].

Інформаційна політика держави слугує базою для функціонування інформаційної сфери, забезпечуючи реалізацію права на пошук, отримання, передачу та використання інформації, як це передбачено Загальною декларацією прав людини та Конституцією України. Як складова частина внутрішньої та зовнішньої політики, державна інформаційна політика охоплює всі аспекти суспільного життя.

Можна зазначити, що в інформаційній сфері національні інтереси України охоплюють низку критично важливих аспектів, зокрема: запобігання інформаційній експансії з боку інших держав та міжнародних організацій; уникнення інформаційної залежності та блокади; забезпечення ефективної співпраці між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства у процесі формування,

впровадження й коригування державної інформаційної політики. До пріоритетів також належать розвиток інформаційного суспільства, підтримка економічного та науково-технологічного прогресу країни, формування позитивного міжнародного іміджу України та її інтеграція у глобальний інформаційний простір.

У ситуації наявності певних загроз держава прагне досягти інформаційного суверенітету, проте на практиці це виявляється складно здійснити. Варто зауважити, що подібні прагнення здебільшого викликають негативну реакцію з боку прихильників ліберальних підходів, оскільки суперечать ідеї вільного обігу інформації та здебільшого зводяться до посиленого контролю. Водночас важливо пам'ятати, що свобода інформації охоплює основоположні права людини – право на доступ до інформації, свободу висловлювання думок, переконань та вільний обмін інформацією.

Слід підкреслити, що на сьогодні державна політика України щодо захисту національних інтересів в інтернет-просторі спирається на низку ключових стратегічних напрямів та відповідну нормативно-правову базу. Серед основних пріоритетів можна виділити забезпечення інформаційної безпеки на всіх рівнях, протидію дезінформації, захист критичної інфраструктури, забезпечення кібербезпеки, а також виявлення загроз з боку держави-агресора (російської федерації).

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента № 392/2020 від 14 вересня 2020 року, окреслено головні пріоритети національних інтересів, серед яких важливе місце займають інформаційна безпека та захист від кіберзагроз. Цей документ також наголошує на необхідності розвитку технологічного потенціалу держави для ефективної протидії інформаційним загрозам [4].

Інтернет-простір сьогодні характеризується надзвичайною різноманітністю та високим рівнем технологічного розвитку контенту. Завдяки сучасним цифровим технологіям користувачі можуть розповсюджувати інформацію через різноманітні платформи та у різних форматах. Це значно ускладнює процес контролю за інформаційними потоками, а також створює перешкоди для встановлення відповідальності осіб, які поширюють незаконний чи шкідливий контент.

Особливо в умовах російсько-української війни потік пропаганди значно посилюється. Водночас в Україні активно розвиваються відповідні інституції та механізми, спрямовані на моніторинг загроз в інтернет-просторі та ефективну протидію їм. До таких заходів належать спостереження за інформаційним середовищем, створення аналітичних центрів, а також налагодження співпраці між органами державної влади, приватним сектором і закладами освіти. Крім того, Україна активно

розширює міжнародну взаємодію у сфері інформаційної безпеки.

За останні 5 років було ухвалено низку важливих стратегічних документів, зокрема Стратегія національної безпеки України у 2021 році на період до 2025 року. Документ визначає пріоритетом боротьбу з дезінформацією, обмеження доступу до шкідливого контенту та координацію зусиль між різними державними органами задля захисту національних інтересів в інтернет-просторі. Згідно зі Стратегією, передбачено низку конкретних заходів, включно з видаленням незаконного контенту з українського сегменту Інтернету з урахуванням міжнародних стандартів та правових норм [5]. Водночас розвиваються цифрові сервіси, такі як «Дія», які дозволяють швидко інформувати громадян та забезпечувати відкритий доступ до офіційної інформації. У політиці держави значно зміцнено роль комунікації, моніторингу інформаційного середовища та протидії маніпулятивному впливу.

Перспективою державної політики у сфері інформації є оновлення нормативно-правової бази відповідно до європейських стандартів та розвиток демократичного інформаційного середовища. Пріоритетним напрямом стане підвищення рівня медіаграмотності громадян через освітні ініціативи та просвітницькі програми. Планується вдосконалення механізмів боротьби з дезінформацією шляхом створення платформ для перевірки фактів та розвитку незалежних аналітичних центрів. Україна також прагне до глибшої інтеграції у європейський інформаційний простір, дотримуючись принципів свободи слова та забезпечення доступу до якісної та достовірної інформації.

Отже, в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства та зростання інформаційних загроз, зокрема в контексті війни з росією, державна політика України у сфері інформаційної безпеки набуває критичного значення. Україна активно впроваджує стратегії, що спрямовані на захист національних інтересів, протидію дезінформації та розвиток інституційної спроможності у сфері інформаційного захисту. Важливою складовою є міжнародне співробітництво, що сприяє обміну досвідом та залученню до глобальних ініціатив. Забезпечення балансу між захистом інформаційного простору та дотриманням прав людини на свободу слова й доступ до інформації залишається пріоритетним напрямом для подальшого розвитку ефективної інформаційної політики України. Державна інформаційна політика розвиватиметься в напрямі зміцнення національних інтересів в інформаційній сфері, підтримки демократичних цінностей та забезпечення прав громадян на вільне отримання і поширення інформації.

Список використаних джерел і літератури:

1. Медвідь Ф. Національна безпека і національні інтереси України в глобалізованому світі. *Вісник Львівського університету. Серія історична.* 2017. Спецвипуск. С. 781–789.

2. Чукут, С. А. Державна інформаційна політика України. URL: <https://ktru.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Derzhavnainformatsijna-politika-Ukrayini.pdf>.

3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах». Закон введено в дію з дня опублікування - 2 серпня 1994 року (згідно з Постановою Верховної Ради України від 5 липня 1994 року N 81/94-ВР) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z008000?an=1>

4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»» від 14 вересня 2020 року № 392/2020. www.president.gov.ua. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

5. Указ Президента України №685/2021. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>

*Заєць Дмитро,
студент 1-групи факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: к.е.н., доцент Кудельський В.Е.*

Перспективи розвитку електронного урядування в Україні

В умовах євроінтеграційних прагнень України, впровадження е-урядування стає важливим етапом на шляху до модернізації публічного управління, підвищення прозорості, доступності та якості адміністративних послуг. Розвиток цифрових технологій у державному секторі є важливим кроком до підвищення ефективності державних інститутів, зменшення корупції та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. У зв'язку з цим, аналіз перспектив е-урядування в Україні є надзвичайно важливим для оцінки поточного стану та визначення подальших кроків у цій сфері.

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні, електронне урядування (е-урядування) - це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян[1].

Попри виклики, що виникають на шляху провадження електронного урядування, Україна впевнено робить значні кроки у впровадженні е-урядування. Створено Міністерство цифрової трансформації, яке координує цифрові ініціативи, зокрема запуск порталу та мобільного додатку «Дія», що надає громадянам доступ до широкого спектру державних послуг онлайн.

Варто розглянути основні досягнення та ініціативи:

- портал «Дія» надає можливість отримувати документи, реєструвати бізнес, подавати заяви та інше в електронному форматі;
- Prozorro - електронна система публічних закупівель, що забезпечує відкритість та конкурентність процесу;
- електронні петиції - інструмент громадської участі, який дозволяє громадянам впливати на прийняття рішень;
- цифрова освіта - ініціативи з підвищення цифрової грамотності населення, зокрема через платформу «Дія.Цифрова освіта».

Сьогодні українцям доступно понад 50 електронних послуг. У першу чергу Уряд намагається робити електронними ті послуги, які користуються найбільшим попитом у громадян та підприємствах, а саме:

оформлення допомоги при народженні дитини, отримання житлової субсидії, реєстрація бізнесу, початок та прийняття в експлуатацію будівництва тощо[4].

На мою думку, варто розглянути перспективи розвитку е-урядування в Україні включають:

- розширення спектру електронних послуг, а саме перехід до повністю цифрового надання адміністративних послуг;
- інтеграція з європейськими системами - гармонізація стандартів та процедур з ЄС для забезпечення сумісності та взаємодії;
- розвиток електронної демократії - запровадження інструментів електронного голосування та участі громадян у прийнятті рішень;
- забезпечення кібербезпеки - створення надійних механізмів захисту персональних даних та інформаційних систем.

Що стосується викликів та шляхів їх подолання, то варто розглянути наступне:

- нерівномірний доступ до інтернету - необхідність забезпечення широкопasmового доступу в сільських та віддалених районах;
- низький рівень цифрової грамотності - виникає потреба в освітніх програмах для підвищення навичок користування електронними послугами;
- опір змінам, а саме подолання бюрократичних бар'єрів та спротиву з боку окремих структур;
- забезпечення безпеки даних - розробка та впровадження ефективних заходів кібербезпеки.

Використання електронного урядування має низку суттєвих переваг для держави, громадян і бізнесу. Насамперед, воно сприяє підвищенню ефективності державного управління завдяки автоматизації процесів, скороченню часу на обробку звернень і зменшенню паперового документообігу. Прозорість та відкритість діяльності органів влади значно зростають, що допомагає запобігати корупційним проявам і підвищує довіру громадян до державних інституцій. Електронні сервіси забезпечують зручність і доступність адміністративних послуг – громадяни можуть отримати потрібні довідки, зареєструвати бізнес або подати заяви онлайн, незалежно від місця перебування. Для бізнесу електронне урядування створює сприятливі умови для розвитку, полегшуючи участь у публічних закупівлях, реєстраційних процедурах та взаємодії з контролюючими органами. Крім того, цифровізація державного сектору сприяє економії бюджетних коштів, адже оптимізуються витрати на утримання установ, адміністрування послуг і проведення процедур. Важливою перевагою є також підвищення рівня громадської участі через електронні петиції, консультації та можливість

впливати на процеси ухвалення рішень. У підсумку, електронне урядування є інструментом підвищення ефективності, прозорості та демократичності системи державного управління.

Розвиток електронного урядування в Україні є важливою складовою трансформації системи державного управління та наближення її до стандартів європейських країн. Уже сьогодні спостерігаються позитивні результати у вигляді спрощення доступу громадян до адміністративних послуг, підвищення прозорості влади та зменшення рівня корупції. Ініціативи на кшталт порталу «Дія» та системи Prozorro демонструють, що цифрові інструменти можуть суттєво покращити ефективність взаємодії між державою та суспільством.

У майбутньому подальший розвиток е-урядування в Україні залежатиме від вирішення низки ключових завдань – забезпечення цифрової інклюзії, кібербезпеки, підвищення цифрової грамотності населення, а також вдосконалення нормативно-правової бази. Комплексний підхід до реалізації цифрових стратегій, активна міжсекторальна співпраця та підтримка на міжнародному рівні дозволять Україні побудувати відкриту, ефективну й орієнтовану на громадянина модель електронного урядування.

Список використаних джерел і літератури:

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p#Text> (дата звернення: 14.04.2025).
2. Ангел А. А. Перспективи та можливості е-урядування в Україні. Ефективність державного управління. 2019. №61. URL: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198497> (дата звернення: 14.04.2025).
3. Сухан І., Сенько А. Електронне урядування в Україні: правові аспекти та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 86/4. С. 84–88.
4. Які е-послуги вже доступні?. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/usi-pitannya-po-e-poslugam/yaki-e-poslugi-vzhe-dostupni> (дата звернення: 26.04.2025).

*Старенький Юрій,
студент групи М22 факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: к.е.н., доцент Кудельський В.Е.*

Кібербезпека в умовах сучасного бізнесу: виклики та стратегії захисту

У сучасному світі, де інформаційні технології стали невід'ємною частиною бізнес-процесів, питання інформаційної безпеки набуває особливого значення. Зростання кількості кібератак ставить під загрозу не лише дані компаній, а й їхню репутацію та фінансову стабільність. Стійкість інформаційної безпеки в бізнесі є критично важливою для підтримки довіри клієнтів, забезпечення безперервності операцій та відповідності нормативним вимогам.

Сучасна цифрова ера дає безліч нових можливостей, однак, в той же час, приносить нові виклики в галузі кібербезпеки.

З кожним роком фіксується все більше випадків кібератак. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України повідомляє, що у 2024 році кількість порушень українського кіберпростору збільшилась на 68.9% у порівнянні з 2023 роком [1].

У грудні 2023 року сталася серйозна кібератака на національного мобільного оператора Київстар, а у січні 2024 року відбулося кілька потужних кібератак, одна з яких була націлена на банківський сектор, а інша вплинула на один з найбільших дата-центрів України. Це призвело до порушення доступності послуг для кількох державних організацій та інформаційних систем [2, с. 24].

Сучасні технології відіграють ключову роль у боротьбі з кіберзагрозами. Використання багаторівневих систем захисту, таких як SIEM (управління безпековою інформацією та подіями), допомагає підприємствам швидко виявляти та реагувати на інциденти. Більше 40% компаній, що впровадили SIEM-системи, відзначили, що кількість успішних атак знизилася на 30% у перший рік їх використання. Штучний інтелект активно використовується для аналізу аномалій у мережеві активності. Наприклад, алгоритми машинного навчання дозволяють зменшити час на виявлення загроз з кількох годин до кількох хвилин, що є особливо важливим для великих підприємств, де щодня обробляється великий обсяг даних [3, с. 159].

Типи кіберзагроз та методи захисту

Тип загрози	Опис	Методи захисту
Зовнішні загрози	DDoS та DoS атаки, експлуатація зовнішніх вразливостей систем компанії	- аналіз системи безпеки, виявлення слабких місць - використання siem для оперативного реагування - впровадження web application firewall - автоматизовані сповіщення - проведення моніторингу
Цільові загрози	Соціальна інженерія, фішингові розсилки, зараження ПК вірусами	- впровадження базових засобів захисту: мережеві екрани, антивіруси, системи захисту web і mail - пропаганда комп'ютерної грамотності - регулярні інструктажі з кібербезпеки.
Внутрішні загрози	Інсайдери, витік інформації, ігнорування правил	- системи моніторингу та контролю даних (dlp) - спостереження за підозрілою активністю (uam) - класифікація даних за рівнем конфіденційності

Примітка: розроблено авторами на основі [4]

Зовнішні загрози включають атаки DDoS та вразливості систем, для захисту від яких важливо проводити аналіз безпеки, впроваджувати SIEM та Web Application Firewall. Цільові загрози пов'язані з соціальною

інженерією, тому потрібно використовувати базові засоби захисту та навчати співробітників основам кібербезпеки. Внутрішні загрози виникають через інсайдерів та витоки інформації, що вимагає впровадження систем моніторингу та класифікації даних. Загалом, комплексний підхід до захисту, що охоплює всі ці аспекти, є ключовим для забезпечення кібербезпеки організації.

Кібербезпека є основою для функціонування бізнесу з кількох ключових причин. Критично важливим є захист даних, оскільки бізнеси збирають та обробляють величезні обсяги конфіденційної інформації, включаючи дані про клієнтів та фінансову інформацію. Також важливим аспектом стає довіра клієнтів. Споживачі хочуть бути впевненими, що їхня інформація надійно захищена. В наслідок кібератак можуть призвести до значних фінансових втрат через крадіжку коштів, витрати на відновлення систем і втрату клієнтів. Можлива втрата не лише фінансів та баз даних, інвестування в кібербезпеку є економічно вигідним, оскільки воно допомагає уникнути цих витрат. Окрім фінансів та баз даних, можлива втрата і довіри клієнтів, тому потрібно постійно покращувати кібербезпеку з метою уникнення вище згаданих втрат.

Отже, в умовах активної цифровізації усіх сфер життя, питання кібербезпеки стає дедалі актуальнішим для бізнесу. Зростання кількості кіберзагроз, особливо в умовах нестабільності, підкреслює необхідність надійного захисту даних, для успішного розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів важливо постійно вдосконалювати системи захисту, що дозволить не лише зберегти ресурси, але й зміцнити позиції на ринку, забезпечуючи тривалу довіру клієнтів.

Список використаних джерел і літератури:

1. CERT-UA минулого року опрацювала 4315 кіберінцидентів. gov.ua. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/cert-ua-minulogo-roku-opracyovala-4315-kiberincidentiv> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Рада національної безпеки і оборони України. Річний аналітичний огляд. С. 24. URL: https://www.rnbo.gov.ua/files/2024/NATIONAL_CYBER_SCC/20250109/Year%20in%20review_UKR_upd.pdf?fbclid=IwY2xjawI-fZRleHRuA2FlbQIxMAABHcaZdkgcVIISJ0eGnBO78x5xRCDcoBwcJ1GKrT4SAVS5reEAtY5u8ssd4w_aem_0xN1oMO3-toIy6vpuA27mA.
3. Топалов В. забезпечення інформаційної безпеки бізнесу України в умовах сучасних загроз. *Цифрова економіка та економічна безпека*. С. 159. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.15-24>.
4. Кібербезпека: як українському бізнесу захиститися від атак російських хакерів під час війни. Поради від IT-фахівців – UASpectr. *Новини про технології та бізнес | UASpectr*. URL: <https://uaspectr.com/2022/07/27/yak-ukrayinskomu-biznesu-zahystytysya-vid-atak-hakeriv/> (дата звернення: 12.04.2025).

*Стець Ангеліна,
студентка групи-2 факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: к.е.н., доцент Кудельський В.Е.*

Способи забезпечення інформаційної безпеки економічних систем

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій зростає роль інформаційної безпеки як одного з ключових чинників стабільного функціонування економічних систем. Інформація стала не лише стратегічним ресурсом, а й об'єктом постійних загроз, пов'язаних із кіберзлочинністю, витоком конфіденційних даних, інформаційними атаками та недобросовісною конкуренцією. Економічні системи, як державні, так і корпоративні, постійно зазнають ризиків втрати критично важливої інформації, що може призвести до фінансових втрат, дестабілізації ринку та порушення національної безпеки. У зв'язку з цим питання забезпечення інформаційної безпеки економічних систем набуває особливої актуальності та потребує комплексного підходу до розробки ефективних механізмів захисту.

Метою дослідження є аналіз основних способів забезпечення інформаційної безпеки економічних систем, виявлення сучасних загроз та оцінка ефективності заходів, спрямованих на збереження цілісності, доступності та конфіденційності інформаційних ресурсів у сфері економіки.

Інформаційна безпека економічних систем – це стан захищеності економічної інформації та інформаційної інфраструктури від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне, безперервне та ефективне функціонування економіки. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на збереження конфіденційності, цілісності, доступності та достовірності даних, що використовуються у фінансовій, виробничій, управлінській та аналітичній діяльності. Забезпечення інформаційної безпеки є ключовим чинником зниження ризиків для бізнесу, недопущення економічного шпигунства, кібератак і витоку важливої інформації, що, у свою чергу, сприяє зміцненню національної економічної безпеки.

Адміністративне право відіграє ключову роль у забезпеченні інформаційної безпеки України, оскільки саме воно забезпечує реалізацію державного механізму захисту інформаційного простору. У зв'язку з посиленням кіберзагроз, зокрема в умовах кібервійни, значення адміністративно-правового регулювання лише зростає. В Україні залишається низка невирішених питань у цій сфері: необхідність створення ефективної системи захисту інформаційного простору,

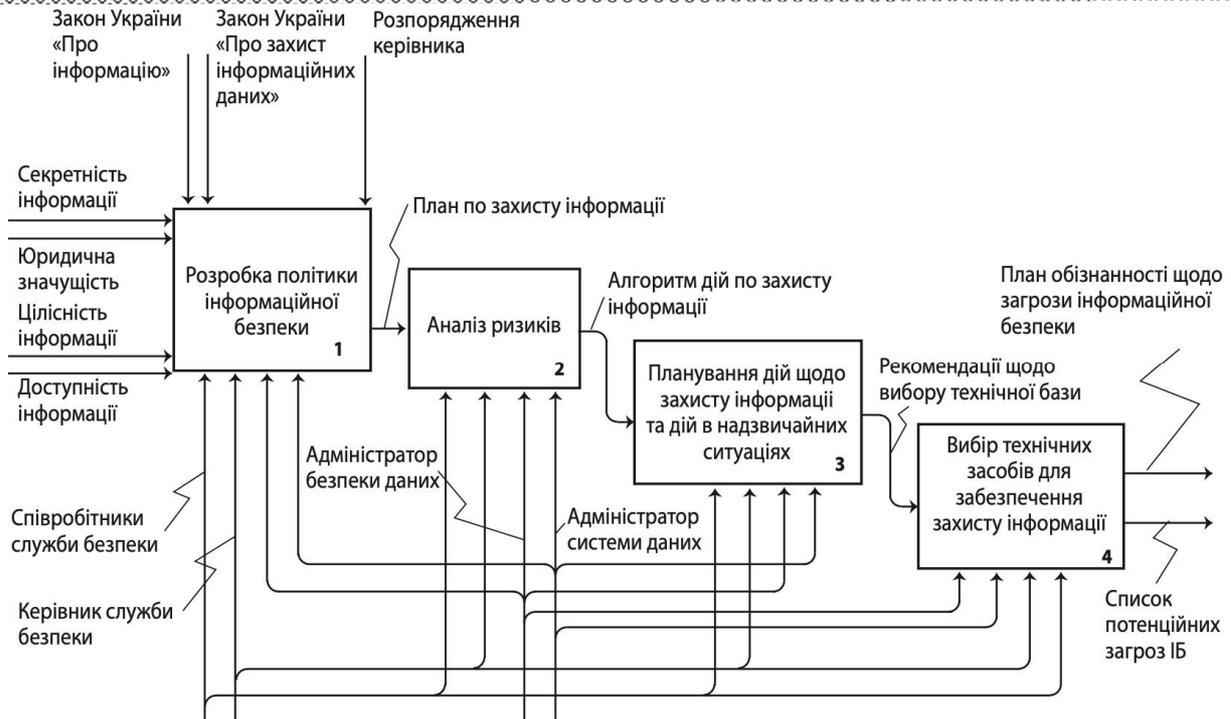
усунення прогалін у законодавстві та забезпечення дотримання інформаційних прав громадян. У такій ситуації адміністративно-правове забезпечення набуває особливого значення як інструмент державної політики у сфері національної безпеки.

Інформаційна безпека розглядається як сукупність заходів, спрямованих на запобігання несанкціонованому доступу до інформації та регулювання інформаційних процесів на основі чинного законодавства. Законодавче підґрунтя формують такі нормативно-правові акти, як закони «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю» та «Про захист персональних даних». Ефективними адміністративно-правовими інструментами є методи колегіального контролю за дотриманням режиму секретності та реєстраційні механізми щодо діяльності засобів масової інформації. Враховуючи важливу роль інформаційного простору у державному управлінні, його надійний захист є одним із головних напрямів зміцнення національної безпеки України[1].

Цифровізація економіки створює нові загрози для бізнесу, зокрема кібератаки, витоки даних, фішинг, втручання в інформаційні системи. Забезпечення інформаційної безпеки передбачає захист ресурсів та підтримання їхньої цілісності, доступності й захищеності. Основні напрямки – технічний (ІТ-рішення, антивіруси, системи моніторингу), організаційний (цифрова грамотність персоналу, внутрішні інструкції, відповідальні підрозділи), економічний (бюджет безпеки, мотивація, оцінка витрат і вигод). Головним ризиком лишається людський фактор – більшість порушень трапляється через дії працівників. Тому ключовими інструментами є навчання персоналу, контроль за обробкою інформації та делегування безпекових функцій (аутсорсинг) за браку внутрішніх ресурсів. Ефективний захист можливий лише за умови узгодженого застосування всіх трьох напрямів[2, с. 27].

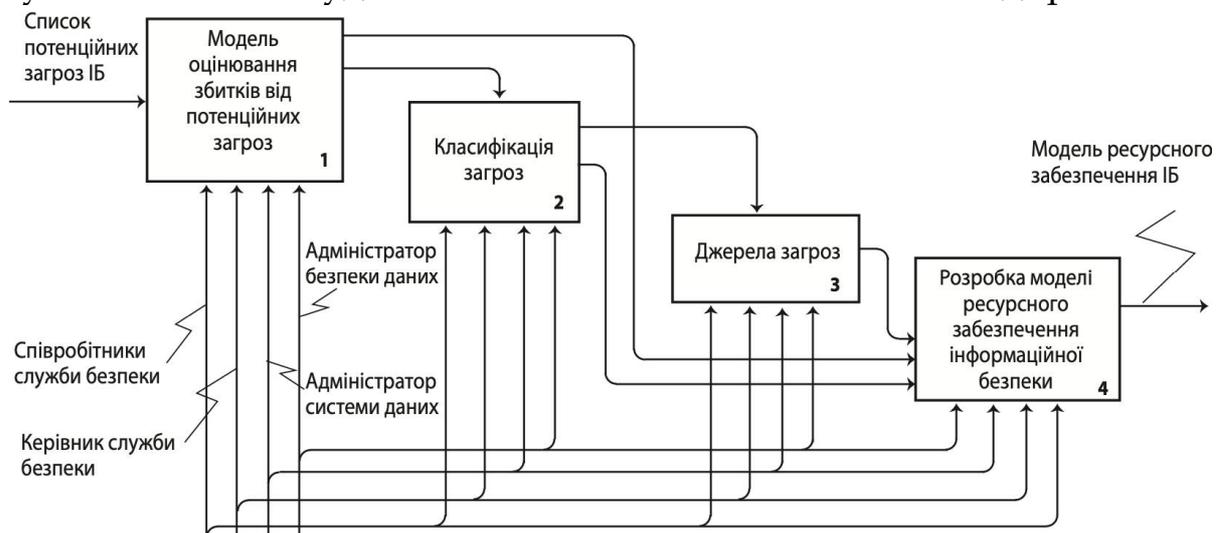
Перший етап діаграми декомпозиції системи безпеки на підприємстві фокусується на ідентифікації інформаційних активів, що включає чотири послідовні роботи. Спочатку необхідно визначити всі інформаційні активи організації, включаючи фінансову, персональну, комерційну інформацію, дані клієнтів та інші важливі ресурси. Це допомагає створити повну картину того, які дані є критичними для функціонування підприємства. Далі проводиться оцінка критичності та важливості кожного активу, щоб зрозуміти, які з них мають найбільший вплив на роботу підприємства у разі загрози або втрати.

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

Рис. 1 Декомпозиція процесу «Формування функцій захисту інформації» [3, с. 164]

Другим кроком є аналіз залежностей між активами, щоб виявити, як різні елементи інформаційних систем взаємопов'язані між собою. Це дозволяє зрозуміти, які дані та системи можуть впливати на інші та створюють загрози для безпеки. Останнім етапом цього процесу є оцінка поточного рівня захищеності активів. Це включає вивчення наявних механізмів захисту, таких як шифрування, резервне копіювання та системи доступу, щоб виявити слабкі місця та потенційні вразливості, що потребують подальшого зміцнення. Ці кроки формують основу для наступних етапів побудови комплексної системи безпеки підприємства.

Рис. 2 Усвідомлення організації щодо потенційних загроз інформаційної безпеки [3, с. 164]

Другий етап побудови системи безпеки на підприємстві полягає в усвідомленні організацією потенційних загроз інформаційній безпеці, що включає чотири ключові підетапи. Перший етап – це ідентифікація інформаційних активів, де визначаються всі важливі дані, системи і процеси, що потребують захисту. Другий етап полягає в оцінці можливих загроз, таких як кібератаки, витоки даних або технічні збої. Третій підетап фокусується на виявленні вразливостей у системах і процесах, які можуть бути використані для реалізації загроз. Четвертий етап – це оцінка потенційних наслідків реалізації цих загроз, зокрема фінансових, репутаційних і операційних втрат. Ці етапи дозволяють організації сформулювати обґрунтовану стратегію управління інформаційною безпекою, спрямовану на зменшення ризиків і забезпечення безперервності бізнесу.

Інформаційна безпека є критично важливою для стабільного функціонування економічних систем у сучасному цифровому світі. Вона включає захист інформаційних активів від кібератак, витоків даних та інших загроз. Для забезпечення безпеки необхідний комплексний підхід, що охоплює технічні (ІТ-рішення, антивірусні системи), організаційні (цифрова грамотність, внутрішні інструкції) та економічні заходи (бюджет безпеки, навчання персоналу). Людський фактор є основним ризиком, тому навчання і контроль важливі для ефективного захисту економічних систем.

Список використаних джерел і літератури:

1. Леськів, Г., Гобела, В., & Лесик, Н. (2022). Характеристика основних проблем забезпечення інформаційної безпеки в умовах впливу цифрових технологій. *Економіка та суспільство*, (43) (дата звернення: 29.04.2025).
2. Кузьомко, В. (2021). Інформаційна безпека бізнесу в умовах цифрової трансформації економіки. *Зб. наук. пр. ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана*, 26-28 (дата звернення: 29.04.2025).
3. Babichev, A. V., & Samorodov, B. V. (2023). Концептуальна модель оцінки й аналізу інформаційної компоненти економічної безпеки підприємства. *Problemy Ekonomiki*, (3), 157-167 (дата звернення: 29.04.2025).

Сурник Марія,
студентка групи МР-24-3
факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: к.пед.н., доцент Магдюк О.В.

Team leadership and management in live case studies from students' perspective

The modern economy is undergoing significant transformation due to the expansion of the gig economy and rapid technological advancements. In this dynamic and often disruptive environment, strategic thinking and agile decision-making have become essential skills.

As a result, educational approaches such as Live Case Studies (LCS), where students collaborate with real-world businesses to address current challenges, are gaining increasing relevance. Participation in LCS can play a critical role in helping students to develop a holistic understanding of business operations and interdependencies. However, many students aiming to work in areas such as social media management, copywriting, or business consultancy often fail to recognize that they are not solo players. To succeed, they must learn to align their efforts with team dynamics and the broader realities of business operations.

Traditional business education often fails to provide students with hands-on, practical experience. Live Case Studies address this gap by offering real-world, team-based challenges in collaboration with business representatives under the mentorship of faculty. Adam Rapp, Professor of Marketing and Executive Director of Ohio University's Schey Sales Centre highlighted, LCS does not have teaching notes and solutions. Students are tasked with coming up with the solution on their own [1]. Moreover, unlike traditional academic settings, LCS does not assign formal team leaders. Instead, leadership emerges organically within the group, a phenomenon supported by Bass's concept of leadership without formal authority [2, p. 19].

We presume that discovering every stage of the team development model is worth it for analyzing the whole process of LCS. Tuckman's model describes the stages of group development. Created by Bruce W. Tuckman in 1965 and revised by Tuckman and Mary Ann Conover Jensen in 1977 [3]. It describes how teams evolve through four key stages:

Figure 1. Tuckman and Jensen (1977) revised model of small group development

Therefore, **the Forming stage** could be noticed at the beginning of a marketing group project, where students are polite but unsure. Since Ukraine's economy is rapidly changing and markets are still taking shape, marketing is constantly evolving. As a result, students often rely heavily on trends they spot on social media, copying them without a clear roadmap of tools or methods to build strategies, define value for both the business and the customer, or present and defend their solutions

This unstructured leadership environment allows students to adopt roles naturally, aligning with Belbin's theory of team role formation [4]. In practice, students often step into leadership positions not through formal designation but due to a willingness to initiate, take risks, or manage uncertainty. Some individuals volunteer early out of enthusiasm or a desire to lead the group through ambiguity, while others assume leadership roles to avoid being subjected to poor organization under another peer. Over time, however, initial leaders may experience fatigue or stress, influencing how roles shift and evolve throughout the project.

Storming Stage. As the team starts digging into the work, the uncertainty of the marketing task becomes more obvious. Students begin to clash over interpretations of the brief, what strategy to take, or how much effort is expected. Some push to start executing fast, while others feel lost in the ambiguity. This stage often involves frustration, passive-aggressive comments, or one or two people unintentionally taking over. Motivation drops if the group can't agree on priorities, and the lack of clear answers from the client or brief can deepen the confusion.

It is equally important to address the psychological dynamics of this type of learning environment. Peer-based collaboration relies heavily on psychological safety, where students feel secure enough to express ideas without fear of being judged or dismissed [5]. In reality, many students struggle with self-expression, lack focus, or possess creative ideas but lack the leadership skills needed to articulate or implement them. These gaps can lead to frustration and the silencing of valuable contributions. Moreover, in the absence of proper facilitation, some student leaders may become overly dominant or unintentionally oppressive, discouraging participation from quieter team members. Finally, when students are not allowed to choose their projects, it may further reduce intrinsic motivation and engagement

Norming Stage. Eventually, students learn to live with the ambiguity. They start to trust each other more, clarify roles, and define their way of working. Instead of waiting for the 'perfect' solution, the team starts experimenting and making decisions based on what they know. Regular check-ins, shared documents, and clear deadlines help reduce friction. Communication becomes more honest and useful, and students begin to play to

each other's strengths. There's a stronger sense of ownership, and the team starts to feel like a real unit..

Performing Stage. By the final stage, the team is fully functioning. Students feel more confident navigating the ambiguity of the task and can quickly adapt to new feedback or direction changes. They communicate, support one another under pressure, and collaborate with a shared focus. Creative ideas start flowing, and students are more willing to take risks. Even if the brief still isn't 100% clear, the team can move forward with confidence and deliver a well-thought-out, cohesive solution that reflects both strategic thinking and teamwork.

To foster meaningful engagement, students must be encouraged to participate in all stages of the project, not just task execution, but also ideation, planning, and decision-making. This responsibility partly lies with the educator, whose role should include active observation and intervention. Teachers can help ensure that all students have the opportunity to express their views, even in smaller subgroups, by asking reflective and inclusive questions, such as: «What stage is your group at right now?», «Why are we only listening to one person speak?», or «How are decisions being made within your team?»

One practical approach to promoting shared responsibility and preventing dominance by a single leader is to rotate leadership roles every 2-3 weeks. This allows each student to experience leading a team and provides insight into the challenges and skills required for effective coordination. In doing so, students not only build leadership capacity but also develop empathy for others in similar roles.

Another significant barrier to effective collaboration is the fear of the blank page. Students often hesitate to initiate tasks due to perfectionism or fear of judgment from peers, which can inhibit both individual contribution and group progress. Delegation, in particular, is frequently hindered by the anxiety of appearing incompetent or letting others down.

As student teams form, they naturally progress through several stages of group development. In the early stages, it is especially important to build connections with all group members, initiating conversations about individual strengths, preferences, and working styles. This foundation not only helps foster trust but also makes task assignment more intuitive and equitable. Utilizing shared digital tools, such as collaborative documents or planning platforms, can further support transparency and alignment throughout the project.

Adjourning Stage. As the project wraps up, students start to shift focus from collaboration to closure. There's a mix of relief, pride, and maybe some regret, especially if the group started working well together only near the end. Some students feel a sense of loss after intense teamwork, while others are just

glad it's over. The ambiguity of the marketing brief may still leave them unsure if they «nailed it,» but there's often reflection on what they learned about teamwork, strategy, or handling unclear expectations. The group might debrief informally, submit the final deliverable, and move on without much ceremony. However, the best teams take time to reflect on what worked, what didn't, and how they would approach things differently next time, even if that moment only lasts a few minutes after submitting.

Thus, once the conditions are in place, students are more likely to develop the practical, day-to-day skills essential for the workplace. Even without formal roles or strict grading systems, Live Case Studies can provide a powerful setting for cultivating leadership when properly supported. Light-touch mentorship and guided facilitation within LCS projects can foster growth in leadership, self-awareness, and ability to communicate their feelings to the team, which are the key competencies in today's evolving work environments.

References:

1. Rapp, A. and Ogilvie, J. (2019) *Live Case Studies Demystified: How Two Professors Bring Real-World Application to the Classroom*, Harvard Business Publishing Education. Available at: <https://hbsp.harvard.edu/inspiring-minds/live-case-studies-demystified> (Accessed: 01 May 2025).
2. Bernard M. Bass, From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision, *Organizational Dynamics*, Volume 18, Issue 3, 1990, Pages 19-31, ISSN 0090-2616, [https://doi.org/10.1016/0090-2616\(90\)90061-S](https://doi.org/10.1016/0090-2616(90)90061-S). (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/009026169090061S>)
3. Tuckman, B. W., & Jensen, M. A. C. (1977). Stages of Small-Group Development Revisited. *Group & Organization Studies*, 2(4), 419-427. <https://doi.org/10.1177/105960117700200404> (Original work published 1977)
4. Belbin, R.M., & Brown, V. (2022). *Team Roles at Work* (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003163152>
5. Edmondson, A. (1999). Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams. *Administrative Science Quarterly*, 44(2), 350-383. <https://doi.org/10.2307/2666999> (Original work published 1999)

*Умерова Катерина,
студентка факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: д.е.н., професор Федоришина Л.М.*

Медіація в корпоративному управлінні: переваги та ефективність використання

В умовах динамічних змін на ринку та високого рівня конкуренції ефективно врегулювання конфліктів між учасниками корпоративних відносин набуває особливої значущості. Традиційні способи вирішення спорів, зокрема судові процедури, є часто тривалими, витратними та деструктивними для внутрішнього клімату компаній. В цьому контексті медіація як інструмент альтернативного вирішення конфліктів дозволяє досягти згоди між сторонами, зберегти партнерські відносини та забезпечити стабільність корпоративного управління.

Корпоративна медіація є процесом врегулювання спорів, що виникають у сфері корпоративного управління, за допомогою нейтрального та незалежного посередника – медіатора. Це дозволяє сторонам конфлікту не звертатися до суду або інших формальних процедур, а добровільно сісти за стіл переговорів, де медіатор допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення.

У корпоративному управлінні медіація може бути використана для вирішення різноманітних конфліктів, зокрема між акціонерами, коли виникають розбіжності щодо стратегії розвитку компанії, розподілу прибутку, управління активами чи процедур прийняття рішень. Також це може стосуватися конфліктів між акціонерами та органами управління, такими як рада директорів чи виконавчий керівник, коли є невдоволення політикою компанії або діями керівництва. У разі спорів між членами ради директорів, медіація допомагає вирішити розбіжності у поглядах на стратегічні рішення та оцінку діяльності керівництва. Крім того, медіація ефективно застосовується у випадках, пов'язаних зі злиттями та поглинаннями, коли є розбіжності щодо умов угоди чи інтеграції бізнесів після злиття. Внутрішні корпоративні конфлікти, які виникають між різними підрозділами компанії або керівниками різних рівнів, також можуть бути успішно вирішені через медіацію [3].

Використання медіації в корпоративному управлінні має низку переваг. Однією з головних є конфіденційність процесу, що дозволяє сторонам обговорювати чутливі питання без побоювань щодо розголошення інформації. Медіація також є швидшим та дешевшим способом вирішення спорів порівняно з судовими розглядами, що

дозволяє заощадити час та кошти. Важливою перевагою є збереження ділових відносин, адже медіація сприяє знаходженню взаємовигідних рішень і допомагає зберегти, а інколи навіть покращити, відносини між сторонами [2]. Завдяки гнучкості процесу, сторони мають більший контроль над результатом, що дозволяє їм розробляти рішення, які найкраще відповідають їхнім потребам та інтересам. Медіатор також сприяє пошуку нестандартних та креативних рішень, які не завжди доступні у судовому процесі. Зниження ризиків репутаційних та фінансових втрат є ще однією перевагою медіації, оскільки це дозволяє уникнути тривалих судових баталій.

Процес корпоративної медіації зазвичай складається з декількох етапів. Спочатку ініціюється медіація, коли одна або обидві сторони звертаються до медіатора або домовляються про проведення медіації. Після цього медіатор проводить попередні зустрічі з кожною стороною окремо, щоб зрозуміти сутність конфлікту та інтереси сторін. Наступним етапом є спільна сесія, на якій сторони зустрічаються разом з медіатором для обговорення проблеми та пошуку можливих варіантів вирішення. Якщо необхідно, медіатор може провести індивідуальні зустрічі з кожною стороною для глибшого розуміння їхніх потреб та сприяння пошуку компромісу. Кінцевим етапом є розробка та узгодження рішення, яке задовольняє обидві сторони, а також укладення мирової угоди, яка оформлюється юридично [3].

Медіація стає все більш популярним методом вирішення корпоративних спорів у всьому світі завдяки своїм численним перевагам. Вона вирізняється швидкістю, економічною доцільністю, високим рівнем конфіденційності та можливістю зберегти ділові відносини між сторонами. Зі збільшенням попиту на медіацію багато міжнародних організацій та урядів країн підтримують її розвиток, створюючи правові рамки та відповідні інституції [4]. Одним з яскравих прикладів є Центр арбітражу та медіації Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO) [1], який успішно розглядає міжнародні комерційні спори. Також зазначимо, що корпоративна медіація все частіше використовується для ефективного управління конфліктами й в бізнес-середовищі України. Вона допомагає компаніям зберігати ресурси, підтримувати здорові ділові відносини та зосереджуватися на розвитку.

Медіатори, які працюють у сфері корпоративних суперечок, дедалі більше спеціалізуються на конкретних галузях права та бізнесу, що дозволяє підвищити ефективність процесу. Зокрема, медіація може застосовуватися не лише на ранніх етапах конфлікту, а й після початку судового провадження, адже в деяких юрисдикціях існують законодавчі вимоги щодо обов'язкового використання медіації перед зверненням до

суду для вирішення певних категорій спорів.

Особливу увагу медіатори приділяють кроскультурним аспектам у міжнародних спорах, враховуючи культурні відмінності між сторонами, що є важливим фактором для досягнення успішного врегулювання конфліктів. Це підвищує ймовірність порозуміння між сторонами і сприяє ефективному вирішенню суперечок.

Наведемо декілька прикладів, що демонструють успішне застосування медіації в міжнародній практиці, хоча через конфіденційність багато деталей залишаються анонімними. Одним з таких випадків є спір між двома транснаціональними корпораціями щодо порушення контракту, який виник через проблеми з якістю продукції та термінами оплати. Замість того, щоб звертатися до дорогого та тривалого міжнародного арбітражу, сторони вибрали медіацію. Нейтральний медіатор, який мав досвід у міжнародній торгівлі, допоміг досягти компромісу щодо часткової компенсації та коригування умов поставок, що дозволило зберегти ділові відносини та уникнути великих юридичних витрат [2].

Іншим прикладом є конфлікт між акціонерами в міжнародному спільному підприємстві, створеному компаніями з Європи та Азії, де виникли розбіжності щодо стратегії розвитку та розподілу прибутку [5]. Медіація допомогла сторонам знайти спільне рішення, яке дозволило відновити стабільність у компанії, чітко визначивши механізм прийняття рішень, стратегію та прозору систему розподілу прибутку.

Також медіація виявилася ефективною у вирішенні трудового спору в міжнародній корпорації між керівництвом місцевого підрозділу та профспілкою щодо умов праці та оплати. За допомогою медіатора вдалося досягти компромісу, який задовольнив інтереси як працівників, так і компанії, що дозволило уникнути серйозних збоїв у роботі [3].

Нарешті, у сфері інтелектуальної власності медіація допомогла двом технологічним компаніям з різних країн досягти домовленості щодо порушення патентних прав [6]. Завдяки медіації вони уклали ліцензійні угоди, що дозволило обом компаніям продовжити свою діяльність без тривалих судових розглядів.

Таким чином, наведені приклади підтверджують, що медіація є ефективним інструментом для вирішення корпоративних спорів на міжнародному рівні. Вона дозволяє знаходити взаємовигідні рішення, зберігати стабільність у діяльності компаній та уникати великих юридичних витрат. А загалом медіація сприяє формуванню нової культури взаємодії в бізнес-середовищі, підвищенню ефективності управлінських рішень та зміцненню репутації компаній як соціально відповідальних суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел і літератури:

1. Загальна інформація про Всесвітню організацію інтелектуальної власності. URL: <https://www.wipo.int/portal/en/index.html> (дата звернення: 24.04.2025).
2. Йосипенко С. Медіація як спосіб вирішення корпоративних спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2018. Вип. 1/2 (47/48). С. 101-105.
3. Коваленко І., Поєдинок В. Медіація в корпоративних спорах. *Право України*. 2021. № 2021/06. С. 117. DOI: <https://doi.org/10.33498/loou-2021-06-117>.
4. Овсієнко Т. Ю. Медіація у сфері інтелектуальної власності: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: спец. 081 – право / наук. кер. В. В. Пахомов. Суми : Сумський державний університет, 2020. 82 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81910> (дата звернення: 24.04.2025).
5. Слюсаренко О. В. Медіація і сучасний світ. *Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism. Series: Economics, Psychology and Management*. 2025. № 3. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-03-02-01>.
6. Шулік І. В. Медіація як форма альтернативного вирішення спорів. *Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства : матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту (м. Суми, 25 травня 2013 р.)*. Суми : СумДУ, 2013. С. 226-228.

Наші автори

Бабинець Крістіна, магістрантка групи ПО-1м педагогічного факультету Мукачівського державного університету

Батіщев Микола, студент групи СОТм-24-1 гуманітарно-педагогічного факультету Хмельницького національного університету

Беспятюк Марія, студентка групи М12 факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Білінська Юля, студентка групи ФПШ-33с факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Бондарчук Ірина, студентка групи МІ-51 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Бончик Анастасія, студентка групи МВ-23-1 факультету міжнародних відносин та права Хмельницького національного університету

Боцуля Максим, студент групи І-216 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Вавульський-Запасник Руслан, студент групи ІПЗ-22-1 факультету інформаційних технологій Хмельницького національного університету

Варениця Дмитро, магістрант 1 групи юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Вихованець Роман, студент групи ММ-203 медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського

Вознюк Лілія, студентка групи ПП-21б факультету дошкільної освіти та психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Войналович Оксана, студентка групи СР-41с факультету психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Гаврилюк Дарина, студентка групи ІПЗ-22-1 факультету інформаційних технологій Хмельницького національного університету

Гайдей Ірина, студентка 4 курсу навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Глушенкова Анна, студентка групи ДО-21 факультету дошкільної освіти та психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Голдис Лілія, студентка групи ЗПО-63 факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Грбарчук Артем, студент групи ЛУ-31 філологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

Григолінська Тетяна, студентка 410 групи факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Глушок Вікторія, студентка групи ДЗН-21-2 факультету технологій та дизайну Хмельницького національного університету

Грицик Владислав, студент групи 121-МП факультету бойового застосування військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Джурюк Юрій, студент 305 групи географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Диусь Каріна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта Мукачівського державного університету

Доленко Катерина, студентка групи ОМ-41 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Домріна Юлія, студентка групи ЛУР-31 філологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

Дрізд Матвій, курсант групи МПС 322 32 навчального курсу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Дроздовська Софія, студентка групи ПО-22 факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Дудник Віталій, студент групи ЕКН-13 економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Забояк Олеся, студентка групи Лсп-34 факультету педагогіки та психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Задорожна Юлія, студентка групи М314-сп факультету соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету

Заєць Дмитро, студент 1-групи факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Іванішко Крістіна, студентка педагогічного факультету Мукачівського державного університету

Іванов Іван, студент групи 411-іст. факультету спеціальної дошкільної освіти та історії КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

Індиченко Дмитро, студент групи 311уф психолого-педагогічного факультету Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Істоміна Анастасія, студентка групи 31д факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Камінська Вікторія, студентка групи ФПШ(А)-31с факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Карчмарчук Владислава, студентка групи 2-БПМ спеціальності 013 Початкова освіта Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Кімеєв Іван, магістрант кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва імені Степана Шевчука Рівненського державного гуманітарного університету

Кісь Вікторія, студентка групи ІНф-11 факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка

Ключко Ілля, студент групи СР-41 факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету

Ковтун Олександр, студент групи 101М факультету фізичної культури, спорту та реабілітації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Козир Влада, студентка групи СР-31 факультету іноземної філології та соціальних комунікацій Сумського державного університету

Копитчак Дмитро, магістрант групи ММ-208 медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського

Костін Іван, студент 201 групи факультету фізичної культури, спорту та реабілітації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кочерган Людмила, студентка 203 групи географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кочмарська Анастасія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи ЗПО-63 спеціальності 013 Початкова освіта Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Кошмак Поліна, студентка 3 курсу освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія) Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Краєвський Костянтин, студент групи К-41 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Криворучко Ілля, магістрант групи ФзЕм-11 фізичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Кривіч Анастасія, студентка групи 11соз факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Куделько Леся, студентка групи 104М географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кузнецова Анастасія, магістрантка групи МІ-51 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Куйдан Тетяна, магістрантка групи МІ-51 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Купельська Вікторія, магістрантка групи МПО-71 факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Кушнір Олександр, студент групи МВ-23-1 факультету міжнародних відносин і права Хмельницького національного університету

Литвиненко Ірина, студентка групи СОМІ-13 фізико-математичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Лішко Владислава, студентка групи ДО-2 педагогічного факультету Мукачівського державного університету

Ліщук Лілія, студентка групи Хім-320 факультету хімії та екології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Маріненко Аліна, студентка групи УАФ-21 факультету української філології Криворізького державного педагогічного університету

Матвійчук Юлія, студентка групи ФПШ-33с факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Михайловська Олена, студентка групи Філ-32у факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Мішкова Вікторія, студентка 3 курсу освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія) Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Мориконь Тарас, курсант групи 132-МП факультету бойового застосування військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Мостова Дарина, студентка групи мСОФКСФ-14 факультету фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Нич Станіслав, студент групи К-41 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Нікіфорова Альона, студентка групи К-41 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Онещук Аліна, студентка групи Хім-320 факультету хімії та екології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Остапчук Аліна, студентка групи К-41 гуманітарного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Павлюк Ліза, студентка групи СР-42с факультету психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Перцевий Назар, студент групи еке-11с факультету економіки Львівського національного університету імені Івана Франка

Поплавська Наталія, студентка групи ПО-42 факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Потюк Світлана, студентка групи ДО-21ф факультету дошкільної освіти та психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Присяжнюк Анастасія, студентка 4 курсу навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Рекрутняк Валентина, студентка групи 1-ЮФМ юридичного факультету Хмельницького національного університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Репіна Вікторія, студентка групи ЛСП-41 факультету педагогіки та психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Рудич Анастасія, студентка 211-бп факультету психології та педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Руснак Іслана, студентка 3 курсу освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія) геолого-географічного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Сагайдак Христина, студентка 4 курсу навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Сенишина Марта, студентка 301 групи факультету фізичної культури, спорту та реабілітації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Скриповська Валентина, студентка групи МВ-23-1 факультету міжнародних відносин і права Хмельницького національного університету

Слівінська Марія, магістрантка групи МФіл-52у факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Смусь Максим, студент 2-групи юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Старенко Валерія, курсантка 433 навчальної групи факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Старенький Юрій, студент групи М22 факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Стасів Микола, студент групи Д-51м Національного лісотехнічного університету України

Степанюк Аліна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Стець Ангеліна, студентка групи-2 факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Стратійчук Олександр, студент 402 групи факультету фізичної культури, спорту та реабілітації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Сурник Марія, студентка групи МР-24-3 факультету економіки і управління Хмельницького національного університету

Талімончук Вікторія, студентка групи ДО-41 факультету дошкільної освіти та психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Тисленко Анна, студентка 3 групи факультету суспільних наук Ужгородського національного університету

Ткаченко Руслана, студентка групи 311ан факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Туранська Крістіна, студентка групи МВР-21 факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка

Українець Катерина, студентка групи СОП-22-1 гуманітарно-педагогічного факультету Хмельницького національного університету

Умерова Катерина, студентка факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Унгурян Маргарита, студентка 301 групи факультету фізичної культури, спорту та реабілітації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Цвітлук Вікторія, студентка 201 групи факультету фізичної культури, спорту та реабілітації Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Шароварська Наталія, студентка групи СОТм-24-1 гуманітарно-педагогічного факультету Хмельницького національного університету

Шах Соломія, студентка групи СР-42с факультету психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Широкоступ Ольга, студентка 2 курсу освітньо-професійної програми Середня освіта (Географія) геолого-географічного факультету Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Шишка Таїсія, студентка групи ІПЗ-22-1 факультету інформаційних технологій Хмельницького національного університету

Шпорт Ірина, студентка групи 311ан факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Шпортун Іванна, магістрантка групи МФіл-52у Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Юзвак Дмитро, студент групи ІПЗ-22-1 факультету інформаційних технологій Хмельницького національного університету

Юрчук Роман, студент групи ІПЗ-22-1 факультету інформаційних технологій Хмельницького національного університету

Ющук Артур, студент групи ІН-22 факультету кібернетики ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»

Янковська Іванна, студентка групи 1 факультету суспільних наук Ужгородського національного університету

Студентська молодь у науці: матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Хмельницький, 12 травня 2025 р.)

Міністерство освіти і науки України

Хмельницька обласна рада

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Наукове товариство студентів, магістрантів, аспірантів,
докторантів і молодих учених

Наукове видання

Матеріали

всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

Студентська молодь у науці

Відповідальна за випуск:

Шоробура І.М., в.о.ректора Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

С 88 Студентська молодь у науці: матеріали всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 12 трав. 2025 р.). Хмельницький: ХГПА, 2025. 373 с.

Комп'ютерний набір: *Крищук В.Л.*

Комп'ютерна верстка: *Крищук В.Л.*

Підписано до друку 21.05.2025 р. Здано до друку 21.05.2025 р.
ормат 60 x 84/16. Гарнітура Book Antiqua. Умовн.друк.арк. 20,48
Друк офсетний. Тираж 120 прим. Зам.№ 21/05-25.

Науковий відділ

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Україна, 29013, м.Хмельницький, вул.Проскурівського підпілля, 139

тел.: (0382) 79-59-45

e-mail: kgpa_nauka@ukr.net